Digitized by the Internet Archive
in 2009 with funding from
Research Library, The Getty Research Institute

http://www.archive.org/details/marmorapisaurens00abba

MARMORA PISAURENSIA NOTIS ILLUSTRATA.

PISAURI, MDCCXXXVII.

E TYPOGRAPHIA NICOLAI GAVELLI
SUPERIORUM PERMISSU.

S III. 10.

Quis leget hæc? min istud ais? nemo hercule. nemo?

Vel duo vel nemo; turpe & miserabile! quare?

Persius Sat. I.

S III m.

ILLUSTRISSIMIS, AC GENEROSISSIMIS
VIRIS
FRANCISCO M.Æ JO. ANT. F. BELLUTTIO
VEXILLIFERO
FRANCISCO SIM. F. BONAMINIO
JO. BAPTISTÆ ANDR. F. TEBALDIO
JO. JACOBO JOS. F. FATIO
PRIORIBUS
S. P. Q. P.

HANNIBAL CAM. EQ. D. STEPH. F. DE ABATIBUS OLIVERIUS.

PISAURUM, *magni apud Veteres nominis multæque dignitatis Civitas, posteriori ævo barbarorum primo incursionibus, mox civilibus bellis fuit adeo afflictum, tantumque accepit in publicis ædificiis,*

cæteriſque antiquis monumentis detrimentum, ut illorum nobis nihil fere præterquam triſte deſiderium reliquum fuerit. Tantam tamen æquo animo jacturam ferebamus, contenti paucis lapidibus, qui adhuc ætatem ferentes vetuſtæ amplitudinis teſtes erant locupletiſſimi. Verum quum iis quoque certiſſimum impenderet exitium, dolebant boni omnes nullam prorſus ſuperfuturam florentiſſimæ Patriæ memoriam. Horum ego partes ſuſcipiens obſecravi VOS, Illuſtriſſimi Viri, veſtrumque imploravi præſidium, ut tanto incommodo ſuccurreretis. Ipſi autem ſapientiæ veſtræ putantes eſſe, non ſedula modo adminiſtratione præſentem Reipublicæ conditionem augere, atque amplificare, verum etiam præteritum decus

con-

conſervare ; creatis ad id II Viris eruditiſſimis civibus Franciſco Maria Joſ. F. Brigio, & Raimundo Pet. Ant. F. Santinellio Comite Metulæ, utroque ex Vexilliferorum Ordine, juſſiſtis, ut tutiori, nobiliorique in loco PISAURENSIA MARMORA *collocarentur. Quot vero quantiſque laudibus veſtram providentiam una voce omnes extulerint* VOS *ipſi audiſtis, quum in eam, in qua nunc exſtant, aulam comportarentur. Illud tamen deerat, poſtquam tantis plauſibus, tantaque omnium ordinum adprobatione gratiæ* VOBIS *actæ ſunt immortales, ut publicum quoque, & quod ſeris etiam nepotibus innoteſceret tantorum in Rempublicam meritorum teſtimonium daretur. Id autem ad neminem prius quam ad me pertine-*

tinebat, qui præter commune cum cæteris civibus beneficium, singulari quoque, & præcipuo VOBIS eram devinctus, quod nempe me auctore id consilii cæpisse prætulistis; neque vero opportunior occurrere poterat locus ad vestra merita omnibus testificanda, quam si illas ipsas Inscriptiones, quas jacentes, & prope intermortuas ad lucem vitamque revocastis, brevibus notis illustratas vobis consecrarem. Excipite igitur, GENEROSISSIMI OPTIMATES tenue hoc munus, summæ tamen observantiæ meæ argumentum; quod si gratum studium meum vobis fuisse cognovero, nullis profecto laboribus parcam, ut de VOBIS, Patriaque pergam benemereri.

LE-

LECTORI BENEVOLO.

SOLENT ii, qui vetustas Inscriptiones suscipiunt illustrandas, longam de illarum præstantia & utilitate instituere orationem, qua illorum sibi animos concilient, qui eruditas hujusmodi commentationes veluti inane negotium contemnunt. Verum tamen ab usitata consuetudine recedendum mihi esse arbitror; hoc enim argumentum non modo a doctissimis Viris summo ingenio, exquisitaque doctrina ita pertractatum est, ut nihil profecto novi afferri posse existimem, sed etiam inutile prorsus, & supervacaneum his temporibus videtur, quibus Antiquitatis studia maximo reipublicæ literariæ bono adeo invaluerunt, ut nemo ferme sit literis vel leviter instructus, qui ea summo in pretio non habeat, avidusque non amplectatur. Hinc tot egregia monumenta, quæ in tenebris, situque antea jacebant, prodierunt; hinc sua certatim quæque Urbs illustrare atque edere aggressa est. Verum in hac luce, qua tota pene Italia perfunditur, unum fere Pisaurum, nescio quonam fato, ex tot doctissimis civibus neminem adhuc habuerat, qui præter nudam marmorum collectionem, neque illam satis accuratam, aliquid ad ea conservanda, aut illustranda contulerit. Inde mihi, qui doctrina omnibus, charitate in patriam nemini concedo, mirum enatum desiderium utrumque præstandi. Primum itaque a Senatu magnis precibus obtinui ut II Viri crearentur ad Inscriptiones tutiorem in locum comportandas; partim enim jacebant in porticu Palatii, partim aeris inclementiæ, & plebeculæ, impiorumque hominum injuriis erant in foro piscario expositæ. Deinde quum illas II Viri in aula, in qua Prætor jus dicit, *Banchi* vulgo appellant, collocassent, cæpi

eas,

eas , nec non reliquas , quæ in privatorum domibus latebant , deſcribere , novamque inſtituere collectionem , quam ope domeſticorum Mſſ. aliarumque collectionum ſuperioribus ſæculis factarum multo uberiorem reddidi ; demum vero eas illuſtrare aggreſſus ſum , atque has qualeſcumque notas contexere . Quibus tandem confectis ad edenda MARMORA PISAVRENSIA me contuli , non ſolum ut patrias opes , vel neglectas adhuc vel ignoratas in exterorum oculis ponerem , verum etiam , ut optimi , ac ſapientiſſimi Principis FRIDERICI LANTII DE RUVERE Petrenſis Archiepiſcopi, & Senatus voluntati obtemperarem, qui pro ſingulari ea, qua in me ſunt humanitate, obſervationes has, qualeſcumque tandem ſint, publicas fieri cupientes, Typographum ad operam ſuſcipiendam propoſito præmio invitarunt . Non eram equidem neſcius qualia eſſe debeant , quæ in publicam lucem proferuntur , ne doctorum Virorum judicium reformident ; verum multo ſatius eſt deſiderari a nonnullis prudentiam meam , quam diutius univerſam literariam remp. fraudari tot monumentis luce digniſſimis , quorum equidem pretium ex notis meis nec poteſt augeri nec minui ; atque eas quidem idcirco in calce integras conjeci , ut ſi quis tempori parcens prætetire illas voluerit , poſſet non intermiſſa vetuſtorum lapidum lectione frui .

Expoſitis conſilii mei in hoc opere inſtituendo , edendoque rationibus , ejuſdem diſpoſitionem cognoſcas velim Lector Benevole . In Inſcriptionibus ordinandis , ut plurimum ſequutus ſum Gruterum ; Spurias aut dubias aſteriſco ſignavi ; peregrinas , illas nempe , quæ aliunde aduectæ Piſauri nunc viſuntur , ſeorſim ſtatui ; illud tamen peccaſſe me fateor quod inter Piſaurenſia marmora n. XCVIII. fragmentum Inſcriptionis reliqui , quod Româ huc ipſe advehendum curavi , nec

piget

piget erroris cauſſam indicare . Quum primum Piſaurenſia marmora illuſtranda ſuſcepiſſem , in duas eadem diſtribui claſſes , quarum prima integras Inſcriptiones continebat , mutilas altera , nulla habita civitatis , aut peregrinitatis ratione . Poſtea mutato conſilio Piſaurenſes lapides ab advenis ſejungere opportunum viſum fuit, ac fragmenta ſuo loco inſerere. In hac itaque ordinis perturbatione fragmentum hocce inter Piſaurenſes Inſcriptiones inconſulte collocavi . Illud item teſtatum hic volo , Inſcriptionem nempe CXXXVI. quæ olim Villa Gozzea Chelmontis , nunc in veſtibulo Paſſeriæ Domus ſervatur , Roma huc fortaſſe delatam ; nemo profecto id tradidit : verum ipſa Inſcriptio ſuſpicari facit ; ea ſic habet.

P . MARCIVS P . L

HILARVS

DEC. ESQVILINVS

Exiſtimabam *Eſquilinus* nomen ſervile fuiſſe P. Marcii ante libertatem. V. Not. CXXXVI. Verum ſecundis curis minus vera ea interpretatio viſa eſt . Servile enim P. Marcii nomen *Hilarus* fuit, adeo ut certum ſit DEC. ESQVILINVS *Decurio eſquilinus* officium fuiſſe liberti illius . Quale autem illud fuerit , haud facile eſt ſtatuere ; tamen ne rem omnino intactam relinquamus , animadvertendum in titulis Columbarii Liviæ Aug. ab Antonio Franciſco Gorio Viro de re antiquaria optime merito vulgatis , occurrere officium *a regionibus Urbis*, *&* *Decurionis a Regionibus Urbis*. Inde coniicere poſſumus non ſolum Regionibus Urbis generatim atque univerſe , verum etiam cuique regioni ſingulatim ſuos libertos , eorum-

que Decuriones aſſignatos fuiſſe ; ac proinde P. Marcium decuriæ libertorum a regione eſquilina præfuiſſe. Sed ad inſtitutum. Eas omnes Inſcriptiones, quæ adhuc ſuperſunt, ſumma cum diligentia ex ipſis lapidibus exſcripſi, reliquas, quæ perierant, collatis pluribus MSS. Codd. aut ſi editæ erant probatiſſimis editionibus quantum potui emendatiſſimas volui. Variantes etiam lectiones, & quod ad Marmorum hiſtoriam pertineret, in notas contuli, in quibus obſcuriora loca in gratiam noſtrorum hominum conatus ſum illuſtrare.

Nequo vero is ego ſum, qui pleniorem collectionem fieri potuiſſe negem. Plures enim alii MSS. Codices Piſauri reperiuntur, quos evoluere (ea fuit in me poſſeſſorum comitas) nequaquam mihi conceſſum fuit. Ex illis profecto plurimæ aliæ peti poterant Inſcriptiones : multas enim non ſine magno animi dolore novimus ſtatim atque effoſſæ fuerint, vel in calcariam, vel in nova fundamenta detruſas ; quarum quidem exemplar minime ab iis neglectum fuiſſe exiſtimandum eſt, qui Piſaurenſes res accuratiſſime, ut ajunt, ſcriptis conſignabant.

Appendicem ex meo Cimelio auctiorem quidem dare potuiſſem ; hoc enim libro nondum ad umbilicum deducto, in agro quodam, primo a Piſauro lapide, Collem Albanum verſus, prope Eccleſiam, ac Suburbium S. Venerandæ, veterum Piſaurenſium Sacer Lucus fortuito detegi incæpit : quamobrem foſſoribus multis adhibitis eximias, & quantivis pretii, auroque contra cariores opes reperi ; treſdecim nempe Inſcriptiones lingua, literiſque antiquiſſimis ac pene Pelaſgis inſculptas ; ſtantes aras ; maximam votorum, donariorumque tam ex argilla, quam ex metallo copiam ; fictilia ſigna, ut ego quidem arbitror, Deorum ; maximam item numiſmatum copiam ab ultimis uſque temporibus oblatorum, ex quibus Sa-

cri

cri Luci ætatem, eversionemque facile statuere possumus. Verum quum nondum omnia investigata sint, contiguumque prædium perscrutari quam primum in animo habeam, malui intacta omnia relinquere peculiari dissertatiunculæ *de Luco Sacro Veterum Pisaurensium*, qua pro meis viribus illustrare conobor illa pene ignota numina, quæ in Inscriptionibus memorantur, omnes Luci ipsius partes, historiamque, signa, donaria, numismata, omnia denique, quæ in eo reperta fuerunt.

Superest nunc, ut earum MSS. Collectionum, quas sæpius memoravi, ex quibus Inscriptiones, quæ perierant, restitutæ sunt, indiculum paullo accuratiorem contexam.

I. Ut ab antiquioribus exordium sumam, non parum Lucis attulit libellus, quem *Memorie* &c. inscripsit Hieronymus Arditius, Patricius Pisaurensis, qui anno circiter 1580. floruit.

II. Quotquot sua ætate Pisauri reperiebantur Inscriptiones servavit nobis Sebastianus Maccius Pisauri primum, mox Patavii humaniorum literarum Professor; ejus tamen fides suspecta aliquando mihi est, seu quia decipere alios voluit, ut ab Acciis Pisaurensibus genus suum ducere videretur, seu quia ab aliis, serione, an joco, haud scio, deceptus ipse vere fuit.

III. Magno mihi adjumento fuit MSS. Collectio Inscriptionum Pisaurensium a Salvatore Salvatorio confecta anno 1628. cujus autographum habeo, quod ipse Salvatorius Nob. Viro M. Antonio Gozzeo nuncupavit, marginalibus ejusdem M. Antonii Annotationibus conspicuum; idcirco Collectionem hanc, M. Antonii Gozzei collectionem sæpius appellavi, quod illi ad manus fuerit, ab eoque cum ipsis lapidibus collata, & pluribus in locis emendata. De duobus his clarissimis Civibus, Patriæque amantissimis fusius agemus Deo volente in libello *de Viris Illustribus Pisaurensibus*.

IV.

IV. Unam Piſaurenſem Inſcriptionem ſuppeditarunt mihi Schedæ Barberinæ ſeu pars Collectionis Donianæ MSS. quam mecum communicavit V. C. Pompejus Compagnonius Patricius Maceratenſis.

V. Non parum quoque commodi acceſſit ex Collectione, quam Dominicus de Abatibus Oliverius Propatruus meus concinnavit anno circiter 1669. Gratias hic providentiæ illius refero, quod duo vetuſta marmora domi collocavit, quibus ſtudiorum meorum initium acceptum fero.

Alias etiam minoris momenti Collectiones vidi, quas ſuo loco, ſi opus fuerit memorabimus. Hæc te neſcire volebam, Lector Benevole, Vale.

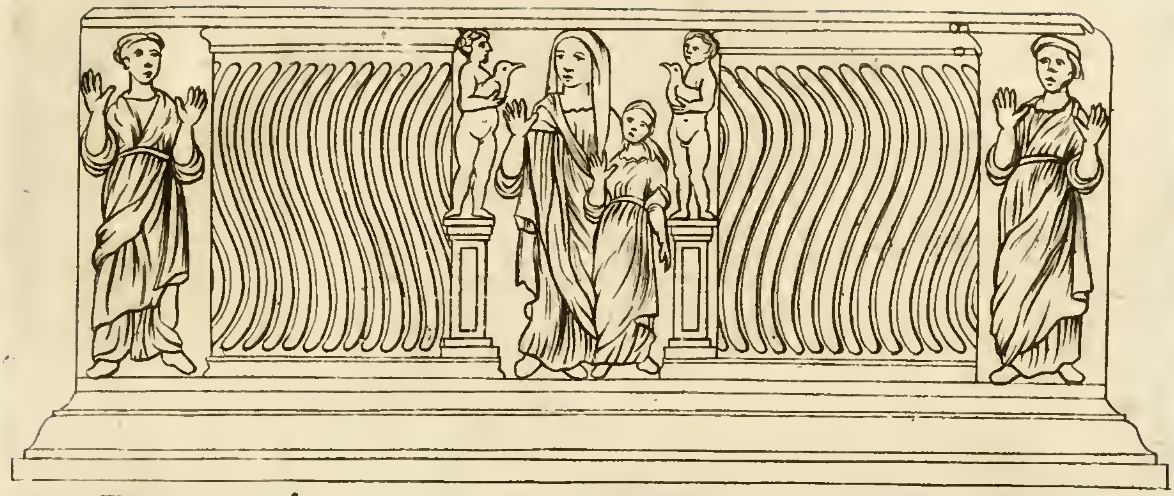

MARMORA PISAURENSIA.

I.

IOVI. OPTIMO. MAXIMO
SACRVM
M. NAEVIVS. M. F. PAL
IVST. VERISSIMVS
AEDIL. CVRVL
PRAEFECTVS. FABRVM
PATRONVS. COLL. CENT
ET. DENDROPHOR
COLON. PISAVR
L. D. D. D
PVBLICE

Ex Gudio p. IX. n. 11.

II.

CERERI. SACRVM

In Epistylio ex Vett. MSS.

III.

patera | LIBERO PATRI
SACRVM
C. IVL. EVTICHVS | *Urceolus*

Ara quadrata apud Nobb. de Æmiliis in Colle Albano.

IV.

HERCVLI
AVG❦
CONSORTI
D ≋ N ❦
AVRELIANI
INVICTI❦AVGVST
RES ❦ PVB ❦ PIS ❦
CVRA❦ AGENTE
C. IVLIO. PRISCIANO ❦ V̄. Ē
DVC❦CVR❦R❦P❦PIS❦ET❦FAN❦PM

Basis Statuæ ad D. Arcangeli.

SIL-

V.

SILVANI
SIGNVM
CVM . BAS
P. PISAVR
COL. LIB
ACHILLAS
POSVIT

Apud Nobb. Com. de Ondedeis ex Vett. MSS.

VI.

FANNIA · L · F
NASVLEI
BONAE DEAE
DAT

In Columella ex Vett. MSS.

VII.

FAVSTVS VERSENNI. P. SER
PRIAPVM . ET . TEMPLVM D. S. PECVL
F . C

In Porta Caſtri Farneti Piſauren. Diœc.

VAL-

VIII.

VALVAS. SIGNA. DEORVM. AVGV
Q · BADVSIVS · Q · L · DELPHICVS
VI. VIRI. ET. VI. VIRI. AVGVSTALES
DEDICATIONE EPVLVA

In Porticu Publici Palatii.

IX.

C. FIRMIDIVS. C. F. VESTIARIVS
P. BLERRA C. F. LANARIVS
C. CANINIVS RVFVS STRVCTOR
MAGISTRI VICI
PORTICVM SVA PECVNIA
REFECERVNT

X.

P. BLERRA. C. F. LANARIVS
C. CANINIVS RVFVS STRVCTOR
C. FIRMIDIVS. C. F. VESTIARIVS
MAGISTRI VICI
PORTICVM SVA PECVNIA
REFECERVNT

C. CA-

XI.

C. CANINIVS RVFVS STRVCTOR
C. FIRMIDIVS C. F. VESTIARIVS
P. BLERRA C. F. LANARIVS
MAGISTRI VICI
PORTICVM SVA PECVNIA
REFECERVNT

In vetusti Ædificii ruinis omnes, ex Vett. MSS.

XII.

C. FLAMINIVS
SVA PECVNIA

In summitate Pontis ex Vett. MSS.

XIII.

A. TERENTIVS M. F.
VARRO LVCVL
PRO. PR. TERMINOS
RESTITVENDOS
EX S. C. COERAVIT
QVA P. LICINIVS
AP. CLAVDIVS
C. GRACCVS III VIR
A. D. A. I. STATVERVNT

Nuper reperta in Eremo Camaldulensi *Monte Giovie* dicto.

* XIV.

SI HVMANO INGENIO PERPETVO
VIATORIBVS PARARI VINA POTVISSENT
NON AMOENVM QVEM CERNIS
AQVARVM FONTEM
C.LEPIDVS MAGNA.IMPENSA.ADDVXISSET.
POTA FELIX

Ad Valuculæ Fontem ex Vett. MSS.

XV.

ΜΕΝΕϹΘΕΥϹ
ΜΕΝΕϹΘΕωϹ
ΑΦΡΟΔΙϹΙΕΥϹ
ΕΠΙΟΙΕΙ

Olim in Hortis Ducalibus in pede Statuæ ex Vett. MSS.

XVI.

T
S . C

In pariete Cathedralis Ecclesiæ.

* XVII.

LVXVRIANTEM . ANIMO . POENVM
FERROQVE . RVENTEM
VRBIS . IN . EXCIDIVM . VIX . PVBER
AD . ARMA . VOCATIS
PATRIBVS . EDOCVI . CERTA
SVPERARIER . ARTE
POSSE . OLIM . INVICTAE . PER . NOS
CHARTAGINIS . ARCES
INSOLITVM . SVBIERE . IVGVM
VICTORIA . NOSTRA . EST
HANNO . ET . IBERVS . ATROX . CONIVNCTIQ.
ARMA . SYPHACIS
MAXIMA . CVNCTARVM . VICTORIA
VICTA . VOLVPTAS

Olim in Hortis Ducalibus ex Vett. MSS.

XVIII.

DIVAE
FAVSTINAE
AVGVSTAE
D . D

Basis Statuæ in Banchi.

XIX.

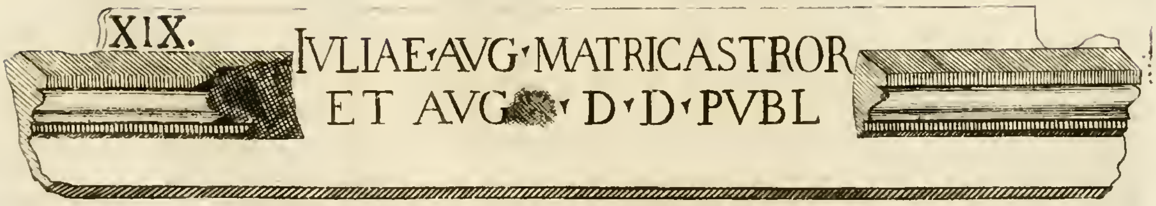

In Porticu Publici Palatii.

IMP.

XX.

IMP · CAES
M·IVLIO·PHILIPPo
PIO.FEL.AVG
PONT.MAX.TR.P.
COS.ET COS
DESIGN·Ⅱ·P.P.
PRO.COS.

PISAVR.PVBL.

Basis Statuæ in Banchi.

XXI.

P. CORNELIO
LICINIO
VALERIANO
CAESARI
PISAVRENSES

Ex Grutero p. MLXXXV. 12.

VI-

XXII.

Lituus 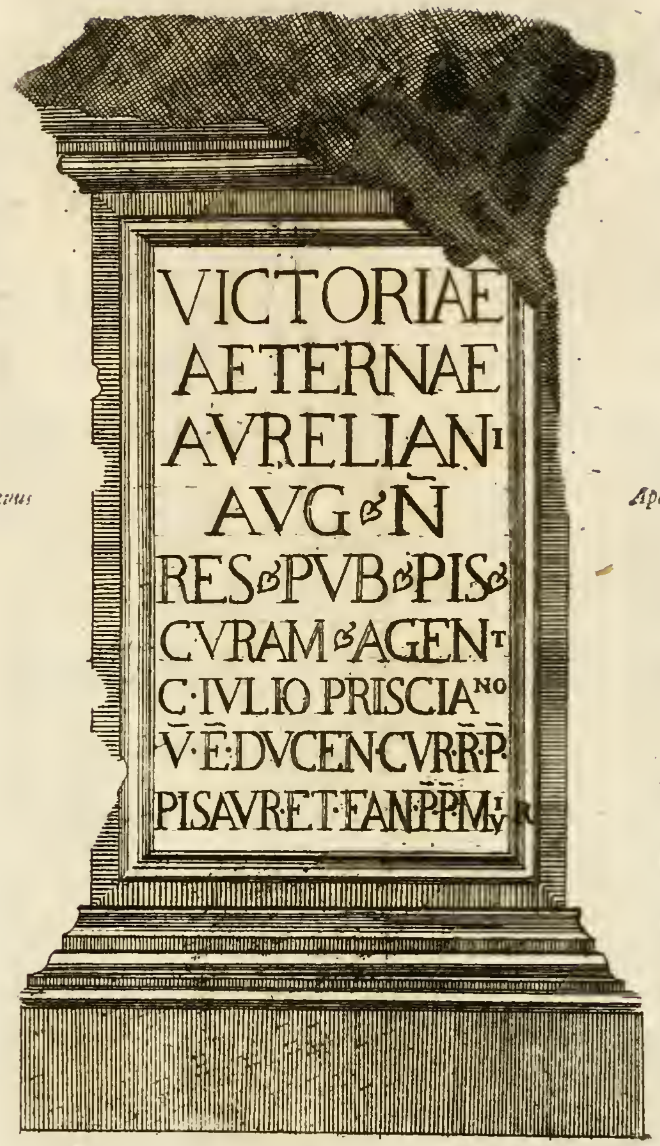 *Apex Aræ impositus.*

Basis Statuæ in *Banchi*.

XXIII.

DEFENSORI PACIS
ET CONSERVATORI
IMPERII . ROMANI
D . N . CONSTANTIO
MAXIMO VICTORI
AC . TRIVMFATORI
SEMPER . AVG .
B . R . P . N .

CLXXXVII.

XXIV.

FVNDATOR.....
ET . CONSERVAT..
IMPERII . ROM...
DD.NN.VALENTINIANO
ET.VALENTI.PRINCIP..
MAXIMIS . AC . TRI
VMFATORIB
AVGG.B.R.P.N
IMPP.

Ambæ in eadem Columna olim ad Divi Francifci de Paulla nunc ex dono PP. illius Cœnobii penes me fervantur.

GV-

XXV.

GVSTA
A NOMINI
RVM

In Cænobio PP. S. Bartholi in Monte Accio literis prægrandibus.

XXVI.

IMP . CAES

Fragmentum tabulæ in Cathedrali Ecclesia literis itidem prægrandibus.

XXVII.

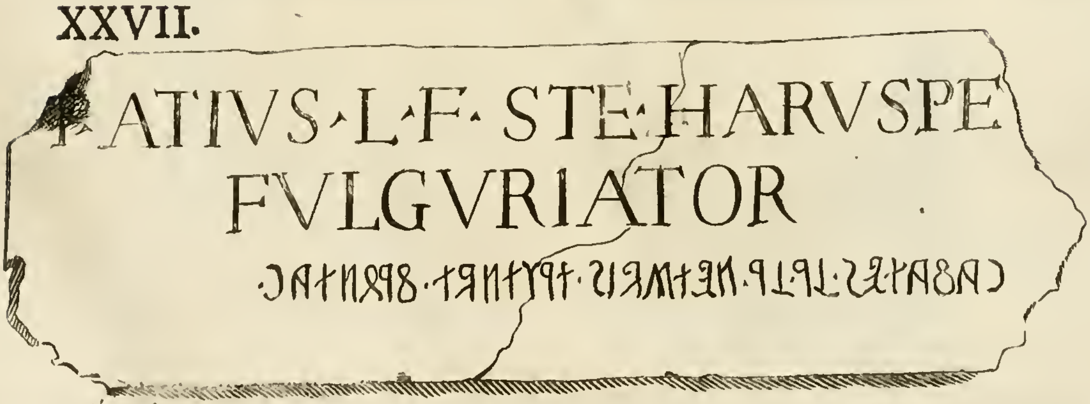

Car. Grandi Sculp.

In Porticu Publici Palatii.

ABE-

XXVIII.

ABEIENAE C. F.
BALBINAE
FLAMINICAE
PISAVRI. ET. ARIMINI
PATRONAE. MVNICIPI
PITINATIVM. PISAVRENSIVM
HVIC. ANNO QVINQVENNAT.
PETINI. APRI. MARITI. EIVS
PLEPS. VRBANA. PISAV
RENSIVM. OB. MERITA
EORVM . . . CVI .
IMP//////////////////////////////////
//////////////////////////////////////
IVS. COMMVNE. LIBERO
RVM. CONCESSIT.
L. D. D. D.

Basis Statuæ in Banchi.

XXIX.

Caput L. Accii	*Caput T. Accii*
L. ACCIVS	T. ACCIVS
L. F.	L. F.

In Ædibus Co: de Pardis ex Vett. MSS.

M. AC-

XXX. *

M . ACCIO . T . F . PAL . PISAVR . PAT . III F . M
EQ . AVGVR . SACERD . PONT . PRAEF . SACROR
PATRONO . MVNICIPI . N . OB . MERIT
EIVS . ET . OB . RESTIT . IN . STLITIB
IVD . AGRVM . METAVR . BELLOR . IN
CENDIIS . AMISS . ET . CONSERVATA
VECTIGALIA
MVNICIPES . CAST . RIP . POSS . ET . INCOLAE
AD . AETERNITATEM . CONLATI
BENEFCII . D . D . D

In Ruinis Veteris Castri Ripensis inventum penes se servari in Villa Montis S. Petri Durantinæ Diœc. testatur Sebastianus Maccius de Portu Pisaur. lib. I. cap. XV.

XXXI.

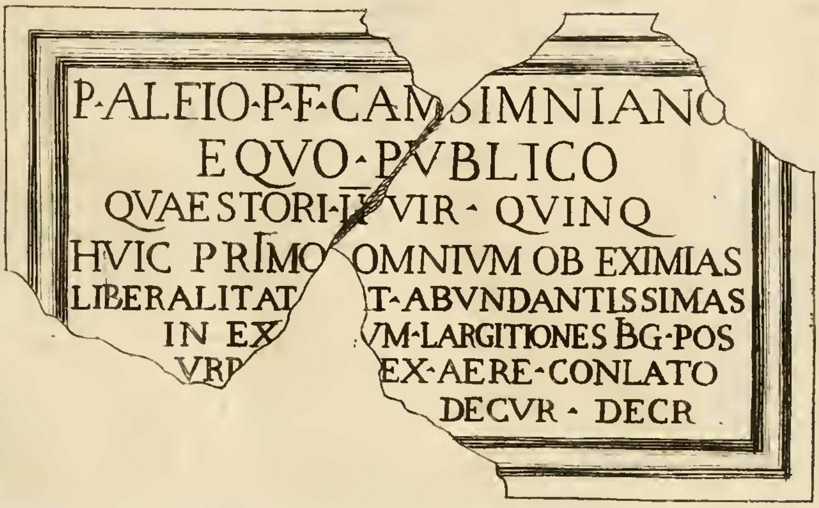

Tabula Marmorea in *Banchi*.

XXXII.

ARRIAE . L . F . PLARIAE
VERAE . PRISCILLAE
FLAMINICAE
M' . ACILI . GLABRIONIS . COS

D . D
PVBLICE

Basis Statuæ in *Banchi*.

XXXIII.

L . ARRIO . L . F . ... ATILIO . SABINO . PA
TRONO . COLONIAE . L . ARRIO . P . F . ARRIANO
AVFIDI . TURBONIS . PRAETORIS . DESIGNATI
PATRONI . COLONIAE . FILIO

Ex Collectione Donii Clafs. V. n. 18.

C. AV-

XXXIV.

C. AVFIDIO. C. F. CAM
VERO. PONT. Q̄. ĪĪ. VIR. Q̄. Q̄.
PLEBS·VRBANA·OB·MERIT·EIVS
EX· AERE CONLATO CVIVS DEDICATIONE
DEDIT . DECVRIONIBVS . SINGVL HS N̄ XXXX
AVGVSTAL·HS. N̄.XX. PLEBEI . HS . N̄ . XII . ADIECTO
PANE. ET. VINO. ITEM. OLEVM. IN. BALNEIS. L.D.D.D.

Tabula Marmorea in *Banchi*.

XXXV.

P . CORNELIO . P . F
SAB . CICATRICVLAE
PRIMIPIL. BIS. PRAEFECT.
EQVIT . PRAEF . CLAS
PRAEF . COHORTIVM
CIVIVM . ROMANOR
QVATVOR . IN . HISPAN
TRIB . MIL. ĪĪ . VIRO. ET
ĪĪ . VIR. QVINQ . PONT
D . D
PVBLIC

Olim apud Nobiles de Diplovatatiis, nunc in Urbe S. Leonis, quo ab Heredibus Octaviani Vulpellii Francisci Mariæ II. Ducis Consiliarii asportata fuit.

C.LV-

XXXVI.

C.LVXILIO.C.F.POMPT
SABINO EGNATIO
PROCVLO . C̄ . V̄ . CVR . RER .
PVBLICAR . PISAVR . ET FANEST .
LEG . LEG . X̄ . GEM . GORDIAN
IVR . REG . TRANSPAD . CVR .
VIAR . ET . PRAEF . ALIMENT .
CLODIAE . ET . COHERENT .
LEG . PROV . ACHAIAE . PRAET .
AEDILI . CERIALI . QVAEST .
PR . PR . PROV . CRETAE . CYR .
TRIB . LATIC . LEG . IIII . FLAV .
PATRONO COLONIARVM
PISAVR . ET . FANEST .

Basis Statuæ in *Banchi*.

Protome Viri togati

XXXVII.

Q.MARTIO ACCIO REPEN
VICI MAGISTR

In Ædibus Co: de Pardis ex Vett. MSS.

C.MV.

XXXVIII.

C . MVTRIO . C . F . PAL
QVINTO . SEVERO
Q̄ . ĪI VIR . Q̄ . ALIMENTOR
CVRATORI . KALENDAR
PECVNIAE . VALENTINI . N̄ . HS . DC
PATRONO . VI . VIR . AVG . ET
COLLEG . FABR . CENTONAR . NAVICVLAR .
DECVRIONES . ET . PLEBS . VRBANA
EX DIVI NERVAE EPVLARVM
OB MERITA
L . D . D . D

Basis Statuæ ad Divi Augustini ex Vett. MSS.

XXXIX.

M . NAEVIO
M . F . PAL . IVSTO
AEDIL . CVR
COLL . FABR . OB
MERITA
M . NAEVI . CERASI
PATRIS
L . D . D . D

Basis Statuæ in *Banchi*.

XL.

M . NAEVIO . M . F . PAL
MAGNO . AVGVRI
COLLEG . FABR . PATRONO
OB . MERITA
NAEVI . CERASI . PATRIS
IN . QVORVM . HONORE . IDEM . CERASVS
HS X̄ . N̄ . ARKAE . INTVLIT . ET . IN
TVTELAM . STATVAE . HS . N̄ . ∞̄
CVIVS . DEDICATIONE . SPORTVLAS
DEDIT . L . D . D . D

Basis Statuæ ad D. Augustini ex Vett. MSS.

XLI.

C . SENTIO . C . F . PAL
VALERIO . FAVSTINIANO
ĪĪ . VIRO . AVGVRI
VICANI : VICORVM . VĪĪ
COLLEG . FABR . ET . CENTONAR
EX . AERE . CONLATO . QVOD . IN
HONORE . ĪĪ . VIRATVS . INDVSTRIE
ADMINISTRATO . OMNIBVS . PLEBIS
DESIDERIIS . SATISFECIT.
L . D . D . D .

Basis Statuæ ad D. Augustini ex Vett. MSS. V. *notas*.

TA-

XLII.

TADIAE.C.F.CLAVENNIAE BARBILLAE
PLEBS VRBAN . L . D . D . D .

Ad Divæ Claræ ex Fabrett. Inscr. Dom. Cap. VI. n. 50. & Cap. X. n. 593.

XLIII.

C . TITIO . C . F . CAM . VALENTINO
AEDILI . Q . II VIR . QVI TESTAMEN
TO COLONIS COLONIAE IVL
FELIC . PISAVR . DECIES CENTENA
MILLIA NVM DEDIT ITAVT PER SING
ANNOS EX SESTERTIORVM CCCC
VSVRIS POPVLO EPVLVM DIE
NATALI TITI MAXIMI FILI EIVS
DIVIDERETVR ET EX SESTERTIORVM
DC VSVRIS QVINTO QVOQVE AN
NO MVNVS GLADIATORIVM EDERETVR
PLEB . VRBANA

Basis Statuæ in *Banchi*.

C.VA-

XLIV.

C. VALIO
POLYCARPO
ORNAMENTA . DECVRIO
NATVS : INLVSTRATVS . A
SPLENDIDISSIMO . OR
DINE . ARIMIN . PATRON
VII . VICORVM . ITEM . COL
LEGIOR . FABR . CENT
DENDR . COLON . ARIM
ITEM . ORNAMENTA . DECVRIO
NATVS . INLVSTRATVS . A
SPLENDIDISSIMO . ORDINE . PI
SAVRENS . PATRONO . COLLEGI
ORVM . FABR . CENT . DENDR . NAVIC
ET . VICIMAG . COLON . PISAVR
PLEBS . PISAVR . OB : MERITA . CVIVS
DEDICAT . SPORTVLAS . DECVR . X . V
ITEMQ . COLLEGIIS . X . II . PLEBEI . X . I
DEDIT
L . D . D . D . P

Ex Manut. in Orthograph. pag. 659. & Grut. p. CCCCLXXXI. 9.

C. LAR-

XLV.

C . LARTIVS . M . AEBVTIO
PISAVR . MVNICIP . IVR . PATRON
. . . . P R A E F . . . .
. . . .
. . . .
OB MERITA . . . .

Olim Romæ in Ædibus Cæsiorum ex Vett. MSS.

XLVI.

RONIVS . TI . F . TI . N .
TR . MIL . II . VIR . AVG .

Musæo Arditio optimis literis.

XLVII.

L . PETRONIVS . APTVS

In Ore Putei Veteris Cænobii PP. Servitarum in Monte Granario.

XLVIII. VI VIR ET VI V

Ibidem iisdem ferme literis.

XLVIX.

II VIR . . . .
R . BA . . . .
ERE . . . .
ECVNIA SV . . . . . .

In pariete Domus cujusdam Gradariensis.

L.

LIVS · M · F · M · N ·

Literis palmaribus in *Banchi*.

LI.

IVLEIVS · C . . . .

In horreis Fronciorum literis item magnis.

LII.

VELLIVS · CN · F · CAM
SEXVIR DECVRIO

In Angulo exteriori Apothecæ Magistri Antonii Clementini.

LIII.

LLIO
OPVLO
DVOVIR
VR

In Pariete Domus Petri Mathei del Bene.

LIV.

SEVERINAE
HOSPITAE
SANCTISSI
MAE P. AELIV
S. TERTIVS ɔ
LEG. III CYR.

Cippus in Domo quadam Nobb. de Paullis in via Fundicorum.

T. AV-

LV.

T·AVRELIO·FLAVIANO·PP.LEG
IIII FLAVIAE. ITEM PRAEPOSITO
VMBR. PICEN. ET APVL. AVRELIVS
QVIETVS ET AVRELIVS AVDAX
PATRI DVLCISSIMO. ET CLAVDIA
QVIETA CONIVNX MARITO CVM
QVO ANNIS. XX. BENE VIXIT

In Ecclesia D. Augustini ex Gudio p. CXVI. 6. & Collectione Donii Clafs. V. 226.

LVI.

AVRELIO IVLIANO VETE
RANO AVEDIA MARCELLINA
CONIVGI BENEMERENTI
POSVIT

Urnula Marmorea penes me.

C.COR.

LVII.

C. CORNELIO C.F.VO
TAVRO TOLOSENSI
EQVO PVBLICO HA
BENTI VIXIT ANNOS
XXII

In Ecclesia Divi Francisci in Sacello Conceptionis ex Vett. MSS.

LVIII.

M. FABIO. M. F. PAL
PRAEF. MIL. LEG. XIII
COLON. PATR
ACCIA. M. F. MARITO. IN
COMPARABILI. ET
ACCIA. FABVLLA. PATRI
KARISSIMO. M. P

In pariete Ecclesiæ S. Stephani Castri Candelariæ Pisauri. Diæc

LIX.

D . M
M.PACCI M.F.CAM
VERONA SENECIONI
MIL . COH . VII PRAET
> MAXIMI VIX . AN . XXX
MILITAVIT AN . XIII.
M . VARIVS OPTATVS
AMICO OPTIMO

In *Banchi*.

LX.

Q . SEIENVS QVINCTIλλVS
Q . F . PVBLICλE VERONλE
MIL . COH . VII . PRAETOR
> FRVCTI VIXIT ANNOS XL
MILITAVIT λNNOS XV
EX TESTAMENTO FIERI IVSSIT
L . BAEBIVS CERTVS HERES POSIT
Q . SEIENVS EVPHEMVS LIBERT EIVS
P . λELIVS MVCIλNVS CVRλVIT
MIL . COH . I PR . > IVSTI
LOCVM EMPTVM
LATVM P . IIII LONGVM P . VIII

In *Banchi*.

C.TA-

LXI.

C . TADIO . C . L . IANVARIO
PISAVRENSI
VIXIT . ANN . XXXIIII
C . TADIVS . LVCANVS
Ɔ . LEG . VII . GE . F . LIB
OPTIME . DE . SE
MERITO

Tarracone ex Grutero p. DLXIII. 1.

LXII.

D . ❦ M
L . CALPE
NI . DIO
NYSI . VI
VIR . AVG
L . LARTI
VS . CALPE
NVS . CLE
MENS . ET
VEIANIA
IVSTA . BE
N E M E
R E N T I

Apud D. Advocatum Passeri.

L . ACV-

LXIII.

L. ACVTIO
ARTEMIDO
RI F. TRYPHONI
RHETORI
CECROPS AMPHIO
LIBERT
B.M.R.

Cippus prægrandis Villa Gavardina ad Arcus.

LXIV.

D. M
C. TETTIO
C. L. TESIAE AR
CHIATRO PE
RITISSIMO
ET OBSEQVIS
SVIS OMNIB
VS AMANTIS
SIMO CVRA
ET DOCVME
NTIS EVI...
NTIBV.....
....
....

Olim apud Nobb. de Prætis ex Vett. MSS.

CAL-

LXV.

CALPVRNIA C . F
MAXIMA MATER
DOLENS ET MERENS
FILIEIS FECIT SVEIS

Cippus in *Banchi*.

LXVI.

C . BASSVS T . F .
SIBI ET FILIIS
ET FAMILIAE

In Porticu Publici Palatii ex Vett. MSS.

LXVII.

D . M . AMPLIATAE
VIX . A . I . M . VII . D . V
EVARISTVS F . KARISS
FEC

Apud me.

LXVIII.

. . . . . NOETO
ARENNIA PRIMA
ET ARENNIVS
CASTOR AVG . L
PARENTES

In ædibus Tumbesiorum ex Vett. MSS.

LXIX.

Genius faci inversæ incumbens.	M . AVFIDIO FRONTONI PRONEPOTI M . CORNELI FRONTONIS ORATORIS CONSVLIS MAGISTRI IMPERATORVM LVCI ET ANTONINI . NEPOTIS AVFIDI VICTORINI PRAEFECTI VRBI BIS CONSVLIS FRONTO CONSVL FILIO DVLCISSIMO	*Genius faci inversæ incumbens.*

In latere Eques pedite dextro præeunte. *In latere sinistro Vir Rhedam agitans.*

Urna marmorea prægrandis in Subteraneo D. Decentii facie ad murum obversa.

C.AV.

LXX.

C . AV.RE.LI.O
SP . F . AV.RE.LI.A . C . L .
CHA.BI.TI.O . MAT . F .
PO.SV.IT.

Reperta ad Arcus ex Vett. MSS.

LXXI.

D . M .
GAVELLIS IVS
TO ET AVGVRINo
IVSTVS . VIX . AN .
XVI . M . II . D . XVII
AVGVRINVS VI
XIT AN . XIII . M . V
D . XXIII . GAVELLI
VS IVSTVS ET VI
SINIA AVGVRINA
PARENTES FI
LIIS PIISSIMIS

Musæo Arditio.

LXXII.

DIS MAN .
COMICVS ET
AVRIOLA PARENTES
INFELICISSIMI
P . LICINIO SVCCESSO
V.A.XIII.M.I.D.XIX

Apud Nobb. de Æmiliis ex Vett. MSS.

LXXIII.

D M
PATRONIA NICE ET ALCIBIADES
ALCIBIADI FIL .
DVLCISSIMO ET DESIDERATISSIMO
CVIVS MORS DECEPIT PATRE (sic) SVVM
QVI V . A . XX . M . VII . D . XXI
ET
IVCVNDAE MATRI EIVS CVM QVA
VIX . A . XV . ET
FELICLAE ALVMNAE SVAE
FECER
SIBI ET SVIS POST . EORVM

ex Appiano.

D.M

LXXIV.

D . M

PETRONII . ANTIGENIDIS

TV . PEDE . QVI . STRICTO . VADIS . PER . SENTA . VIATOR
SISTE . ROGO . TITVLVMQVE . MEVM . NE . SPREVERIS . ORO
BIS . QVINOS . ANNOS . MENSESQVE . DVOS . DVO . SOLES
IN . SVPEROS . FECI . TENERE . NVTRITVS . AMATVS
DOGMATA . PITHAGORAE . SENSI . STVDIVMQVE . SOPHORVM
ET . LIBROS . LEGI . LEGI . PIA . CARMINA . HOMERI
SIVE . QVOT . EVCLIDES . ABACO . PRAESCRIPTA . TVLISSET
DELICIAS . HABVI . PARITER . LVSVSQVE . PROCACES
HAEC . HILARVS . MIHI . CONTVLERAT . PATER . IPSE . PATRONVS
SI . NON . INFELIX . CONTRARIA . FATA . HABVISSEM
NVNC . VERO . INFERNAS . SEDES . ACHERONTIS . AD . VNDAS
TETRAQVE . TARTAREI . PER . SIDERA . TENDO . PROFVNDI
EFFVGI . TVMIDAM . VITAM . SPES . FORMA . VALETE
NIL . MIHI . VOBISCVM . EST . ALIOS . DELVDITE . QVAESO
HAEC . DOMVS . AETERNA . EST . HIC . SVM . SITVS . HIC . VERO . SEMPER

Apud Pandulphum Collenuccium ex Vetr. MSS.

LXXV.

D . M
L . RVTILI
RESTITVTI
VIX . AN . III
MENS XI . D . XXIII
L . RVTILIVS
EPITECTVS
ET LARTIDIA
RESTITVTA
PARENTES
ET SIBI

Apud Nobb. de Æmiliis ex Vett. MSS.

LXXVI.

D . M
A . SERVILIVS EPAFRODITVS
V . A . VI . M . VIII
A . SERVILIVS EPAFRODIVS (sic)
PATER FECIT ET SIBI
LIBERTI LIBERTABVSQ. SVIS
POSTERIQ. EORVM

Apud D. Jo: Baptistam Passerium J. C.

LXXVII.

VIXIT ANNIS XXX
SATRIA PRIMITIVA
MATER FILIO
PIENTISSIMO

In Ecclesia D. Decentii.

LXXVIII. *

D M
L . ACCIO . L . F . COLON . PISAVR
ET LVCRETIAE FLAVIAE
P P
L . ACCIVS . L . F . MERENS
H . M . P .

In Ædibus Pardiorum ex Maccio de Portu Pis lib. I. C. xvii.

LXXIX.

D (*Patera cum tribus foraminibus*) *M*

PILLIAE ALLICILLAE ET C . MARIO PV
DENTI PARENTIBVS DVLCISSIMIS
FECIT MARIA IVSTA

Literis rudibus apud D. Jo: Baptistam Passerium J. C.

D.M.S.

LXXX.

D . M . S .
C . POMPEIO APOLLONIO
C . POMPEIVS APOLLINARIS F .
ET FVLVIA TRYPHENA
CONIVX FECERVNT

Apud Nobb. de Æmiliis ex Vett. MSS.

LXXXI.

C . SEMPRONIVS C . L . DEIVS
ET C . SEMPRONIVS C . L . FLORVS
V . F . SIBI ET SEMPRONIAE AM
MIAE MATRI SEMPRONIAE
FLORAE SORORI SEMPRO
NIAE PIETATI SEMPRONIAE
LONICAE L .
IN F . P . XXIV IN A . P . XII

Villa olim Montanaria nunc Galantaria.

LXXXII.

D : M
P . AELIVS . EVARISTVS . FECIT
SIBI . ET . COIVGI . VENEMERENTI
AELIAE . FILETENI . LIBERTIS . LIBERTA
BVSQ . POSTERISQ . EORVM . L . VAFRIVS . CLE
MENS . FILIVS . AELIAES . FILETENIS . MATRIS
DVLCISSIMAES . SCRIPSIT . NOMINE . SVO . ET
IVLIAE . ATTALIDIS . COGNAT . ET . ATTIAE . PRIS
CILLAE . ET . LIBERTIS . LIBERTABVSQ . EOR
ET CLAVDIO MERCVRIO COGNATO

In *Banchi*.

LXXXIII.

D . M
AGABRORIVS . FELIX
VIVOS . SIBI . FECIT . ET
MINDIAE . EPITEVSI
CONIVGI . KARISSIM . ET
INCOMPARABILI
CLAVDIANAE
FILIAE . NATVRALI
LIBERTIS . LIBERTAB . Q
POSTERISQ . EORVM

Ex Gruter. p. DCCLII. 10.

LXXXIV.

CANDIDIANAE
CANDIDIANVS
COIVGI . BENE
MERENTI . FECIT

In Ecclesia PP. Cappucinorum.

LXXXV.

CASONIVS
CASONIAE
VXORI . DVL
CISSIMAE

In quadam domo prope Ædes Thomasiorum ex Vett. MSS.

LXXXVI.

D . M
TI . CLAVDI . APRILIS . MODIA . MAXIMILLA
VXOR . CONIVGI . OPTIMO . DE . SE . B . M . MACERIAS
A . FVNDAMENTIS . CVM . AEDICVLIS . ET . OLLARIS
SVA . INPENSA . CIRCVMCLVSIT . SIBIQVE . ET . CLAVDIIS
MAXIMO . ET . APRILI . FILIS . LIB . LIBERTABVSQVE
POSTERISQ . SVIS . ET . EORVM . FECIT

Ex Fabrett. Inscr. Dom. Cap. I. n. 61.

D . M

LXXXVII.

D . M
TI . CLAVDIO
PROCLO
FECIT . FLAVIA . PRIMITIVA
CONIVGI . SVO
BENEMERENTI
HOMINI . BONO

In ascensu Scalarum D. Francisci literis pene deletis.

LXXXVIII.

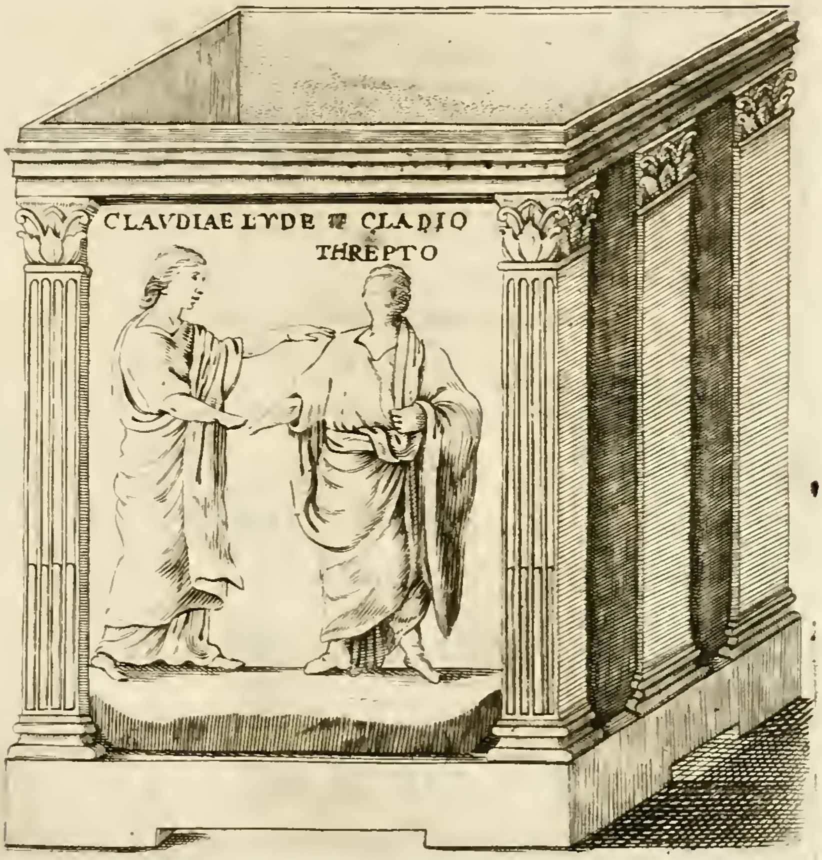

Musæo Arditio.

LXXXIX.

IVLIAE . IVSTAE . CON
IVGI . KARISSIMAE
CVIVS . OBSEQVIIS
IMPAREM . ME . SEM
PER . PROFITEOR
QVAE . VIXIT . MECVM
IN . COIVGIO . PER
CASTITATEM · SV
AM . AN . XL
VASSELLIVS . SA
BINIANVS . M
ARITVS . POSVIT

Olim apud Nobb. de Prætis ex Vett. MSS.

XC.

D . M
T . MALIVS . PISTVS
FIICIT
IVLIANAI . PIIA
CoIVGI . SVAI
CARISSIMAI

Cippus literis admodum rudibus Musæo Arditio.

NIM-

XCI.

D . M
NIMPHIDIAE MACA
RIDI . A . MENENIVS
HIPPO *(Patera cum septem fora minibus)* LITVS
VXORI SVAE
B . M . F

Apud Nobb. de Æmilis ex Vett. MSS.

XCII.

D . M
PVBLICIAE
SECVNDAE
ANCHARIVS ABA
SCANTVS
CONIVGI

Olim In Ædibus Canonicalibus ex Vett. M. SS.

XCIII.

D . M
SATRIAE . PI
PVSAE . Q
SATRIVS . CA
LISTVS . CON
IVGI . SVAE
B . M . FEC
CVM QVA
VIXIT . AN
NIS . XXX

Olim apud Nobb. de Gozze nunc apud D. Advocatum Pafferi.

XCIV.

D . M
DECIMIA
MARCELLA
TAVRISCO
VITALI . CO
IVGI . DVLC
ISSIMO . Q
VI . MECVM
CONVIXIT . AN
NIS . VICINTI
SEPTE . MENSES
TRES . PER . CVI
VS . BENEEICIO . E
T . BENIGNITATE . I
NPAR . FVI . B . M . P

Reperta in Suburbano Macignorum sub Imperiali ex Vett. MSS.

XCV.

D . M
VELCIAE
BENEDICTAE
L . TARVSIVS
PARTHENOPAEVS
CONIVGI
OPTIMAE
ET SIBI

Apud J. C. Passeri.

D . M

XCVI.

D . M
C . VETVRIVS SOZOM
SE BIBO COMPARABIT
SIBI . ET . VETVRIE
FELICISSIME
COIVGI SVE BENEME
RENTI . ET . LIBERTIS
LIBERTABVSQ.
POSTERISQ . EORVM
IN . FRONTE . PEDES . XII
IN . AGRO . PEDES . XVII

In *Banchi*.

XCVII.

D . M
VETTIAE SEVERAE VETTIVS LVPER
CIANVS CONIVGI FIDELISSIMAE VIXIT
ANNIS CVM EO XXI . MENS . X . DIEB . X

Ex Schedis Barberinis.

BENE-

XCVIII.

BENEMERENTI . CONIVG
FECIT . QVI VIXIT . MECV
DICNIS . LVCE . FECISSTI . PONT
ET FILI & BENE & MERENT

Apud me.

XCIX.

D . M
T . AELIO . ANTONINO
QVI . VIX . ANN . V . DIEB . XXXIIII
C . IVLIVS . IVSTVS . FRATRI
SVO . CARISSIMO . ET
IVLIA . IVSTA . MATER . FILIO
SVO . DVLCISSIMO . FECERVNT
ET . SIBI . ET . SVIS . LIB . LIB . POSTERISQ .
EORVM

Olim in Villa Chelmontis Nobb. de Gozze nunc apud J. C. Pafferi.

D . M

C.

D . M
AELIAE
TROFIME
VIXIT . A . XI
M . I . D . XXIV)
LIBERALIS
CAE . VERN
FRATER . FE
CIT . SORO
RI . BENEME
RENTI . POS
TERISQ . SVORVM

Olim apud Nobb. de Æmiliis nunc apud Nob. D. Canonicum Paullium.

CI.

D . M
AVGENDICO . L . F
SAB . DEXTRO . FRATRI
. . . .
. . . .
VIXIT . ANNOS . XXVIII
. . . .
. . . .

Olim apud eosdem DD. de Æmiliis.

M D.M

CII.

D . M
DECIDIAE ROMANAE
IVLIA FILVMENE
SORORI PIENTISSIMAE

Olim Villa Montanaria ex Vett. MSS.

CIII.

D : M
Q · SATRIO
CALLISTO
FRI . B . M . F .
SATRIVS
TROPHIMVS
PIISSIMVS

Olim in eadem Villa Chelmontis, nunc apud eumdem D. Advocatum Passeri.

M.SEX-

CIV.

M. SEXTIVS. M. L.
STABILIO . SIBI . ET
M. SEXTIO. M. L. PATRONO
ET. M. SEXTIO. M. L. PHILARGYRO
FRATRI

Duo Ciplopes ferrum super incudem exercentes

EX TESTAMENTO

Cippus prægrandis in Porticu Ecclesiæ D. Mariæ Suburbii dicti *delle Fabreccie* cui forte hoc Marmor nomen dedit.

CV.

D . M
D . S . NEPOTI
QVI VIXIT . M . X
DIES . XXI

Urnula Ornatissima olim apud Nobb. de Æmiliis ex Vett. MSS.

D . M

CV.

D . M
BONITATI . PI
E N T I S S I M E
L . PETRONIVS
S E V E R V S
S O C E R E
I N C O M P A
R A B I L I

Cippus Villa Gavardina ad Arcus.

CVII.

PIO . PRE

Nubilariæ in agro Pisaurensi ex Maccio de Portu Pis. lib. I. Cap. XIV.

CVIII.

D . M
AELIAE TREBA
P . AELIVS DI
ET. P. AEL. I
SAC . BAC

Rudibus literis apud Advocatum Passeri.

M. AT-

CIX.

M : ATTIVS . C .
VISIDIAE . M . F .
M . VISIDIO . M . F .

In Porticu Publici Palatii.

CX.

D . M
CALLIOPES
PERSEVS
CONSERVE
SYAE . FECIT

Ex eadem Villa Chelmontis apud eumdem Advocatum Pafferi.

CXI.

Θ Θ Θ
CASSONIO VITALI VESTINO VERECVNDO
CASSONIO VALENTI CASSONIA VITALIS DELICATIS

Olim in Ædibus DD. de Julianis, nunc in Urbinatensi Cl. Fabretti Suburbano.

CXII.

D ' M
CORNELIO ' AGATHONYMO
OPTIMO . ET . INNOCENTISSMO
LIB CVIVS CREMATI RELIQVI
AE ' HOC ' LOCO POSITAE SVNT
FECIT CORNELIVS ARCANVS

ITEM ' D ' M '
CRESCENTI QVI VIX ANNIS
VIII MENS V DVLCISSIMO
ALVMNO . FECIT RESPECTVS

Apud me.

CXIII.

L · NAEVIVS . CINNAMVS . FECIT
SIBI . ET . SVIS . LIBERTIS . ET
LIBERTABVS . POSTERISQ . EORVM
C . SOSSIVS . LVPERCVS . FECIT
SIBI. ET. SVIS. LIBERTIS. ET. LIBERTABVS
POSTERISQ . EORVM

Apud me.

D.NER-

CXIV.

D . NERFINIVS . D . L
VRBANVS . VI . VIR
FECIT . SIBI . ET . SVIS
IN . FRONTE . P . XV
IN . AGRO . P . XX

Villa olim Montanaria nunc Galantaria ad Trivium Antiquum.

CXV.

D
PETRONIO
QVI VIXIT A
PETRONIVS
APLASIA R
DESIDER
VIT . HOC . I .... DIG
GAVDET

Apud quemdam in *Borgo* ex Vett. MSS.

CXVI.

D . PVBLICIVS . D . L . CHARITO
SIBI ET PVBLICIAE D . L
MVSCINI VIVOS FECIT

Apud Nobb. de Abatibus.

C. QVIN.

CXVII.

Apud Nobb. de Gavardinis.

CXVIII.

D . M
Q . SERGIO Q . L .
PYLADI
SERGIA Ɔ . L .
DEOPTATIA
ET Q . SERGIO Q . L . EPATHRE

Apud quemdam ex Vett. MSS.

L. SI-

CXIX.

L . SIGNIVS
ERONIS L . EROS
VLIA Ɔ·L TIMARIS

Musæo Arditio.

CXX.

D . M
SVEDIAE
VICTORINAE
P . GARGILIVS

Olim apud Sebastianum Maccium Publici Pisaurensis Ludi Magistrum ex Vett. Mss.

CXXI.

CARISIMO TATIANO BEAI

Apud Ictum Passeri.

CXXII.

ELIDIA
VS . Q . F.
B . M

In prædio Bonnatiorum in Monte Arditio.

CXXIII.

: VE . . . HA . . . SIA . . . .
L . ASVILLIVS MYRINV . . . . . .
AVFIDIA TICHE
C . LVSANIVS MESI . . . .
L . PVPPIVS AVCT . . . .
T . VATERNIVS CR . . . . . .
T . LE . . . . . . M . . . .
CN . MARIVS SAP . . . .
M . ISSINIVS M . . . .
C . M . . . .
L . PLA . . . .
L . VAL . . . .
L . VAL . . . .
C . MA . . . .
. . CV . . . .
BA . . ONIA . . . . .
PRAE . . . .
EVT . . . .
SVCCESSV . . . .

In Cœnobio D. Joannis Baptiſtæ.

CXXIV.

LENS
PRISCVS
PRISCVS
PRISCVS
EVDO
EM

Apud me.

TRA-

CXXV.

TRAIAN
EX TESTAM
HER

In Cœnobio PP. S. Joannis Baptistæ.

CXXVI.

D . M
TIAE HOLOCHRISAE QVAE
ET CL

Apud Ictum Passeri.

CXXVII.

EX O. F. VOCO
NIAE EX SOC

Olim apud Nob. Marcellum de Prætis ex Vett. Mss.

CXXVIII.

VARIO CVRI

In Pariete Domus olim Nobb. de Cavalchis.

VENE-

*

CXXIX.

VENERI VIXI
AEMVLA
SAXO OCCVLV
IT DELITIAS
LIVOR
PIETATE ARTI
FICIS ITERVM
VIVEBAM
NI ME VIDISSET
MARMORE
AM VENVS

Olim in Hortis Ducalibus ex Vett. Mſſ.

CXXX.

C. ACCIVS. C. F. CAM

In Eccleſia S. Dominici ex Vett. Mſſ.

CXXXI.

T. ACCII
PISAVR
CINERES
S

In Operculo Cinerarii apud D. Advocatum Paſſeri.

V. M.

CXXXII.

V . M . ATTIVS . REPENS . MAGISTER . VICI
V . TRANIA . PRIMA
V . T . MARIVS . C . F . CAPITO

In Ædibus Pardiorum ex Collectione Donii Cl. Y. 19.

CXXXIII.

M . ARISTIVS
OLLAS . OSSVA

Ex eadem villa Chelmontis apud Advoc. Passeri.

CXXXIV.

HER ❦ MAMETI ❦ LIB
BENE ❦ MERENTI ❦
Q . VIXIT AN . XL ❦

Apud eumdem.

CXXXV.

D . M
C . ❦ LENTIDIVS
AVGVSTALIS

Apud eumdem.

P P . MAR.

CXXXVI.

P . MARCIVS . P . L .
HILARVS
DEC . ESQVILINVS

Apud eumdem ex eadem Villa Chelmontis.

CXXXVII.

M . PEDANIvS
M . F . CAM
EX . TesTAMENT

Cippus alle Colombarette.

CXXXVIII.

SEX . SALVIO . Q . F
CAM
EX TESTAMENTO

In Pariete Cathedralis Ecclesiæ.

CXXXIX.

M . SIRPIO . . . .
-MATHONI
EX TESTAMENTO

In Porticu Pubblici Palatii.

D TIG

CXL.

D		
TIG	*pariet perforata*	RIDI
APER		CONS

In Antiquo Sacello D. Georgii in Cænobio PP. Dominicanorum.

CXLI.

D . M
P . VERACI
P . F . CAM

In Ædibus Tomasiorum.

CXLII.

VETTIA Ↄ L
HOSPITA
IN . FR . P . XII IN AGR
P . XIIII

Cippus in Banchi.

CXLIII.

VETTIA Ↄ L
HOSPITA
IN. FR . P . XII IN AGR
P . XIIII

Alius Villa Gavardina ad Arcus.

D RON

CXLIV.

D

R O N

V I X I T

Apud Ictum Jo: Baptiſtam Paſſerium.

CXLV.

S O M

S . EPAPH

V . S . ET

I P.....

Apud eumdem ejuſdem Inſcriptionis fragmenta.

CXLVI.

BERA

AESSS

Apud eumdem.

CXLVII.

L M......

TAVIT........

TIONIS RVS..

IMIS........

Apud eumdem.

Pere-

PEREGRINA.

CXLVIII.

IMP . CAES . T . AELIO
HARDIANO . ANTONI
NO . AVG . PIO . COS . IIII . P . P . COLLEG
CENTONAR . SVASANOR
L . BVRBVLEIVS . MATVTINVS
SEX VIR

Apud me.

CXLIX.

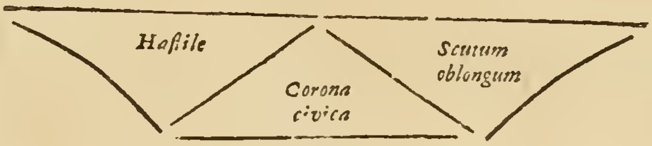

DIIS . MANIBVS
T . FLAVIVS . ASPER
TITVLVM . POSVIT
FRATRI . SVO
P . AELIO DECIMINO
BENEMERENTI . MIL
A . XVII EQ . SING . AVG . V . A
XXXV

Apud D. Advocatum Passerium.

CL.

D M

Q . POMPONIO . VERO

AEQ . IIIPL . AVREL . A .

F . ABVCIVS . PIVS . NAT

VIND . COM . S . B . MER

Apud eumdem.

CLI.

D M

AMAZONIVS GAL . A . L .

A . GEMMA . POTORIA .

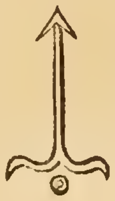

D M

CORNELIAE . A . L .

A . CALAMISTRO

V . A . XXX . M . V .

Apud eumdem.

CLII.

D M

CORNELIA . A . L .

ACTE . COROLLARIA .

D M

ACHILLES . GALL . A . L .

A . RATIONIBVS . PATRIMo

Apud eumdem.

D . M

CLIII.

D . M
CORNELIA . P . L .
HΣIXIA
VIXIT . A . LXIII .

Apud eumdem.

CLIV.

D ❦ M
AGATABOLVS . F . L . PYRRVS
FIGVLVS . SIGILLATOR .

Apud eumdem.

CLV.

L . OREIO . PAPIATI
FILIO . DVL
L . OREIVS . PAPIAS

Olim apud Episcopum Oliverium Pontificii Sacrarii Præfectum.

CLVI.

Urnula apud me.

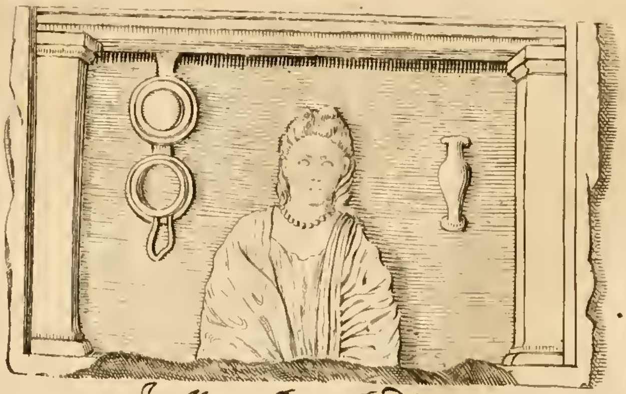

In Horto Doc: Didij.

Chri-

CHRISTIANA.

CLVII.

PARENTES FILIO DVLCISSI
MO ISTERCORIO QVI
VIXIT ANIS III ME
V . D . XXIIII . IN PAC
E . D . XVII . KAL . IANV

Apud me.

CLVIII.

AURELIO ERCULIO
BENEQUENTI EN IN PA
QUI UISSIT ANNU ET MESIT Q

Apud me.

CLIX.

ELPHNH
META . AΓA
ΠΙΙΣ

Apud me.

CLX.

VITALINI FILIE DVLCISSIME

Olim apud Episcopum Oliverium Pontificii Sacrarii Præfectum.

CLXI.

AVR. BERINVS VLPIAE CANDIDIE COIVGI
SVE BENEMERENTI FECIT IN PACE ANNORVM XXXV

Apud eumdem.

CLXII.

Apud J. Consultum Passerium.

CLXIII.

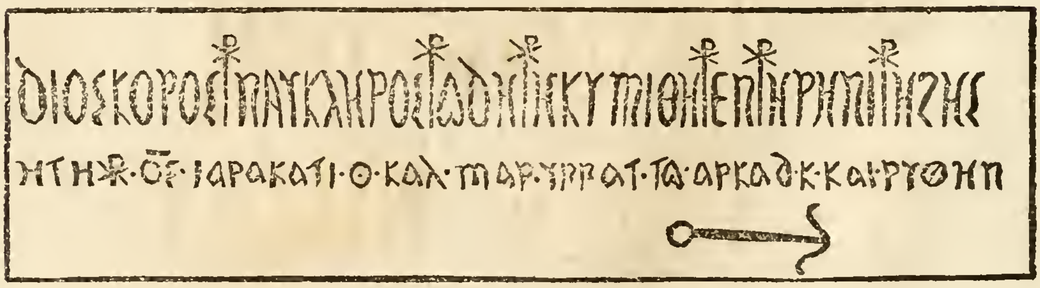

Apud eumdem.

VA-

CLXIV.

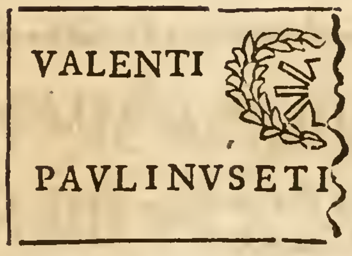

Apud eumdem.

CLXV.

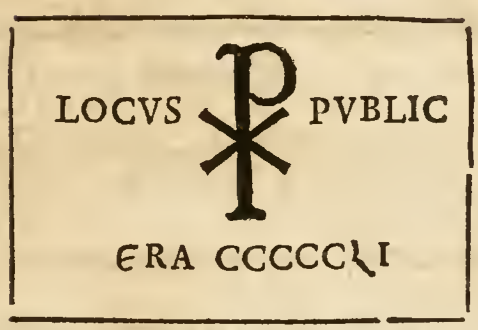

Apud eumdem.

CLXVI.

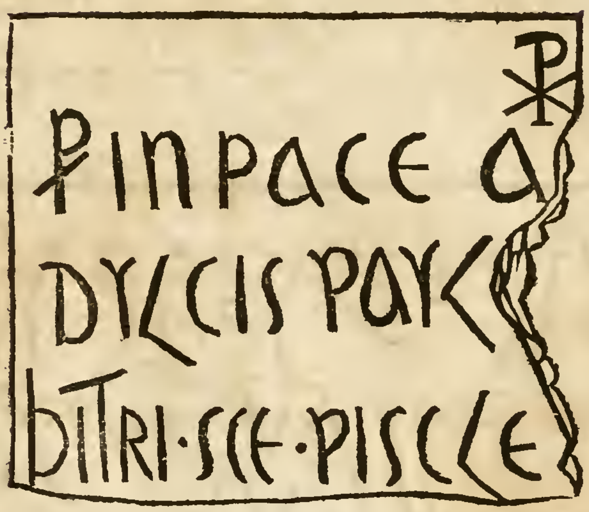

Apud eumdem.

CLXVII.

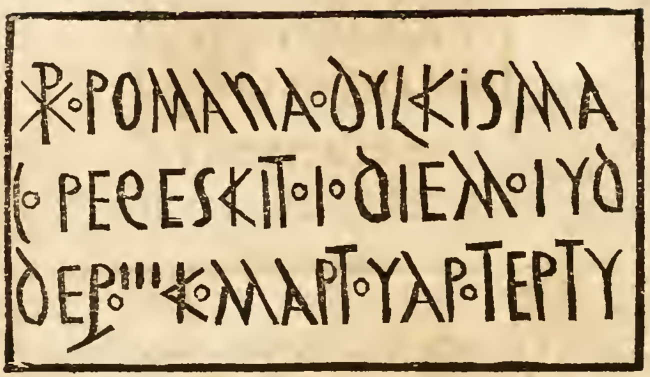

Apud eumdem.

CLXIII.

ΘΛΑΒΙω ΚΙΡΙΟ ΓΛΙΚΙ. . . .

ΕΖ ΗCΗΝΕΤΗ ΓΕΝΤΑ Columba

ΑΚΕCΙΑΣ ΑΚΟΛΟΥΘΟC ΕΠΟΗCΗΝ

ΙΡΗΝΙ CΟΙ ΕΝ ΟΥΡΑΝω

Apud eumdem.

CLXIX.

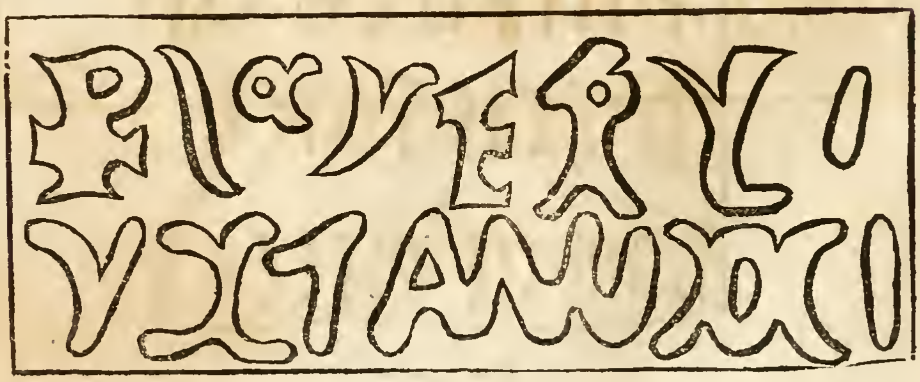

Apud eumdem.

OSI-

CLXX.

OSIMAE QVIE
MAE FOEMINAE

Apud eumdem.

CLXXI.

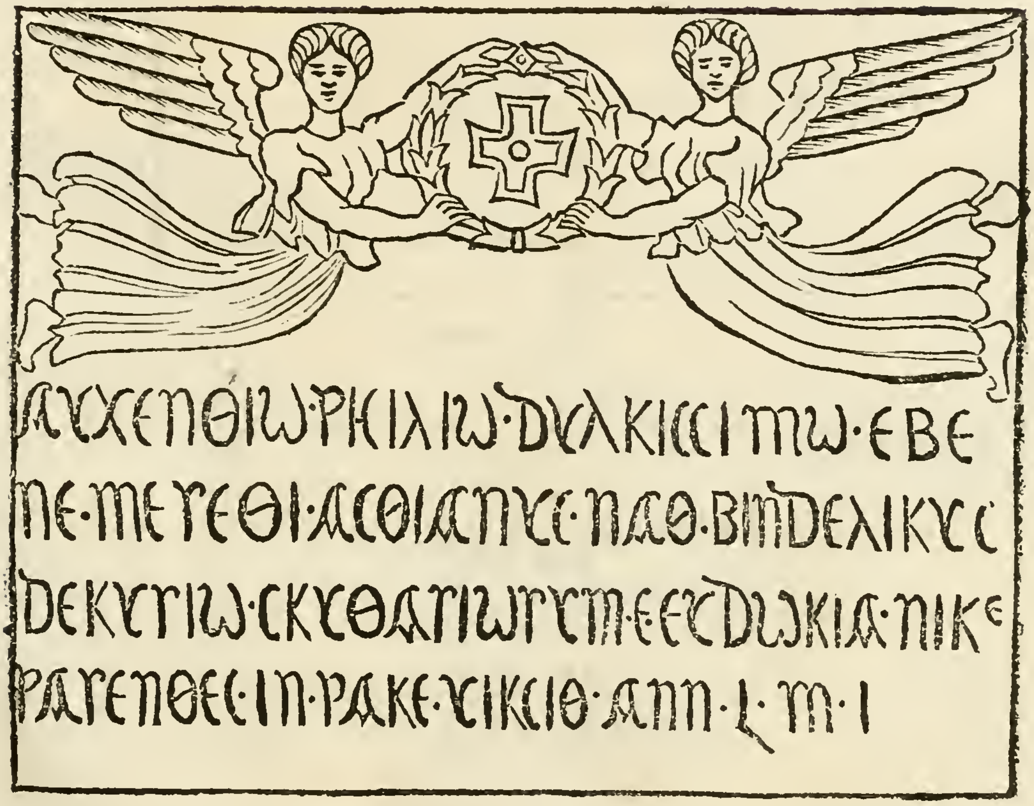

Apud eumdem.

CLXXII.

CARISSIIA
VIXIT A
BACR

Apud eumdem,

CLXXIII.

LOCVS FABIANI KA . . . . . .
VXT . A . LXI . DP . ANTI I

Olim apud Emum Card. de Abatibus Oliverium.

CLXXIV.

ЄΥΤΑϹΤΙ . I . PAϹЄ
ΥϹΙΤ . A . XXXI
Duæ domunculæ cum palma inter media.

Apud eumdem.

CLXXV.

HILA
gallus *gallus*
RO DVLCI
Duo pisces.

Apud eumdem.

CLXXVI.

ſic
AVRELIE IENVH
RIHE IN PHCE

Apud eumdem.

PRI-

CLXXVII.

☧	PRIMITIVO PIISSIMO IN PACE	
palma		*vas cum duabus palmis*

Apud eumdem.

CLXXVIII.

	☧
cete Jonam evomens	MAPCIANO KAPISSIMO FEC IT ПPIMAKIA ИA MATER EN HPHИЄ

Apud eumdem.

CLXXIX.

☧	KAIANE VIBAS	
SOTE RVS FECIT		
IN PACE		*ancora*

Apud eumdem.

CLXXX

IOVIANO ☧ *KARISSIMO*
FECIT LAMPADIVS ET SOTERES FRA
TRES PIENTISSIMI MEROBAUDE

Apud eumdem.

CLXXXI.

☧ VICTOKINA
ÀNR . X{ DV DEC

Apud J. C. Passerium.

CLXXXII.

ΤΩΑΙΜΝΗCΤΩ
ΦΗΛΙΚΙCCΙΜΩ
ЄΖΗ CΗΝ ЄΝΙΑΥΤΟΝ
ΚΑΙ ΜΗΝΑC ΔЄΚΑ

Apud me.

AP-

A P P E N D I X.

CLXXXIII.

POL · MILES · LEG ·
VIII · VETERAN
ORIVNDVS · TVDER
HIC · SITVS · EST

Nuper reperta in Plebe Veteri Genistreti Diœces. Pisauri.

Museo Arditio.

T ER-

	ERRATA.	CORRIGE.
Pag. 5. *lin.* 12.	A.	M.
Pag. 14. *li.i.* 11.	TURBONIS	TVRBONIS
Pag. 22. *lin.* 2.	XLVIX.	XLIX.
Pag. 30. *lin.* 18.	eques pedite dextro	dextro, eques pedite
Pag. 32. *lin.* 10.	PATRONIA	PETRONIA
Pag. 47. *lin.* 6.	FRATRJ	FRATRI
lin. 7.	cyclopes	fabri
Pag. 49. *lin. ult.*	Urbinatenſi	Urbinati
Pag. 61. *lin.* 5.	HARDIANO	HADRIANO
Pag. 65. *lin.* 15.	ELPHNH	EIPHNH

NOTAE.

I.

AB *Jove Principium, Musæ:*

Ab eo, ut nos quoque initium capere possemus, fecit V. C. Marquardus Gudius, cujus Antiquarum Inscriptionum Collectio Leovardiæ An. MDCCXXXI. operâ Francisci Hesselii edita, hanc nobis Inscriptionem ex Ligorio petitam suppeditavit. Nollem Ligorii nomen satis suspectum negotium Eruditis iis facesseret, qui a Doctissimis illum Scriptoribus subleftæ fidei quandoque accusatum, & manifesti etiam mendacii reum non semel deprehensum noverint. Licet enim certum sit Inscriptiones plurimas a Ligorio exhibitas fuisse, quas fictitias esse nemo sanus negaverit, inde tamen haud recte infertur falsas esse, & mendaces quotquot a Ligorio proferuntur; Est enim, ut inquit Hesselius in Apend. Præfat ad eamdem Gudii Edit. *ridiculum hoc de omnibus fere suspicari*. Porro nihil est, cur Pisaurensis hæc Inscriptio in dubium revocanda sit, quum præsertim amplissimum illi tribuat antiquitatis testimonium vetus aliud Marmor, adhuc in Aulâ, quam *Banchi* appellant, existens, a Collegio Fabrum eidem *M. Nævio Justo Ædili Curuli* positum, qui Inscriptionem hanc *Jovi Optimo Maximo* dicavit.

IVST. VERISSIMVS. *Verissimi* cognomen non habet Inscriptio basis Statuæ eidem M. Nævio a Collegio Fabrum Pisaurensium positæ, quam Vid. N. XL.

AEDIL. CVRVL. Splendidiores Colonias ambitiose honori-

rifi-

rificentiores titulos affectasse jampridem a Viris doctis observatum est. Pisaurenses neque in hoc cæteris concesserunt. En municipalis Ædilitas, Curulis appellatione insignita. Non desunt tamen in aliis Coloniis exempla. Aediles *Ariminenses*, *Curules* dictos fuisse testantur Veteres Inscriptiones Gruter pag. MXCI. 12. MXCII. 1. *Interamnates*, antiquum Marmor, quod primum a Fabretto Insc. Dom. Cap. IX. n. 160. mox in Gudii collectione vulgatum est pag. LXXIV. 4. & 5. & in Syntagm. Doniano Cl. II. 35.; nec non aliud Fragmentum eumdem fortasse *C. Dexium Ædilem Curulem* designans apud Gudium p. LXXXIV. 1. repetitum pag. CXLIII. 4. *Puteolanos*, lapis primum a Grutero, loco non indicato ubi exstaret, pag. X. 2., deinde a Cl. Vignolio Clas. I. Insc. select. pag. 192. post dissertation. de Columna Antonini editus. *Attidiates*, alia Vetus Inscriptio apud Gruter p. CCCV. 1. repetita p. CCCCXLII. 10., quæ iterum auctior in Doniano Syntagm. prodiit Cl. V. 171.

L. D. D. D. PVBLICE. Inscriptio vel aræ IOVI OPTIMO MAXIMO dicatæ insculpta fuit, vel basi Jovis Simulacrum sustinenti, quæ a M. Nævio Justo Pisaurensis Coloniæ Ædili Curuli publico aliquo in loco collocata fuerit, quod singulares notæ L. D. D. D. *Locus Datus Decreto Decurionum* demonstrant. Quotiens enim publico in loco ponenda erat Inscriptio, sive sacra esset, sive profana, a Decurionibus ejusdem loci concessio erat impetranda. Occurrunt exempla & in aliis sacris Inscriptionibus apud Gruter pag. XXII. 4. XXXVI. 11. 15. XLIII. 10 XLVIII. 3. Gudium p. I. 4. XVI. 6. XXV. 1. & Donium Cl. I. 34. 35. 136.

Sed quoniam de Jove agi cæptum est, ubi Templum illius fuerit, investigemus. Plura equidem Jovi Templa posita fuisse a Pisaurensibus, facile mihi persuadeo; Precipuum vero, saltem dignitate, illud fuit, quod Q. Fulvius Flaccus Censor extruxit Anno Urbis DLXXX. cujus meminit Livius lib. XLI. Cap. 32.; quem locum, quando alia præclara opera ab eodem Censore Pisauri facta memorat, in vulgatis editionibus corruptum, ex Mar. Donati, Car. Sigonii, Jo. Clerici castigationibus integrum hic recitabo. *Et alter ex iis* (Censoribus) *Fulvius Flaccus, nam Posthumius nihil, nisi Senatus Romani, Populive jussu, se locaturum ipsorum pecuniâ dicebat, Jovis Ædem Pisauri, & Fundis, & Pollentiæ: aquam etiam adducendam, & Pisauri viam silice sternendam, & sinuessæ glareâ: in his & cloacam in fluvium circumducendam, & forum porti-*
cibus,

cibus, tabernisque claudendum, & Janos tres faciendos: Hæc ab uno Censore opera locata cum magnâ gratiâ Colonorum. Is Q. Fulvius Flaccus decennio ante III Vir Coloniam Pisaurum deduxerat, quod & ipse Livius scribit lib. XXXIV. Porro de hujus Ædis situ ita disserit M. Antonius Gozzeus Pisaurensis in primo, eoque unico patriæ Historiæ libro. *In qual parte della Città fosse edificato questo Tempio a Giove, ancorchè non si sappia di certo, nondimeno si può darne qualche giudicio: Che se è vero, che le Colonie de' Romani avessero le leggi, e gl' instituti della stessa Repubblica Romana, e che rappresentassero una effigie, e un simulacro della grandezza, e nobiltà di lei, come riferisce Gellio, si deve credere, che, siccome in Roma nella parte più eminente del Campidoglio fu dedicato il famoso Tempio a Giove Ottimo Massimo, così anco in Pesaro nella parte più rilevata, e più cospicua, secondo ne insegna anche Vitruvio doversi fare per onore di questa, ch' era stimata Deità sovrana, fosse dal Romano Censore inalzato il Tempio al medesimo suo Dio, sopra le ruine del quale nel girar degli anni, credesi, che sia poi stata fondata la Chiesa, e il Monastero, che chiamasi di S. Domenico sulla fronte della Piazza maggiore, la qual regola fù anco osservata da' Greci.* Templa circa forum statuantur. *Aristot. lib. I. cap.* 12. Propius accedit Sebastianus Maccius de Portu Pisauri lib. I. Cap XII. *Tertio quoque ab hinc anno, quum erueretur sepulchrum maxime profundum in Cathedrali S. Terentii Ecclesiâ, detectum fuit in imâ ipsius subterranei Specus parte pavimentum, quod vermiculatis ad effigiem rerum, atque animalium crustis erat contextum: Opus erat admirabile, tessellis insititiis maxime variatum, atque consertum, emblemataque diversorum colorum, atque oblectationum imagines referebat; Nam hic fontes, rivi, ac flumina: illic stagna, lacus, & paludes: hic rosæ, flores, ac lilia, illic prata, colles, ac valles: hic cervi, capræ, ac damæ: illic cycni, anseres, atque anates: multa quoque alia, quæ precii erant inæstimabilis propter venustatem, ac varietatem lapillorum, & omnem humanæ industriæ artem superare videbantur. Hæc pervetustæ fuisse ædificationis sine dubitatione est affirmandum, neque ab ullo locum hujusmodi fuisse Templi Bacchi pavimentum negabitur: res enim in eo effigiatæ id nobis indicare videntur. Sub hoc pavimento etiam aliud, dum effoderetur, in profundissimo loco conspectum est tessellatum pariter, atque emblemate vario exornatum. Sed quum in eo, & fulmina, & sellas, & sceptra, & coronas effigiatas*

mihi retulerint, *existimo illud Templi Jovis*, *quod jam dictum est fuisse conditum a Q. Fulvio Flacco* (*) *Cos. A. V. C. DLXXV.*, *extitisse pavimentum ab eodem Consule constructum. Hæc namque omnia Jovis insignia sunt: enimvero Ecclesiam, Templum Jovis primum fuisse mihi persuadeo, postea vero a M. Antonio Baccho suo dicatum.* Hæc Maccius; Quod vero idem scribit pavimentum illud superius Templi Bacchi fuisse, cui a M. Antonio Templum Jovis dicatum fuerit, Nugæ. Pavimentum illud superius musivo opere stratum, Christianorum opus fuit, & quovis pignore contenderem fuisse pavimentum Cryptæ subterraneæ Cathedralis Ecclesiæ, quam A. D. MCCCCXLVIII., translato Corpore D. Terentii Pisaurensium Patroni a Joanne Episcopo oppletam adhuc dolemus. Testem habeo Franciscum Fabbrium in descriptione Cathedralis Ecclesiæ post Vitam Divi Terentii, ait ille: *Questa Chiesa fu per il dipoi abellita di vaghissimi ornamenti anco nel suo primo spiano di nobili, e riguardevoli Mosaici con diverse figure all' uso antico, le quali per causa del nuovo Terrapieno si vedono nel fondo delle Sepolture cinque piedi abasso.*

I I.

IN Epistylio grandibus literis exarata Inscriptio, in fundamentis Publici Tabularii superiori sæculo de integro constructi, periit; tam vile erat iis temporibus vetustorum lapidum pretium. Patet ex eâ Cereris Templum, vel Sacellum, vel Ædiculam aliquam fuisse Pisauri.

I I I.

VUlgavit hanc Inscriptionem ex Langermanno Reinesius Cl. I. 179. Sed in eo fallitur, quod Cæsenæ esse scribat. Exstat etiam num apud Nob. de Æmiliis in Villá Collis Albani, aræ, quam hinc patera, inde urceolus exornant, insculpta. IVL. ita perspicue in marmore legitur, *Julius*; perperam Langermannus Reinesio FVL. obtrusit.

Non erit alienum imaginem hic afferre pulcherrimæ Statuæ aheneæ Pisauri inter Templi rudera repertæ Anno D. MDXXX., de quâ Æmilius Mancinius J. C. Pisaurensis in Præf. ad Patriæ

(*) *Male: Templum enim illud, ut ex Livio docuimus, a Flacco Censore conditum fuit, cujus censurâ incidit in annum U. C. DLXXX.*

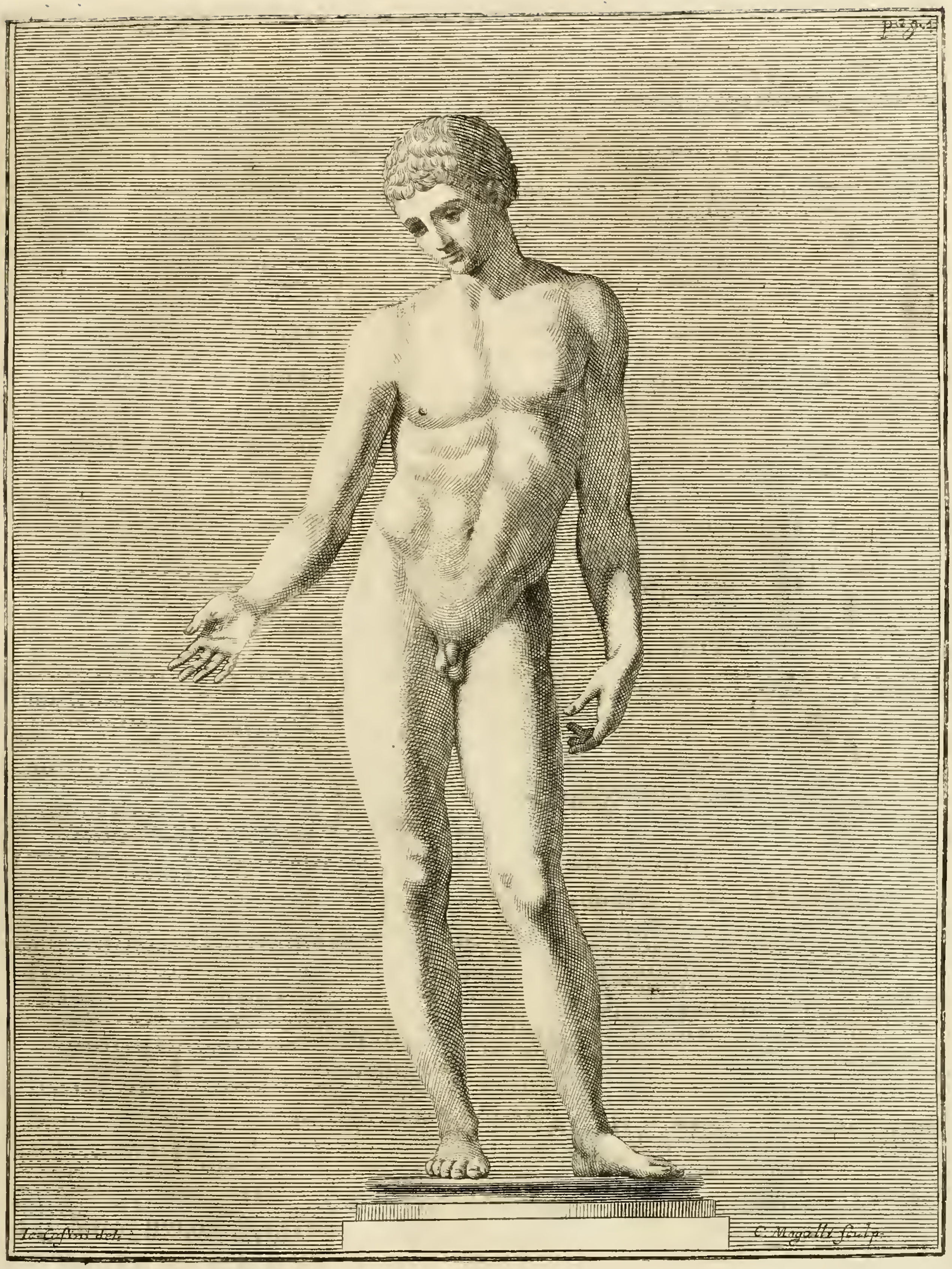

EX AERE ALTA PEDES GRÆCOS V VNCIAS III OLIM
IN MVSEO ROBOREO NVNC IN MEDICEO
Reperta Pisauri A. D. 1530. Mançin. in Pref. ad Stat. Pisaur.

triæ Urbis Statuta sequenti anno impressa ita differit. *Superioribus enim diebus dum Alexander Barignanus Concivis fundamenta quædam pro erigendo ædificio juxta Viridarium Principis fodi mandaßet, sub terram per pedes circiter decem reperta est Statua ænea Bacchi antiquissima, frondibus, & vitium fructibus circa tempora ornata, quæ in altera manuum frondosam vitem cum uvarum racemo habet, statque supra basim .... hanc si mercenarii illæsam effodissent, arbitrantur omnes, qui eam viderunt, maximo pretio ob ejus antiquitatem, & formam, & artificium existimandam: habet enim lineamenta, musculos, venasque naturalibus non dissimiles, & circa eam antiqui Sacelli vestigia non deerant. Hanc Principi Alexander ipse donavit, qui eam pristinæ antiquitati pro viribus restitui mandavit; fietque quoniam Antiquitatum & custos, & amator est.* Petrus quoque Cardinalis Bembus in Epistolà, quam ad Petrum Pamphilium Ducissæ Aulicum scribit die 8. Junii 1531. impressà Vol. III. lib. VIII. epist. 3. *Da Monsignor l' Arcivescovo di Salerno ho inteso quanto sia bello il Bacco di bronzo trovato costì, di che mi rallegro colla Illma Signora Duchessa, che havrà così bella reliquia trà le altre Cose sue:* & eod. Vol. lib. IX. ep. 13. ad Joannem Jacobum Leonardium Comitem Montis Abatis Pisaurensem, Ducis apud Venetos Oratorem, Inscriptionem misit hujusmodi. *Al Bacco di rame trovato sotterra costì:*

Ut potui, huc veni, Phebo, Delphisque relictis.

Questo dico, perciocchè anticamente si adorava in Delfo insieme con Apolline. Quam in fronte elegantissimæ basis, quæ item ex ære ad Statuam sustinendam ducta fuit, incidendam Franciscus Maria I. Dux curavit, paullo tamen immutatam; memini enim olim ita legisse:

Ut potui, huc veni, Delphis, & fratre relicto.

Quod & datis ad me literis testatus est Sebastianus Bianchi Mediceæ Gazæ Præfectus. Hieronymus quoque Arditius, qui Anno D. 1570. circiter, plura scripsit, quæ MSS. apud me servantur, quo loco vetera monumenta reperta sint, tradens, ait: *In Casa de' Barignani vi era il Tempio di Bacco, ed al tempo, che Messer Barignano faceva scavare, si trovò un Bacco di bronzo.* Demum M. Antonius Gozzeus in unico Historiæ Pisaurensis libro. *Perchè ciascuno, che ha vista, e vede questa Statua di bronzo giudica da molti segni essere antichissima, e forse prima de' Romani; e se fosse vero quello, che dice Plinio dell' uso delle Statue:* Græca res est nihil velare: at contra Romana,

mana, ac militaris thoracas addere: *essendo questa totalmente ignuda in ogni sua parte, si potria dire, ch' ella fosse opera de' Greci antichi*. Improbat deinde illorum sententiam, qui templum illud cum hoc Bacchi Simulacro a Pisaurensibus positum existimabant, ut M. Antonio adularentur; Mox ita pergit: *La Statua di Bacco, di cui si è parlato qui sopra, alta più che di statura umana fu per molti anni custodita nelle Stanze dell' Armeria di Pesaro dai Principi della Rovere, finchè di questi Francesco Maria l' ultimo, pochi anni prima della sua morte, la fece trasportare tra gli altri Corredi destinati alla Gran-Duchessa sua Nipote a Firenze, privandone con gran sventura della Città di Pesaro di una così degna memoria, e di un testimonio molto onorato della sua antica nobiltà*. Communibus ergo suffragiis Statua hæc pulcherrima Baccho adjudicata est, licet nec tempora vitibus circumdata sint, nec manu racemum præferat, ut Mancinius asseruit. Porro inde omnis Mancinii natus est error, quod vitibus, atque uvis anaglypho opere insculptis Cella fortasse, in quâ Simulacrum stabat, ornata esset, quas ille perperam circa ejusdem Simulacri tempora, & manus descripsit. Id certe innuere videtur Sebastianus Maccius de Port. Pisaur. lib. I. Cap. XII. *Dum terra effoderetur in media Civitate pro Alexandri Barignani Patricii Pisaurensis fundamentis Ædium firmiter, & profunde jaciendis, ænea Bacchi Statua vitibus uvarum plenis CIRCUMAMBIENTIBUS fuit inventa, quæ etiam in præsentia in amplissimo Principis Armamentario integra conservatur*. Certe, ut sententiam nostram illustri firmemus exemplo, in Arcâ Cedrinâ, quam in Templo Junonis Eliacæ lib. I. Eliacor. fuse describit Pausanias, vitibus antrum vestiebatur, in quo Bacchus jacebat. En Pausaniæ verba ex Romuli Amasæi versione: *In antro Liber Pater jacet barbatulus, auream præferens pateram, talari amictus tunicâ: arbores antrum vestiunt, vites aliæ, mali, & punicæ*. Fuit enim in more positum apud Veteres ut Bacchi, quem umbrarum, vitiumque amatorem fingebant, Simulacra vitibus, pampinisque circumdarent. Hinc in Pompâ Dionisiacâ Ptolomei Philadelphi Regis a Calixene Rhodio apud Athenæum lib. V. Cap. V. descriptâ, Dionisii Patris imagini decem cubitorum, quæ supra currum ferebatur, *circumponebatur Umbraculum hederâ, vite, reliquisque arboribus ornatum, cui coronæ, vittæ, thyrsi, tympana, mitræ, & comicæ, tragicæque, ac satyricæ personæ appendebantur*. Bacchi pariter Simulacrum vitibus circumda-

tum

tum exhibetur in Gemmis 1. & 2. Tab. LXXXVIII. Tom. I. Musæi Florent.

In Muſ. Florent. Tom. III. nuper edito duplici proſpectu tab. XLV. XLVI. perinſignis hæc Statua exhibetur. Ejuſdem Muſæi Illuſtrator eximius Antonius Franciſcus Gorius erudita, doctiſſimaque commentatione illam exornavit; quam ne quis Clariſſimi Viri labore fraudetur, integram hic damus.

E Deorum numero quem referat hoc Signum aheneum, altitudine ad juſtam Juvenis ætatem expreſſum, meo quidem judicio haud facile dictu eſt. Toto corpore hic Deus ἀγνωστος *nudus eſt, nullumque præfert inſigne ſeu ſymbolum, quod declaret an inter Deos majorum, vel minorum gentium vel* ἐντοπιος *recenſendus ſit. Dextro brachio, manuque extenſâ pateram geſtaſſe antiquitus arbitror; quo geſtu præſentia numina, ut in epiphaniis apparere ſolebant, expreſſit antiquitas, quo clarius Cultores intelligerent propitium eſſe Numen, & votis obſequens; paratumque ad libationes, quæ offerebantur, ſuſcipiendas. Siniſtrum brachium, & manum femori admovet. Oculi ejus inanes ſunt, in quibus gemmas inſertas fuiſſe veroſimile eſt, quæ poſtea vel furto una cum paterâ fortaſſis aureâ ſublatæ fuere Dionyſii Tyranni exemplo, vel temporum injuria periere. Baſi ahenea ovalis figuræ inſiſtit, cui altera baſis, ſeu hypobaſis ex ære non rotunda, ſed quadrata ſubjecta eſt: hæc in his tabulis, quæ duplicem ejuſdem Signi proſpectum exhibent, utpote recentis operis prætermiſſa eſt; digna tamen, quæ in lucem prodiret propter opificii dignitatem, atque elegantiam, clariſſimumque artificis nomen: Nam fama eſt a præſtantiſſimo Laurentio Ghibertio Pictore, ac Sculptore Florentino adhuc juvene confectam fuiſſe. Solium eidem hypobaſi impoſitum in angulis ornatur capitibus arietinis; circa vero inferiorem coronidem, & anaglypha in utroque baſis latere expreſſa (quorum in dextro Cybeles Dea curru vecta circumludentibus Satyris, qui uvarum racemos gerunt; in lævo vero, Vir ducens hircum ad immolandum arreptis ejus cornibus, & Puella ſuper ardentem tripodem vinum e vaſculo effundens ſculpta eſt) circa tabulas in anticâ, & poſticâ ejuſdem hypobaſis conſtructas ad epigraphen exhibendam, ſerpit pampineus encarpus egregiâ arte elaboratus ad ſimilitudinem foliacei ſerti, ſeu corollæ, qua circumquaque exornantur aheneæ Valuæ poſitæ in majori, ac minoribus oſtiis Inſignis Baſilicæ Florentinæ S. Joannis, quas numquam ſatis laudare ſe poſſe ajebat Florentinus Praxiteles Michael Angelus Bonarrotius; quod opus ad æternitatem nominis ſui, ac Patriæ decus, idem Laurentius Ghibertius abſoluit. Hæc*

Baſis

basis jamdudum ab eo confecta olim cum hoc signo exstabat in Musæo Francisci Mariæ Ducis Urbini literatorum hominum, atque præstantium artificum æstimatoris, fautorisque maximi, cui idem Signum consilio doctissimi Petri Bembi, qui in sinum ejusdem Principis gloriosissimi convolaverat, impositum fuisse ferunt; qui quum Apollinem (*) referre arbitraretur, in anticâ ejusdem basis tabulâ literis, ut videtur inargentatis, hanc epigraphen inscripsit

VT POTVI HVC

VENI

DELPHIS ET

FRATRE RELIC

TO

In Regium Mediceum Thesaurum postea una cum signo translata est, quod fama Bacchum referre ubique vulgavit; idque non pauci ex nostris, atque ex Viris exteris, qui Medicei Cimeliarchii antiquitates lustrarunt, facile credidere. Addisonius in descriptione sui itineris, ut memorant, qui ejus librum mihi incognitum legerunt, mire torquet ingenium suum; nam ut mos est eorum, qui nimiâ celeritate antiqua opera contemplantur, pro DELPHIS, perperam excripsit MUSIS, quare Apollinis Signum censuit. Verum haud referre posse Apollinem coma ipsa capitis, quæ brevis est, manifeste declarat: neque etiam Bacchum repræsentare adfirmabo; nam capilli ejus brevissimi sunt contra id quod de Apolline, & Baccho ait Tibullus lib. I. El. IV. v. 33.

Solis æterna est Phæbo, Bacchoque juventa,
Nam decet intonsus crinis utrumque Deum.

Ea igitur verisimilior, virorumque doctorum calculo facilius adprobanda videtur opinio, hunc Deum ex illorum numero esse, quos Græci Ἐπιστάτας, *Romani vero Deos PRÆSTITES, PRÆSIDES adpellarunt, de quibus Ovidius in Fastis lib. V.*

Præstitibus Maiæ Laribus venere Kalendæ,
Aram constitui, signaque parva Deum.

Hi quoque DII TUTELARES apud Gruter. pag. I. 7. COMMU-

(*) *Falsum. Bembus enim sic habebat persuasum, hoc Signo Bacchum, non Apollinem repræsentari. Vide ejus verba adducta supra pag. 5.*

MUNES p. III. 9. PATERNI p. CVII. 3. PUBLICI p. CVI. 3. CONSENTES p. III. 3. item SALUTARES, ET CONSERVATORES Urbium vocati in antiquis aris inscriptis p. LXVII. 9. XVIII. 3. praeterea locorum, Urbium, familiarum, Exercitus GENII habiti, & tamquam ubique PRÆSENTES, & PROPITII magno honore culti p. XXXVII 11. item p. IIII. 9. 10. Cum his conjungendi sunt DII GENITALES ita dicti, quod ab hominibus geniti crederentur, quorum fit mentio apud Ennium lib. I. Annal., Ciceron. lib. I. Tuscul., & de Orat., Servium in lib. VI Æneid., Ausonium in Periocha IV. Æneid.; atque in antiquis Numismatum Inscriptionibus. Vid. in Num. Sel. Crispinae Uxoris Commodi apud Oiselium Tab. XLII. n. 4. Raritas hujus simulacri, quum sit ex aere, nullâ indiget commendatione: quod adtinet ad artificii pretium, & gloriam, illud dixisse sufficiat, censeri ab omnibus peritis absolutissimum artis exemplar, nam stupendo modo exprimit mirum artis consensum cum naturae veritate in corpore juvenis, omnium membrorum accuratissimâ symmetriâ, eximiâ pulchritudine, atque athletico succo, ac vigore insignis.

Profecto, quae Vir doctissimus scripsit, solidâ eruditione referta sunt; nihilque abest, quin existimem eo Simulacro *Genium* Coloniae Pisaurensis expressum fuisse. Genii siquidem Coloniarum summâ religione colebantur; aras, templa, peculiaria sacrificia habebant, ut innumerae testantur veteres Inscriptiones. Proinde rite Pisaurenses GENIO COLONIÆ templum, in eoque pulcherrimum illud Signum ponere potuerunt. Neque vero repugnat, quod pampini, uvaeque a Mancinio, & Maccio simulacrum circumambientes describantur; eae enim Genio Coloniae Pisaurensis apprime conveniunt, sive Pisaurensis agri ubertas spectetur, sive optimi, egregiique vini, quod in eo gignitur, copia, quae tanta fuit, ut olim una cum aliis Supernatis orae vinis Romam a negotiantibus aduehentur veteri Inscriptione teste apud Reines. Cl. III. 88. Solebant enim Veteres Geniis symbola illius seu personae, seu loci, cui Genius famulabatur, vel praesidebat, ut plurimum addere. Hinc Genii Dianae tela habent in Dianae Ephesiae Statuâ Mus. Flor. Tom. III. Tab. XX.: venabulum, & canem venaticum tenent eod Mus. Tom. I. Tab. LXXVI. Gem. 4. 6.; Genii Herculis vel clavâ ludunt Tab. XXXVIII. Gem. 5. vel Leonis exuviis superbiunt Tab. LXXV. Gem. 6.: Genius Mercurialis peram, & caduceum gerit: nudo

capite in ebore antiquo Musæi Victorii apud Gorium pag. V. Columb. Liv. Aug. : alato capite in alio antiquo ebore Musæi Carpinei apud Bonar. *Medagl. ant.* pag. 1.: Genius Bacchicus craterem, & phialam habet eod. Muf. Florent. Tom. I. Tab. LXXV.: Gem. 3. Genius Martialis arma pertractat, trophæa instruit, ad bellum se parat, Tab. LXXIV. Gem. 9. Tab. LXXV. Gem. 1. 4. 5. 7. Sed ne singulos Genios Deorum administros persequar, Genii Sepulchrales amphoræ cinerariæ insident eod. Tom. I. Tab. LXXVII. Gem. 1. 3. 4.: Genius Theatri personam tragicam manu tenet Tab. XXXXIV. Gem. 7.: Genius Senatus togatus exhibetur in Nummis Divi Pii: Genius Exercitus Illyriciani signa militaria tenet in Nummis Decii. Ex his facile colligitur, Genio Pisaurensis Coloniæ uvas recte tribui potuisse.

Tamen, ut verum fatear, majus pondus habet illorum sententia, qui memoratum Simulacrum, Bacchum referre existimant. Capilli quidem perbreves sunt; verum haud multo longiorem comam habet Bacchus barbatus cum Ariadnâ Pantheræ inequitans in pulcherrimâ Gemmâ Muf. Flor. Tom. II. Tab. VI.; brevissimam, alterum Bacchi marmoreum Simulacrum, dextera manu cantharum tenens, sinistra cornu potorium, cujus extremitas virile membrum exprimit, quod in ornatissimis Joannis Andreæ de Abatibus Oliveriis Equitis D. Stephani, Patruelis mei, Ædibus asservatur. Nudum est signum, nullâque in parte opertum; ita & Bacchus plerunque exhibetur; caussam ex Furnuto animadvertit Bonarrotius in explicatione Triumphi Bacchici post *Medagl. antich.* p. 440. Quid olim manu prætulerit incompertum est; at si pateram gessit, quemadmodum Gorius suspicatur, Baccho id etiam convenit; pateram enim auream gerebat Bacchus ille barbatulus, quem ex Pausania superius memoravimus. Verum quæstionem omnem dirimere videtur marmorea Panthera (*) in proximis Ædibus Petri Gozzei paullo ante Bacchi Statuam reperta. Audiendus M. Antonius Gozzeus citato libro Historiæ Pisaurensis. *Non lungi dalle dette ruine del Tempio, e della Statua di Bacco scoperti dal Barignani, erano state pochi anni prima, cioè dell' anno* 1512. *ritrovate pur sotterra tra un grandissimo miscuglio di Ornamenti lateritii moltissime reliquie antiche di vastissimo edificio, mentre Pietro de' Gozze il vecchio, che portò la sua fa-*

(*) *Visitur hæc penes Raimundum Santinellium, Metulæ Comitem, Virum amicitia mihi primum, mox Sanguine conjunctissimum.*

famiglia da Rausa à Pesaro, Avo di chi raccoglie queste memorie, cercava di fondare sotterra un ampia, (*) e magnifica habitazione à se stesso, et à suoi posteri, della qual materia dicono si servisse nella sua fabbrica con molta commodità, ed utile. Eravi tra dette ruine una quantità di frammenti di marmo bianco, capitelli di ordine Corintio, basi tutte di marmo; Due lucerne vi si truovarono di bronzo, molte di terra cotta, un collare (**) con alcuni nodi di metallo, che ancora si serbano in casa de suoi Nipoti; Ma sopra tutte le cose vi fù trovata una Pantera scolpita, e rilevata in marmo, con mirabile artificio lavorata, mà però senza capo, nella quale non fù minore l'arte dello Scultore, che le seppe dare una proportionatissima attitudine, e simmetrìa nel lavoro, che il giudizio suo esquisito, col quale elesse il marmo molto ben aggiustato alla natura della pelle di questa fiera. Questo marmo è cenerino oscuro, granito, o migliato minutissimamente di bianco, simile in questa parte al porfido, mà poi con alcune macchie candide, et albicanti, distinte, e schiette della grandezza dell' unghia del pollice, sparse con giusta distanza per tutto il dosso dell' animale, in modo che niun Pittore coi Colori avrebbe potuto, o saputo ritrar la Pantera meglio al suo naturale. Jam vero nemo est, qui nesciat Pantheram Baccho sacram fuisse, adeout Philostratus Imag. I. Pantheram Bacchi σύμβολον appellaverit, & Herodot. lib. VII. Cap. 74. ad Bacchi pedes Pantheriscum assidentem pinxerit.

I V.

EXstat Inscriptio in Plateâ S. Arcangeli, columnamque Numidici marmoris sustinet, quæ olim e Turri Campanariâ Cathedralis Ecclesiæ a militibus Ducis Valentini tormentis bellicis dejecta, ad illius tandem trivii ornamentum

 posita

(*) *Ædes quas tunc exstruxit Gozzeus, eæ sunt, quas nunc partim Petrus Gallius, partim Eques Joannes Andreas de Abatibus Oliverius possident. Id notandum duxi, ne quis alias Ædes nostrâ ætate a postremis Gozzeis habitatas intelligat.*

(**) *Collare illud, Pantheræ ejusdem ornamentum fuisse arbitror. In Collo certe illius Pantheræ depressius marmor ducitur, ita ut aliquo ornamento conspicuum olim fuisse appareat. Porro Bacchicas istas Pantheras collaribus ornari solitas fuisse si quis dubitat, adeat Musæum Florentin. Tom. I. Tabula XCI. Gem. 6. Tom. II. Tab. VI. Tom. III. Tab. LVI., & Philostrat. de Vita Apollon. lib. II. cap. I., ubi narrat in Pamphilia inventam fuisse Pantheram juxta Bacchi Statuam cum torque aureo, & literis Armeniis* REX ARSACES DEO NYSAEO.

posita fuit. Vulgavit illam ex Smetio Gruterus p. XLV. 2. Meminerat & Æmilius Mancinius in Præfat. ad Statuta Pisaurensia. En ejus verba: *Dumque juxta Portam, quam Fanensem vocamus, lapides quædam evellerentur, inventi sunt aliqui marmorei, quos vulgo* Pedestalli *dicunt, supra quos, ut ex vestigiis videre licet, Statuæ æneæ stabant, in quorum uno pes æneus adhuc est, qui altitudinem rei demonstrat, Inscriptionemque ejus formalem hic apposuisse non piget C. LVXILIO &c. Supra alium autem marmoreum, & ornatum lapidem erat calceus æneus deauratus, & vittâ quadam circumdatus, magnitudinem facti denotans, cui talis erat Inscriptio VICTORIAE AETERNAE &c. Alterius etiam, cui equestris Statua insidebat, ut ex pede equi ænei, & alius vestigio videri potest, Inscriptionem non tacebo HERCVLI AVG. &c.* Sebastianus quoque Maccius de Portu Pisaur. lib. I. cap. XII., Pisaurum Rempublicam fuisse probare contendens, de hac Inscriptione ita disserit: *Hujusce rei amplissimum habemus testimonium nobilissimi, atque perantiqui marmoris, quod in præsentiâ, summâ curâ asservatur apud Pisaurenses in Atrio Ædium Ducalium hoc exemplo HERCVLI &c. fuit autem cippus seu basis æneæ Statuæ, estque admodum magnus, ac grandis; repertus autem fuit An. Sal. Hum. MCDLXXIV. dum eruerentur Arcis fundamenta. Statua vero, quæ in eo fuerat erecta, erat equestris, atque ænea, ut ex pede æneo equi, qui etiam deauratus est, videri potest, qui in summo eidem cippo erat affixus . . . . . Exstat & alter lapis in atrio Ædium Ducalium in quo pariter Pisaurum appellatur Respublica. Hujus quoque amplissima est Inscriptio, atque ita se habet VICTORIAE &c. . . . . . . Hec quoque basis inventa fuit anno Sal. Hum. MDXXX. in antiquis Civitatis mænibus juxta Portam Fanestrem, ubi erat Arcus Triumphalis: supra basim erat equus locatus cum tribus pedibus, juventusque fuit pes equi auratus; Hic vero equus creditus est fuisse Aureliani Imperatoris, supraque ipsum idem Aurelianus insedisse cognoscitur ex eadem Inscriptione . . . Exstat & tertium testimonium luculentissimum pariter & amplissimum pervetusti lapidis apud Pisaurenses hoc modo C. LVXILIO &c. Asservatur in Hortis Ducalibus, & est basis Statuæ sex pedibus alta: inventa fuit annis elapsis sub antiquis mænibus Civitatis prope Portam Fanestrem. In ipsâ basi repertus fuit pes æneus cum eâdem Inscriptione.* Effossa igitur fuit A. D. MCCCCLXXIV. dum Constantius Alex. F. Sfortia, Pisauri Dominus, antiqui lateritii Thea-

Theatri rudera pene omnia, ipsaque vetusta Urbis mænia dirueret, ut locum, materiamq; Castello Constantio pararet. Effossa, inquam, fuit eodem plane loco, quo Anno MDXXX, quum novis mænibus Urbs a Duce Francisco Maria I. cingeretur, Inscriptiones aliæ, quæ n. XXII. XXVIII. XXXVI. collocantur, erutæ sunt inter ingentia columnarum, epistyliorum, aliorumq; ornamentorum fragmenta, quorum plura Hieronymus Arditius, antiquarum rerum amantissimus, paucos post annos domum suam transferenda curavit, ut ipsemet in iis, quas laudavi, MSS. annotationibus testatur. Superest etiamnum fragmentum Sacrificii, ut ex ariete ad aram stante constat, anaglypho opere insculptum, sed turpiter deformatum fœdo usui inservit

Tantum ævi longinqua valet mutare vetustas.

Ex quibus omnibus eruditi Viri, qui tunc diligenti inspectione omnia pervestigarunt, arcum ibi triumphalem Aureliano a Republica Pisaurensi erectum fuisse pronunciarunt, ad cujus latera bases cum hac Inscriptione, & aliâ n. XXII. ornamenti gratiâ statutas, in fastigio vero equestrem Aureliani Statuam ex ære stetisse: idq; in omnibus Pisaurensium rerum Scriptoribus celebre est, & vulgatum. Sed, ut ingenue dicam quod sentio, tam certum puto ibi aliquem arcum fuisse, tum quia doctis, & oculatis testibus fidem penitus abrogare nefas ducerem, tum etiam quia ex iis, quæ supersunt adhuc, fragmentis manifeste id evincitur: quam incertum, imo falsum, arcum illum Aureliano fuisse excitatum; non modo enim nullam hujus sententiæ satis probabilem rationem afferunt memorati Scriptores, verum etiam elegantioris operis sunt fragmenta, quæ vidi, quam quæ Aureliani ævo conveniant. Præterea fragmentum Inscriptionis n. XXVI., quod in fronte Arcus olim stetisse putaverim, prægrandibus literis, optimo charactere insculptum, Aurelianum satis, superq; excludit. Neque duæ hæ bases Aureliano dicatæ, ullam citatæ sententiæ opem ferunt; Certissimum est enim, eas a veteri loco, in eum, in quo repertæ sunt, tumultuario opere asportatas fuisse, quum muro infixas, & cum dissimillimis rebus conglutinatas detexerint fossores: ex quo tempus quoque cognoscere datum est, quo id accidit, nempe quum Belisarius devastata a Wittige Pisauri mænia, reparari volens, jussit Sabiniano, & Thorimunto Protectoribus suis ut *murorum ruinas omnes, quomodocunque possent, restaurarent, injectis lapidibus, luto,*

to, *&* *si quid eßet aliud*. *Hæc illi accurdrunt*, inquit Procopius lib. III. Cap. XI. de Bell. Goth. Quod & ipse Æmilius Mancinius in laudatâ Præfatione adnotavit : *Et ne omnia*, inquit, *describendo prolixior sim*, *P. C.*, *omißa facio his proximis diebus cum inventa*, *tum reperta*, *quæ multos vidisse juvit*, *&* *quæ*, *non ut antiquorum memoria deleretur a Belisario Justiniani Gloriosissimi*, *ac Religiosissimi Imperatoris Duce*, *id enim brevius fecisset*, *sed*, *ut Civitatem nostram a Gothis dirutam instauraret*, *posita fuisse credendum est*. Et Sebastianus Maccius de Port. Pis. lib. I. Cap. XV. *Et licet potior earum pars perierit*, *sepultaque fuerit a Belisario in reficiendis Civitatis mænibus*, *tamen multa adhuc exstant*, *&* *summam nobilitatem*, *ac dignitatem secum ferunt*; locupletes ita testes se exhibentes Pisaurensia Marmora, maximam partem, dum antiqua Civitatis mænia diruerentur, reperta fuisse; quod & ipse diligenter locis, in quibus effossa fuerunt, consideratis, verissimum esse deprehendi. Porro arcum illum, quem longe Aureliano antiquiorem ostendi, quantum conjecturâ assequi possum, veterem Urbis Portam fuisse mihi persuadeo, ut de arcubus Ariminensi, & Fanensi compertum est. Sed, ut ad Inscriptiones redeam, manifestum est duas istas, hanc nempe, & aliam n. XXII. eodem tempore Aureliano dicatas, quum eodem C. Julio Prisciano Curam Agente constitutæ fuerint. Quando autem id acciderit, in notis ad alteram Inscriptionem inquiremus.

HERCVLI AVG. In nummis, & lapidibus passim occurrunt numina Augusti titulo insignita : *Apollo Augustus* apud Grut. pag. XXXVI. 7. 8. 9. MLXVI. 5., & apud Reines: Cl. I. 44. VI. 67. & alibi. Imo ipse *Hercules* in Grut. p. MLXIX. 11. Reines Cl. III. 28. Don. Cl. I. 103., & in nummis Commodi ; Quandoque etiam Gentilitio Imperatoris nomine conspicua : ita *Juppiter O. M. Trajanus* Grut. p. IV. 4. XI. 3. *Sol Alagabalus* p. XXXII. 12. *Fortuna Flavia* p. LXXV. 5. Reinesius Cl. I. 44. putat *ideo additum titulum Augusti*, *quod adularentur summas Potestates*, *quas Diis æquabant*, *&* *quum his supplicare videri vellent*, *simul Augustos suorum temporum adorarent*; quod se non absolute negare profitetur Fabrettus de Col. Trajan. Cap. VIII. Factum id etiam fortasse, quod in illorum Numinum tutelâ essent Imperatores, eaq; præcipuo cultu prosequerentur. Neque mirum si ab Augustis, quos tutabantur, Augustum nomen Dii mutuati sint, quum a privatis quoq; & infimis hominibus nomina accepisse

cepisse illos testetur Cl. Fabrettus, pluribusq; exemplis confirmet in Syntagm. de Col. Trajan. Cap. VIII. p. 247., quibus sexcenta alia, si operæ pretium esset, adjungere possemus.

CONSORTI. Novum id, & inauditum Deos in Consortium Imperii ab Augustis adscitos. Equidem Dii *Comites* Augustorum, & in Inscriptionibus occurrunt, & in Nummis. Consortes tamen Imperii vocatos, nemo, quod sciam adhuc prodidit. Primum id ab Aureliano factum ex hoc nostro lapide animadvertit Emũs Baronius ad A. Ch. CCLXXIII. n. 2.

INVICTI. Invicti nomine sæpenumero Aurelianus insignitur, ut doctissimus Bandurius testatur, qui in notis ad nummos ejusdem aureos hanc Inscriptionem cum pluribus aliis adducit.

RESP. PIS. Respublica dicitur Pisaurum in hac Inscriptione, aliisq; n. XXII. XXXVI. Errant tamen vehementer ii, qui ex hoc Reipublicæ titulo, Pisaurum supra reliquas Italiæ Civitates extollere nituntur, & bella indicta, paces compositas, leges latas, Populos in servitutem redactos ex eo somniant. Respublica Pisaurensis nil aliud significat, nisi Commune, seu Communitas Pisaurensis, ut usitato hodie vocabulo utar. Recte igitur Coloniæ æque, ac Municipia ita appellantur; En exempla in aliis Coloniis, *Asculo* scilicet apud Grut. p. CCCLXXXI. 1. CDXXVII. 1. *Auximo* p. CCCCLXV. 4., *Recinia* p. CDXLVI. 9. *Veronâ* p. XCVII. 11. MCII. 7. plura vide in Indice Gruteriano Cap. X. Omnium vero luculentissimum habemus in Inscriptione antiquâ a Gualtherio primum, mox a Reinesio editâ Cl. III. 28.

HEL. AVG

RESP. COL. HEL.

AVG LILYBET &c.

simile peti potest ex Collect. Don. Cl. V. 14.: ibi *L. Alfius* CVR. REIP. COL. CASINATIVM dicitur. Hinc Siculus Flaccus de Condit. Agror. subsecivos agros *Reipublicæ Coloniarum* concessos esse scribit; atque ita semper Agariæ Rei Auctores; quin etiam in ipsis Collegiis Respublicas invenimus: testis Vetus Inscriptio in Grut. p. CLXXV. 4. HOC AMPLIVS ARK. REIP. COLLEGII $\overline{SS}$ DONVM DEDIT.

CVRA

CVRA AGENTE. Eruditus Comes Camillus de Silvestris in expositione Tergestinæ Inscriptionis, Venetiis a P. Calogera Tom. VII. Opusculorum editâ, de hujus literæ omissione disseruit. Verum purum putum marmorarii errorem esse vel ex eo deprehenditur, quod in alterâ Inscriptione XXII. recte scribatur CVRAM AGENTE

C. IVLIO PRISCIANO. C. hunc Julium Priscianum filium fuisse alterius C. Julii Prisciani, qui habetur in Grut. p. CLXIX. n. 7. ex Gudii annotatione statuitur ead. p. CLXIX. 7. & p. CCLXVI. 3. repet. edit. Quâ ratione id adstruat Gudius, me non assequi ultro profiteor.

V. E. Pighius ad alteram Inscriptionem XXII. pag. CCLXXVI. 3. ejusdem Grut. edit. interpretatur *Viro Excellentissimo*. Rectius Reines. Cl. VIII. 39. exponit *Viro Egregio*; Egregiatus enim Ducenariæ dignitati jungitur expresse in l. 3. de Cohortal. Cod. Theod.

DVC. CVR. Ut recte explicetur Inscriptio, duo hic intelligenda esse C. Prisciani munera: unum Ducenarii cum Egregiatu, alterum Curatoris Rerumpublicarum Pisaurensis, & Fanestris, monuit olim Vir Cl., & a me sæpe laudandus, Pompejus Compagnonius. Id vero vel ex eo maxime evincitur, quod hoc eodem munere Curatoris Rerumpublicarum Pisaurensis, & Fanestris insignis occurrat n. XXXVI. C. Luxilius Proculus, nec Ducenarius tamen dicatur.

Quid autem Ducena hæc fuerit, quâ C. Priscianus insignis occurrit, neque enim militarem eam fuisse existimo, haud facile est statuere. Illud tuto dicere possumus, Ducenam, quâ qui potiretur, Ducenarius dicebatur, apud Romanos magno in honore habitam; hinc eâ Monetariis interdicitur in l. 1. C. Theod. de Murileg. *Monetariis*, inquit ibi Constantinus, *nec dignitas Perfectissimatus tribuitur*, *nec Ducenæ*, *vel Centenæ*, *vel Egregiatus*. Turnebus Adversar. lib. XXXIX. cap. 16. Ducenarios inde dictos existimavit, quod Ducentesimæ Vectigal exegerint. Ejus sententiam improbat Salmasius in Capitolin. Pertinac. Cap. 2., & nominis originem a stipendii numero ex Dione lib. LIII. repetit, quod nempe ducena Sestertia stipendii nomine acciperent. Equidem si Latinæ linguæ vis perpendatur, nimium differunt Ducenarius, & Ducentesimarius. Tributa tamen a Ducenariis exacta fuisse, docet idem Constantinus in l. 1. C. de exaction. Tribut. Ait ibi: *Ducenarii & Centenarii*, *sive Sexagenarii non prius debent aliquem*

ex

ex debitoribus convenire, quam a tabulario Civitatis nominatim breves accipiant debitorum; quam quidem exactionem sine omni fieri concussione oportet; & Reinesius animadvertit Cl. VIII. 39., qui tamen Gruterianam Inscriptionem p. CCCCXXXIV. 3. adeo torquet, ut ex PROCuratore AVGusti PROVinciæ BAETICæ AD DVCENtesimam ACCIPIENdam, sive, ut explicat Salmasius, AD DVCENa sestertia stipendii nomine ACCIPIENda, fecerit ADjutorem DVCenarii A CENsibus ACCIPIENdis. Procuratorem Principis *Ducenaria perfunctum* memorat Apulejus Metam. lib. VII. *Procuratoribus Ducenariis Ornamenta Consularia*, Claudium indulsisse scribit Sveton. in Claud. Cap. 24. De Ducenariis V. Reines., & Salmas. l. l. Panciroll. Notit. dignit. Imp. Orient. Cap. XX. Sexagenarii, qui in eâ lege Constantini, quam modo exscripsimus, Ducenariis junguntur, nusquam in antiquis Inscriptionibus, quod sciam, occurrebant; Vetus tamen Marmor Anno 1731. Romæ Villâ Casaliâ in Monte Cælio erutum IVN. SEPTIM. VERVm HERMOGENEm SEXAGENARIA PROCVRATIONE ORNATVm protulit, quod integrum Vide Not. XXXVI.

CVR R. P. De Curatoris Reipublicæ officio cumulate Pancirol. Cap. XI. de Magistr. Municip., & Cl. Archiepiscopus Fontaninus, nuper acerbo fato ereptus, lib. I. Cap. III. Antiquit. Hortan., qui ideo ipsis Curantibus, seu Curam Agentibus Inscriptiones dicari animadvertit, quod ad eos quoque de pecuniis, & operibus publicis pertineret.

R. P. PIS. ET. FAN. Nil mirum, quod duarum Urbium Curator fuerit Priscianus; poterat enim propter summam earumdem vicinitatem utriusq: res commode administrare.

P. M. Hæc est germana lectio a me ex ipso marmore excepta. Errant Baronius, Bandurius, aliique, qui PIN. ediderunt.

Folia interpunctionis loco adhibentur in hâc Inscriptione, & aliis n. XXII-XXXVIIII. Hosce Quadratariorum lusus illustrarunt Reines. in Præfat. p. 7.; Fabrettus Inscr. Dom. Cap. III. p. 118., & eruditissimus Author Commentarii in Inscriptionem S. Severæ Martyris §. VIII.

V.

EXſtabat apud Nob. Co. de Hondedeis

P . PISAVRIVS . COL . LIB . ACHILLAS . Recte Cl. Fabrettus Inſc. Dom. Cap. VI. n. 17. interpretatur: *Publius* PISAVR*ius* COL*oniæ* LIB*ertus*, Achillam hunc, ſervum publicum antea fuiſſe docens, deinde publice manumiſſum Coloniæ nomen aſſumpſiſſe: multiſque rem obſcuram pro eâ, quâ pollebat, eruditione, & doctrinâ confirmat exemplis.

V I.

IN Columellâ. Vulgavit Fabrettus Inſc. Dom. Cap. IX. n. 285.

NASVLEI . Hoc eſt Naſuleii uxor, ita enim in vetuſtis Inſcriptionibus viri denotantur, quod & ad Inſcriptionem XXXII. obſervabimus, & luculenter probat Fabrettus Inſcr. Dom. Cap. I. ad calcem.

BONAE DEAE . Cæterorum Numinum, quæ coluerunt Piſaurenſes, cenſui accedat ex hoc marmore Bona Dea.

V I I.

PEriiſſe hanc Inſcriptionem credideram, quum ex inſperato nunciatur exſtare adhuc in Caſtro Farneti Piſaurenſis Diœceſeos.

P . SER . Diu multumque mecum dubitavi, an ita legeretur in marmore, ſeu potius deſcriptoris oſcitantiâ Verſennii prænomen P. poſtpoſitum nomini fuiſſet. Sed is, qui Inſcriptionem etiamnum ſupereſſe edocuit, ita in marmore perſpicue legi autumat. Eas ergo notas ita explicandas cenſeo *Procurator* SER*vus*, is nempe, qui Verſenii prædia procuraret; neque enim alia ſatis probabilis interpretatio occurrit.

PRIAPVM . ET . TEMPLVM . Recte, & merito Fauſtus excitato Templo ſibi devinxit, quem vigilem ſuorum Prædiorum Cuſtodem exoptabat.

TEMPLVM . Vides hic ſervilem ambitionem; Sacellum fortaſſe extruxerat, Templum vocat. Ita Perſpectus in elegantiſſimo Veteri Epigrammate Templa Priapo ſe dicare autumat. Integrum recitare non piget.

Vilicus ærari quondam, nunc pauperis horti,
Hæc tibi Perſpectus Templa, Priape, dico.

Pro

Pro quibus officiis, si fas est, Sancte, paciscor,
Assiduus custos ruris ut esse velis;
Improbus ut si quis nostrum violaret agellum,
Hunc Tu ..., sed taceo: scis puto, quod sequitur.

Hoc autem Templum, Faustum exstruxisse, non Pisauri, sed in ipsis Versenii prædiis, quæ circa dictum Castrum fuerint, libens statuo: ibi enim Inscriptionem repertam fuisse non dubito, quum adhuc antiquis Castri mœnibus infixa sit.

D . S . PECVL . Peculio . Elegantissime . Optimæ Glossæ ad Plautum: *Peculium Possessio ejus, qui est in alienâ Potestate, filii familias, vel servi.*

VIII.

EXstat in Epistylio effosso Anno D. 1512. In collectione M. Antonii de Gozze ita notatur: *Monumentum hoc cum sequenti* [n. LXV.] *Petrus de Gozze Anno Domini* 1512. *dum suas in Civitate construeret Ædes juxta Portam Ravennatem, ubi nunc est Platea, quæ dicitur Parva, inter antiquorum Civitatis murorum ruinas reperit : filii vero Petrus Junior, & Paulus, Consulibus, ut in Atrio dictæ Domus* (verius Porticu Palatii) *juxta Carceres, ubi nunc situm est, reponeretur, concesserunt.* Vulgavit Gruterus pag. MXIX. 5.; iterum, increpato Gutero, quasi mutilam edidisset, Fabrettus dedit de Col. Trajan. Cap. II. p. 38., & rursus Inscr. Dom. Cap. X. n. 51. tribus versibus auctiorem, qui tamen integram aliam Inscriptionem constituunt n. XVIIII. a nobis collocatam, quæ huic arctissime juncta, parieti infixa est, ut si una esset Inscriptio, fucum doctis Viris factura. In eum errorem ipse quoque, auctoritate Fabretti ductus, prolapsus primo fueram; verum quum postea characterum diversitatem diligentius observassem, vidissemque, inferiora multo esse rudiora; suspicari cæpi, quod res erat, duas (*) esse Inscriptiones, hanc dimidiatam, integram alteram, simul conglutinatas, & colore in commissurâ continuatas. Prodiit iterum hæc Inscriptio in Collectione Gudianâ pag. LXV. 11. cum hoc titulo. *Prope Salmonam in fragmento*; Id vero eo animadvertendum censui, ut cuivis pateat, quam valde in locis, ubi Inscriptiones exstant, describendis, errent viri cæterum diligentissimi.

VALVAS præcipue dictas fuisse eas, quibus Templorum adi-

(*) *Sed longe antea unam ab alia probe sejunxerat Gozzeus in sua Collectione.*

tus muniti erant, docet Cicero lib. I. de Divinat. *In Templo Herculis, Valvæ clausæ repagulis, subito se se aperuerunt*, & Verrin. IV. 43., ubi de militibus Verris, qui, impetu in Ædem Herculis Agrigentini facto, Signum demoliebantur: *postea convulsis repagulis, effractisque Valvis, demoliri Signum, ac vectibus labefactare conantur.*

SIGNA. Statuas inter, & Signa, plurimum interesse notavit Vir doctissimus Alexius Simmachus Mazochius in Mutil. Campan. Amphitheatr. tit. Cap. 3. not. 60. *quod hæc ferme Deorum tantum essent, aut certe Diis dedicatorum, illæ interdum quidem Deorum, sæpissime tamen hominum.* Luculentissima est Inscriptio in Gruter. p. CLXXIV. 8. in eâ IVNIA. D. F. RVSTICA. SIGNVM AEREVM MARTIS fecisse dicitur, & SIGNum CVPIDINIS.... ET STATVAS SIBI. ET. C. FABIO. IVNIANO. F. SVO. Aliter senserat Manutius Dis. IX. de Sign., & Statuâ Tom. I. Antiq. Rom. Sallengre. Utcumq; sit, recte in nostrâ Inscriptione SIGNA dicuntur, & quia Deorum simulacra erant, & quia in templo stabant.

DEORVM AVGV.... Ad hujus inscriptionis interpretationem, facem mihi præfert Jacobus Sponius Miscellan. Sect. II. artic. XI. Exponens ibi lapidem Barberinum, in quo habetur: EX DECRETO VNIVERSORVM QVOD GESTVM EST IN TEMPLO DIVORVM IN AEDE DIVI TITI, hæc notat: *Puto esse Templum defunctis Augustis dicatum, quod initio Romæ, & Augusti tantum, at sequentibus Imperatoribus defunctis, Templum Divorum dictum fuit, iis inter Divos relatis, qui boni Principes visi fuerant: in eoq: erecta singulis Ædicula, ut hæc Divi Titi Ædes, ubi conveniebant nonnumquam Sodales Collegii Æsculapii, & Hygiæ.* Præclare Sponius, sed ejus sententia uberius est explicanda. Primum constat Augustum, fuso Sex. Pompejo, Lepidoq: exauctorato, ut tradit Appianus lib. 5. Civil. p. 746. *oppidatim inter Deos Tutelares consecratum* fuisse; deinde vero, superato apud Actium Antonio, Templa eidem ubique statuta, quæ, ut ait Sveton. in Aug. cap. 52. *quamvis sciret etiam Proconsulibus decerni solere, in nullâ tamen Provinciâ nisi communi suo, Romæq: nomine recepit.* Horum quidem Templorum, Augustalium ordinem, Romæ primum Anno U. C. DCCLXVII. ad colendam Augusti memoriam, ut ex Tacito constat, a Tiberio institutum, ac deinde per omnes late Colonias certatim amplificatum, curam gessisse existimo, quamvis suus esset Sacerdos, suus-

ſuuſque Flamen, qui ſacris ibidem operarentur, qui in Inſcriptionibus identidem occurrunt, SACERDOS ROM. ET AVG.--SACERDOS PERP. ROM. ET AVG--FLAMEN ROMAE ET AVG. Hos porro Auguſtalium cætui aliquando connumeratos prodit Inſcriptio vetus Gruter. p. CCXXXVII. 1.; Temporis vero decurſu aliis Imperatoribus inter Deos relatis, auctoque hoc Indigetum Deorum penu, nomen Templis illis immutatum. Occurrit in Grut. p. CCCXX. 8. *Sacerdos* AD TEMPLVM ROMAE. ET AVGVSTORVM, & FLAMEN ROM. ET DIVORVM AVGVSTORVM ita pag. CCCXX. 1. 2. & ſeqq. CCCLXXVIII. 1. Demum Romæ nomine oblivioni dato, quemadmodum Flamines dicti ſunt FLAMINES DIVORVM AVGVSTORVM pag. CCCV. 8. CCCXXI. 10. CCCLI. 5. vel FLAMINES AVGG. *Auguſtorum*, ſimpliciter pag. XXIX. 12., quam Inſcriptionem rectius explicaſſet Emus Noriſius Cænot. Piſ. diſſ. I. cap. 4., ſi C. Batonii Primi cognomen agnoviſſet, nec ad tempus inaugurationis retuliſſet; ita & (*) *Templa DIVORVM Auguſtorum*, vel *Templa DIVORVM*, ut luculentiſſime habetur in laudato lapide Barberino, cui alium addere poſſumus ex Gruter. pag. CCXIV. in quo Decuriones Cærites IN TEMPLO DIVORVM congregantur. Quæ huc uſque deduximus, mirifice firmantur ex Vopiſci loco, quem an Sponius in mente habuerit, haud ſcio; ait ille in vitâ Taciti: *DIVORVM TEMPLVM fieri juſſit, in quo eſſent Statuæ Principum bonorum, ita ut iiſdem Natalibus ſuis, Parilibus, Kalendis Januariis, & Votis, libamina ponerentur.*

Verum ſententiam noſtram non labefactare ſolum ſed evertere penitus videtur doctiſſimus Scriptor Ezechiel Spanhemius diſſ. V. de Præſt. & Uſu Numiſ. pag. 419. Edit. 2. Amſtæl. qui *Divi*, non *Dei*, nomen conſecratis olim Auguſtis, perpetuâ quâdam obſervatione, tributum in Romanis monumentis, conſtare ſibi ſcribit; adeo ut, qui vivi adhuc privatâ ambitione *Dii* vocati ſint, poſt mortem demum publicâ auctoritate *Divi* appellarentur; tamen conceptam antea ſententiam ejurare haud neceſſarium mihi viſum eſt, eamque facile tueri me poſſe non diffido. Id ut aſſequar, illud in primis adnotandum duxi, apud Romanos promiſcue has voces uſurpatas fuiſſe, ſecus,

(*) *Id porro Romæ Templum* NOVUM *appellatum primo fuiſſe, ſuſpicari ſuadet Inſcriptio Grut. pag.* CXVIII. *in qua Fratres Arvales* IN TEMPLO NOVO DIVO AVG. B. MARES. II. DIVAE AVG. VACCAS. II. DIVO CLAVDIO B. MARES. II. *ſacrificare decernunt.*

cus, quam illarum vis (*) ferebat. Cicero locuples est testis lib. II. de Leg. cap. 8. *Ad Divos caste adeunto:* paulo post: *Divos, & eos, qui cœlestes semper habiti, colunto, & ol os, quos endo Cœlo merita vocaverint:* mox: *Quæque, quoique Divo grata sint hostiæ, providento, Divisque, aliis Sacerdotes, omnibus Pontifices, singulis Flamines sunto.* & cap. 9. *quibus Divis creverint:* deinde: *eamque cum Divum honore jungunto.* Ac quamquam Cicero, ut ipsemet testatur, leges has legum voce proposuerit, hoc est verbis paullo antiquioribus, quam communis sermo esset, quo plus auctoritatis haberent, tamen suâ etiam ætate *Divos* pro *Deos* dici consuevisse, inde intelligere possumus, quod idem Cicero ita alibi loquatur de Nat. Deor. lib. II. c. 2.: *Sed quod præsentiam sæpe suam Divi declarant;* ne Poetas Ennium, Lucretium, Catullum, Virgilium, aut posteriores alios, in partes traham.

Hoc itaque posito, facile intelligitur, quamobrem Imperatores seu viventes privatâ adulatione, seu defuncti publica auctoritate, *Divi*, & *Dii* appellati sint: quum enim vulgo hæ voces sine discrimine usurparentur, adulatores non gravate Cæsaribus augustius nomen detulerunt. Inde ara Veronæ DEO AVGVSTO, eodem, ut arbitror, vitâ functo, posita, quæ bis in Grutero occurrit pag. XVII. 11. LXXXVIII. 11.: inde Coloniæ Tarraconensis nummi, cum epigraphe DEO AVGVSTO, post illius obitum indubie percussi. Quid jam Græca numismata commemorem, aut Grecos Scriptores, qui licet vocem *Ηρως* haberent, qua consecrati, (**) seu per Apotheosin in Deorum numerum relati appellabantur, defunctos tamen Augustos, omnes fere, *Θεους* dixerunt? Ac, ut a Grecis, & a Coloniis recedamus, quarum monumenta haud idonea esse idem Spanhemius censuit, ad id profecto, quod intendimus, confirmandum satis esse potest communis ipse sermo Romanorum, qui *Divos* Augustos, frequentissime *Deos* dicebant: hinc *in Deorum numerum relati* dicuntur Sveton. in Jul. cap. 88. in Claud. cap. 35. *in Deos*, seu *inter Deos referri* Sveton. in Aug. (***) cap. 97. Capitolin in Pertin. Spar-

(*) *Docuit enim Servius* Deos æternos, *dici*, Divos vero, qui ex hominibus fiunt.

(**) *Ita in rarissimo, ac singulari nummo ab Antonio Gallandio Smyrnæ inspecto inscribitur Hadrianus* ΗΡΩΑ . ΑΔΡΙΑΝΟΝ, *quemadmodum ipse testatur in dissert. de Num. Pantheo pag. 26., & inde Vignolius de Columna Antonini Pii Cap. V.*

(***) *Ita ad rem facit iste Svetonii locus, ut omnino describi mereatur.* Sub idem tempus ictu fulminis ex Inscriptione Statuæ ejus, prima nominis litera effluxit: responsum est centum solos dies posthac victurum, quem numerum C litera notaret, futurumque, ut inter Deos referretur, quod æsar, idest reliqua pars ex Cæsaris nomine Etrusca lingua Deus vocaretur.

Spartian. in Caracall. Lamprid. in Alex. Sev. *Dei nomen accipere* Isidor in Glossar. *Dii fieri*, *Dii esse* Senecæ de morte Claudii Cæs., & Minut. Fel. in Octavio: hinc illud Vespasiani, qui, ut tradit Sveton. cap. 23., *primâ accessione morbi*, *ut puto*, *inquit*, *Deus fio:* hinc Tertullianus in Apolegit. cap. XXXIV. ait *maledictum est*, *ante apotheosin Deum*, *Cæsarem nuncupare*. Accedat Velleii Paterculi testimonium, qui lib. II. de Tiberio ait: *Sacravit Parentem suum Cæsar*, *non imperio*, *sed religione*, *non appellavit eum*, *sed fecit Deum;* & M. Antonini Aug. in epistolâ ad conjugem Faustinam apud Vulcat. Gallican. in Avidio Cassio: *Non enim quidquam est*, *quod Imperatorem Romanum melius commendet Gentibus*, *quam clementia: hæc Cæsarem Deum fecit;* Eam vero loquendi consuetudinem, publicis etiam monumentis adprobatam, docet aureus Gallieni Aug. nummus a Spanhemio, Vaillantio, & Bandurio, non inspectus solum, sed attente consideratus, in cujus posteriori parte, caput Augusti exhibetur, cum epigraphe DEO AVGVSTO.

Quod si Colonicam, Græcamve in mortuos Principes adulationem, in Romanis monumentis usurpatam nequaquam fuisse, Viri docti adhuc contenderent, in eâdem tamen sententiâ perseverarem; non enim de Romano lapide agimus, sed de Pisaurensi; cui quidem Coloniæ turpe non est, quod Coloniam Tarraconensem, quod Græcas Urbes, & Scriptores, quod ipsos denique, ne extra Italiam pervagemur, Neapolitanos non dedecuit, apud quos fragmentum Græcæ Inscriptionis exstat *Deos Augustos* memorans, vulgatum a Grut. pag. CXII. 8. ΘΕΟΙΣ . ΣΕΒ .

Quid post verba DEORVM AVGVstorum in lapide olim fuerit, haud facile est statuere, licet prompta succurrat supplendi ratio VALVAS . SIGNA . DEORVM . AVGVST . CVM . BASIB . ET . HYPOBAS .

$\overline{\text{VI}}$ VIRI ET $\overline{\text{VI}}$VIRI AVGVSTALES. Similis plane iteratio habetur n. XLVIII. Putabam explicandas eas notas hoc pacto *Sevirales*, *&* *Seviri Augustales;* quum enim temporaneum fuerit Seviratus munus, adeo ut etiam iteratum sit in Grut. pag. CXIII. 2. & Fabrett. Inscr. Dom. Cap. V. n. 300. & tribus seqq., eo expleto durabat adhuc titulus. *Sevirales* autem dicebantur, ut constat ex Inscriptione Grut. pag. I. 5. cui, quia in MSS. Pighii habetur, non SEVIRAL., sed VI . VIR . AVGVSTAL., alias addo ex Reines. Cl. I. 221. & Donio Cl. V. 200. Sed quum expresse legatur $\overline{\text{VI}}$ VIRI, mirum in modum

dum torquebatur Inſcriptio , ut Sevirales evaderent . Verum ſecundis curis rem , puto , aſſequutus ſum ; quum enim dimidiata ſit Inſcriptio, & alterius ex duobus illis Seviris nomen, cum eâ lapidis parte perierit (ad explendum enim ſecundum verſiculum, neceſſe eſt, alterius Seviri nomen ſupponere) interpretari poſſumus, Q. Baduſium [non *Saduſium* , ut male habet Gudius] Delphicum, & alterum , cujus nomen intercidit, Seviros Auguſtales, una cum aliis quatuor Seviris Auguſtalibus [ſex enim erant] Valvas, & Signa Deorum Auguſtorum extruxiſſe, ſeu inſtauraſſe , ac in eorum dedicatione epulum Populo diviſiſſe . Idcirco vero duorum tantum Sevirorum nomina in marmore appoſita fuiſſe arbitror , quia illi hanc exſtructionem, ſeu inſtaurationem procuraverint; ſolebant enim duo tantum ex Seviris, quod Ordinis nomine faciundum erat, procurare, qui ideo CVRATORES ORDINIS dicuntur in Inſcriptione Brixianâ apud Fabrett. Cap. V. n. 342.

DEDICATIONE EPVLVM . Epula primum dabantur ab Imperatoribus re feliciter geſtâ, deinde ab iis, qui palmas ludorum retuliſſent, ut conſtat ex Athenæo lib. I. cap. I. , ubi plura exempla erudite de more cumulat: demum vero in dedicationibus: *Dedicatio eſt publica ejus rei , quæ perfecta eſt, primo uſu exhibitio*, quod cumulate probat doctiſſimus Mazochius laud. Commentar. Cap. 3. , ubi de Epulis pariter fuſe diſſerit, quæ fere ſemper in dedicationibus data fuiſſe animadvertit. Hinc EPVLO DEDICARE apud Fabrett. Inſcr. Dom. Cap. III. n. IV. eſt *dedicationis diem epulo celebrare* , ut ait Plinius lib. IV. Epiſt. I.

I X. X. X I.

TRes haſce Inſcriptiones in Antiqui Ædificii ruinis repertas teſtatur MS. Collectio Inſcriptionum Piſaurenſium . Notavit jampridem Cl. Fabrettus Inſcr. Domeſt. Cap. VI. pag. 487. miſeram infimorum etiam hominum ambitionem, qui repetitis nominibus primum locum affectabant : duo , exemplis, quæ ille cumulavit, addo; unum ex his noſtris: alterum, illuſtrius tamen, ex Prænestinis Inſcriptionibus, quas, licet jam a Suareſio editas, is, qui ex lapidibus Præneſte deſcripſit, amiciſſimus, ac doctiſſimus Vir Pompejus Compagnonius, hic iterum vulgari operæ pretium fore duxit.

C. MA-

C . MAGVLNIVS . C . F	C . SAVFEIVS . C . F
SCATO . MAX	FLACCVS
C . SAVFEIVS . C . F	C . MAGVLNIVS . C . F
FLACCVS	SCATO . MAX
PR	PR
SACRAVERVNT	SACRAVERVNT

VESTIARIVS eſt omnis veſtium confector, & inſtitor, ut apud Ulpianum in l. cuicumque §. 4. ff. de Inſtit. Act. ; licet inter Officia is ſit, qui veſtibus præeſt. Veſtiarii artifices occurrunt in Gruter. p. DCL. 7. DCLI. 2. & VESTIARIVS DE VICO THVSCO p. MCXVII. 6. ; quorum alii a tenium veſtium confectione dicuntur VESTIARII TENVIARII apud Grut. p. DCL. 8., & Donium Cl. VIII. 35. 80.

LANARIVS eſt lanarum artifex. Plaut in Aulul. Act. 3. Sc. 5. v. 34.

Stat fullo, phrigio, aurifex, lanarius.

Plures tamen ex Vett. Codicum authoritate legunt *Linarius*. Lanarii noti in Jnſcriptionibus Gruter p. XCIX. 5. DLXXIX. 8. DCXLVIII. 1. MLXX. 2. Horum aliis dicti ſunt LANARII PECTINARII a pectendo, Gruter. p. DCXLVIII. 2. alii LANARII CARMINATORES a purgando, Doni. Cl. VIII. 56. alii LANARII COACTILIARII a coactiliis, quæ faciebant, aut vendebant, Gruter. p. DCXLVIII. 4.; iidem tamen eàdem p. DCXLVIII. 3. dicuntur LANARII COACTORES.

STRVCTOR. Inter Officia Domus Structores ſunt, qui diſponendæ menſæ præſunt, aut cibos diſcerpunt. Verum hic artifices ſunt ut in l. quibuſdam ff. de Jur. Immunit & apud Vegetium lib. II. Cap. XI. & hoc ſenſu occurrunt in Gruter. p. CVI. 8. DCXLVI. 6. MII. 1. Fuerunt autem hi Structores, fabri cæmentarii. Cicero ad Q. Fratrem lib. II. Epiſt. 6. *in aream tuam veni : res agebatur multis ſtructoribus : Longilium redemptorem cohortatus ſum : fidem mihi faciebat, ſe velle nobis placere : domus erit egregia.* Expreſſe dicuntur STRVCTO-

CTORES PARIETARII in veteri Inſcriptione apud Reineſ. Cl. XI. 112. quam iterum dedit Sponius Miſcellan. Sect. VI. p. 233. Edit. Lugdun. De his diſſerit Pancirol. de Corporibus Artificum n. IX.

MAGISTRI VICI. Scilicet vici illius, in quo Porticum ſuâ pecuniâ refecerunt. Ti. Claudio. Cn. Calpurnio Piſone Coſſ. ab anno U. C. DCCXLVII. ab Auguſto Magiſtri vicorum inſtituti fuerunt. Sveton. in Aug. cap. 30. *Spatium Urbis in Regiones, vicoſque diviſit, inſtituitque, ut illas annui Magiſtratus ſortito tuerentur, hos Magiſtri e plebe cujuſque viciniæ electi.* Dio lib. LV. *Magiſtri vicorum ex plebe conſtituti ſunt, quos Sthenoparcos dicimus.* Quod patet & ex antiquis Inſcriptionibus apud Grut. p. LXXIX. 5. & Fabrett. de Columm. Trajan. Cap. IX. p. 273. ut idem Fabrettus oſtendit Inſcript. Domeſt. Cap. II. pag. 103. Horum munus vicos tueri, & Compitalitiis præeſſe, quæ *prætextati faciebant* teſte Aſconio in Ciceronem. V. not. CXXXII. ubi doctiſſimi Antonii Franciſci Gorii Commentationem dabimus.

X I I.

INſcriptionem hanc ad Pontem Iſauri ſtetiſſe integram eo pacto, quo illam edidimus, omnes Lapidum Piſaurenſium Collectiones tradunt. Verum ea, quæ ab hinc annis ſeptuaginta a Dominico de Abatibus Oliverio Patruo magno meo concinnata eſt, tradit lapidem prætereuntium curruum rotis non mediocriter exeſum, legiq: ſolum

. . . LAMINIVS

. . . VA PECVNIA.

Addit inſuper haud exiguam ejus partem terrâ obrutam, dum viæ publico Decreto iſtaurarentur. Totum deinde lapidem occultatum fuiſſe, non dubito, in alterâ recentiori viarum reparatione, quum congeſtis ibi maceriis altior via facta eſt. Deeſt Inſcriptio in Collectione M. Antonii Gozzei.

C. FLAMINIVS. An C. Flaminius, qui Pontem, quo Iſaurum premimus, ſuâ pecuniâ ædificavit, fuerit is, qui Cenſor viam Flaminiam ſtravit, quis neget, aut quis affirmet? Equidem C. Cenſor ille, qui viam non ſuis, ſed Reipublicæ ſum-

ſumptibus fecit, nec Pontem hunc, ejuſdem viæ partem, ſuâ pecuniâ ædificaſſet. Quid igitur de hoc Flaminio, imo de hâc Inſcriptione, ſtatuendum ſit, prorſus (*) ignoro. Illud tamen ſtatuo, Pontem hunc, ſi ſuperiores partes excipias, quæ ſæpius inſtauratæ fuerunt, inter præclariora Romanorum opera collocandum, ſi admirabilis abſidis ſymmetria, & venuſtas ſpectetur. Porro arcu longe antiquior eſt Pons, quem integrum ex Illyrico lapide (**) olim fuiſſe, apparet ex tribus, quæ ſuperſunt, pilis, & alterâ, quæ in medio fluminis alveo, quando aquæ decreſcunt, conſpicitur. Ingentes vero lapides, ex quibus vetuſtiores arcus conſtabant, partim in flumine deliteſcunt, partim circa pilas exſtant; reliqui Civium uſibus ceſſerunt, municipali lege neglectâ, quæ habetur Statutor. lib. III. Rub. 99. pag. 62. ſub titulo. *Quod nullus accipiat de Lapidibus Pontis Foleæ.*

XIII.

Vir doctiſſimus Sebaſtianus Paullius Inſcriptionem hanc mecum primus communicavit: Nuper enim, quum Fani ſacras Conciones habiturus moraretur, inſignem Camaldulenſium Eremum, vulgo *Monte Giovio* dictam fortuito inviſens, eam ante Cœnobii fores offendit, & paucos ante dies repertam fuiſſe edoctus, exemplar illico ad me miſit, probe noſcens, Piſaurenſis regionis terminum eo lapide contineri. Quanto gaudio affectus tunc fuerim, non eſt quod prædicem; exiſtimabam enim certiſſimo marmoris teſtimonio, omnibus fidem me facturum, Piſaurenſem agrum haud exiguâ laciniâ ampliorem olim fuiſſe. Verum quum diligentius de loco, ubi erutum fuit, inquirerem, patuit, nuper quidem effoſſum, ſed in agro Piſaurenſi ad Montem Barochium, in eorumdem PP. Eremitarum prædio: inde ipſorum juſſu ad Eremum advectum, ut eo jam non publicus, ſed privatus Cœnobii ager quidam terminaretur.

Piſaurenſis regionis fines ex libro Balbi Menſoris graphice deſcribit Frontinus de Coloniis. *Piſaurenſis*, inquit, *ager finitur rivorum, riparum, Fluminum curſu*, TERMINORUM *fide*, *& pa-*

(*) *Satis probabilis occurrit conjectura, Inſcriptionem neutiquam ad Pontem pertinere, ſed fortuito ibidem aſportatam ſententiæ illi auſam dediſſe, qua Flaminii opus eſſe Pontem noſtrum volunt.*

(**) *Nos* marmo d' Iſtria *appellamus.*

& palis sacrificalibus, sicut in Provincia Piceni. Quantum olim ille quoquoversus patuerit, inquirere, neque propositum nobis est hoc loco, neque necessarium; hoc vero sine ulla dubitatione confirmaverim, præclarum lapidem, quem illustramus, terminum fuisse, unum aliquem ex iis, quos Frontinus memorat, ex S. C. a M. Terentio Varrone Proprætore positum, qua III Viri P. Licinius, Ap. Claudius, Cajus Gracchus, assignari, dari, agri, jura Pisaurensi Coloniæ, multis ante annis, statuerunt.

Equidem C. Flaminius Tribunuspl. is, qui Consul ad Trasymenum fuit interfectus, ut habet Cicero in Bruto c. 14. *legem de agro Gallico, & Piceno viritim dividendo* tulit: & de Invent. lib. II. c. 17. Discrepant de anno Polybius lib. II., & Cicero de Senect. cap. 4. Perlatam tamen legem fuisse, & agrum divisum, ex Cicerone, & Varrone animadvertit Sigonius lib. II. cap. 1. de antiq. Jur. Ital. Ut ut illud fuerit, certe A. U. DLXX. Pisaurum Colonia primum deducta fuit a III Viris Q. Fabio Labeone, & M., & Q. Fulviis Flacco, & Nobiliore. Pisaurensem regionem divisam tunc fuisse, ut Colonis agri modus assignaretur, Livius testatur lib. 39. c. 44. *Sena jugera in singulos data: diviserunt agros, Coloniasque deduxerunt iidem III Viri.* Pertica etiam Pisaurensis a Coloniæ Conditoribus constituta fortasse tunc fuit; neque vero affirmandum id omnino est; aliquando enim, qui Colonias deducebant, eam dumtaxat agri partem metiebantur, limitibusque claudebant, quæ Colonis dividenda erat, ut ex Scriptoribus Rei Agrariæ manifesto constat. Sive tamen pertica Pisaurensis determinata tunc fuerit, ejus vero memoria (*) perierit; sive non, universum agrum Pisaurensem, terminis positis, finitum fuisse a III Viris C. Lucinio, Ap. Claudio, & C. Graccho nostra docet Inscriptio.

Hæc res quemadmodum ceciderit, breviter explicabimus. Lege Liciniâ, quâ ne quis plusquam quingenta agri jugera possideret, cavebatur, libidine divitum pene obliteratâ, Ti. Gracchus Tribunuspl. Italiæ solitudini, populique egestati succurrendum ratus, legem Semproniam promulgavit, quâ, agris contra leges occupatis, injusti possessores cadere jubebantur. Notum est quantas turbas ea lex exciverit, perlata tamen est, postquam M. Octavio Collegæ, Tribunatum Gracchus abrogavit.

(*) *Nondum enim in Tabulario publico omnium Regionum accuratæ dimensiones æri insculptæ servabantur, quod opera Balbi Mensoris primus instituit Augustus.*

vit. Lege perlatâ III Viri creati ſunt Ti. ipſe Gracchus, ejuſque frater C., & Ap. Claudius ſocer ad agros diſcernendos, dividendoſque. Plutarchus in Ti. Gracch. *Legem deinde agrariam populus juſſit, & ad diſcernendos, dividendoſque agros III Viri delecti ſunt Ti. ipſe Gracchus, Ap. Claudius ſocer, & frater Cajus, qui tum ſub Scipione ad Numantiam militabat.* Appianus lib. I. Civil. pag. 357. *Lex agraria perlata eſt, triumvirique agris dividendis creati Gracchus ipſe, C. Frater ejus, & ſocer Ap. Claudius.* Tiberio paullo poſt interfecto, in illius locum ſuffectus eſt P. Licinius Craſſus C. Gracchi ſocer. Plutarch. in ead. vitâ Ti. *Senatus quidem, ut animos populi placaret, cum aliis uſus eſt rationibus, tum ne agrorum quidem diviſionem porro negavit, conceſſitque, ut in Ti. Gracchi locum alius, qui præeſſet ei negotio, deligeretur. Populi ſuffragiis P. Craſſus eſt conſtitutus, cujus filiam Liciniam C. Gracchus in matrimonio habebat.* En igitur III Viri in Inſcriptione noſtrâ memorati P. Licinius, Ap. Claudius, C. Gracchus. Profecto agrorum dimenſionem, diviſionemque fecerunt. Id vel ex eo maxime colligitur, quod alii III Viri poſtea creati, nempe M. Fulvius Flaccus, C. Papirius Carbo, idemque C. Gracchus, diviſionem continuarunt, ut ex Appiano conſtat, cujus locum recitare non piget. Ait itaque Appianus pag. 360. *Poſt Gracchi necem, Appio Claudio quoque vitâ functo, Fulvius Flaccus, & Papirius Carbo, cum minore Graccho, legis agrariæ ſuſceperunt patrocinium. Quumque veteres poſſeſſores agros recenſeri tergiverſarentur, judices ad accuſandos eos per præconem invitaverunt: ac mox enatæ ſunt lites difficiles plurimæ; quidquid enim conterminorum agrorum, aut divenditum fuerat, aut diviſum ſociis, totum in controverſiam veniebat diſceptando, quo pacto venditum eſſet, aut diviſum: quum nec inſtrumenta exſtarent omnia, & nonnulli excidiſſent e ſuarum portionum poſſeſſionibus; quod ſi quæ exſtabant, & ipſa erant juris ambigui; quod, dum agri de integro ad menſuram dividerentur, Colonorum alii ex conſitis, & ſuis villis, inſtructis fundis, transferebantur in terram nudam, alii e cultis in incultam, aut cænoſam, paluſtremve; quia jam inde ab initio ager de hoſte captus negligenter diviſus fuerat: & quoniam edictum fuerat, ut coleretur id agri, quod dividendum erat, dum multi inter colendum evehuntur etiam in contigua, confundebatur locorum facies, ætate quoque multa mutante, ut difficile eſſet divitum injurias, quamvis magnas, deprehendere &c.* Hinc intelligimus III Viros illos, ut diviſionem accuratio-

ratiorem facerent, de integro, regiones dimenſos fuiſſe, ſive quia nulli antea erant perticarum fines, ſive quia eorum memoria perierat, ut diximus. Hinc pariter intelligimus, quid ſint in Frontino *limites Gracchani*, in quibus explicandis fruſtra ſe exercet doctiſſimus Mazochius de Amphit. Camp. Cap. I. p. 43., ii nempe fines, quos Coloniarum Municipiorumque Regionibus ex lege Semproniâ III Viri impoſuerunt. Intelligimus item, quanta injuriâ Goeſius Frontino libellum de Coloniis abjudicaverit, quod in eo habeatur, *Arretinum agrum, lege, Auguſtæâ limitibus Gracchanis aſſignatum fuiſſe*. Non enim pugnant cenſere *limitibus Gracchanis*, & cenſere *lege Auguſtæâ*; ut ipſe exiſtimat; Sed ſignificatur ibi, Arretinæ perticæ fines ex lege Semproniâ a III Viris ſtatutos, vel lege Auguſti, vel terminis ab Auguſto ibidem reſtitutis, confirmatos fuiſſe, ſeu Arretinum agrum, iiſdem limitibus, a Gracchanis III Viris impoſitis, lege Auguſti novis Colonis aſſignatum fuiſſe. Ita certe illum Frontini locum explicandum ſuadet Siculus Flaccus, qui de Condit. agror. ita ait: *Gracchanorum* (*) *& Sillanorum limitationum mentio habenda eſt; in quibuſdam etiam* [**] *regionibus, ut opinamur, iiſdem lapidibus, limitibus manentibus aſſignationes* (***) *poſteriore a Duce facta ſunt.*

Patet igitur P. Licinium, Ap. Claudium, C. Gracchum III Viros ex lege Semproniâ Piſaurenſem perticam terminaſſe. Haudquaquam difficile eſt annum denotare, quo hæc Piſaurenſis territorii finitio facta eſt, nempe vel ſub finem ipſius anni DCXXXI. P. Mucio, L. Calpurnio Piſone Coſſ., quo & lex a Ti. Graccho lata, & ipſe legis lator interfectus eſt, vel ſequentis anni DCXXII. initio, quo PP. Popillius, & Rupilius Coſſ. fuerunt; ipſâ enim lege cavebatur, ut III Viri in annos ſingulos mutarentur, ita ut Ap. Claudius, ejuſq: Collegæ, qui anno DCXXI. Triumviratum iniverant, eum ultra initium anni DCXXII. producere eâdem lege, quâ poteſtatem acceperant, prohibebantur. Sane terminos, quos Gracchani III Viri poſuerunt, vel nequitia hominum ſublatos, vel incuriâ amiſſos, ex S. C. M. Terentius Varro Lucullus reſtituendos curavit. Quando id factum fuerit, divinari non auſim; temporibus tamen Sullanis id accidiſſe ſuſpicionem facit Siculus Flaccus, qui in lib. de Condit. Agror.

(*) *Lege.* Gracchanarum, & Sillanarum.
(**) *Lege.* enim.
(***) *Ita optime emendavit Goeſius.*

Agror. *Gracchanas*, *&* *Sillanas limitationes*, *Gracchanos*, *&* *Sillanos limites*, *&* *lapides* conjunctim memorat : Frontinus quoque de Colon. Nolanum agrum *limitibus Sullanis*, Tusculanum *Mensurâ Sullanâ* aſſignatos ſcribit . M. Luculli ætas apprime convenit ; quum enim Ædilitatem is geſſerit Anno U. C. DCLXXV. P. Servilio , Ap. Claudio Coſſ. ut ex Plinio lib. VIII. Cap. 7. conſtat, quam magnificentiſſimam fuiſſe lib. II. cap. 16. de Offic. Cicero ſcribit ; apparet Sulla Dictatore, ut terminos hos Proprætore reſtituendos curaret , idoneum fuiſſe . Accedit , quod probabilem Sulla Dictator habuit cauſſam, cur id per Senatum juſſerit, quum enim militarem Coloniam Piſaurum deduceret, ut ſuo loco demonſtrabimus, neceſſe erat perticæ fines definire , ut accommodatior agri diviſio fieret.

M . TERENTIVS VARRO LVCVLL . Expoſito Inſcriptionis pretio , quædam etiam notanda ſunt ad uberiorem illius explicationem, de celeberrimis Viris, qui in eâdem memorantur, quique Romanæ Hiſtoriæ Principes jure appellari poſſunt . M. Terentius Varro Lucullus ex Liciniâ gente fuit, in Terentiam Varronum familiam adoptatus : L. Luculli clariſſimi illius viri, ſive frater, ut Cicero, & Plutarchus tradunt, ſive patruelis, ut Eutropius: Sullæ Imperatoris Quæſtor feliciter ad Fidentiam pugnavit ; Ædilis cum Lucullo fratre fuit; Prætor Peregrinus beneficio legis Sullanæ , quâ iis , qui ſuas partes foviſſent , Magiſtratus continuatos gerere permiſit , fortaſſe anno ſequenti, quo Sulla deceſſit , ut ex Aſconio conjicere haud temere poſſumus: ſcribit is in Orationem in Togâ Candid. *ad M. Lucullum Prætorem*, *qui jus inter Peregrinos dicebat*, *in jus adductum a Græcis C. Antonium* , *quod is multos in Achajâ ſpoliaverat*, *nactus de exercitu Sullano equitum turmas* . Conſul cum C. Caſſio Varo A. U. C. DCLXXXI. anno poſt L. fratrem . Macedoniam Provinciam Proconſul obtinuit: de Beſſis triumphavit : paullo poſt L. fratrem deceſſit , ut author eſt Plutarchus in Vit. L. Luculli V. Auguſtin. de Famil. Roman. Richar. Strheinn. de Fam. R. Corrad. in Cicer. Brut.

P . LICINIVS . P. Licinius Craſſus Mucianus, P. Mucii Scævolæ filius, in Liciniam gentem a P. Licinio divite adoptatus, Pontifex Max. Anno DCXXII. in locum P. Cornelii Naſicæ cooptatus , anno ſequenti Conſulatum cum L. Valerio Flacco Flamine Martiali geſſit. Proconſul contra Ariſtonicum bellum

bellum suscepit, in eoque occubuit. Duæ filiæ ei fuerunt, quarum alteram C. Sulpicius Galba duxit, alteram C. Gracchus, ut Plutarchus loco citato testatur. *V. eosd.*

AP. CLAVDIVS Ap. f. Cos. fuit cum Q. Metello Macedonico anno U. DCXI. Injussu populi de Salassis triumphavit. Anno DCXVI. cum P. Cornelio Lentulo Censor fuit. Biennio post Princeps Senatus lectus est: Duas item ex Antistiâ uxore filias suscepit, alteram in matrimonio Ti. Gracchus habuit, altera Virgo Vestalis pietate erga Parentem clara, currum, quo ille triumphans vehebatur, conscendit, ne Tribunipl. triumphare illum vetarent. *V. eosd.*

C. GRACCHVS. C. Sempronius Gracchus, Ti. Gracchi Consularis, Censorii, & Triumphalis Viri, & Corneliæ filius, Ti. Gracchi frater, Orator optimus ab Opimio Cos, dum tertium Tribunatum peteret interfectus est. Ineptum est plura de hoc viro dicere, cujus Vitam diligentissime scripsit Plutarchus.

A. D. A. I. S. *Assignari Dari Agri Jura Statuerunt:* Solemnis formula agraria. Siculus Flac. de Condit. Agror. *Inscriptiones in Centuriis frequenter invenimus tales DATVM ASSIGNATVM singulis personis certum modum:* &, ne a nostris recedamus, idem Flaccus. *In quibusdam regionibus Fluminum modus assignationi cessit, in quibusdam vero subscecivus relictus est; in aliis autem exceptus, inscriptumq: FLVMINI ILLI TANTVM, ut in Pisaurensi comperimus DATVM ASSIGNATVMQ. VT VETERANO.* Hinc in fragmento legis Thoriæ in Grut. pag. CCII. III VIR A. D. A. *III Viri Assignandis Dandis Agris;* quas notas miror doctissimum Scaligerum inexplicatas præteriisse.

* X I V.

SPuria hæc Inscriptio exstasse dicitur prope saluberrimum Valuculæ fontem, septimo a Pisauro lapide Ariminum versus ad litus maris. Eam ideo Pisaurensium marmorum censui adnumerare libuit, licet non ignorem a Grutero inter Spurias pag. IV. n. 3. ex Appiano referri, & Romæ extra Portam Flaminiam esse prodi, itemque a Gudio paullo immutatam p. CCCLXXIV. 6., & Faleriis collocari.

XV.

X V.

INscriptionem hanc ita schedæ MSS. exhibent. Gruterus, qui eam p. MXXI. 2. vulgavit lin. 2. habet ΜΕΝΕΘΕωϹ, lin. ult. Π æquali crure ductum. Eædem schedæ in pede statuæ Inscriptionem exstare dicunt; Gruterus contra *in vestimentis statuæ, cujus pes integer superest*; fortasse verius: vix enim credibile est a Græco artifice pedem statuæ inscriptum fuisse.

X V I I.

HAnc quoque Gruterus ex Ursini schedis inter Spurias recenset pag. X. 6., additque inscriptam esse operosæ basi, cujus toreumata memorat. Superest hæc basis etiamnum in impluvio quodam Palatii Principum: non ita Inscriptio, quæ non, ut tradit Gruterus, eidem basi insculpta fuit. Hieronymus Arditius, qui sæculo XVI. literatos lapides Pisaurenses descripsit, hæc habet. *Nel Giardino del Sig. Duca vi è un piedestallo con un corpo di statua bellissimo di marmo senza testa, gambe, e bracci, ma così ben fatto, ch' è tenuto per cosa insigne, e si crede, che fosse un Apollo dalle figure, ed Iscrizioni, che vi sono. Il piedestallo è di opera bellissima, lavorato con figure di mezzo rilievo; Nella faccia dinanzi vi sono quattro figure di buona maniera; Una Donna armata con elmo in testa, ed esposta sedendo sopra una corazza, come si suol rappresentare Roma: un altra Donna disarmata posta innanzi alla prima in atto di addimandarle mercede, inginocchioni in terra con mani, e gambe, e può dimostrare qualche Regno, o Provincia, alcuni credono esser Cartagine. Dietro a questa figura vi sono due Soldati, uno armato di corsaletto, o corazza, e celata con un asta in mano, con Insegne militari in atto di Capitan Generale, e l'altro è disarmato con una Insegna, ove sono notate queste lettere S. C., che inferiscono Senatus Consulto. Nella destra faccia vi è un Trofeo d'armi. Nella sinistra vi è una Battaglia a cavallo con alcuni morti sotto, con un Trombetta con Tromba all'antica, col suo pendone, dove vi è scritto S. P. Q. R. Il medesimo Trombetta nella mano destra tiene un asta, dove vi è pendente un Quadro con queste lettere S. C. Vi è poi un piedestallo piccolo sopra questo, che si è detto, colla infrascritta Iscrizione, la quale non si crede, che sia antica* LVXVRIANTEM ANIMO *&c.* Meminit hujus Inscriptionis,

& M. Antonius Gozze in laudato lib. *L'Anno ſeguente dopo, che detta Città di Peſaro fu dedotta Colonia Romana, morì in Pruſſia Annibale Cartagineſe di velèno; Onde ſi può credere, che in tal tempo, (ſe pure è antico il Pilaſtro di marmo, come pure giudica Franceſco Santinelli Conte della Metola, perſona molto erudita) alla voluttà, la quale enervò l' Eſercito vittorioſo, ed anco l'animo del detto Capitano de' Cartagineſi, foſſe eretta la ſeguente Iſcrizione LVXVRIANTEM &c.* Edidit & Manutius in Ortographià in V. Chartaginenſis.

CONIVNCTIQ. Ita legitur in eo, quem modo laudavi, MS. Codice Hieronymi Arditii; in aliis INVICTIQ. Hinc patet huic baſi ſuperimpoſitam olim fuiſſe P. Scipionis Africani ſtatuam.

VOLVPTAS. Præclariora Scipionis decora his verſiculis enarrantur. VIX PVBER dicitur ad arma Patres vocaſſe, quod, quum in Comitiis de Proconſule in Hiſpaniam mittendo, nemo id imperium ſuſcipere vellet, ipſe petiit, & univerſi populi ſuffragio Proconſul creatus eſt, annum agens vigeſimum quartum, ut auctor eſt Livius lib. 26. c. 18. Indicatis deinde præclariſſimis illius Victoriis, MAXIMA CVNCTARVM VICTORIA fuiſſe dicitur VICTA ab eo VOLVPTAS. Id Scipio præſtitit laudabili illo facinore, quod licet fidem apud omnes non habuerit, ut ex Gellio conſtat lib. VI. Cap. 8., idem Livius narrat lib. XXVI. c. 50.: ei ſcilicet captâ novâ Chartagine inter captivas adductam fuiſſe virginem nobilem eximiâ ſpecie, quam ut audivit Scipio deſponſam eſſe juveni principi Celtiberorum, licet naturâ in mulieres impotentius ferretur, eum ad ſe acciri juſſiſſe, reſtituiſſeque inviolatam, intactamque virginem cum omnibus muneribus, quæ ob id a parentibus acceperat. Porro alterum egregii hujus facti monumentum ſpectare licet in Miſcellan. Erud. Antiq. Sponii Sect. IV. p. 152.

X I X.

VUlgatam fuiſſe hanc Inſcriptionem a Cl. Fabretto diximus ſupra Not. VIII. Edita eſt rurſus in Collectione Doniana Cl. III. 36., & in Gudio pag. XCIII. 5. Sed utrobique parum accurate; non enim memoratur eraſio Literæ G ultimæ verbi AVGG, quam ut graphice Lectorum oculis ſubjiceremus, æri incidendam Inſcriptionem curavimus.

MATRI CASTROR. Solitus Juliæ Auguſtæ titulus, ut apud Grut. p. XXXIX. 3. CIX. 8. CCLXVI. 5. 7. CCLXVII. 1.,

&

& passim apud Fabrettum, Donium, Gudium. In ejus honorem fortasse erectum Templum MATRI KASTORVM sacrum, cujus *Sacerdotum Antistes* occurrit in Gruter. p. CCCXVII. 7., si vera est Reinesii lectio: eâdem tamen appellatione insignitur, & Julia Mammæa in Grut. pag. CCLXXI. 6., & Otacilia Severa in Fabrett. Inscr. Dom. Cap. IX. n. 79., præter Faustinam, quæ prima omnium *Mater exercituum* dicta est, ut testatur Cl. Gorius in Annotatione, quâ nostram Inscriptionem in Donianâ Editione illustravit; Hanc integram describo: *Cæsarum primus Caligula teste Suetonio in ejus Vitâ Cap. XXII. castrorum filius, & exercituum pater est appellatus, quod scilicet in castris natus, & educatus esset. Augustarum prima Faustina devictis Quadis Mater exercituum dicta est, quod maritum suum M. Antoninum Pium comitata fuisset in castris, quod veteres nummi, lapides, & Scriptores testantur. Hoc exemplo adulationis gratiâ Julia Septimii Severi uxor, M. Aurelii Antonii, cognomento Caracallæ, & Antonini Getæ Cæsarum mater, appellata est Mater Castrorum, & Augustorum, item Senatus, & Patriæ. Vid. Par. I. Inscr. Etr. Urb. pag. 6.*

ET AVG.... Mater Augustorum, Caracallæ nempe, & Getæ. Alterum G abrasum fuisse notavit jampridem doctissimus Fabrettus. Ejus certe vestigia non indubia supersunt. Factum id fuit post necem Getæ a Caracallâ fratre perpetratam: tunc enim jussu Caracallæ nomen Getæ, ut omnis penitus illius memoria interciderct, ubique erasum fuisse, docuerunt Nardinus Rom. Veter. lib. V. c. 6. Fabrettus de Col. Trajani Cap. II., Suaresius, Vaillantius, & alii sexcenti, quorum indicem contexere operæ fortasse pretium non esset; non enim Scriptorum auctoritate, sed rationibus, & perspicuo antiquorum monumentorum testimonio, agenda nobis res est. Etenim Cl. Fontaninus, *insignem Antiquariorum errorem a nemine hactenus animadversum patefacere* sibi visus, in lib. I. Cap. 3. de Antiquit. Hortæ in novam concessit sententiam, putavitque numquam erasum e publicis monumentis nomen Getæ, sed solum Fulvii Plautiani Præfecti Prætorio, patris Plautillæ Augustæ: perperam vero ab omnibus Nardino *hircum mulgenti cribrum supponentibus* Getæ nomen repositum, ubi Plautiani fuerat reponendum. Duas potissimum suæ sententiæ rationes affert; Alteram quod Spartianus, quem testem appellant Nardinus, & Suaresius, non modo hanc abrasionem non narrat, sed contraria potius, quum tradat Caracallam

 Fra-

fratris proditores supplicio affecisse, flevisse etiam, quotiens illius imaginem, aut statuam conspexerit, ac demum ipsum inter Deos retulisse; Alteram, quod non solum maximos, & inauditos honores Plautiano tributos scribant Historici, ejusque salutem pari precio habitam fuisse, ac ipsorum Augustorum testetur lapis duabus pariter lineis abrasus apud Grut. p. XXXIX. 3., verum etiam, quod Plautiani nomen e pluribus publicis monumentis, quibus consignatum fuerat, odio Caracallæ erasum fuisse, exploratissimum sit ex lapide Colotiano apud Gruter. p. CCLXX. *6.*, & alio p. XLVI. *9.*, quibus accensendas esse, non modo Arcus Septimii in Clivo Capitolino, alteriusq: in Foro Boario Inscriptiones contendit Vir doctissimus, sed quotquot aliæ reperiuntur ad tempora Severi spectantes, in quibus abrasio aliqua deprehendatur.

Verum non eæ sunt rationes ab eruditissimo Viro allatæ, ut me, de sententiâ tantorum Scriptorum calculis firmatâ, huc usque dimoverint. Etenim, ut certum est nomen Plautiani in iis duabus Gruteri Inscriptionibus erasum fuisse, ita quoque certum arbitror in tot aliis monumentis Getæ nomen erasum, quæ ille omnia per nimiam vim ad suum Plautianum detorquet. Id autem, & ex antiquis Historicis, & ex vetustis Inscriptionibus manifesto deprehenditur.

Licet enim Spartianus nusquam scribat, jussu Caracallæ Getæ nomen erasum, quod Nardino excidit, plura tamen narrat, ex quibus recte infertur, Antonini odium fratris sanguine expleri non potuisse, sed etiam post ejus mortem grassatum fuisse. In Caracall. *Dixit præterea in castris, fratrem venenum sibi parasse, matri eum irreverentem fuiße, egitque publice gratias his, qui eum occiderunt;* non multo post: *quum flentem matrem Getæ vidisset, aliasque mulieres post necem fratris, mulieres occidere conatus est:* ac deinde; *Iisdem diebus occisi sunt innumeri, qui fratris ejus partibus faverunt: occisi etiam liberti, qui Getæ administraverant.* Postea vero Papiniani mortem describens, inquit; *atque ideo unâ cum his, qui fautores fuerant Getæ, a militibus non solum permittente, verum etiam suadente, occisum.* In Getâ. *Occidere voluit, & matrem Getæ, novercam suam, quod fratrem lugeret, & mulieres alias, quas post reditum de curiâ flentes reperit.* Teste igitur ipso Spartiano deprehendimus Caracallæ odium in Getam fratrem, etiam post ipsius mortem, publicis signis testatum. Sed, clarius quam Spartianus, hæc narrat Herodianus lib. IV. ex Angeli

geli Politiani versione, cujus locum etsi longiusculum non piget exscribere. *Et quando secus processerant latentes insidiæ, necessarium putabat* (Caracalla) *periculo omni, ac spe posthabitâ, quovis modo incœptum patrare. Quare irrupto fratris cubiculo, nihil tale eum expectantem supra matris pectus multo undantem sanguine sævus obtruncat. Quo facto exilit statim, ac per totam regiam currens clamitat, magnum se effugisse periculum, vixque evasisse incolumem: simul imperat militibus regiæ custodibus, raperent illico se, atq: in castra perducerent, ubi tutius asservaretur, periturum dictitans, si diutius moram in ædibus trahat. Illi pro veris ea accipientes, simul ignari, quæ intus gesta erant, currentem eum currentes, & ipsi comitantur. Fit ingens populi tumultus raptim agente se sub vesperam Principe mediam per Urbem. Ut autem castra attigit, ædiculamq: eam, intra quam Signa, & Simulacra exercitus adorantur, procidens humi gratias agebat, votis quasi pro salute susceptis: Ea res militibus nunciata partim jam lavantibus, partim requiescentibus: statim illuc omnes exterriti feruntur. Ille progressus in medium, non quidem continuo rem ipsam, prout gesta erat, fatebatur, sed effugisse periculum clamitabat, insidiasq: inimici hominis, atq: hostis, nam ita fratrem appellabat: vixq: tandem post longum certamen adversarios superatos: quippe utrisque periclitantibus, se postremo unicum Imperatorem Fortunæ relictum dono: talia quædam obliquans, atq: involuens, intelligi, quæ fecisset, quam audiri malebat. Tum pro salute, imperioque suo singulis militibus Atticarum drachmarum duo millia supra quingentas pollicetur: præotereaq: annonæ, supra quam sueti accipere, dimidium. Jubet item jam tum ex Templis, thesaurisq: pecuniam sumere, largiter effusis uno die, quæcumq: per duodeviginti annos Severus collegerat, atq: recondiderat alienis calamitatibus: At milites tantâ pecuniæ magnitudine illecti, totoque jam negotio intellecto, vulgatâ passim cæde per eos, qui ædibus aufugerant, unum illum declarant Imperatorem, Getâ HOSTE appellato.* Narrat deinde Caracallam postero die in Senatu acerbâ oratione in Getam, quem semper hostem appellat, invectum: mox ita prosequitur. *Continuo cœpti occidi domestici omnes fratris, atque amici, qui in ædibus habitabant, quas ille incoluerat, ministrique item universi, sic ut ne ætati quidem infantium parceretur.* Hæc quidem Fontaninus, non odio in fratrem perpetrasse Caracallam existimat, sed politicâ ratione, ut omnes facinoris conscios, ne rem proderent, e medio tolleret; Verum procedat

id

licet in domesticorum, amicorumque, qui in Palatio habitabant, cædibus, tamen iis, quæ subdit Herodianus, minime convenit; ait enim: *Porro ipsa cadavera plaustris omnibus per contumeliam imposita, aut extra urbem exportata, acervatim, aut temere injecta rogis comburebantur: nec quisquam superstes fuit ex iis, qui levem modo cum Getâ notitiam habuissent. Athletæ etiam, & aurigæ, atq: omnifariam histriones, & quidquid denique, vel oculis illius, vel auribus jucundum fuerat, passim occidebantur. Præterea Senatorii Ordinis quicumque aut nobilitate, aut opibus excellerent, minimâ quâque de caussâ, vel plane nullâ, quantumlibet levi delatione, pro illius amicis interimebantur; Quin & Commodi sororem jam anum, atq: ab omnibus Imperatoribus, ut Marci filiam oportuit, magno in honore habitam morte affecit, caussatus, quod Getæ necem apud ipsius matrem deflevisset.* Jam vero mirum videri non poterit, Antoninum, Deo gladium, quo Getam interemerat, consecrare ausum esse, quod ex Dione, & Zonara constat. Propius tamen ad rem nostram ex Dione, coævo Scriptore, & ipsius Severi dudum familiari, Xiphilinus, cujus auctoritate usus fuit l. l. Fabrettus, postquam Caracallæ crudelitatem in eos, qui vel minimam cum fratre notitiam habuissent, descripsit, ait: *Capitale enim fuit, si quis vel solum nomen Getæ scripsisset, aut pronunciasset, adeout ne Poetæ quidem eo nomine in comœdiis deinceps uterentur, fuereque proscripta bona eorum omnium, in quorum testamentis id nomen inventum est scriptum.* Et, ni fallor, aperte, quod jamdiu ex vetustis Scriptoribus elicere conamur, in Excerptis Valesian. traditur pag. 747. *Sed, & odii sui* (Caracalla) *etiam in mortuum fratrem specimen dedit, sublatis ludis, qui natali ejus fiebant: Succensebat & SAXIS, quibus ejusdem imagines ac statuæ impositæ fuerant: monetam præterea illius imagine signatam conflavit.* Dispeream, si his ponderatis ullus rerum æquus æstimator Getæ nomen erasum neget. Neque enim turbant, quæ ex eodem Spartiano adducit Fontaninus, quod nempe fleverit Antoninus, quotiens Getæ imaginem videret, & quod eumdem inter Divos retulerit; Nam si recte perpendatur tota Caracallæ, Getæq: historia a Spartiano conscripta, erit luce clarius Caracallam statim post interfectum Getam omnia in eum efferati odii signa dedisse, ut supra demonstratum est: demum tumultuantibus populo, militibusque, in sanius abiisse consilium, placandi nempe ignaros plebis, militumq: animos; proinde Getam inter Divos retulisse. Utiq: non

non contemnendas fuiſſe ſeditiones, quæ Caracallam ab incæpto dimoverint, & ad ſimulationem induxerint, idem Spartianus teſtatur in Caracallâ. *Pars militum apud Albam Getam occiſum ægerrime tulit, dicentibus cunctis, duobus ſe fidem promiſiſſe liberis Severi, duobus ſervare velle, clauſiſque portis diu Imperator non admiſſus:* eademq: repetit in Getâ. Neque Albanos ſolum milites tumultum feciſſe, verum etiam Urbanos tradit idem Spartianus in Geta. *Ventum denique eſt uſque ad ſeditionem Urbaniciorum militum, quos quidem non levi authoritate Baſſianus compreſſit, Tribuno eorum, ut alii dicunt, interfecto, ut alii, relegato. Ipſe autem tantum timuit, ut loricam ſub lato habens clavo etiam curiam ſit ingreſſus, atq: ita rationem facti ſui, & necis Geticæ reddiderit.* In Senatu quoque, parum æquis auribus ſuam excuſationem acceptam, idem Spartianus ſcribit in Caracall. *In Senatu . . . . queſtus eſt de fratris inſidiis involute, & incondite ad illius accuſationem, ſui vero excuſationem, quod quidem nec Senatus libenter accepit.* Poſtquam igitur Antoninus crudelitatem inſatiabilem non ſolum in vivo, ſed etiam in mortuo fratre exercuiſſet, quum omnium ordinum animos in ſe commotos vidiſſet, ad ſedandam multitudinem converſus, fratrem divinis honoribus affecit. Hanc porro ſimulatæ pietatis cauſſam fuiſſe aperte teſtatur idem Spartianus in Getâ. *Nam Baſſianus, quum eum occidiſſet, ac vereretur tyrannicam ex parricidio notam, audiretq: poſſe mitigari facinus, ſi Divum fratrem appellaret, dixiſſe fertur, ſit Divus, dum non ſit vivus: denique eum inter Divos retulit, atq: ideo utcumq: rediit cum famâ in gratiam Parricida.*

Sed vetuſti lapides quæſtionem hanc omnino dirimunt, omnemque tollunt dubitationis anſam, niſi quis cæcutire in meridianâ luce velit. Et primo quidem eadem monumenta, quæ Fontaninus Plautiani nomine palam ſupplet, jure mihi expoſtulare cum eo videntur, quod tam præclara opera privati hominis potius, quam Cæſaris, nomine inſcripta eſſe voluerit. Atque ut exordium habeamus a nobiliſſimo Arcu in Clivo Capitolino, cujus hæc eſt Inſcriptio (literas eraſarum loco ſubſtitutas minio notavimus)

IMP.

IMP.CAES.LVCIO.SEPTIMIO.M.FIL.SEVERO.PIO.PERTINACI.AVG.PATRI.PATRIAE.PARTHICO.ARABICO.ET

PARTHICO.ADIABENICO.PONTIFIC.MAXIMO.TRIBVNIC.POTEST.XI.IMP.XI.COS.III.PROCOS.ET

IMP.CAES.M.AVRELIO.L.FIL.ANTONINO.AVG.PIO.FELICI.TRIBVNIC.POTEST.VI.COS.PROCOS. P.P

OPTIMIS . FORTISSIMISQVE . PRINCIPIBVS

OB.REM.PVBLICAM.RESTITVTAM.IMPERIVMQVE.POPVLI.ROMANI.PROPAGATVM

INSIGNIBVS.VIRTVTIBVS.EORVM.DOMI.FORISQVE.S.P.Q.R

Con-

Contendit doctiſſimus Scriptor, quartum ejus Inſcriptionis verſiculum Plautiani olim nomine inſignem fuiſſe, quo eraſo illius ſpacium occupaſſe verba illa OPTIMIS FORTISSIMISQVE PRINCIPIBVS, & *literarum, quæ deſunt, numero religioſe ſervato*, hoc pacto ſupplet. ET. L. FVLVIO PLAVTIANO PR. PR. COMITI AVGG. Sed mihi videtur parum accurate eam Inſcriptionem luſtraſſe. Si enim illam diligenter obſervaſſet, vidiſſet profecto verbum ET, quod ipſe initio quartæ lineæ ponit, ultimis literis tertiæ lineæ fuiſſe, quo eraſo ſubſtitutum P. P. (*) Jam ergo evaneſcit numerus literarum religioſe in ſupplendo ſervatus. Evaneſcet porro, & nomen Plautiani, ſi attente conſiderentur fixuræ clavorum, quibus priores literæ continebantur, quas, dum Romæ commorarer, centies perluſtravi, &, quod potiſſimum eſt, quas admotis ſcalis Hadrianus Auzotus propius contemplatus fuit; a quo tamen paululum diſſentio. Ex illis igitur fixuris priores nominis Getæ literas confici autumo, nempe P. SEPT. ulterius enim contemplari nec operæ pretium duxi, nec oculi mei ſuſtinuiſſent. Et recte; neque enim aliter fieri potuiſſe, ratione edocemur. Quis enim umquam ſibi perſuadeat in publico monumento, ob Rempublicam bene geſtam, Imperiumq: Populi Romani propagatum a S. P. Q. R., Imperatori erecto, omiſſum fuiſſe nomen Getæ, qui & Severi filius erat, & Cæſareâ dignitate diu conſpicuus, ut privati hominis in illo nomen inſcriberetur. Huc accedit, quod Geta non ſolum Patris in expeditione Orientali comes fuit, Herodiano teſte, qui lib. III. ait: *Ipſe* (Severus) *interea ad Orientem rebus ſic compoſitis Romam revertebatur filios puberes ſecum adducens, confectoque itinere, ac Provinciis, ut cuique uſus foret, ordinatis, Myſorumque, & Pannoniorum recognitis exercitibus, Urbem dein triumphans invectus eſt;* ita ut jure laudari in eâ Inſcriptione triumphi merebatur, qui fuerat particeps laborum, & victoriæ; verum etiam cum ipſo patre, & Antonino fratre triumphavit, perinde ac cum Tito Domitianus adhuc Cæſar, ut apud ipſum etiam Illmum Fontaninum eſt in confeſſo: proinde nemo alius magis triumphali arcui poſt Severum, & Antoninum inſcribendus erat, quam Geta, qui cum ipſis Severo, & Antonino triumphavit. Hujus argumenti vim probe noſcens eruditiſſi-

(*) Patris Patriæ *appellatio ſoli dumtaxat Severo tributa, nec, niſi eo mortuo, Antonino delata. Inde intelligimus eraſionem illam poſt Severi obitum, nedum poſt Plautiani necem, factam fuiſſe.*

ditiſſimus Præſul, obſervavit Domitiani nomen, quamvis *equo ſingulari interfuerit* triumpho Titi, ut author eſt Zonaras lib. XI. Annalium, inſcriptum tamen non fuiſſe arcui Titi adhuc extanti; inde negat hinc nequaquam adſtrui, Getam lectum fuiſſe in arcu Septimii, quum Domitianus pariter abſit ab arcu Titi. Verum, præterquam quod arcus Titi non ob triumphum Judaicum erectus fuit: poſuit enim illum Senatus, Populuſque Romanus Tito jam vitâ functo, quod & ex Apotheoſi ejuſdem in ſummo arcus tholo expreſſâ, & ex Inſcriptione, quâ Divus appellatur, palam fit, ut optimi Principis memoriam grati animi monumento proſequeretur, ſat erit, ut doctiſſimi Viri argumentationem infirmemus, ultro profiteri, nos in arcus Septimii Inſcriptione nomen Getæ reponere, non quod piaculum putemus abeſſe Getam ab Inſcriptione, quæ patrem, ac fratrem laudat (abeſt enim ab aliâ æque celebri, quæ in fronte porticus Panthei conſpicitur, nec illam quiſquam ſollicitat) ſed quia, quum ſit alicujus ibi nomen reponendum, quod eraſum fuiſſe liquido conſtat, nemo certe potiori jure locum in eâ ſibi vindicat, quam Geta. Non ignoro Plautianum Severo jam tum cariſſimum, magnoque ob id apud omnes in honore fuiſſe; tamen neque gratiâ apud Severum, neque dignitate apud Romanos Getam adeo ſuperaſſe evincitur, ut Getâ neglecto in eximio illo Romanæ magnificentiæ monumento inſcribi ipſe debuerit; præſertim quum, quando is arcus erectus fuit nondum Plautianus affinitatis vinculo Severo junctus erat, ſi Herodiano credimus, qui inter Severi triumphum, & Antonini nuptias aliquantiſper interceſſiſſe oſtendit, narrans poſt Severi triumphum fraternas cœpiſſe Antonini, & Getæ diſcordias, eoſque Severum reducere in gratiam, & emendare conatum fuiſſe. Tum (ſubdit Herodianus) *Baſſiano, qui honores Imperatorios adeptus* (*) *Aurelius Antoninus accepto Marci prænomine vocabatur, ac major natu erat, uxorem dedit filiam Plautiani Præfecti cohortibus urbanis.* Etſi Antoninus eodem anno CCIII. Plautillam duxerit, ut Viri docti obſervant.

In ſupplendâ pariter Inſcriptione, quæ exſtat in Grut. p. XXXIX. 3., & ex quâ Plautiani ſalutem pari precio habitam fuiſſe, ac ipſorum Auguſtorum adſtruit, nimium conjecturæ ſuæ indulſiſſe doctiſſimum Præſulem dolemus; ea ſic habet:

DIA-

(*) *Ita profecto reſtituendus hic locus; quem corrupte vertit Politianus;* qui honores Imperatorios adeptus Severus Antoninus, accepto Marci cognomine vocabatur. *Severi tamen cognomentum Antonino tribuunt plura Græca numiſmata, quæ vide in Goltz Theſaur.*

DIANAE

PRO SALVTE

IMP . L . SEPTIMI SEVERI ET

M . AVRELI ANTONINI

AVGG ET

/////////////////////////////////

IVLIAE AVG . MATR . CASTR.

/////////////////////////////////

Ille vero in ſextâ lineâ Plautiani, in octavâ Plautillæ nomen reſtituit. Ego porro perſuadere mihi non poſſum, votum Dianæ fuiſſe ſuſceptum pro ſalute Severi, Antonini, Plautiani, Juliæ, & Plautillæ, non autem Getæ, nec intelligere quo pacto nomen Plautiani privati, iterum dicam, hominis præpoſitum fuerit nomini Juliæ Auguſtæ. Equidem vota PRO SALVTE IMP . L . SEPTIMI SEVERI PERTIN . ET M . AVRELI ANTONINI AVGG . ET GETAE FRAT . CAESS . ET . IVLIAE DOMNAE MATRIS SENAT . ET MAT. CASTROR . ET CAESS . fuiſſe ſuſcepta, docet Gudiana Inſcriptio pag. VIII. 3., & pro SALVTE D . N . IMP . CAES . L . SEPTIMI SEVERI AVG . TOTIVSQ. DOMVS EIVS marmor Lugdunenſe ex ſchedis Barberinis. Quare ſextam lineam nomine Getæ proculdubio ſupplendam exiſtimo. An in octavâ fuerit Plautillæ nomen, nec ne, viderint Eruditi.

In altero Arcu in Foro Boario luculenta exſtat Inſcriptio duobus locis eraſa, aliiſque verbis ſuppleta

IMP.CAES.L.SEPTIMIO.SEVERO.PIO.PERTINACI.AVG.ARABIC.ADIABENIC.PARTH.MAX.FORTISSIMO.FELICISSIMO

PONTIF.MAX.TRIBVNIC.POTEST.XII.IMP.XI.COS.III.PATRI.PATRIAE.ET

IMP.CAES.M.AVRELIO.ANTONINO.PIO.FELICI.AVG.TRIB.POTEST.VII.COS.III.P.P.PROCOS.FORTISSIMO.FELICISSIMOQ. PRINCIPI.ET

IVLIAE.AVG.MATRI.AVG.N.ET.CASTRORVM.ET.SENATVS.ET.PATRIAE.ET.IMP.CAES.M.AVRELI.ANTONINI.PII. FELICIS.AVG

PARTHICI.MAXIMI.BRITTANICI.MAXIMI

ARGENTARI.ET.NEGOTIANTES.BOARI.HVIVS.LOCI.QVI INVEHENT.DEVOTI.NVMINI.EORVM.

Tertii verſiculi eraſio incipit poſt verbum COS. eam ita reſtituit Fontaninus:

L. FVLVIO PLAVTIANO C. V. PR. PR. COMITI AVGG.

eraſionem vero quinti verſiculi hoc pacto

VXORI FVLVIAE PLAVTILLAE AVG.

Ego vero quid fuerit in quinto verſiculo nolo divinare; Imo ſi jam Antoninus Plautillam uxorem duxerat, ejus ibi nomen fuiſſe, lubens concedo. Illud tamen ſumo, in tertio verſiculo non Plautiani nomen fuiſſe, ſed Getæ. Mitto alias jam inculcatum argumentum, quod nempe veriſimile non eſt, præpoſitum fuiſſe in publicis monumentis nomini Juliæ Auguſtæ nomen Plautiani. Equidem certum eſt, ejuſdem fuiſſe nomen eraſum in Inſcriptione, cujus in ſignis militaribus ad latus arcus inſculptis eraſa cernitur imago; tres enim fuerant olim in iis imagines: media Severi: ſuperior Antonini: inferior vero eraſa eſt. Porro abſurdum eſſet dicere, eam fuiſſe imaginem Plautiani; Quando enim umquam in ſignis militaribus privatorum effigies præpoſitæ exercitibus leguntur? Certe hoc erat adepti Imperii ſignum. Non ignoro Tiberium permiſiſſe Sejani imaginem inter principia legionum coli, ut author eſt Tacitus Annal. lib. IV. Cap. II. Sed id poſtea vetitum fuiſſe animadvertit Bulenger. de Imp. lib. II. Cap. 12. Profecto nullum aliud in tota antiquitate reperitur exemplum: nec credibile eſt, ſi huc Severi in Plautianum indulgentia proceſſiſſet, tot Scriptores, qui ejus potentiam, divitias, dignitatem literis conſignarunt, ampliſſimum hoc honoris ſignum ſiluiſſe: imago igitur illa Getam expreſſit, ut Severi, liberorumque effigies militare ſignum contineret; fuit enim illud ſolenne, ut non ſolum Auguſti, verum etiam Cæſarum imagines exercitui præponerentur. V. Herodian. lib. VIII. Euſeb. de vita Conſtantin. lib. I. Cap. 31. Notanda quoque eſt eraſio integræ figuræ, quæ prope Antoninum ignitæ aræ thus infundebat. Inde ſatis valida oritur conjectura, fuiſſe illam Getæ imaginem, ut tota Auguſta familia in eo arcu viſeretur, hinc Antoninus, & Geta fratres: inde vero eorum parentes Severus, & Julia. Sed illud omnem omnino dubitationem tollit, quod eraſorum verborum loco BRITANNICI MAXIMI cogno-

gnomentum Antonino additur. Non potuit igitur ea erasio fieri nisi post annum CCX. Æræ Christianæ, quo Britannici appellationem assumpsit Caracalla, ut solide probavit Pagius ad annum Ch. CCIX. n. 11.: Imo nisi post annum CCXI. quo decessit Severus pater, quum inter omnes constet MAXIMI titulum, qui appellationi BRITANNICI jungitur, vivente patre Antonino tributum non fuisse, quæ omnia ipsemet eruditissimus Præsul docet, licet in Græcâ Inscriptione apud Reines. Cl. III. 36., quam tot eruditos Viros fugisse miror, Caracalla adhuc vivente patre *Parthicus Maximus* dicatur ΚΑΙ ΜΑΡΚΟΥ . ΑΥΡΗΛΙΟΥ . ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΥ . CEBACTOY . ΑΡΑΒΙΚΟΥ . ΑΔΙΑΒΕΝΙΚΟΥ . ΠΑΡΘΙΚΟΥ . ΜΕΓΙCΤΟΥ . Quum autem Plautianus occisus fuerit anno Æræ Ch. CCV. ut supputat longe accuratissimus Tillemontius, & ab eodem Fontanino statuitur, quis sibi persuadeat Plautiani nomen, non statim, ut decuit proditorem, qui eos Principes, quorum beneficio ad tantas opes, potentiamque pervenerat, occidere per summum scelus tentaverat, sed post integrum fere septennium, posteaquam in omnium ore, atque oculis tamdiu fuerat, erasum fuisse? Ex eadem titulorum redundantiâ, quibus Antoninus supra patrem insignitur in veteri Inscriptione a Sponio primum Miscellan. Sect. VIII. p. 270. ex Suaresio, & a Gudio deinde p. XCIII. 3. ex Salmasii schedis editâ, manifesto Getæ nomen in eâ olim fuisse deheprenditur: non enim fieri potuit, ut in eadem Inscriptione Severus pater nude PIus PERTinax AVGustus diceretur: Caracalla vero filius PIus FELix AVGustus PARTHicus MAXimus BRITANNicus MAXimus Pater Patriæ. (*)

Inscriptio quoque dimidiata, & mendis fatiscens, quæ edita primum fuit a Reinesio Cl. I. 119., deinde vero ex Hortis Justinianis integrior a Fabretto, Inscr. Dom. Cap. X. n. 107., ac demum in Gudianâ Collectione p. XLVII. 6. multo auctior prodiit, non minori violentiâ Plautiani, & Plautillæ nominibus suppletur. Ea sic habet:

FOR-

(*) *Idem dixeris de aliis Inscriptionibus, quæ in Grutero occurrunt pag. XI. 5. XII. 1. CCLXIV. 5. in quibus omnibus Antoninus nimio plus titulis afficitur.*

FORTVNAE . AVG

PRO . SALVTE . ET . REDITV

DOMINORVM . N . ////////

SEVERI . PII . FIL

ANTONINI . AVG . ///////

//

ET . IVLIAE . AVG . MATRIS

AVG //

ANTONIVS . LIB

PROXIMVS . A . LIBELLIS

VOTO . SVSCEPTO

❦ D ❦ D ❦

Ita ſupplet Fontaninus:

ANTONINI . AVG

L . FVLVII . PLAVTIANI . PR . PR

ET . IVLIAE . AVG . MATRIS

AVG . ET . FVLVIAE . PLAVTILLAE . AVG

Sed præter rationes ſupra adductas, illud ab eruditiſſimo Viro primum quæro, quorſum abierat cum Antonino Plautianus, & cum Juliâ, & Plautillâ, ut pro ejus ſalute, & reditu vota ſuſcepta fuerint? Deinde num viderit umquam ævo Severi privatum hominem in publicis monumentis *Dominum* appellatum? Bellorius certe & cum eo univerſus eruditorum chorus *Dominorum NN.* appellationem exiſtimavit ad viventes dumtaxat Principes pertinuiſſe. An putamus Severum, qui teſte Spartiano in Sever., *Plautianum ex amiciſſimo cognitâ ejus vitâ ita odio habuit, ut eum hoſtem publicum appellaret, & depoſitis ſtatuis ejus per Orbem terrarum gravi eum inſigniret injuriâ,* ira-

iratus præcipue, quod inter propinquorum, & affinium Severi simulacra, suam ille statuam posuisset: & qui Plautiano in gratiam recepto, ejusque filiâ Antonino copulatâ, quum ejusdem fastum, ut auctor est Herodianus libro III., *cognovisset, ne ipse quidem prorsus æqui, boni facere, sic ut nonnihil etiam de illius auctoritate detraheret, ac persuadere homini conaretur aliquid e tantâ insolentiâ minueret:* imo *quum plures*, ut ex Dione scripsit Xiphilinus, *essent statuæ Plautiano factæ.... iniquo animo ferens tantam statuarum multitudinem, dissipare quasdam ex eis cæpit*, æquo demum animo tulisse, in publicis monumentis eumdem *Domini* appellatione insigniri? Censeo itaque hoc pacto supplendam Inscriptionem:

ANTONINI . AVG . ET

SEPTIMI . GETAE . CAES

ET . IVLIAE . AVG . MATRIS

AVGVST . ET . CAES

Vel potius, ut aperte dicam quod sentio, ita:

ANTONINI . AVG . ET

SEPTIMI . GETAE . AVG

ET . IVLIAE . AVG . MATRIS

AVGVSTORVM

seu AVGG . ET . CAESS, ut est in sinistro latere ejusdem Basis a Gudio edito. Magna enim oritur mihi suspicio, hanc Inscriptionem, quum in eà pro SALVTE ET REDITV Severi vota non suscipiantur, nec ipse appelletur *Dominus*, nec *Augustus* (præstat enim Fabretti, & Fontanini exemplar sequi) positam fuisse non modo post mortem Plautiani, sed post mortem etiam ipsius Severi, antequam hic per Apotheosin inter Cœlites referretur, qui ideo non dicitur *Divus*, PRO SALVTE ET REDITV ANTONINI *& Getæ*, qui Imperii jam compotes ex Britanniâ, ubi Severus pater decesserat, ejus cineres deferentes, Romam cum Juliâ matre redierunt.

Huc usque cum doctissimo Viro suis armis certavimus, iisdem nempe monumentis, quibus ipse erasionem nominis Getæ exclu-

excludit. Producenda nunc sunt nostra, plurima videlicet vetusta marmora, quæ necessario eamdem erasionem evincunt. Et primo quidem tam noster hic lapis, quem illustramus, quam duo alii a Fabrett. in Syntagm. de Col. Trajan. Cap. II. p. 38. editi, itemque alii apud eumdem Fabrett. Inscr. Dom. Cap. IV. n. 97., & n. 497., qui omnes *magis adhuc accuratâ malignitate*, ut idem Cl. Scriptor notavit, *sive notam pluralitatis filiorum amiserunt*, *sive N literam in vicem G receperunt*, *ut Augusti Nostri*, *solius nempe Caracallæ nomen vel inviti propagarent*: improbum Antonini studium, omnis Getæ fratris quantumlibet levis memoriæ tollendæ, manifesto ostendunt. Clarius id evincitur ex ærea laminâ ad eodem Fabretto laud. Cap. 2. de Col. Trajan. p. 37. vulgatâ, in qua bis nomen Getæ erasum est, semel initio lineæ secundæ, iterum in lineâ quartâ, ubi secundus ejus Consulatus habebatur: ita tamen in eâ *deletum nomen Getæ apparet*, *ut indubia nominis ipsius vestigia supersint*, ut ipsemet doctissimus Fabrettus testatur.

His omnibus duæ aliæ accensendæ sunt Inscriptiones, [plures prætereo, perspicuæ enim tantum, & evidentes in medium proferendæ sunt] quas Illmum Præsulem non vidisse miror. Utraque exstat in Grutero. Prima p. XXXII. 10.

SOLI . AETERNO . LVNAE

PRO . AETERNITATE . IMPERII

ET.SALVTE.IMP.CA... SEPTIMI.SEVERI

AVG . PII

ET.IMP. CAES.M.AVRELI.ANTONINI

AVG . PII

// CAES

ET.IVLIAE.AVG.MATRIS.CAES

DRVSVS.VALERIVS.CAELIANVS.&c.

Septimum verſiculum Getæ nomine inſignem olim fuiſſe dubitari non poteſt, præſertim quum CAESaris titulus in marmore integer remanſerit. Altera pag. CL. 5. In eâ IMP. CAES.. ....L . SEPTIMIVS SEVERVS..... TRIB . POT . XV. IMP. XII. COS . III. P . P . ET IMP . CAES . . . .

M.AVRELIVS.ANTONINVS. AVG

PIVS.FELIX. PONTIF. TRIB. POT. X. IMP. II. COS. III. DES.

FORTISSIMVS . AC . SVPER

OMNES FELICISSIMVS

PRINCEPS

VIAM.QVAE.DVCIT. IN.VILLAM.MAGNAM

SILICE.SVA.PECVNIA.STRAVERVNT

Tres verſiculi ante duos ultimos loco plurium abraſorum ſubſtituti ſunt : ibi vero Getæ nomen inſcriptum olim fuiſſe tam certum eſt, quam quod certiſſimum. Neque hic Plautianus produci poterit. Poſita enim eſt Inſcriptio Anno Ch. CCVII., quod non tam ex Tribuniciâ Poteſtate XV. Severi, & X. Antonini, quâ & Annus CCVII., & Annus CCVIII. notantur, quam ex deſignatione tertii Conſulatus Antonini, quem geſſit Anno Ch. CCVIII., eruitur: poſita igitur biennio poſt mortem Plautiani, quem Anno CCV. interfectum fuiſſe, auctoritate Tillemontii, & ipſiuſmet Fontanini ſupra ſtatuimus. Eam igitur præcipue non ſecus ac reliquas Getæ tribuimus, nec veremur a celebris Viri opinatione diſcedere, quum non contentionis ſtudio, ſed veritatis amore in appoſitam ſententiam concedamus.

X X.

VUlgavit Gruterus p. CCLXXII. 8. Ex designatione secundi Consulatus Philippi, quem gessit Anno Ch. CCXLVII., eruitur, hanc illi Inscriptionem a Pisaurensibus positam fuisse Anno Ch. CCXLVI.

X X I.

EDidit Gruterus p. MLXXXV. 12.; & ex eo Bandurius in notis ad Nummos aureos Salonini Valeriani, Gallieni Aug., & Saloninæ filii.

X X I I.

HAnc Inscriptionem, quæ ex Atrio Ducalis Aulæ in Prætorium superioribus annis translata fuit, vulgavit Gruterus pag. CCLXXVI. 3. Quando effossa fuerit diximus supra Not. IV. positam fuisse eodem ferme tempore, quo altera, quam n. IV. collocavimus, vel ex eo evincitur, quod utriusque idem C. IVLIus PRISCIANus CVRAm egerit. Quando autem utraque posita fuerit, jampridem docuit laudatus Æmilius Mancinius in Præfat. ad Statut. Pisaur.: *tres enim*, inquit, *Aurelianus habuit victorias in Italiâ, unam juxta Placentiam, aliam juxta Ticinum, aliam, ex quâ hæc Statua fuit erecta juxta Metaurum Flumen, & Urbem Fani.* Idem tradit Sebastianus Maccius lib. I. de Port. Pisaur. Cap. XII. his verbis: *Fuit autem Aurelianus Imperator victoriosissimus, & fortunatissimus; ex tribus namque certaminibus in Italiâ victoriam reportavit, semel juxta Placentiam, iterum apud Ticinum amnem, tertium inter Metaurum Flumen, ac Fanum Fortunæ: atque propter hoc ei hæc Statua fuit erecta.* Hujus Metaurensis Victoriæ meminit Aurelius victor in Epitom. *Iste in Italiâ tribus præliis victor fuit apud Placentiam, juxta amnem Metaurum, ac Fanum Fortunæ, postremo Ticinensibus in Campis.* Quâ vero de caussâ doctissimus Anselmus Bandurius Tom. I. p. 38. ad Placentinam Aureliani Victoriam Inscriptionem nostram pertinere putaverit, prorsus non video; quum præsertim æquius fuerit, Pisaurenses Statuas ei posuisse ob Metaurensem Victoriam, tum ob summam loci vicinitatem, in quo fusi hostes fuerant, cum etiam, quia eorum sævitiam perpessi fuerant, adeoque eo major fue-

rit Victoriæ gratulatio, quo gravior erat metus, tristiorque clades fuisset. Mancinii, & Maccii sententia egregie confirmatur ex eo, quod narrat Hadrianus Negusantius J. C. Fanensis in Sylva Responf., & Practic. Disput. post Quæst. CCCXXXIX. ait itaque: *His temporibus in Agro Fanensi, ubi olim erat Templum Divi Mauri, inventus est lapis marmoreus, seu stylobates quadratus, altitudinis septem pedum, & ultra, miræ venustatis cum Coronâ Civicâ, Trophæis, & aliis insigniis in eo sculptis, quem olim Respublica Fanensis erexit AETERNAE memoriæ Aureliani Imp. invictissimi ob partam Victoriam contra Dacos in prælio illo memorabili inter Fanum Fortunæ, & Metaurum, de quo meminit Vopiscus in ejus vitâ, & Sext. Aurelius Victor in Epitome. Sed, proh dolor! diebus proximis, ut audio fuit in plures partes discissus &c.*

AETERNAE Jure ac merito AETERNAM appellarunt Pisaurenses Aureliani Victoriam, quæ eos a barbarico terrore, a vastitate, a rapinis, a cædibus liberaverat, & fusis, deletisque ad internecionem Barbaris æternam pacem pepererat. AETERNA quoque hæc Aureliani Victoria dicebatur in Inscriptione Fanensi, quam iisdem fere verbis exaratam fuisse, ac nostra Pisaurensis, laudatus Negusantius innuere videtur. Cæterum Victoriæ Principum etsi minoris fortasse momenti, illo præsertim ævo AETERNAE indecorâ adulatione non semel dictæ sunt, ut numismata Gallieni, Maxentii, & Licinii fidem faciunt. Antiquior tamen Inscriptio VICTORIAE AETERNAE aream ab Hadriano Aug. restitutam memorat apud Gudium pap. LXI. 5.

P. P. M. IVR; *Publice posuit merito jure*. Ultimum verbum IVRE minoribus literis insculptum oculos omnium adhuc effugit. Porro non insolens est in vetustis lapidibus mos ille scribendi literis superimpositis.

XXIII. XXIV.

DUæ hæ Inscriptiones exstant in eâdem Columellâ Anno D. MDCLXII. Fanum versus effossâ, quæ olim ad D. Francisci de Paulla prostabat, nunc PP. illius Cœnobii munere apud me domi servatur. Prima Constantium Constantini Magni F. laudat: altera Valentinianum, & Valentem Augg., ex eo fortasse, quod ii omnes Imperatores viam Flaminiam vetustate conlapsam restituerint, vel milliarios lapides reponendos curaverint. B.R.P.N.

B . R . P . N . Literis paullum detritis . *Bono Reipublicæ nato* . Hæc appellatio iis temporibus maxime in usu; non ita primo Ecclesiæ seculo, ut in Lucensi Inscriptione a quopiam male feriato homine confictâ, quam protulit Boldonius Epigr. Oper. lib. 4. Eam vero a Reinesio, Boldonio cæterum satis infesto, velut genuinam acceptam, editamque Cl. III., 74., & a Sponio Miscell. Sect. V. p. 168. valde miror. Primus omnium, quos vidi, Caracalla bono Reipublice natus dicitur in veteri Inscriptione apud Gudium p. LXXI. 1. si quidem versiculus ille non ad aliam potius Inscriptionem pertinet; Id vero vel ex hoc suspicor, quod in eâ erronee dicatur *Bono Reip.* NATO . M . AVRELIVS &c.

CLXXXVII. Notæ numerales, quæ priusquam Columna in meas manus venisset, latebant, quum in imâ ejusdem parte essent, patuerunt nunc, & fidem liberarunt Collectionis MSS. Inscriptionum Pisaurensium, alias laudatæ a Dominico de Abatibus Oliverio concinnatæ: ea enim sola illas habebat. Perspicuum est igitur, liquidoque ex hâc Inscriptione constat [quum effossa fuerit secundo circiter ab Urbe milliario in agro Antonii Baldi, extra Portam Fanestrem, ut diximus] Pisaurum pro veteri Geographiâ per viam Flaminiam Româ distasse M. P. CLXXXVIIII. Sed quoniam vulgatæ Itinerarii, quod Antonino Aug. tribuitur, editiones multum discrepant, erit operæ pretium, totum iter ab Urbe Pisaurum ita emendatum hic proponere, ut cum Columellæ nostræ testimonio conveniat. Emendationum vero rationem in subjectas notationes conjeci.

Ab Urbe

	Rostratam Villam	M. P.	XXIV.
1	Ocricolos Civitatem	M. P.	XXI.
2	Narniam Civitatem	M. P.	VII.
3	Interamniam Civitatem	M. P.	VI.

4. Spo-

1 *Ita numerum hunc restituit Holstenius in Notis ad Ital. Antiq. Cluverii pag. 528. lin. 13.; ut totum intervallum ab Urbe Ocriculos sit M. P. XLV. Paullum differt Itinerarium Hierosolymitanum, in quo ab Urbe Ocriculos habentur M. P. XLIV.*

2 *Tabula Peutingeriana habet M. P. VII. sed excidit Narniæ nomen. Antoninus, & Hiorosolymitanum XII. Sed profecto V abiit in X. Nam septem tantum milliaria ab Ocriculis Narniam fuisse L. Holstenius viam diligenter permensus testatur in iisdem Annotat. ad Cluverii p. 526. lin. 23.*

3 *Antoninus habet VIII. Hierosolymitanum IX. Tabulæ vero* Interamnio VI. *Et recte, vel eodem Holstenio teste in Annot. ad p. 635. lin. 52. Ital. Antiq. qui id etiam iter accurate permensus est..*

4 Spoletium Civitatem	M. P.	XVI.
5 Forum Flaminii Vicum	M. P.	XVIII.
6 Helvillum Vicum	M. P.	XXXII.

7. Cal-

4 *Antoninus juxta Hieronymi Suritæ, & Petri Bertii editiones habet M. P. XVIII. In aliis vero ejusdem Antonini editionibus, quas vidi, nempe in Veneta Alexandri Paganini 1521., & in Lugdunensi 1539. habentur M. P. XIII. Hierosolymitanum vulgatæ editionis M. P. XX. ita nempe* Tribus Tabernis III.

Tribus Tabernis	III.
Fano Fugitivi	X.
Spoleto	VII.

Sed si ex mente Holstenii numerus milliarium, quæ a Tribus Tabernis ad Fanum Fugitivi intercedunt, levi immutatione in V corrigatur, evadent M. P. XV. Tabula Peutingeriana habet M. P. XVIII. hoc pacto.

Ad ine Recine	XI.
Fano Fugitivi	II.
Solete (*l. Spoleto*)	V.

L. Holstenius levi item immutatione hos numeros ita restituit, primum in VI, secundum in V, ita ut sint in universum ab Interamna Spoletium usque M. P. XVI., quam correctionem ex accurata locorum dimensione confirmat in laud. Annot. ad p. 635. lin. 55. Tanto igitur Viro sponsore non dubitavi M. P. XVI. reponere; quum præsertim concordare videantur vetustiores illæ Antonini editiones, in quibus, si duæ priores unitates, quæ per errorem Librariorum fortasse disgregatæ fuerunt, in V quinarium numerum restituantur, erunt itidem M. P. XVI. Accedit Cluverii auctoritas, qui iter illud emensus scripsit. Inter Spoletium, & Interamnam vulgo hodie incolis numerantur milliaria XII. Cæterum re vera sunt millia passuum justa XIIII. *Jam vero recentia M. P. XIV. (de recentibus enim milliaribus non de antiquis Cluverium scripsisse non est cur dubitemus) milliaria circiter XVI. antiqua confecisse quis nescit?*

5. *Ita habetur in editione Itinerarii Petri Bertii: in altera Suritæ XIX. Cum editione Petri Bertii concordat Hierosolymitanum, si ex mente Holstenii in Annotat. ad pag. 632. It. Ant. lin. 10. contrahantur aliqui milliarum numeri. Hanc itaque lectionem prætulimus; huic enim Tabula etiam Peutingeriana ab eodem Holstenio emendata testimonium reddit.*

6 *En locus, quem emendavi, ut cum lapide nostro, imo cum ipsa via Itineraria antiqua conveniant. Antonini editiones habent M. P. XXVII. item Tabulæ: consonat Hierosolymitanum; Ego vero corruptos numeros puto, & fœde corruptos, & XXXII. restituo hoc pacto. Sit forum Flaminii ubi nunc Castrum Sancti Joannis* in Forfianima, *ut recte ex Pontano de Antiq. Fulgin. statuit Holstenius in laudatis Annotationibus in Ital. Ant. & in Annot. ad Thesaurum Ortelii. Ab eo ad Vicum ad Tiniam, sive Tupinum amnem situm, qui nunc a veteris operis Ponte, qui interruptus ibidem conspicitur,* Ponte Centesimo *dicitur, sex milliaria integra sunt, quæ pro majori antiquorum milliarium brevitate, VIII. numeranda sunt, ut præsertim integer numerus M. P. C. evadat ab Urbe ad hunc vicum, quem olim* Ad Centesimum *dictum facile mihi persuadeo, quia Centesimo ab Urbe lapide abesset, quod hodierna etiam appellatio testatur. Inde Nuceriam M. P. VII. esse scribit Cluverius Ital. Ant. lib. 2. Cap. 7., & quidem longissima esse ego, qui non semel illa citatis equis emensus sum, affirmare possum. Ea vero pro IX. ab antiquis numerata fuisse sine controversia statuo, ita ut a Foro Flaminii Nuceriam usque sint M. P. XVII. Profecto hunc numerum repræsentarunt olim Tabula Peutingerianæ, & Hierosolymitanum. Primæ habent* Nuceria Camellaria *XII. Alterum* C. Nuceria *XII. Utrobique excidit quinarius numerus V, quo resecito evadent M. P. XVII. Nuceria vero Helvillum olim Suillium, nunc* Sigillo *M. P. XV. distasse conveniunt Tabulæ, & Hierosolymitanum, in quo corrupte scribitur* Mu. Hellebelloni, *pro* Mutatio Helvillo, *aut* Helvillum. *Et confirmat Cluverius, qui iter permensus M. P. XIII. recentia intercedere testatur, quæ proculdubio pro XV. antiquis computanda sunt. Totum hoc igitur intervallum ita statuo*

Foro Flaminii		
Ad Centesimum	*M. P.*	*VIII.*
Nuceriam Civitatem	*M. P.*	*VIIII.*
Helvillum Vicum	*M. P.*	*XV.*

quæ omnia conficiunt M. P. XXXII. Tabulas, & Hierosolymitanum levi negotio modo conciliavimus; leviori conciliabimus Antoninum, in quo, dummodo quinarius numerus V. productis cruribus in decussim X vertatur, erunt itidem M. P. XXXII., ut proposuimus.

7	Callem Vicum	M. P.	XXIII.
8	Forum Sempronii	M. P.	XVIII.
	Fanum Fortunæ	M. P.	XVI.
	Piſaurum	M. P.	VIII.

Quæ conficiunt M. P. omnino CLXXXVIIII., quot Româ diſtaſſe Piſaurum, evidenti Columnæ noſtræ teſtimonio deprehenditur. Huic aliud adjungere poſſemus ex Inſcriptione Fanenſi petitum, olim a Grutero pag. CCLXXIX. 2. nuper in Collectione Donianâ Claſ. II. 107. editâ; Sed deſcriptorum incuriâ corruptus numerus prius eſt reſtituendus. Ea Inſcriptio in Columnâ rudi habebatur; vel ex hoc milliariam fuiſſe intelligas. Diocletianus, & Maximianus Augg. Conſtantius, & Maximinus Cæſſ. laudantur: poſt duas lineas vetuſtate conſumptas ita clauditur Inſcriptio ROM. C. XCI.; tres enim verſiculi, qui in Collectione Donianâ adduntur, alterius ſunt Inſcriptionis, illius nempe, quæ in fronte arcus viſitur adhuc, & a Grutero vulgata eſt pag. CLXII. 2. Profecto ſi Inſcriptio prope dictum Arcum inventa fuit, ut olim audiſſe memini, non dubito fuiſſe in eâ olim A . ROMA . CXXCI. primum autem X ætate exeſum a Smetio, ex quo Gruterus illam edidit, neglectum fuiſſe omnino, a Manutio vero, ex cujus ſchedis in Collectionem ſuam intulit Donius, poſt centenarium numerum C punctum ſubſtitutum fuiſſe. Hoc pacto Fanenſis Columellæ numero emendato, ea cum noſtrâ itidem Columellâ plane concordabit. Si enim octo milliaria, quibus Fano Piſaurum diſtat, illis CXXCI, quæ profert Fanenſis Inſcriptio, addas, erunt porro ab Urbe Piſaurum M. P. CLXXXVIIII., quot vere fuiſſe ex Columellâ noſtrâ deheprenditur.

Illud Inſuper adnotandum eſt, quod nempe antiquior alia Inſcriptio in hac eâdem Columellâ eraſa fuit, ut illi quæ Valentiniano, & Valenti dicata eſt, locus fieret. Indignum ſane facinus, quod nollem Veteres noſtri feciſſent, ne recentiores ea, quæ quotidie in vetuſta monumenta ſæve committunt, antiquo aliquo exemplo tueri poſſent.

XXVII.

7 *Ita emendatiores Antonini editiones Suritæ, & Bertii: in alias enim vetuſtiores tertia decuſſis irrepſerat. Parum differt Hieroſolymitanum, in quo tamen emendandus eſt titulus* Mu. adheſis *in* mutatio ad Enſem, *ut expreſſe habent Tabulæ; in his quoque corrupte ſcribitur* ad Calcem *pro* ad Callem. *Numeros jampridem Holſtenius emendavit.*

8 *Ita omnes Antonini Editiones, & Hieroſolymitanum, in quo habetur*

Mu. Interciſa VIIII.
C. Foro Simpronii IX.

Variant Tabulæ, ſed corruptos eſſe numeros nemo non videt. Reliqua ſatis plana ſunt, nec ampliori indigent commentario.

XXVII.

Tabula hæc lapidea pulcherrimam, & eruditissimam exhibens Inscriptionem effossa fuit ad D. Antonii, ac in porticum Publici Palatii inde advecta. Primum, si recte novi, a Camillo Lilio in Historiâ Camerini edita fuit, deinde a Cl. Fabretto Inscr. Dom. Cap. X. n. 171.; post in Notis ad Etruriam Regal. Dempsteri lib. III. Cap. 3.; tum in Collectione Gudianâ pag. XCVIII. *6.*, postremo multo accuratius inter dissertationes Academiæ Etruscæ Cortonensis superiori anno Romæ impressas.

Quotquot Inscriptionem ediderunt, prænomen Titi Atio Haruspici assignaverunt; at fractum & detritum ibi marmor committere id nobis non sinit; imo, quantum conjecturâ assequi possumus, integrum prænomen Haruspicis deest in marmore: litera vero, cujus vestigia in superiori parte fugientia conspiciuntur, non T, sed F prima nominis Haruspicis illius fuit, quem proinde non *Atium*, sed *Fatium* appellatum constaret; nullum siquidem punctum, nullum intervallum inter literam illam, & sequentem A. deprehendi potest, contra istius ipsius Inscriptionis morem, in quâ verba puncto, ac mediocri etiam intervallo distinguuntur. Accedit quod haud obscure indicare id videtur subjecta etrusca Inscriptio, quâ latinam hanc reddi suspicabamur olim, nunc vero palam nos facturos speramus ea enim habet 𐌔𐌄𐌕𐌀𐌚 *Fates*, qua voce *Fatius* significari, nemini arbitror dubium esse posse, qui latini sermonis indolem consideraverit, itemque etrusci: latina enim nomina ut plurimum in *jus* desinebant, etrusca vero verba plerumque in *es* Lydio more, quod jam animadvertit doctissimus Ludovicus Bourguetius in Dissertation. *sopra le Litanie Pelasg.* Pisaur. edit. pag. 48. His profecto conjecturis addatur auctoritas vetusta sane Gabrielis de Gabriellibus Patritii Eugubini Viri in antiquis monumentis colligendis diligentissimi, qui Anno 1586. hanc ipsam Inscriptionem accuratissime Pisauri descripsit, ut ipsemet testatur in Codice illius manu exarato, quem superiore anno, Eugubii quum essem, communicavit mecum Vir item nobilitate, ac eruditione insignis Bentivolus Homdedeus de Bentivolis. In eo itaque Codice, ut rem paucis absolvam, extense FATIVS habetur; adeo ut fidenter jam non Atium, sed Fatium fuisse Haruspicem nostrum statuere possimus. Quod si quærat aliquis, quodnam prænomen Fatius habuerit, quod

mar-

marmore fracto tradere utique non possemus, eadem Etrusca Inscriptio in caussâ est, ut sciamus; Duabus enim literis illis, quæ *Fates* præcedunt, nempe ᗅƆ *Ca*, Fatii prænomen, scilicet *Cajus*, haud levi conjecturâ ductus contineri existimo. Notum equidem omnibus esse puto, prænomine *Caii* Etruscos usos fuisse: illud fortasse minus notum, eos tale prænomen literis ᗅƆ, vel IᗅƆ signasse, quod constat ex veteri Inscriptione Etruscâ, quam ex Musæo Cerretanio vulgavit Cl. Gorius Inscrip. Etr. Urb. Par. I. pag. 275., in quâ habetur IИƎЯƎ8 . IᗅƆ nempe *Cai . Hereni*. Illud opponi posset nullo item puncto dividi literas *Ca* a reliquis *Fates*. Verum perpauca quidem adhuc Etruscorum instituta novimus; fortasse prænomen aliquando nomini jungebant; fortasse etiam marmorarii Pisaurensis error fuit, minus in Etruscis literis periti.

STE. Stellatina Tribu. Diximus jam Etruscum fuisse Haruspicem Fatium, quod cum ex Etruscâ subjectâ Inscriptione evincitur, tum ex Haruspicis munere, quo Pisauri fungebatur. Siquidem Haruspicina in Etruriâ inventa primum fuit, ejusque artis præcepta ferunt tradidisse Tagem quemdam e terræ glebâ repente ortum: ita præter cæteros scribunt Cicero lib. II. Cap. 23. de Divinat., & Ovidius lib. XV. Metam. Inde factum est ut Haruspices Etrusci summo in pretio haberentur. Cicero lib. I. Cap. 2. de Divinat.. *Quumque magna vis videretur esse & in impetrandis, consulendisque rebus, & in monstris interpretandis, ac procurandis in Haruspicum disciplinâ, omnem hanc ex Etruriâ scientiam adhibebant*. Quamobrem plures Romanorum principum filios Senatusconsulto singulis Etruriæ Populis percipiendæ sacrorum disciplinæ gratiâ traditos fuisse scribunt, licet in numero dissentiant, Cicero lib. I. Cap. 41. de Divinat., & Valer. Max. lib. I. Cap. I., cujus locum an recte emendaverit J. Lipsius lib. II. Elector. Cap. XI. alii judicent. Ex Etruriâ item accitos Haruspices testis est Cicero in Orat. III. in Catilin. *Ob prodigia quum Haruspices totâ ex Etruriâ convenissent;* & in lib. II. cap. 4. de Divinat. *Quid? quum quæritur, qui sit optimus Reipublicæ status, quæ leges, qui mores, aut utiles, aut inutiles, Haruspicesne ex Etruriâ accersentur, an principes statuent, & delecti Viri, periti rerum civilium?* & Appian. Alexandr. Civil. lib. IV. *Interim multa horrenda in Urbe visa sunt prodigia .... his procurandis Senatus Haruspices, ac Vates accivit ex Etruriâ*, & Livius sæpe; imo solos Etruscos Haruspicinam fecisse indicare videtur idem

Livius lib. V. cap. 12. *Prodigia interim multa nunciata, quorum pleraque, & quia singuli auctores erant, parum credita spretaque, & quia hostibus Etruscis, per quos ea procurarent, Haruspices non erant.* Enim vero tunc Romani, ut lacus Albani prodigium interpretarentur, & procurarent, Etruscum Haruspicem per insidias rapuerunt, ut ibidem Livius tradidit. Ac mihi quidem, quemadmodum ex Haruspicis Sacerdotio Etruscum fuisse Fatium, ita ex tribu Stellatinâ Cortonensem eumdem fuisse erui posse videtur; Cortonenses enim hâc Tribu censitos docuit eruditiss. Gorius Inscr. Etrur. Urb. Par. II. pag. 362.

HARVSPE... FVLGVRIATOR. Fulguratus erat Haruspicinæ pars; Haruspicina enim nomen generale est, & tres species complectitur: Fulgurum nempe, Extorum, & Ostentorum interpretationem. Colligitur id ex apertissimis Ciceronis locis; in lib. I. c. 18. de Divinat. ita ait: *Utar igitur, nec abducar, aut in EXTIS totam Etruriam delirare, aut eamdem Gentem in FVLGVRIBVS errare, aut fallaciter PORTENTA interpretari;* & in lib. II. c. 11. de Divinat. *Artificiosæ Divinationis illa ferme genera ponebas EXTISPICVM, eorumque qui FVLGVRIBVS, OSTENTISque prædicerent:* & cap. 22. *Sed quoniam de EXTIS, & FVLGVRIBVS satis est disputatum, OSTENTA restant, ut tota Haruspicina sit pertractata.* Quamobrem, quemadmodum Extispici, *Haruspices Extispici* dicuntur in Veteri Eugubinâ Inscriptione, quam edidit Fabrettus Inscr. Dom. Cap. X. n. 57.

L. VETVRIVS
RVFIO
SPEX EXTISPICVS
RDOS PVBLICVS
PRIVATVS

ita & Fulguriatores, *Haruspices Fulguriatores* dicebantur, ut ex

ex noſtrâ Inſcriptione conſtat, & ex Catone apud Nonium Marcellum de Propriet. Serm. pag. 63. Edit. Parif. Perier: *Cato de moribus Claudii Neronis: Haruſpicem Fulguratorem ſiquis adducat*. Sæpe etiam abſolute Haruſpices dicti, ut apparebit ex Senecâ mox adducendo. Horum autem Haruſpicum Fulguriatorum munus patet ex Etymo. Fulguriatores dictos fuiſſe, *quod fulgura inſpicerent*, tradit idem Nonius Marcellus loco laudato; Quotiens igitur fulgura, aut tonitrua exſtitiſſent, ad eorum interpretationem, & procurationem Haruſpices Fulguriatores adhibebantur, ut ex innumeris veterum Scriptorum locis conſtat, quos vide apud Bulenger. de Terræmot., & Fulmin. cap. VI. & VII.; Officium præterea illorum fuit loca fulgurita, hoc eſt fulmine icta, recognoſcere, quia ſtatim religioſa fiebant, *quod ea ſibi Deus dedicaſſe videretur*, ut ait Feſtus in V. *Fulgur*; hominum pariter fulmine ictorum ſepultura, & funebre officium ad eos pertinebat. Seneca de Clem. lib. I. Cap. 7. *Ecquis Regum erit tutus, cujus non membra Haruſpices colligant? Quod ſi Dii placabiles, & æqui delicta potentium non ſtatim fulminibus proſequuntur &c.* Bene autem, ac ſapienter Piſaurenſes Etruſcum Cortonâ hominem, ut Haruſpicis Fulguriatoris munere Piſauri fungeretur, advocarunt; fulguratus enim ſcientia apud eam gentem cæteris quodammodo Haruſpicinæ partibus præſtabat vel Cicerone teſte, qui lib. I. c. 41. de Divinat. *Etruria*, inquit, *de Cœlo tacta ſcientiſſime animadvertit*; hinc Cœlum in ſexdecim partes fuiſſe ab Etruſcis diviſum tradit idem Cicero lib. II. C. . de Divinat.

FVLGVRIATOR. Litera I abundare videtur. Sed, quum ſemel tantum in antiquis lapidibus, quos vidi, occurrat verbum FVLGVRATOR Grut. pag. XXI. 5., plerumque enim FVLGERATOR dicitur, ex noſtrâ Inſcriptione non ideo illa eſt expungenda, perinde ac ſi Quadratarii errore irrepſerit; Verum ex eâ, tamquam certiſſimo teſtimonio, vera, germanaque hujus vocis orthographia ediſcenda. (*)

Verſiculum Etruſcum Latinæ Inſcriptioni ſubjectum Clariſſimus Senator Philippus Bonarrotius in Addit. ad Regal. Dempſteri Etrur. § XLVI. *in artis ſignum* additum exiſtimavit; Ego vero antea etiam quam Etruſcas literas attigiſſem, putabam Etruſci hominis Latinâ primum, deinde patriâ linguâ inſcriptam; videbam enim totidem eſſe Etruſcæ Inſcriptionis verba,

(*) *Solebant tamen Veteres hanc literam vocibus ſæpenumero inſerere, ita in p. DLXXXVI. 9. CARTHAGINIENSIS, & paſſim in vetuſtis Inſcriptionibus, & apud Priſcianum.*

ba, quot ſuperioris Latinæ; neque me ex eâ opinione illud movebat quod veroſimile non eſſet, idem duabus linguis, nimium quantum inter ſe diverſis, totidem verbis dici potuiſſe: conſiderabam enim non orationem aliquam Latinam vertendam eſſe, ſed nuda nomina exponenda, nudam Sacerdotii dignitatem; proinde nihil videbam cur totidem verbis Etruſcis Latina reddi non potuerint. Sed hæc olim, nunc beneficio laudatiſſimi Viri Ludovici Bourguetii, cui quantum debeat Italia, non eſt quod prædicem, Etruſcis myſteriis initiatus, ſententiam, in quâ olim fueram, alacriori animo proferre non dubito. Nomen, & prænomen Etruſcum Haruſpicis noſtri ſupra expoſuimus, reliqua jam proſequamur.

.ᑫ⊥.ᑫ⊥. *Lr. Lr.* Poſt Haruſpicis nomen in Latinâ Inſcriptione, patris prænomen apponitur L. F. Etruſca *Lr. Lr.* exhibet, quibus notis patris item prænomen ſignificari exiſtimo. Singulares notas L. F. ab univerſo Antiquariorum Choro interpretari docemur *Lucii Filius*. Verum quum hic de Etruſco homine agatur, cujus prænomen Etruſcis literis *lr* ſignatur, alterutrum concedi mihi velim, aut Latinas literas L. F. explicandas *Lartis Filius*, aut Etruſcum prænomen *Lar* a Romanis in *Lucium* fuiſſe converſum: neutrum eſt ſine exemplo. Latinos enim aliquando *Lartis* prænomen uſurpaſſe docuerunt jam Viri in Romana Antiquitate verſatiſſimi Car. Sigonius de Nomin. Rom. cap. 3. & Onuphr. Panvinius de Nom. Rom. pag. 1033. Tom. II. Antiquit. Rom. Graev., quod, quum per compendium efferri debuerit, litera L. ſignari oportuit. Hinc in Chronico M. Aurelii Caſſiodori A. U. CCCVI. Conſules exhibentur L. Herminius, & T. Virginius, quem Herminium non *Lucium*, ſed *Lartem* fuiſſe docent Dionyſius, Diodorus, & Valerius, quos vide in Commentariis Panvinii ad eum Annum, & citato loco de Nomin. Roman. Quod ſi ea magis placeret ſententia Etruſcos *Lartes*, latine quum dicerentur, *Lucios* appellatos fuiſſe, e more id eſſe Romanorum nemo ibit inficias. Notum ſiquidem eſt Romanorum inſtitutum, nomina, quum Latine ea redderent, permutandi, & ad Urbis uſum componendi; ita Lucumonem Demarathi Corinthii filium, ut Dionyſius, & Livius docent, Lucium Tarquinium dixerunt: ita Ap. ſeu ut alii Actum Clauſum Regillo Romam profugum L. Appium Claudium effecerunt, ut idem Livius teſtatur. Sed, ut ut hæc ſint, literis certe *lr* prænomem patris Fatii Haruſpicis continetur, quem proinde Lartem Fatium appella-

tum

tum fuiſſe conſtat. Quid vero repetitis literis *lr* ſignificetur, haud ita in promptu eſt ſtatuere. Fortaſſe literæ *lr* primæ verbi Etruſci *Filius* erant: fortaſſe etiam eàdem voce & filius, & prænomen denotabatur. Profecto plurima Romanorum prænomina aliam etiam ſignificationem habuiſſe, docuerunt jam ſuperius laudati Sigonius, & Panvinius. Ac ne his ſolum conjecturis res agatur, aliam haud piget apponere. Græci, patris nomen, gignendi caſu efferebant. Hinc ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ, ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΝΙΚΟΜΑΧΟΥ. Num idem Etruſci facere non potuerunt? fecerunt equidem Latini, quo conjugium denotarent; inde Metella Craſſi in Sepulchro Metellæ, Catonis Marcia Lucano. Vid. etiam Not. VI. & XXXII. Jam vero ſi ita mos fuit Etruſcis, prioribus literis *Lr*, Fatium Lartis filium fuiſſe, ſatis ſignificatur: repetitis vero literis *Lr*, Avus item Lar deſignatur, eodem ferme pacto quo in Romanorum monumentis L. GELLIVS L. F. L. N. L. MVNATIVS L. F. L. N. occurrunt, ac in noſtris.... RONIVS TI. F. TI. N. Marm. XLVI..... LIVS. M. F. M. N. Marm. L.

𐌔𐌉𐌖𐌌𐌕𐌄𐌍 *Netmuis* verbo STE, quo Stellatina Tribus deſignatur, reſpondet; Ac hujus quidem vocis explicationem felicioribus ingeniis integram relinquo, quod vitio mihi haud vertendum eſſe confido; tutius eſt enim aperte, atque ingenue fateri neſcire, quod neſcias, quam leviſſimis, nulloque ſatis probabili fundamento fultis conjecturis rem tranſigere.

𐌕𐌖𐌍𐌕𐌖𐌓𐌕 *Trutnut:* facilis quidem, niſi omnia me fallunt, hujus vocis interpretatio: verbum enim latinum *trutinor*, quonam e fonte repetenda illa ſit, indicare ſatis videtur; Haruſpices enim cujuſcumque tandem generis fuerint, res inquirebant diligentius, ut divini inde judicii interpretationem promerent: *trutinabantur* igitur, ſeu examinabant Deorum mentes; ac proinde recte *Trutinatores* dici poterant, atque, ut ab Etruſco, ſeu Italico *Trutnut* Latinum *trutinor* deducendum cenſeo, ita idem Etruſcum *Trutnut* a Græco τρυω, unde τρυτανη revocandum lubens concedo.

𐌂𐌀𐌕𐌍𐌏𐌓𐌚 *Frontac.* Reddi hoc verbo Latinum verbum *Fulguriator* docuit Etruſcarum literarum decus Ludovicus Bourguetius in Diſſertat. de Etruſc. Alphab. pag. 15. editâ Tom. I. Diſſert. Academ. Cortonen. Verum in eo mihi lapſus fuiſſe videtur doctiſſimus Vir quod tertiam Etruſcæ vocis literam Q referre exiſtimaverit, ut innui in Diſſertatione de duobus

bus Samnitibus nummis his ipsis diebus exaratâ, quam iidem Cortonenses Socii pro suâ singulari in me humanitate Tom. II. earumdem Dissertat. vulgare decreverunt. Certum est enim, si tertiam literam verbi *Frontac*, Q esse cum Bourguetio statuamus, eam vocem *Frqntac* neutiquam exprimi potuisse: quinque enim consonantes ordine pronunciari omnino nequeunt. Neque vero Viri Clarissimi sententia inde confirmari potest, quod Etrusci fortasse Q literam addito V sono efferrent; nam, præterquam quod hujusce moris opus esset testem aliquem dare, quum contrarium potius elici mihi videatur ex Prisciano, tum ea litera non Q, sed V species existimanda esset, quæ diversâ figurâ ob pronunciationis dissimilitudinem notaretur. Hâc igitur de causâ non Q eâ literâ, sed O contineri arbitror, quum præsertim illius forma, ad Ω figuram maxime accedat, ac proinde Etruscorum Alphabeto O literam addendam esse existimo. Non ignoro Priscianum, cujus authoritas impressoris, ut puto, errore in eâdem Dissert. de Alphab. Etrusc. pag. 16. perperam adducta fuit, Tuscis, & Umbris ignotum fuisse O testari lib. I. *O aliquot Italiæ Civitates non habebant, sed ejus loco ponebant V, & maxime Umbri, & Tusci*. Tamen Etruscos literam O novam & antiquioribus inusitatam asciviſſe minime mirum videri debet; ætas enim lapidis Etruscos jam tum pene Romanos factos demonstrat, quum illum Stellatina tribus quâ Fatius censetur, inscriptum fuisse evincat post A. U. CCCLXIX., quo Stellatina tribus instituta fuit, ac serius etiam fortasse Latinæ literæ non rudes, & impolitæ, ut vetustiori ævo, sed apicibus, si ita appellandi sunt, distinctæ, & ad venustiorem formam accomodatæ. Satis igitur constare arbitror O literam eâ figura expressam; Quanam vero de causâ verbum *Frontac* Fulguriatorem significet, quod doctissimus Bourguetius non tradidit, investigandum restat. Ego vero, quum notissima sit literarum B, & F permutatio, quam alibi quoque illustravimus, a Græco βροντάω, unde Pindaro Juppiter αἰολοβρόντης *velociter fulminans*, Etruscum verbum *Frontac* derivandum puto. Inde Romanis, sive ab Etruscis mos hic fluxerit, sive a Græcis, Jovem Brontontem impensiori studio cultum testatur vetus ara apud Gruter. pag. XVII. 12.

XXVIII.

EXſtat hæc Inſcriptio in baſi effoſsâ A. D. 1529. prope arcus rudera, de quo ſupra diſſeruimus n. IV. A multis recitatur, ſed mirum in modum corrupta: a Grutero nempe pag. CCCXXII. 8. Cluver. Ital. Antiq. pag. 621. Fabrett. Inſcript. Domeſt. Cap. IX. n. 1. aliiſque. Veram, germanamque lectionem a me ipſo ſummâ cum diligentiâ exceptam propoſui, nunc ad eam illuſtrandam accedo.

ABEIENAE ita perſpicue legitur: ita ediderunt Cluverius, & Fabrettus; male ex Simeonio Gruterus ALBIAE: male Scultetus ABEIRAE: male eruditiſſimus Bimard ABEINAE. Gens *Abejena* Grutero non deeſt, ſi pag. MCLIII. 6. per errorem ſcriptum velimus ABIENA.

FLAMINICA PISAVRI ET ARIMINI. Flaminica fuit Abejena Piſauri, & Arimini, Patrona Municipii Pitinatium Piſaurenſium: ita enim hanc Inſcriptionem intelligendam eſſe jampridem docuit Scaliger in Indice Grut. cap. III., & V. Quæ olim ad hunc Inſcriptionis verſiculum ſcripſimus, libenti animo omittimus: adeo eleganter in Diſſertatione mox adducendâ illuſtravit illum doctiſſimus Baro de Bimard.

PATRONAE MVNICIPI. Fœminas quoque Patronatus teſſerâ a Municipiis, & Coloniis ſplendidiſſimis donatas fuiſſe docent veteres Inſcriptiones. Cantiam Saturninam Patronam Coloniæ Ariminenſis marmor (*) Grut. pag. CCCXXII. 2. memorat. Nummiam Varam Patronam Præfecturæ Peltuinorum in Veſtinis adduxit eruditiſſimus Vir Petrus Polydorius in expoſitione veteris tabellæ æneæ, quâ M. Salvius Valerius Vir ſplendidus Emporii Naunani Patronus cooptatur, a P. Calogera Tom. VII. Opuſcul. editâ.

PITINATIVM PISAVRENSIVM. Pitinum Ptolemæo teſte mediteraneum Umbrorum oppidum fuit. Cluverius lib. II. Cap. 6. Ital. Ant. Pitinum eo ſitu putavit fuiſſe, ubi nunc conſpicitur celebre oppidum, vulgo *Macerata di Montefeltro*: ita forte dictum, ſi Cimarellio, oppidanorumque traditioni fides, quod ex maceriis veteris illius Urbis fuerit ædificatum. L. Holſtenius in Annotat. ad pag. 622. Ital. Antiq. lin. 5. Cluverii ſententiam confirmat, licet de loco paullum diſſentiat. *Macerata oppidum*, inquit, *haud dubie crevit ex maceriis, & parietinis Pitini, non tamen eodem plane loco ſita eſt: nam*

(*) *Idem tamen repetitur pag. MLXXXVIII. 15., & habet MATRI COLON.*

nam Pitini vestigia in Persenæ montis levi fastigio conspiciuntur, ex cujus ruinis ad vicini montis radices ædificata fuit. Idem tradit Vincentius Maria Cimarellius in Histor. Gallor. Senon. lib. II. Tract. II. Cap. I. Omnium vero luculentissime Laurentius Abstemius Maceratensis, cui, utpote qui Civis fuerit, & locorum maxime peritus, plurimum est deferendum. Ejus hanc, quam damus, particulam ex Anonymo Codice MS. Bibliothecæ Barberinæ geographicas res complectente deprompsit, & mecum communicavit Vir totius antiquitatis consultissimus Pompejus Compagnonius. Is codex L. Holstenii operâ concinnatus creditur: Abstemii vero locus ex ejus opere geographico facile petitus fuerit, quod superiore sæculo in Bibliothecâ Serenis. Ducis nostri MS. exstabat, ut Petrus Franciscus Maccius testatur in descriptione (*) Festorum magnifico apparatu, ornatuque a Senatu Pisaurensi factorum Anno D. MDCXXI. ut Claudiæ Mediceæ Federici Ubaldi Principis uxoris adventum gratularentur, pag. 14. Ait Abstemius. *Pitinum, cujus meminit Ptolemæus, Urbs fuit Italiæ eâ in Regione, quæ nunc Mons Feretrus dicitur, sive* di Montefeltro, *sive Provincia Feretrana, seu Feltria, quæ antiquo vocabulo dicebatur Mons Feretranus ab Urbe, quæ nunc S. Leonis dicitur denominata, diruta, ut fama est, a Gothis, ubi adhuc Ecclesia B. Cassiano Martyri dedicata* (En Persenæ montis leve fastigium) *quæ Plebs* [**] *Civitatis Pitini dicitur. Ibi hanc Civitatem fuisse præter nomen, consentiens vicinorum fama, & multa antiquorum ædificiorum vestigia fidem faciunt. Locus Urbis inter duo flumina jacet: a sinistra Apesis amnis a Carpineo monte defluens: a dextra vero torrens a Fagiola alto monte descendens eum medamnem facit, qui interdum pluviâ auctus varia detegit numismata antiquitatem redolentia. Effodientes agros præter numismata inveniunt aquæductuum tubos plumbeos, capita marmorea, vasa etiam ærea, lucernas, & multa talia antiquæ Urbis indicia. Legi in quadratâ Columellâ* SATVRNO PATRI SACRVM. *Ex reliquiis hujus Urbis constructa est Macerata primarium Montis Feretri oppidum, quod mihi patria est, &c.* Hæc Abstemius. At clarissimus Fabrettus in notis ad Inscriptionem nostram a se cap. IX. Inscr. Dom. editam, secus sentit. En ejus verba:

Situm

(*) *Pisauri apud Concordiam.*

(**) *Hanc Plebem antiquissimam memorat Instrumentum Transactionis inter Ugolinum Episcopum Feretranum, & Artusium Pitini Archipresbiterum, Anno D.* MCCXXXIX. *celebratum, cujus meminit Jo: Baptista Marinius Feretranarum Antiquitatum peritissimus in Apologet. Feretr. Cap. VI., quod mihi inscriptum Pisauri edidit apud Gavellium Anno* MDCCXXXII.

Situm Pitini Pisaurensis in oppido Macerata, quam Feltriam ad distinctionem Picenæ vocamus, agnovit Cluverius in suâ Ital. Antiq. lib. II. cap. VI. Paullum immutat Holstenius in Annot. qui tamen haud dubie ex maceriis, & parietinis Pitini Maceratam crevisse asserit. Sed puto utrumque falli, quia Macerata III. circiter milliariis ab Isauro flumine distat; jacetque ad torrentem quemdam anonymum (*) quem forsan uterque Scriptor, ut insanis quandoque fluctibus excrescit, amploque alveo continetur, pro Isauro, in quem se exonerat, acceperunt. Quærendum est igitur Pitinum istud Pisaurense apud ipsum Pisaurum (**) amnem, cujus oppidi nullum ibi proximum vestigium mihi conspicere licuit tunc, quum venatu assiduo ex Villulâ nostrâ Seriolæ non longe dissitâ ea loca perlustrabam.

Dum melior vires sanguis dabat.

Ut lites has componamus, rem abs nemine hactenus animadversam in medium proferamus necesse est. Duplex fuit in hâc Regione Pitinum, *Pisaurense* alterum, cujus in nostrâ Inscriptione luculenta habetur mentio MUNICIPI PITINATIVM PISAVRENSIVM; alterum *Mergens*, quod ex Forosemproniensi Inscriptione a Grut. pridem editâ pag CCCCXVII. 6. in lucem emergit, cujus partem in rei fidem exscribimus

C HEDIO . C . F . CLVST . VERO
EQVO . PVBL . PRAEF . EQVIT . ALAE
INDIANAE . P . F . TRIB . MILIT . LEG . II
TRAIAN . F . PRAEF . COH . II . LING . EQ
IIVIR . ET IIVIR . QVINQ . QVAESTORI
PATRONO . MVNICIPI . FLAMINI
ITEM PITINO MERGENTE
IIII VIR QVINQ . IIII VIR AEDIL
PATRONO MVNICIPI PONTIFICI

I Utri-

(*) *Elegantissime de eo Passerius noster*,
Fiumicel senza Ninfe, e senza nome.

(**) *Flumen, quod Urbis muros alluit, ab antiquis* Isaurus *dictum vulgo creditur. Verum, ut recte Fabretius scribit*, Pisaurus *appellabatur Pitinates non* Pisaurenses, *sed* Isaurenses *in Inscriptione nostra dicerentur, si amnis Isaurus fuisset. Plin. lib. III. cap. 14. in sexta Italiæ Regione* Pisaurum cum amne *recenset, idest cum amne cognomine; Si enim nomen fluvii ab Urbis nomine diversum fuisset, utique illud non omisisset. Expresse* Pisaurum *vocant Siculus Flaccus de Condition. Agror. & Aggenus Urbicus in Commentar. de Controversiis Agror. Par. prior. & altera. Consonat Vibii Sequestri testimonium in libello de Fluminib. Inde facile patet Lucanum metro adstrictum ex* Pisauro, Isaurum *fecisse lib. II. Pharsal. dum cecinit*
Crustumiumque rapax, & junctus Isapis Isauro.

Utriusque Pitini *Pisaurensis* nempe, & *Mergentis* meminere Plinius lib. III. cap. 14.; Sed ea est ejus loci corruptio, ut nihil ferme minus scripsisse videatur: ait enim ordine alphabetico recensens sextæ Regionis Italiæ populos: *Pitulani cognomine Pisuertes, & alii Mergentini.* Equidem Pitulani absolute, nulloque addito cognomine occurrunt in vetustis Inscriptionibus: bis in Gudio pag. CXXIV. 9. & p. CXXXVII. 7. bis (*) item in Donii Collectione Cl. I. 34. & Cl. II. 70. Numquam vero Pitinates quin, Pisaurenses, aut Mergentini dicantur, quæ cognomina in vulgatis Plinii editionibus Pitulanis tribuuntur. Patet hinc unicos fuisse in Umbriâ Pitulanos, geminos vero Pitinates; proinde certa mihi res est excidisse e Plinii textu verbum *Pitinates*, corruptum fuisse *Pisaurenses* in *Pisuertes*, & ita restituendum locum: *Pitulani: Pitinates cognomine Pisaurenses, & alii Mergentini.* Scio veteres Plinii Codices, quotquot sunt, reclamare; Sed illud etiam non ignoro, licet tot doctissimi Viri suam ad emendandum Plinium curam, atque diligentiam contulerint, neminem adhuc ex veteribus Scriptoribus esse, qui fœdioribus scateat erratis, & Medicorum manus magis exposcat.

His rite elucidatis facile intelligas, Pitini situm recte ab Cluverio, Holstenio, & Cimarellio in Persenæ montis levi fastigio constitutum fuisse prope Maceratam Feltriam; in eo vero illos peccasse, quod Pitinum Pisaurense ibi fuisse arbitrati fuerint, nullum aliud Pitinum extitisse rati. Intelligas etiam recte Fabrettum, apud Pisaurum fluvium, Pitinum Pisaurense quærendum scripsisse; verum quid olim prope Maceratam in Persenæ montis levi fastigio fuerit non animadversâ Forosemproniensi Inscriptione, quæ alterum Pitinum memorabat, ignorasse. Fuit igitur in Persenæ Montis levi fastigio Pitinum, non *Pisaurense*, ut perperam laudati Scriptotes tradiderunt, sed *Mergens*, Urbs nobilis, ut præter allatam Inscriptionem, quæ IIII Viros Quinquennales, Ædiles, Pontifices, Municipii titulum illi vindicat, numismata, inscriptiones, aliaque sexcenta, quæ quotidie eruuntur, fidem faciunt. Pitinum vero Pisaurense ubi fuerit, statuere non ausim, quum præsertim antiquarum rerum scientissimus indagator Fabrettus, nullum ibi pro-

(*) *Has Inscriptiones ab Holstenio pridem memoratas in Annot. ad pag. 614. Ital. ant. animadvertit sæpe laudatus Pompeius Compagnonius; idemque in caussa fuit ut Pitulanos retinerem, quos in locum Pitinatium irrepsisse arbitrabar. Id autem profitendum duxi non solum ut amori meo facerem satis; verum etiam ut gratiam aliquam Viro de me, deque hoc, qualecumque tandem sit, opere optime merito referrem.*

proximum veſtigium reperiri affirmet. Verum ab homine locorum illorum perito aſſeveratur mihi, prope Saxi Corbarii Caſtrum ingentia Antiquorum ædificiorum rudera Piſauro imminere. Hæc fortaſſe fuerint Piſaurenſis Pitini veſtigia.

Expoſito Pitinorum ſitu, cognominum, quibus demonſtrabantur, ratio mihi nunc reddenda eſt. Ea autem illis Urbibus, ut altera ab alterâ diſtingueretur, impoſita fuiſſe, non eſt cur dubitemus; quum præſertim apud veteres id in uſu maxime fuerit, ut quotiens duæ Urbes eodem eſſent nomine inſignes, diverſo illas cognomine notarent. Mitto exempla, quæ haud longe petenda eſſent, in hâc enim eadem regione duplex fuit Tifernum, alterum cognomine Tiberinum, Mataurenſe alterum: Duplex Urbinum, Metaurenſe, & Hortenſe: Duplex Nuceria, Favonienſis, & Camellaria. Antiquiſſimus ſane mos hic fuit in Italiâ, & Pelaſgorum ævo jam inoleverat, ut ex Eugubinis Tabulis conſtat, in quibus duplices *Tarſinates* populi memorantur, cognomine alteri *Trifores*, alteri *Tuſci*, quod in eâ epiſtolâ animadverti, quam ad Marcellum Franciarinium ſuperiori anno ſcripſi de recenti earumdem Tabularum Interpretatione; ideo igitur ex Pitinis, *Piſaurenſe* alterum dictum fuit, alterum *Mergens*. Hæc autem cognomina haud temere illis Urbibus indita fuiſſe facile patet. *Piſaurenſe* enim Pitinum dicebatur, quod ad Piſauri amnis ripam ſitum fuerit, ut ſcite animadvertit Fabrettus l. l. & Anonymus Mediolanenſis de Tabul. Chorographic. Ital. Med. ævi Sect. XVII. n. 89. p. 178: Pitinum vero *Mergens*, quia in declivi colle ſitum *mergi* forte videretur, ubi duo conjunguntur, & confluunt flumina, anonymus nempe torrens a Fagiola monte deſcendens, ut recte deſcribit Abſtemius, & Apeſis fluvius, qui *Iſapis* Lucano dicitur in lib. II. Pharſal. v. 406. ex emendatione Grotii:

& junctus Iſapis Iſauro:

idcirco fortaſſe ab eo inter celebriores Italiæ fluvios memoratus, quod proxime illius ripas Pitinum Mergens poſitum fuerit.

HVIC ANNO QVINQVENNAT. Gruterus, & Fabrettus ediderunt QVINQVENNAL; Sed contra lapidis fidem. Puto hunc eſſe Inſcriptionis ſenſum. *Huic* (Abejenæ) *Anno Quinquennalitatis Petinii Apri Mariti ejus Plebem Urbanam Piſaurenſium ob merita eorum* Statuam conlocaſſe, quam huic Baſi impoſitam olim fuiſſe ex veſtigiis etiam num deprehenditur. Nec ſcrupulum facit, quod in lapide habeatur QVINQVENNAT.

Potuit enim id fieri vel errore quadratarii, vel ad indicandum per hanc literam syllabæ initialem integrum verbum *Quinquennalitatis*, quod fieri consuevisse in antiquis monumentis nemo nescit, & præsto sunt exempla: BNMRT. *Benemerenti*. KRM. Karissimæ PTRQ. Posterisque; aliaque plura apud Fabrett. Cap. III. Insc. Dom. p. 164. & ne nostra prætereamus, BMR. Benemerenti lap. LXIII.

Fuit autem Quinquennalitas municipalis Censura: Quum enim Coloniæ simulacra essent, & parvæ quædam effigies Romanæ Urbis, ut ait Gellius, juraque omnia, institutaque populi Romani haberent, iisdem fere magistratibus regebantur, quibus Roma. Ad Urbis tamen Parentis dignitatem sartam tectam servandam, illorum nomina immutata sunt. Hinc, qui Romæ Senatus, in Coloniis Curia; Senatores, Decuriones; Consules, Duumviri; Censores demum, Quinquennales dicebantur. Municipali tamen ambitione hunc ordinem aliquando perturbatum fuisse supra Not. I. innuimus, & Not. XXXII. dicemus. Hinc in Inscriptione Alatrina apud Gruter. p. CLXXI. 8. P. Betilienus Vaarus, non *Quinquennalis*, sed *Censor* dicitur. Porro Quinquennalitas, seu Censura Colonica præcipuæ fuit dignitatis, ut docet Cicero, qui lib. II. in Verrem a n. 91. ait Censores binos in singulis Siciliæ Civitatibus creari, *& propter magnitudinem potestatis hunc Magistratum a populo summâ ambitione contendi*. Eam vero ii adipiscebantur, qui aliis antea Magistratibus perfuncti fuissent, Apulejo teste, qui lib. X. Miles. de Thyaso Corinthio hæc habet: *Gradatim permensis honoribus Quinquennali Magistratui fuerat destinatus, & ut splendori capessendorum responderet fascium, munus gladiatorium triduanis spectaculis pollicitus, latius munificentiam suam porrigebat*. Quem locum Apuleii Emum Norisium, qui recte Duumviros a Quinquennalibus distinxit, miror primo ad Duumviros diss. I. Cenot. Pisan. Cap. 3., mox ad Quinquennales ead. diss. Cap. 5. retulisse: ibi tamen Quinquennalitatem, seu Censuram, non Duumviratum in quinquennium Thyaso delatum indicare voluisse Apulejum, mox palam faciam. Quum ergo tanti esset Quinquennalitas, eam Principes ipsi, ut Coloniis, & Municipiis faciles se præberent, quandoque gesserunt. Hinc Spartianus cap. XIX. tradit Hadrianum fuisse *in patriâ sua Quinquennalem, & item Hadriæ Quinquennalem, quasi in aliâ patriâ*. Hoc honore qui potirentur, munificentiæ suæ argumenta præstitisse Apulejus l. l. testatur. Nec desunt ve-

terum

terum Inſcriptionum teſtimonia. M. MINDIVS. M. F. GAL. MAXIMINVS STATVAM MERCVRII OB. HONOREM QVINQ. POSVIT. CVIVS DEDICATIONE DEDIT VIRITIM DENARIOS SING. apud Grut. pag. LI. 3.: paullulum immutata eadem Inſcriptio habetur in Gudio pag. XXXVI. 2. L. CORNELIVS . . . AVGVR. AED. II VIR. QV . . . in mutila Inſcriptione apud Reines Cl. VI. 32. & apud Sponium Miſcell. Sect. V. p. 198.

. . . . CRVSTVM ET MVLSVM

POPVLO AEDILITATE SPECTACVLVM GLADIAT

CIRCENS. EDIDIT OB HONOR (1) . . . . DECVRIONIBVS

MAGNAM CAENAM (2) L QVINQVENNALITATE SVA

LVDOS (3) . . . . . . HVIC DECVRION. PVBLICE LOCVM

FVNER. ET STATVAM

Quinquennales ſæpe, ac ſæpius occurrunt in vetuſtis Inſcriptionibus, quas coacervare operæ pretium non eſſet. In aliquibus Coloniis duo fuerunt, in aliis quatuor pro Urbium magnitudine, fortaſſe etiam pro civium ambitione; obſcuræ enim parvæque Civitates velut Ferentinum, Compſa, Ocriculum quatuor Quinquennales habuerunt. Enim vero quum Romæ duo tantum Viri Cenſoria munera uſquequaque olim obirent, cauſſa nulla eſt, cur Coloniarum, & Municipiorum, in quibus quatuor fuerunt Quinquennales, amplitudo efferatur. Quando igitur duo erant Quinquennales, vel abſolute Quinquennales dicebantur, vel Duumviri Quinquennales: ita in Grut. pag. CCCLXXX. 6. CCCCXVII. 6. CCCCXLIII. 1. 6. CCCCXLVII. 10. CCCCLXXXVII. 4. in Donio Cl. V. 84. 86. Quando vero quatuor, vel item tantum Quinquennales, vel Quatuor Viri Quinquennales ut in Grut. p. CCCXLIV. 6. CCCLXXIII. 5. CCCLXXIV. 1. CCCCXXII. 8. CCCCLXXXV. 5. & Donio Cl. IV. 21. Cl. V. 42. & ſæpenumero in Gudio. In Veteri Inſcriptione Oſti-

(1) *Supple* II VIRAT.
(2) *Lege* IT. *vel* ET
(3) *Supple* DEDIT

Ostiensi Cl. II. 4. Collect. Donianæ, quæ auctior in Gudio habetur pag. LXX. 1. P. LVCILIVS *Decurio*, *Pontifex* II VIR, CENSORIAE . POT . QVINQVENNAL . dicitur. In Fragmento Bononiensi Grut. p. CCCCLXXXXI. habetur QVIN. QVENnalicia POTESTas & in Gudio p. XLIX. 3. Q. IVLIVS II VIR. QVINQVENN. M PRISCIDIVS II VIR EIVSDEM QVINQVENNALIT. Ii porro, qui Quinquennalitate functi essent, *Quinquennalicii* dicebantur, ut in laminâ Canusinâ apud Fabrett. Inscr. Dom. Cap. IX. n. 9. Quum vero rursus [iterabatur enim Quinquennalitas] eum Magistratum capesserent, *Iterum* vel *Bis Quinquennales*. Grut. pag. CCCLIX. 3. CCCLXXIV. 1. CCCXCIV. 4. CCCCXI. 3. CCCCXXII. 6. CCCCXXXII. 1. CCCCLXXXI. 6. Fabrett. Insc. Dom. Cap. VI. n. 61.

Quinquennales eum Magistratum in quinquennium gessisse, ut ipsum etiam nomen denotare videtur, consentiens est doctorum Virorum opinio. Cui quia refragari videbatur Pisaurensis hæc, quam illustramus, Inscriptio, præoccupare oppositionem studuit Emus Norisius Cenot. Pisan. Dis. I. Cap. 5: ibi de Quinquennalibus differens hæc habet. *In Inscriptione Pisaurensi pag. CCCXXII. 8. legitur: HVIC ANNO QVINQVENNAL. PETINI PRISCI MARITI EIVS OB MERITA EORVM. Hinc tamen non infertur Quinquennalitatem fuisse annuum Magistratum, nam ibidem honor a Plebe Uxori Petinii delatus indicatur ANNO hoc est, ut vulgo dicimus* in un Anno *Quinquennalitatis Viri*. Hæc Vir doctus. Mihi tamen persuaderi numquam poterit, Veteres in rebus posterorum memoriæ mandandis diligentissimos, monumentum hoc publicum ita incerte signasse, ut reperiri nullo modo posset, quoto Magistratus Petinii anno honor Abejenæ a plebe Pisaurensi delatus fuerit, quum promptum cæteroquin, & expeditum esset dicere Anno primo, vel secundo, vel &c. Quinquennalitatis Petinii. Mitto Grammaticæ leges, quibus evidenter demonstrari poterat, numquam *Anno*, quod vulgo dicimus *in un anno*, significari posse. Quamobrem annuam aliquando fuisse Quinquennalitatem existimo, quod etsi prima specie absurdum videatur, pluribus tamen perpensis mihi sit verosimillimum. Licet enim Quinquennales nomen hoc nacti fuerint, quod primo Romanorum Censorum exemplo Magistratum quinquennio gesserint, adeoque improbabile videatur contra ipsius nominis naturam annuam tantum habuisse jurisdictionem; verum tamen, quum

ipsa quoque Romana Censura in quinquennium instituta M. Geganio T. Quintio Coss. teste Livio lib. IV. c. 8. post novem annos a Mam. Æmilio Dictatore ex quinquennali intra sex mensium, & anni spatium redacta fuit, ut idem Livius docet eod. lib. IV. c. 24.; similem quoque immutationem Quinquennalitatem Coloniarum subiisse, manente tamen dignitatis nomine, probabile mihi videtur; Imo, quum eodem nihilominus vigente nomine perpetuam aliquando fuisse illam sciamus ex antiquis Inscriptionibus, non dico in Collegiis, cujus sexcenta sunt exempla ad rem non facientia, sed in ipsis Coloniis, & Municipiis, ut ex elegantissimâ Inscriptione constat in Gudiano Opere vulgatâ pag. CCVIII. 5., quam Verulis ipse Gudius vidit, ac descripsit.

L . ALFIO L . F . COR

VALENTINO II

VIR IT . QQ . P . MV .

II VIRo ITerum QvinQuennali Perpetuo (*) MVnicipii; non est cur dubitemus annuam aliquando fuisse, ut ex nostrâ Inscriptione apparet.

His ita firmatis facile intelligemus quo pacto quis fuerit non solum bis, ut supra dictum est, & tertium Quinquennalis, sed etiam quartum Quinquennalis, ut in Inscriptione Amitertina apud Gruter. pag. CCCLXXX. 6. in quâ M. CAESIVS . M . F . PAL . MAGNVS II VIR I . D . II VIR QQ . IIII. habetur; alias enim per viginti annos in eo Magistratu fuisse M. Cæsium vix credibile esset.

Age nunc Quinquennalium munera breviter percurramus. Primo ad Quinquennales pertinebat censum in Colonia agere; auctor est Livius lib. XXIX. cap. 15. *Censum in iis Coloniis agi ex formulâ Romanis Censoribus datâ: dari autem placere eamdem quam Populo Romano, deferrique Romam ab juratis Censoribus Coloniarum, priusquam Magistratu abirent:* tabularumque illius exemplum alterum fortasse Romam mittebant, alterum certe in Coloniæ tabulario servabant. Hinc Cicero in Orat. pro

(*) *Eadem Inscriptio habetur ex Schedis Manutianis Biblioth. Vatic. in Coll. Cl. Don. Cl. V. 4.; ita describitur* II.VIRO II. QQ. P. M. V. *rectius fortasse*. Quinquennali Perpetuo Municipii Verulani. *Verulis enim exstabat Inscriptio.*

pro Cluventio n. 14. cenſorias tabulas in Municipio Larinati C. Oppianicum corrupiſſe queritur. *Illum*, inquit, *publicas tabulas Larini cenſorias corrupiſſe Decuriones univerſi judicaverunt* & mox *dum eum fuiſſe Oppianicum conſtabit, qui tabulas publicas municipii ſui corrupiſſe judicatus ſit*. Ad eas vero conficiendas tabulas Scribarum miniſterio utebantur, qui Scribæ Quinquennalicii dicuntur, in elegantiſſimâ Aſculanâ Inſcriptione, quam eruditus Vir Tullius Lazzari in libello, cui titulus *Aſcoli in Proſpettiva* pag. 137. edidit. Eam vero integriorem multo, & emendatiorem, prout ex ipſo marmore excepi, lubens hic deſcribo.

Dextras

jungunt

Vir et Uxor

MVLIER TRVENTINA

Q. PETRONIVS . Q . F . RVFVS

SEXVIR . SCR . QVINQ .

COMINIA QVARTA

C . TAMPIVS CLIENS

Porro Quinquennales, qui Cenſurâ bene, & e Republicâ actâ omnibus plebis deſideriis ſatisfeciſſent, publicis honoribus cumulatos docet Vetus Inſcriptio CENSVRA ET DVO VIRATV

TV BENE ET E R. P. ACTO. Grut. p. CCCLXXX. 7. Quinquennales præterea Curiam in Coloniis legebant, Decurionumque nomina in albo proponebant. Hinc in laminâ Canusinâ II Viri Quinquennales Decurionum nomina in æs incidenda curaverunt apud Fabrett. Insc. Dom. Cap. IX. n. 9. Publicorum item operum curam gesserunt, illaque aut locaverunt pecuniâ publicâ, Romanorum Censorum exemplo, quorum alter A. U. DLXXX. tot præclara Opera Pisauri facienda locavit Livio teste lib. XLI., aut suâ impensâ fecerunt, ut constat ex veteri Inscriptione Grut. pag. MXX. 5., emendatius editâ in Collection. Donii Cl. II. 17., ad quam vide ibi Cl. Gorii Annotationem.

Hæc munera Quinquennalium. Præterea multæ dictionem illos habuisse constat ex leg. 1. titul. 3. lib. XIII. Cod. Theod. quâ Constantinus Medicis, & Professoribus immunitatem tribuit. *Si quis*, inquit, *eos vexaverit*, *centum millia nummorum ærario inferat a Magistratibus vel Quinquennalibus exactus*. Hinc jurisdictionis etiam insignia Quinquennalibus concessa, non est cur dubitemus, lictores præsertim cum fascibus, ut ex laudato Apuleii loco Velserus lib. V. Antiq. August. adstruit. *Quinquennali Magistratui*, inquit Apulejus, *fuerat destinatus*, *& ut splendori capessendorum responderet fascium*, *&c.* Sed quoniam ex hoc Apuleii loco fasces II Viris prælatas, adeoque non de Quinquennalibus, nempe Censoribus, sed de quinquennalibus Duumviris Apulejum intellexisse Norisius Diss. I. c. 3. contendit, Velseri partes suscipiendæ mihi sunt, & aperte demonstrandum, Apulejum Quinquennali Magistratui, hoc est Censuræ, non Duumviratui quinquennali Thyasum destinatum scripsisse. Id ut faciam, doctorum prius Virorum sententiâ firmatam opinionem convellere opus mihi est. Panvinius Ant. Ver. lib. II. Cap. XII., Ursatus de Not. Rom. Panciroll. de Magistr. Munic. Cap. VIII. pluresque alii, Duumviros aliquando ad quinquennium creatos fuisse putaverunt, idcirco in vetustis Inscriptionibus Quinquennales appellatos, II VIR. QVINQ., quod per quinquennium in eo Magistratu fuerint. Hujus sententiæ errorem notavit jampridem loco laudato Velserus, & recte Duumviratum a Quinquennalitate distincxit. Duo enim diversa munera in iis Inscriptionibus designantur, Duumviratus nempe, & Quinquennalitas, seu Censura Colonica. Hinc, quia Quinquennales dicebantur sæpe Duumviri Quinquennales, ut supra ostendimus, addebant aliquando I. D. *Juri dicundo*, ita

IIVIR. I. D. QVINQ. in Grutero pag. C. 5. CCCCLXXXIII. 2. vel IIIIVIR. I. D. QVINQ. Grut. p. CCCC. 7. CCCCXXXVII. 7. Plerumque vero ad omnem prorsus ambiguitatem tollendam expresse scribebant, ut scite Velserus animadvertit, IIVIR. IIVIR QVINQ. sic in Grut. p. CCCLXXX. 6. CCCCXVII. 6. CCCCXLIII. 1. CCCCXLVII. 10. CCCCLXXXVII. 4. Donii Clas. V. 84. 86.; vel IIIIVIRO IIIIVIRO QVINQ. Grut. p. CCCXLIV. 6. CCCLXXIII. 5. CCCLXXIV. 1. CCCCXXII. 8. CCCCLXI. CCCCLXXXV. 5. Fabrett. Inscr. Dom. Cap. VI. 81. 92. Donii Class. IV. 21. 42. Cl. V. 228. Porro quando numero pares non erant Duumviri, & Quinquennales, IIVIR. IIIIVIR. QVINQ. ita in Faventina Inscriptione apud Gudium pag. I. 4. Vetustorum lapidum auctoritate destitutam sententiam, antiqui Scriptoris testimonio firmare tentavit J. Cæs. Bulengerus de Imperio Rom. lib. V. Cap. 28., ut visum est Sam. Pitisco in Lex Ant. Rom. V. *IIViri Quinquennales*. Is est Plinius Secundus, ex cujus Ep. I. lib. II. hunc locum adducit. *Veritus ne forte inter Quinquennios crearetur*, *qui minuendis publicis sumptibus judicio Senatus constituebantur*. Sed oppido mirum est, quam a textu, & a mente Plinii aberret, qui de Quinquennalibus ibi agi existimat; a textu quidem, quia in emendatioribus editionibus non *Quinquennios*, sed *Quinqueviros* legitur hoc pacto. *Veritus ne forte inter Quinqueviros crearetur &c.*: a mente vero, quia Plinius agit ibi de Romano Magistratu (si tamen hoc nomine appellandus est) Romæ, T. Virginio Rufo Cos. III a Senatu extra ordinem destinato, non de Colonica Quinquennalitate. Fuerunt autem Quinqueviri a Plinio laudati Magistratus extra Ordinem a Senatu creatus, ut publicis sumptibus minuendis incumberet. Ita olim florente Republicâ extra ordinem creati Quinqueviri Mensarii ad liberandum ære alieno populum Livio teste lib. VII. c. 21., Quinqueviri muris, & turribus reficiendis ex eodem Livio lib. XXV. c. 7. Profecto si antiquatis fere usquequaque *IIViris*, quo Civium ambitioni satisfieret, *IIII Viri* creati sunt, ut eâ ratione ad plures summus Coloniarum, seu Municipiorum Magistratus perveniret, ut observat ipse doctissimus Norisius Cenot. Pis. Dis. I. Cap. 3., quis credat uno tempore prorogato uspiam in quinquennium IIViratu, aditum ad honores civibus tam diu præclusum fuisse?

Superest nunc, ut quod opponi posset, diluamus. Fasces ibi memorat Apulejus. At ii proprium Duumvirorum insigne

gne fuerunt. Quis neget? Verum quis fasces solis II Viris prælatas contendat? Florente equidem Republicâ fasces municipalibus Magistratibus negatos recte observat Gothofr. ad l. 174. de Decurion. Cod. Theod., sed Duumviris lictores tantum cum bacillis permissos. Post Tiberii tempora, ut existimat Norisius citato Cap. 3. Dis. I. in Cen. Pis. fasces etiam ab eisdem usurpari ceperunt. Procedente tempore, aliis quoque Municipalibus Magistratibus prælati; Aedilibus nempe: docet idem Apulejus Miles. lib. I. *Sed quid istud? Voti gaudeo, nam & lixas, & virgas, & habitum prorsus Magistratui congruentem in te video: Annonam curamus, ait, & Ædilem gerimus*. At enim Aedilatus fuit alicubi summus Municipiorum Magistratus Ciceron. teste lib. XIII. Fam. Ep. 11. *Constituendi Municipii caussâ hoc anno Ædilem filium meum fieri volui & fratris filium, & M. Cæsium hominem mihi maxime necessarium [is enim Magistratus in nostro Municipio, nec ullus alius creari solet]* Recte quidem Arpini, non item Hypatæ, ubi præter Ædilem alii quoque fuerunt Magistratus, qui lib. III. Miles. Apulejum tamquam homicidam missis lictoribus comprehenderunt. Præterea Aediles Ciceronis universam Municipii Arpinatis Rempublicam administrabant; an non ideo Tullius Bruto scribit, ut ex vectigalibus, quæ in Provinciâ Galliâ Arpinates habebant, pecunias Legati ab Arpinatibus missi celeriter & expedite eo Proconsule exigerent? Verum Ædilis Apuleii ex iis Ædilibus fuit, qui in omnibus fere Coloniis, Municipiisque creabantur, ut Viarum, Ædiumque sacrarum curam haberent, sed præcipue annonæ: fuerunt enim rebus venalibus præpositi, cibariis præsertim, cupediisque quæ vendi in populum solebant, ut justo pretio venderentur, ut erudite docuit G. Panciroll. de Magis. Munic. cap. XIX. quorum munus Pisauri ii nunc obeunt, quos *Regolatori* vulgo vocant. Et vero non solum ille se Annonam curare diserte testatur: *Annonam curamus, ait, & Ædilem gerimus, & si quid obsonare cupis, utique commodabimus*: sed etiam ubi audivit pisciculos tanti Apulejo venditos fuisse, pro Ædilitatis imperio voce asperrimâ piscatorem increpavit, & novo sane coercendi modo, ut venditorem pœnâ afficeret, emptoris pisces nullo reddito pretio spargi, & pedibus conculcari jussit. Quum igitur Ædiles (*) quoque fascibus usi sint, cui iisdem usos fuisse

 Quin-

(*) *Præter Ædiles Seviris quoque Augustalibus concessos fasces docet Arbiter in Satyr.* & quod præcipue miratus sum, in postibus triclinii fasces erant cum securibus fixi, quorum imam

Quinquennales mirum videbitur? Sed de Quinquennalibus Cenſoribus hactenus.

Antequam manu e tabulâ. Fuerunt & alii Quinquennales, qui a duratione muneris nomen acceperunt: Quinquennales nempe Collegiorum, de quibus docte diſſeruit Gothofred. in Comment. ad l. 7. de Piſtor. tit. 3. lib. XIV. Cod. Theod. Quinquennales Ordinis Auguſtalium: Auguſtales enim præter Seviros, Quinquennales quoque habuerunt, ut ſexcentæ teſtantur Inſcriptiones; omnium vero luculentiſſime ea, quam dedit Fabrettus Inſcr. Domeſt. Cap. V. n. 332. L. CARVLLIVS EPAPHRODITVS VI VIR AVG. IDEM QQ.....HVIC VI VIRI AVG. POST CVRAM QVINQVENNALITATEM OPTVLERunt QVI EGIT ANNIS CONTINVIS IIII. Quædam etiam Sacerdotia Quinquennalia fuiſſe ſuſpicari quis poſſit ex vetuſtis Inſcriptionibus, in quibus identidem occurrunt *Flamines Quinquennales*, *Pontifices Quinquennales*. Emus Noriſius Cen. Piſ. Diſ. I. Cap. 5. *Pontifices Quinquennales* exploſit, duaſque ſignificari dignitates, Pontificatum nempe, & Quinquennalitatem in iis lapidibus, in quibus *Pontifices Quinquennales* habentur, eruditis omnibus ſuffragantibus docuit; Idem porro exiſtimari poſſet de Flaminibus. Verum enimvero valde mirum videtur mihi illos tot, quos memorant Inſcriptiones, ex Flaminio, aut Pontificatu Quinquennalitatem adeptos, quum non niſi *gradatim permenſis honoribus*, minoribus nempe Magiſtratibus, ad illam perveniſſe Veteres, Apulejus loco ſuperius laudato teſtetur. Quamobrem Quinquennale aliquando fuiſſe Flaminium æque, ac Pontificatum, facile mihi perſuadeo, eoque magis, quod utraque hæc ſacra dignitas modo temporaria fuit, modo perpetua. Equidem Flaminium ad tempus delatum fuiſſe, patet ex leg. 21. Cod. Theod. de Decurionib. quâ ſtatuit Conſtantinus Curiales poſt *Flaminii honorem, & Magiſtratus, vel Sacerdotii decurſa inſignia* præfectos manſionum fieri non oportere, ut idem Emus Scriptor ead.

imam partem quaſi embolum navis æneum finiebat, in quo erat ſcriptum C. POMPEIO TRIMALCHIONI VI VIRO AVGVSTALI CINNAMVS DISPENSATOR. & *in fragmento Tragurienſi*. Inter hæc triclinii valuas lictor percuſſit, amictuſque veſte alba cum ingenti frequentia comiſſator intravit. Ego majeſtate conterritus Prætorem putabam veniſſe. Itaque tentavi aſſurgere, & nudos pedes in terram deferre; riſit hanc trepidationem Agamemnon, &, contine te, inquit, homo ſtultiſſime: Habinnas Sevir eſt, idemque lapidarius, qui videtur monumenta optime facere.

ead. Dis. I. Cap. 4. animadvertit, & ante eum Guther. (*) de Jur. Pontif. lib. I. Cap. 6: alibi vero perpetuum fuisse idem Norisius laudato capite pluribus docet; Item Pontificatum, quum perpetuus sæpenumero occurrat in vetustis Inscriptionibus, temporarium aliquando fuisse, & ad certum tempus Pontifices creatos ipse Norisius ead. Dis. Cap. 5. recte coniicit.

PETINI APRI MARITI EIVS. Hæc est germana lectio, quam pridem expressit Cluverius immerito a Fabretto reprehensus. Redeat sane Petinius Priscus

Illuc, unde negant redire quemquam.

OB MERITA EORVM Abejenæ scilicet, & Petinii Apri.

IMP . . . . Abrasum est nomen Imperatoris, qui jus commune liberorum concessit. De more eradendi e publicis monumentis nomina eorum, quorum memoriam Senatus abolendam censuisset, sane satis constat. Cujus autem Principis nomen illud fuerit, difficile est statuere; multorum enim legimus memoriam a Senatu damnatam. Si tamen ex characterum formâ certa satis erui posset conjectura, pertinere Inscriptionem ad Commodum existimarem, cujus nomen erasum fuisse testatur Lampridius in f. ejus vitæ. Hanc porro sententiam ipsa erasarum literarum vestigia confirmant, quæ sedulo examine mecum nuper perpendit amicissimus Vir, omnigenâque eruditione clarissimus Sebastianus Pauli Lucensis.

IVS COMMVNE LIBERORVM CONCESSIT. Quid fuerit Jus hoc Commune liberorum ab Imperatore concessum, accurate & dilucide explicare, arduum quidem adeo, & difficile est, ut hoc unum quærendum mihi esse visum sit, quid nempe de eo Viri doctissimi, clarissimique senserint. Primus omnium Marcus Vertranius Maurus J. C. de illo disseruit in libro singulari *de Jure Liberorum* integro Capite XLVI; cujus præcipuas partes, quibus eruditissimi Viri sententia continetur, hic describimus. Ait itaque. *Sane a Principibus solitarii, & orbi conjuges Jus liberorum exoraverunt aut* Commune, *idest numero filiorum addito nullo, & sine distinctione liberorum duorum, aut plurium, aut* Speciale *& nominatim expressum liberorum trium, de quo . . . . . Illud simpliciter, & indefinite postulatum, & exoratum sic appello vetus monumentum sequutus, cu-*

jus

(*) *Lapsus hercle est, & turpiter lapsus Jac. Gutherius citato cap. 6. dum Pontifices, seu Flamines* perpetuos *dictos putat*; quod illorum ministerium publice semper usui esset; *quasi vero* perpetua *dici non possit dignitas, quæ non ad certum temporis spatium, sed in perpetuum collata sit, licet ammitti, vel repudiari posset.*

jus inter deficientes literas hæc Pisauri vestigia restant, si recte ad nos exscriptum pervenit. CVI IMP.....IVS COMMVNE LIBERORVM. *Sed non legitur in libris prudentum indistincte, & generaliter natorum Jus petitum, quin trium exaudiri debeat, præterquam apud Ulpianum de solidi capacitate inter Virum ex Uxorem Epitom. tit. XVI.* Aliquando, *inquit*, Vir ex Uxor inter se solidum capere possunt, velut si uterque vel alteruter eorum nondum ejus sit ætatis, quæ quidem exigitur .... si Jus liberorum a Principe impetraverint, aut si filium filiamve &c........ *Cum a cœlibibus maritos mulctâ relictorum secrevit Augustus Cæsar teste Dione lib. LVI. annuo spatio præstituto, intra quod qui præceptis ejus morem gerere cæpissent, culpâ vacarent; factum est quoque lege Juliâ & Papiâ, sicut ex Tertulliano dicebamus, vel Virorum prudentium ad eam Interpretamentis, ut maritorum inter se discrimen esset, cum patres liberos habentes relicta, quæcumque meruissent, ex uxorum testamento capesserent; & mariti solitarii, aut orbi decimas tantum pro numero liberorum, non item solidum capere poßent, nisi puberem filium vel filiam, trimosve duos, aut novemdierum tres natos habuißent, quæ superius a nobis illuminata in lucem emergunt......... Verum legibus soluti Principes, supplicibus gratificantes, Jus proprium, quibus placuit, communicarunt, & legum gratia, sicut sibi ipsis lege Regiâ facta fuerat, deprecatoribus favorabiliter fecerunt. Inde quamvis neque filium, neque filiam, neque duos trimos, neque tres novemdiales habuißet, si Principem oraßet de Juris beneficio concedendo, & exorasset, potuit pro eo ac si pater fuißet, solidum ex uxoris testamento relictum capere; quæ vetusti Juris ambages dicuntur Theodos. & Valent. II. Augg. ad Albinum Secundum Pr. Præt. & Patricium Novellâ Valent. de Testam. I. Ideoque in personâ Leontii V. spectabilis & Jucundæ uxoris ejus ad alios quoque idem explicantes, necessitatem impetrationis iidem Cæsares apertissime sustulerunt Aetio III. & Symmacho Coss., licet huic Tatianum Annales Collegam tribuant. Porro quum de Principis altaribus conjuges peterent, ut prius decedenti succederet superstes, fusis precibus petere* Jus liberorum *dicebantur. De illo ex Isidoro lib. V. talia proferuntur.* Jus liberorum est, conjugum sine liberis invicem pro loco pignorum alterna conscriptio. *Quæ definitio nisi ad hoc Jus Commune Impetrativum, de quo sermonem habemus, restringatur, non subsistet, & ex superioribus de Jure Dativo, & ex sequentibus de Impetrativo speciali minus proba curioso videbitur............*

Appa-

Apparet item unde illud Commune *dictum*, *quod communiter & ex æquo fingeret orbum*, *& filii quatuordecim annorum*, *aut filiæ duodecim*, *& duorum bimorum*, *aut trium novemdialium esse patrem.* Hæc J. C. elegantissimus. Gothofredus quoque, & Heinnecius rem tetigerunt, ut ex apponendâ annotatione constabit. Fusius nuper rem pertractavit Vir nobilitate, eruditioneque clarissimus Baro de Bimard Gallicâ Epistolâ ad doctissimum Virum Joannem de Abatibus Patricium Pisaurensem, gentilem meum, qui dum hæc prælo committuntur, acerbo fato exstinctus est. Hanc porro, licet editam jam in Tomo XVI. *Bibliotheque Italique* audiam, in Latinum sermonem conversam hic etiam vulgare, operæ pretium visum est, ut eruditissimi Viri laboribus ii etiam, qui Bibliothecâ Italicâ carent, perfruantur.

ETsi mihi Inscriptionem, quæ Pisauri etiamnum in tuâ Patriâ superest, dilucide explanare, haud sane erit æque facile, atque tibi fuit mecum illius exemplar quam accuratissimum communicare; conabor tamen, quam brevissime potero, locos illos, qui negotium facessere tibi videbantur, sedulo examine perpendere; tametsi nesciam, an eam sustinere, ac tueri possim expectationem, quam de me tunc concitaras, quum illam a me satis enucleate exponendam fore confidens, arduam omnino explicandi provinciam demandasti.

ABEINAE C . F . BALBINAE
FLAMINICAE
PISAVRI ET ARIMINI
PATRONAE MVNICIPI
PITINATIVM PISAVRENSIVM
HVIC ANNO QQNAT
PETINI APRI MARITI EIVS
PLEBS VRB OB MERITA EORVM
CVI IMP . . . .
. . . .
IVS COMMVNE LIBERORVM
CONCESSIT
L . D . D . D .

Sæpius

Sæpius prodiit hæc Inſcriptio, at parum diligenter excepta. Primus, ut puto, vulgavit Gabriel Simeonius Illuſtr. degli Epitaf. Ant. p. 67. Inde ſumpſit Gruterus, novaque de ſuo menda adjecit pag. CCCXXII. n. 8. Cluverius, qui conſequutus eſt, quædam emendavit, quædam corrupit Ital. Antiq. p. 621. Fabrettus Inſcr. Dom. Cap. IX. p. 597. Cluverii quidem correctionem ſuſcepit, at lapidem vix inſpexiſſe videtur; in quatuordecim enim lineas Inſcriptionem deſcribit, quum treſdecim tantum tuum exemplar exhibeat; ea, in quibus ab Inſcriptione Fabrettum aberrare deprehendi, ſuis locis adnotabo. Demum Cardinalis Noriſius Cenot. Piſan. p. 73. eamdem pro re natâ laudavit. Nemo tamen integram explicationem vulgavit, aut plurimas, quæ occurrunt, difficultates ſoluit, quod ego ſingillatim præſtabo.

ABEINAE. Fabrettus l. l. edidit ABEIENAE; hinc gentem Abejenam *illarum gentium cenſui annumerat, quæ in Gruteri Theſauro deſunt. Simeonius vulgaverat ABEINAE; ac ego quidem prorſus ignoro, quonam ex inemendato exemplari hauſerit Gruterus ALBIAE.*

FLAMINICAE PISAVRI ET ARIMINI. In eas hic delabi incipimus difficultates, quas mihi enodandas propoſui. Horum ſequentiumque verborum naturalis ſenſus eſt, Abeinam Flaminicam fuiſſe Piſauri, & Arimini: Patronam vero municipii Pitinatium Piſaurenſium. Quidam autem ſine exemplo eſſe volentes, eamdem feminam duplici ſacerdotio functam fuiſſe, id ſibi ſumunt, Abeinæ Balbinæ munera ita diſtinguenda eſſe: Flaminicæ Piſauri: & Arimini Patronæ: Municipi Pitinatium Piſaurenſium: *adeout de illorum ſententiâ Abeina Flaminica fuit Piſauri, Patrona Arimini, Civis vero municipii Pitinatium Piſaurenſium: Id ſi verum eſſet, ſingularis profecto exiſtimanda eſſet hujus Inſcriptionis ſyntaxis; poſtquam enim inſculptum fuerat FLAMINICAE PISAVRI, dici ſtatim debuit PATRONAE ARIMINI, conjunctio vero ET non inter primum & ſecundum periodi membrum, ſed ante ultimum collocari, atque ita legi: FLAMINICAE PISAVRI, ARIMINI PATRONAE, ET MVNICIPI PITINATIVM PISAVRENSIVM; alioqui confuſio minime poteſt evitari.*

Ac, ut omni ex parte hæc ſententia corruat, ſat erit oſtendere, falſis illam dumtaxat niti fundamentis. Enimvero ſine exemplo non eſt, eamdem feminam duabus in Coloniis Flaminicam fuiſſe; Ariminum, ut ne longius abeam, eadem illa Urbs, cujus Flaminica fuit Abeina, præclarum nobis ſuppeditat exemplum in Grut. p. CCCXXII. 2. & iter. MLXXXVIII. 15.

CAN-

CANTIAE

L . F . SATVRNINAE

PATRON . COLON

FLAMINICAE

SACERD . DIVAE PLOTINAE

HIC ET FOROSEMPRONI

D . D

Quandoquidem igitur Cantia Sacerdos fuit Divæ Plotinæ Arimini, & Forosempronii, potuit etiam Abeina Balbina Flaminica esse Pisauri & Arimini; aliam præterea FLAMINICAm COLoniæ EMERITENSIS ET MVNICIPI SALACIENsis exhibet idem Gruterus pag. XIII. 16.

Atque ego quidem illud statuere non ausim, duas has Flaminicas per idem tempus duplici sacerdotio insignitas fuisse. Coloniæ *enim, & Municipia, in quibus memoratæ Sacerdotes creabantur, duo sacrificiorum genera habuerunt, peculiare alterum, alterum universis civibus Romanis commune. Facile profecto intelligere possumus, quo pacto una dumtaxat Flaminica duarum Coloniarum peculiaribus sacrificiis sufficere potuerit: verosimile enim non est in eumdem anni diem illa incidisse; at vero quonam unquam modo universo Populo Romano communia facere potuisset sacrificia, quæ statum diem in Kalendario habebant, eoque die in omnibus Urbibus, quæ civitatis Romanæ jure fruebantur, celebrari debebant? Certum est enim Flaminicis æque ac Flaminibus sacrificiorum curam demandatam vel Tertulliano teste de Idolat. c.* 10. Flaminicæ & Ædiles sacrificant.

Jure igitur suspicari possumus Flaminicas eas, quæ duarum Urbium sacerdotia habuerint, non illa per idem tempus, sed primo unum, deinceps aliud gessisse. Flaminium equidem qua viris, qua feminis ad certum, definitumque tempus haudquaquam mandabatur. Quidam enim dum viverent, eo sacerdotio fungebantur, & Flamines perpetui *ac* Flaminicæ perpetuæ *dicuntur in Veterum Inscriptionum Collectionibus, præcipue in Grut. pag. XIII.* 6. *CI.* 3. *CCCXIX.* 5. *CCCCXIV.* 1. *&c. Quidam in quinquennium*

 elige-

eligebantur , *idcirco* Flamines quinquennales *appellati ; ac quamquam quidem Flaminicarum quinquennalium nullum modo ſuccurrat exemplum , illas etiam exſtitiſſe non dubito ; Quidam denique ad annum creabantur, qui in vetuſtis Inſcriptionibus* Flamines, *ac* Flaminicæ *abſolute dicuntur ; Atque hi quidem expleto unâ in Urbe Flaminio , non modo idem ſacerdotium adipiſci in aliâ potuere : ita C. Cornelius Minucianus Plinii Junioris familiaris , ad quem illius exſtant Epiſtolæ lib III. ep. 9. IV. 11. & VII. 22., Bergomi primum Divi Claudii Flamen fuit , mox Mediolani Flamen Divi Trajani , quemadmodum ex veteri Inſcriptione diſcimus apud Gruter p. CCCXCVI. 8. verum etiam ac multo magis in eâdem , in quâ antea geſſerant ; inde in antiquis Inſcriptionibus ſæpe occurrunt* Flamines *ITERVM vel* $\overline{II}$*: unicam deſcribere non piget ex Greg. Mayanſ. Epiſt. lib. III. p. 148. in Hiſpaniâ inter Sagunti rudera repertam.*

C . VOCONIO . C . F .

GAL . PLACIDO . AED

$\overline{II}$VIRO $\overline{II}$. FLAMINI

$\overline{II}$. QVAESTORI

SALIORVM . MAGISTRO

Si quis itaque Abeinam Balbinam uno tempore duplici ſacerdotio præditam fuiſſe contenderet, contra quam exiſtimavimus, opponere dumtaxat poſſet conjunctionem ET , ex qua , quum inter duarum Urbium nomina collocetur , ſatis commode demonſtrari videtur, in ambabus illam per idem tempus Flaminicam fuiſſe . Attamen certum eſt particulam ET non modo ſignificationem copulativam habere , verum etiam disjunctivam ; hæc enim eadem conjunctio in aliis Inſcriptionibus occurrit , in quibus honores ſeu officia , quæ a memoratâ particulâ conjunguntur , eodem tempore adminiſtrari nequaquam potuerunt . Invenimus exempli cauſſâ in Grut. pag. CCCCXCIII. 1. Priſcum quemdam TRIBunum MILitum LEG. I ADIVTR. ET. LEG. X FR. ET. LEG. IIII. GALLICAE , quem tamen nemo idcirco exiſtimabit uno tempore trium Legionum Tribunum fuiſſe , quæ in longe diſſitis provinciis ſtationes habebant . C. item STATIVS POLLIO in aliâ veteri Inſcri-

Inscriptione MILes dicitur LEG. V. ET. XIII. Quis autem putabit umquam militem hunc duplex stipendium accepisse, eodemque tempore quintæ, & decimætertiæ legioni adscriptum fuisse? Nonne intelligi inde licet illum in quintâ primum, deinceps in decimatertiâ legione meruisse? Abeinæ igitur & Cantiæ Inscriptiones itidem explicari possunt; quum unica particula conjunctiva ET sufficere non videatur, ut illas duarum Urbium sacerdotium per idem tempus gessisse statuendum sit: potest enim sine ullâ controversiâ existimari, Cantiam & Abeinam ambarum Urbium sacerdotio diversis annis insignitas fuisse. Ac si concedendum quoque esset, memoratas feminas eodem tempore duplex Flaminium gessisse, unum ab alio sustinetur exemplum; ita ut minime de conceptâ sententia decedere cogar: illud enim semper certum, immotumque restat, legendam continuate Inscriptionem Flaminicæ Pisauri & Arimini, *quod demonstrandum suscepi.*

Ex iis, quæ huc usque deduximus, illud sequitur, ita distinguendos esse Abeinæ Balbinæ honores, ut Flaminica fuerit Pisauri, & Arimini: Patrona vero Municipii Pitinatium Pisaurensium; MVNICIPI enim in Inscriptione ponitur pro MVNICIPII, quemadmodum alibi Pompei *pro* Pompeii, Virgili *pro* Virgilii, *& apud Horatium* ingeni *pro* ingenii. *Cellarius Geogr. Ant. lib. II Cap. 9. p. 595. ed. noviss. post Cluverium duo* Pitina *distinguit. Primum in Piceno fuit, ejusque meminit Plinius lib. II c. 103.* in agro Pitinate trans Apenninum fluvius Novanus, omnibus solstitiis torrens, bruma siccatur: *Nomen, & vestigia supersunt duobus paullo plus passuum millibus a Civitate Aquila in loco, qui vulgo dicitur* Torre di Pitino; *Veterum Vestinorum Urbs fuit, quemadmodum tradit Ptolemæus Vomano, quum veteres* Novanum *dicebant, amni proxima; ita L. Holstenius in Notis ad Cluver. & Harduinus in Comment. ad Plinium.*

Alterum Pitinum in Umbria fuisse docet nos Ptolemæus Geogr. lib. III c. 1. Pitinum Pisaurense *dictum fuit, quod prope Pisaurum, sive Isaurum amnem, quem hodie* Foglia *appellant, situm erat. Cluverius Ital. Ant. lib. II. c. 16. Pitinum Pisaurense ibi olim fuisse existimat, ubi nunc Maceratæ, quam Feltriam ad distinctionem Picenæ vocant, oppidum conspicitur. Secus sentit Fabrettus Inscr. p. 658. qui Maceratam, quum tribus circiter milliariis a* Foleâ, *seu* Pisauro *flumine distet, vetus Pitinum fuisse negat: in eum vero errorem ideo Cluverium incidisse docet, quod anonymum quemdam torrentem, ad quem jacet Macerata, pro Isauro, in quem ille se exonerat, acceperit. Tamen, ut verum*

 fate-

fatear, trium milliarium intervallum, quo ab Isauro Macerata disjungitur, vix tanti esse videtur, ut eidem oppido Pitini Pisaurensis nomen detrahendum omnino sit; ac ego quidem cum Holstenio saltem existimarem, antiquum hoc Municipium in lævâ Isauri ripâ situm olim fuisse e regione Maceratæ, quæ fortasse ex illius ruinis ædificata fuit, ac inde a maceriis Macerata *appellata.*

HVIC ANNO QQNAT. *Gruterus & Fabrettus ediderunt ANNO QVINQVENAL, integrum verbum compendio, quod in marmore visitur, substituentes; ac illa quidem nota QQNAT pro QVINQVENNALITATIS singularis est: aliam tamen æque singularem offendi in Gratianopolitanâ Inscriptione, parum accurate ab Allardio editâ Lett. sur les Antiq. de Grenobl. p. 7.*

T . C . H

SECVNDO

QQV. IIVIR

Nota enim QQV. exponi debet Quinquennali. *Cæterum nemo, nisi qui sit in re antiquaria plane rudis, ignorat, Quinquennalitatem Magistratum fuisse in Coloniis, & Municipiis, Romanæ Censuræ respondentem; alicubi tamen princeps fuit Magistratus, quod vel ex Apuleii loco constat in lib. X. Metam. ab eruditis in hanc rem sæpe adducto. De Quinquennalitate uberrime disseruerunt Emus Norisius Cenot. Pis. & doctissimus Philippus a Turre in Dissertation. de Colon. Forojuliensi ad calc. Monum. Vet. Ant. p. 362. & seqq.*

PETINI APRI MARITI EIVS. Gruterus habet PETINI PRISCI, quem Fabrettus sequitur, reprehenso per summam injuriam Cluverio, qui recte ediderat PETINI APRI.

PLEBS. VRB. OB MERITA EORVM. Subaudiri hic debet verbum posuit, *quod exprimi in antiquis Inscriptionibus nequaquam solebat. Ex hoc versiculo abunde constat, agi hic de statuâ Abeinæ Balbinæ positâ, cujus basis Inscriptione, quam explicamus, insignis adhuc superest. In Coloniis, Municipiis, cæterisque Romani Imperii Urbibus, Ordo Decurionum, interdum etiam Plebs, ut optime meritos cives, aliquâ grati animi testificatione prosequeretur, publice statuas illis decernebat, quod ex innumeris propemodum vetustis Inscriptionibus constat; ac in earumdem quidem statuarum basibus causam inscribebat, cur statua posita fuisset.*

ſet. Cicero Philip. IX. ſtatuæ honorem P. Sulpitio Rufo, qui in Legatione ad M. Antonium exceſſerat e vitâ, tribuendum cenſet, cauſſamque in baſi inſcribendam: quod is pro Republicâ mortem obierit, eamque cauſſam in baſi inſcribi. *Ob merita igitur propria, & Petinii Apri mariti, ſtatua Abeinæ Balbinæ a Plebe Piſaurenſi ſtatuta fuit.*

CVI . . . . *IVS' COMMVNE LIBERORVM CONCESSIT. Nemo unus e tot Scriptoribus, qui hanc Inſcriptionem aut recitaverunt, aut laudaverunt, quid fuerit* jus commune liberorum, *de quo hic agitur, explicare (*) tentavit. Ac illud quidem maxime cavendum puto, ne quis memoratum jus cum eo jure confundat, quod patres cives Romani in proprios liberos habebant, quodque* jus patriæ poteſtatis *dicebatur; ac quamquam patria poteſtas propria fuerit civium Romanorum, nullique alii homines talem in liberos habuerint poteſtatem, ut Juſtinianus docuit: tamen jus hoc patriæ poteſtatis pars fuit* Juris Quiritium *quod univerſis civibus Romanis commune erat; proinde Piſaurenſibus etiam commune factum fuit, poſteaquam Piſaurum Colonia deducta fuit A. U.* 569. *Liv. lib.* 39; *neque vero confirmatio aliqua, aut nova conceſſio impetranda erat in Italiâ poſt legem Juliam, quæ cum univerſis Italis plenum civitatis Romanæ jus communicavit. Longe igitur diverſum, ac omnino diſſimile fuit* jus commune liberorum, *quod ut accuratius explicem, ignoſcas mihi Vir humaniſſime, rogo, ſi præſcriptum epiſtolæ modum aliquantulum exceſſero.*

Auguſtus veteri exemplo atque inſtituto ſapientiſſimi cujuſque legislatoris in illud ſemper incubuit, ut, quantum ille potuiſſet, populum Romanum per matrimonia propagaret. Id ut aſſequeretur, plures leges conſcripſit; quibus conjugia præmiis, cœlibatum pœnis afficeret; inter has celeberrima & ampliſſima eſt ultimo loco lata, quæ a Coſſ. qui legem rogaverunt A. U. DCCLXII. Papio, & Poppæo lex Papia Poppæa *dicta eſt. Ac id quidem adeo cordi Auguſto fuit, ut in Senatu longa oratione, quam retulit*

(*) *Præter Vertranium Maurum, cujus verba ſuperius adduximus, Jacobus Gothofredus ad l. 4. Cod. Theod. de Jur. liberorum, de Jure communi liberorum in Inſcriptione noſtra memorato elegantiſſime diſſeruit* Mutua, *inquit*, conjugum teſtamenta, qui liberos non habent, duplici nihilominus ratione ſubſiſtunt. I. Si junctis precibus mutuam ſui inſtitutionem Principi . . . . inſinuaverint. II. Si communium liberorum jus conjuges reſcripto Principis impetraverint: Communium, inquam liberorum, quomodo etiam vocatur l. 9. infr. de infirmandis his quæ ſub Tyran. imo & in veteri Inſcriptione, quæ Piſauri &c. ubi jus Commune liberorum proculdubio male expreſſum: Scriptum fuerat, vel ſcribendum IVS. COMMVNI. ideſt Communium liberorum. *Conſonat Heineccius in doctiſſimo Commentario ad l. Juliam & Papiam lib. II. cap. 15. ſ. VIII; ait ille:* vocatur alias jus commune liberorum apud Gruterum . . . . quamvis ibi erraſſe crediderim vel lapicidas vel deſcriptorem, poſitumque conjiciam IVS COMMVNIVM LIBERORVM.

tulit nobis Dio. lib. LVI. init. , *cœlibes ignominiâ notaret* , *eos vero qui matrimonio se junxissent laudibus extolleret*.

Lex igitur Papia Poppæa cives Romanos in plures gradus distribuit pro eorum matrimonio , *liberisque* , *numerove liberorum*. *Cives Romani* , *qui intra tempus* , *quod ad uxorem ducendam a lege præscriptum fuerat* , *matrimonium non contraxissent* , *non modo a muneribus* , *&* *honoribus excludebantur*, *verum etiam vectigal quoddam pendere cogebantur* , *quod* Uxorium *appellabatur Festo teste lib. XXI.* Uxorium pependisse dicitur, qui, quod uxorem non habuerit , æs populo dedit ; *præterea nihil ex testamentis accipere poterant* , *nisi sexto saltem cognationis gradu testatorem attigissent* , *aut intra centum dies a morte testatoris* , *matrimonium contraxissent* , *quemadmodum Ulpianus docet tit. XVII; demum in suo quisque ordine velut infimus civis habebatur* ; *ac in theatris* , *cæterisque locis* , *ubi gradus ordinibus assignati erant*, *postremi sedebant*.

Honoratius sedebant mariti , *quibus Augustus certum locum in spectaculis assignavit :* maritis de plebe proprios ordines assignavit; *inquit Svetonius in Aug. c.* 44. *Hinc Martialis jocus*, *respicit lib. V. ep.* 42. *in Didymum quemdam* , *qui quum uxorio operi naturâ ineptus esset*, *jus annulorum aureorum*, *equestrem nempe ordinem ab Imperatore petierat :*

Sedere in equitum liceat an tibi scamnis
Videbo, Didyme: non licet maritorum.

hi tamen, *quum liberos non suscepissent*, *semissem dumtaxat hereditatum*, *legatorumve*, *quæ illis testamento obvenissent*, *capere poterant*, *semisse altero ad fiscum pertinente l.* 13. *ff. de Jur fisc.*

His itidem præferebantur patres , *ut ex A. Gellio constat qui lib.* 11. *c* 15. *ait:* Sed postquam soboles Civitati necessaria visa est , & ad prolem populi frequentandam præmiis , atque invitamentis usus fuit , tum antelati quibusdam in rebus qui uxorem, quique liberos haberent; *id vero in honoribus capiendis maxime enituit : ii enim* , *qui liberos haberent* , *infecundos maritos præcedebant ; ita Calestrius Tyro* , *qui cum juniore Plinio simul militiæ nomen dedit* , *simul Quæstor fuit*, *Tribunus tamen primum renunciatus est*, *quia pater erat :* Simul militavimus, *ait Plinius lib VII. ep.* 16. , simul Quæstores Cæsaris fuimus; ille me in Tribunatu liberorum jure præcessit.

Omnibus vero præstabant cives illi , *qui tres liberos* , *pluresve suscepissent : non modo enim in honorum petitione illorum primum ratio habebatur* , *verum etiam plura iisdem*, *eaque maxime utilia*

lia jura data ſunt. Jam inde a Divi Julii temporibus in agri publici diviſione trium liberorum patres prælatos animadvertimus, Cæſar enim quemadmodum tradit Svetonius capit. 20. *campum Stellatem, agrumque Campanum diviſit XX. millibus civium*, quibus terni pluresve liberi eſſent. *Hadrianus Imperator bona damnatorum, quæ ad fiſcum pertinebant, illorum liberis conceſſit l. 7. §. 3. ff. de bon. damnat. & ibi gloſ.* ſi plures eſſent, *nempe ſi tres ſaltem, ut communis Juriſconſultorum fert opinio.*

Ac illud quidem grave, & moleſtum civibus illis accidebat, qui legislatoris voluntati obſequentes uxorem duxiſſent, neque tamen liberos ſuſcipere ex eâ potuiſſent, omnium præmiorum beneficiorumque expertes eſſe, quæ iis paterent, qui neque majore ſtudio, neque alacriori voluntate legi obtemperaſſent, ſed caſu dumtaxat aliquo, atque fortunâ fecundam ſibi uxorem adjunxiſſent. Ut igitur Cives hi a propoſito non deterrerentur, ſiquidem ſingularis eorum in patriam charitas, & amor conſtaret, Imperatores jura illis omnia, quæ trium liberorum Patribus, legibus conceſſa erant, reſcripto largiebantur. Ecce autem quid fuerit jus trium liberorum, *adeo a vetuſtis Scriptoribus celebratum. Martialis lib. II. ep. 91. 92. id jus a Domitiano impetravit: Plinius a Trajano lib. X. epiſt. 2; ac non ſibi ſolum, ſed etiam neceſſariis ſuis Voconio Romano lib. II. epiſt. 13. & Svetonio Tranquillo lib. X. epiſt. 95. At vero ſi Imperatores nimium faciles ſe ad illud concedendum præbuiſſent, multa profecto incommoda oriri inde in Rempublicam potuiſſent, plurimique ea ſpe ducti veros liberos procreare nequaquam tentaſſent. Talis certe fuit Dento ille, quem elegantiſſime mordet Martialis lib. VIII. ep. 31. Is, quum uxorem duxiſſet, eâdem domi relictâ Romam venerat, ut jus trium liberorum a Principe impetraret; denunciat itaque illi lepidiſſimus Poeta, ſi diutius in Urbe moram traxiſſet, quum domum revertiſſet, quattuor liberos inventurum loco trium, quorum jus ut a Principe peteret, Romam veniſſet.*

Nam tu dum longe deſertâ uxore moraris, (*)
Tres quæris natos, quattuor invenies.

Idcir-

(*) *Ita verſiculum hunc in ſua epiſtola doctiſſimus Bimard deſcripſit; vulgatæ editiones, ac illa præſertim, quæ ex Muſæo Petri Scriverii emendata prodiit, habent*

Nam tu dum longe deſerta uxore, domoque

Codex tamen membranaceus MS. qui apud me ſervatur, habet

Nam tu dum longe deſerta uxore, diuque

quod maxime probo; atque ita editum poſtea vidi in Edit. Corn. Schrevelii Lugd. Batav. 1656. *apud Franciſcum Hackium.*

Idcirco Imperatores raro admodum atque ægre memoratum jus largiebantur. De Galbâ tradit id Svetonius cap. 14. *De se ipso Trajanus ad Plinium lib. X. ep. 96.*

Neque vero viri dumtaxat trium liberorum jus petebant, sed etiam feminæ, quæ gravi de caussa, dignaque scriptione illo indigebant. Ex lege XII. Tabularum filii matribus ab intestato non succedebant, neque matres filiis; & primus quidem Divus Claudius matri ad solatium liberorum amissorum legitimam eorum detulit hereditatem lib. III. Inst. tit. III. §. 1. 2; *Postea autem S. C. Tertylliano, quod D. Hadriani temporibus factum est, illud cautum fuit, ut ingenua si tres liberos peperisset, libertina si quatuor ad bona filiorum filiarumve intestato mortuorum admitteretur: Justiniano teste lib. III. Inst. tit. III. §.* 1. *&* 2.

Lex Papia Poppea Juri trium liberorum, *ut diximus, occasionem dederat, eademque juri communium liberorum locum fecit, quod sæpe* jus liberorum *appellatur; in Codice vero Theodosiano l. 9. de infirmand. his quæ sub Tyrann.* jus communium liberorum, *&* jus commune liberorum *in Inscriptione nostra; quamquam enim* jus trium liberorum *ea omnia commoda secum ferret, quæ* jure communium liberorum *continebantur, tamen duo memorata jura valde differebant, quod demonstrandum suscipio.*

Jus liberorum quemadmodum tradit Isidorus Orig. lib. V. c. 24. *in eo positum erat, ut vir & uxor, qui communes liberos non habebant, invicem ex testamento succedere possent:* jus liberorum est conjugum sine liberis invicem pro loco pignorum hereditatis alterna conscriptio. *Lege Papia Poppea, quemadmodum Ulpianus tit. XV. docet, conjuges ex mutuis testamentis decimam dumtaxat partem capere poterant* matrimonii nomine; *totidemque alias partes decimas, quot liberos haberent ex priori conjugio superstites; aliamque item decimam si filium filiamve communem post nonum natalis diem amisissent. Id autem religiose adeo servabatur, ut Augustus, quum nullos ex Livia liberos suscepisset, volens ex triente illam heredem sibi conscribere, veniam legis a Senatu petiit Dione teste lib. LVI. qui ait:* testamento suo Augustus Tiberium ex besse heredem scripsit, ex triente reliquo Liviam, ut quidam ajunt; ut enim illa in partem ejus hereditatis veniret, veniam legis a Senatu petierat, ut ei tantumdem relinquere liceret.

Itaque vir & uxor invicem ex asse heredes esse non poterant, nisi tempore mortis filius filiave communis superesset, aut uxor prægnans intra decimum a viri morte mensem peperisset; idemque

juris

juris erat, si quatuordecim annorum filium, vel filiam duodecim amisissent, trimosve duos, aut tres novemdiales; illud quoque animadversione dignum est, solidum ex testamento percipere conjuges potuisse, si uterque vel alteruter eorum nondum ejus ætatis fuerit, quæ ad prolem suscipiendam a lege præscripta erat, nempe si vir minor annorum XXV. fuerit, aut uxor annorum XX. minor: item si annos lege præfinitos in matrimonio excesserint, nempe vir LX. annos, uxor vero L.

Verum tametsi legis asperitas tot tantisque modis mitigata fuerit, tamen iis, qui ex lege matrimonio se junxissent, ac in supremis tabulis amorem, quo constante matrimonio incensi fuerant, utili testificatione significare vellent, nihil gravius, nihil odiosius accidere poterat, quam liberâ testamenti factione privari. Et vero si prolem illis natura denegavit, id certe nulla eorum culpa accidebat; ætatem autem a lege præscriptam expectare, nempe ut vir LX. annos attigisset, uxor vero L., id profecto erat fortunæ voluntatem suam committere: nemo enim unius usuram horæ sibi ad vivendum datam esse certo scit. Quamobrem Imperatores infecundis conjugibus idem jus, quo illi fruebantur, qui communes liberos habebant, aliquando concesserunt, quod jus commune liberorum *dicebatur. S. Augustinus cont. Julian. lib. III. tale jus negatum fuisse docet iis,* quorum anni simul ducti & computati centum transiisse dicerentur. *Sæpe tamen concessum fuisse discimus ex duobus Ulpiani titulis, quos hactenus exposui; ac Abeina quidem Balbina aliud suppeditat exemplum. Ex iis, quæ dicta sunt, facile intelligere possumus, Abeinam, quum hæc illi posita Inscriptio fuit, nondum quinquagesimum ætatis annum attigisse: nullos ex Petinio Apro conjuge liberos procreasse: nullos item ex priori conjugio; Flaminicæ enim univiræ dumtaxat capiebantur, ut Tertullianus testatur de exhort. castit. c. 11. & de monog. c. 17. ac demum ab Imperatore* jus commune liberorum, seu jus communium liberorum *impetrasse, nempe jus solidi ex viri testamento percipiendi, quod habuisset, si liberos ex illo suscepisset. Quidquid de jure liberorum diximus, mirifice confirmatur a Paulo J. C. lib. IV. Recept. Sent. Tit. 9. §. 9 ait ille:* Jus liberorum mater habet, quæ tres filios aut habet, aut habuit, aut neque habet, neque habuit; habet cui supersunt: habuit, quæ amisit: neque habet, neque habuit, quæ beneficio Principis jus liberorum consecuta est; *cujus periodi ultimum membrum, casum in Inscriptione nostrâ memoratum repræsentat.*

Nomen Imperatoris, qui Abeinæ jus commune liberorum concessit, con-

consulto erasum est; inde patet unum ex iis illum fuisse, quorum memoriam Senatus abolendam, nomenque e publicis monumentis ubique eradendum censuit. Plures ex hoc numero fuerunt, quod peculiari dissertatione ostendi; at difficile, ne dicam impossibile est, statuere cuinam ex tot improbis Principibus beneficium Pisaurensi Flaminicæ concessum, referendum sit: illud tamen vel Domitiano, vel Commodo assignandum esse existimo; ideo enim ut memorati juris concessio publico monumento consignari mereretur, legem Papiam Poppæam summâ adhuc religione observari oportebat; ac proinde, quum illam a Severo Imperatore temperatam fuisse ex Tertulliano in Apologet. c. 5. discamus, Abeinam antequam Severus imperio potiretur, vixisse statuendum est; erasio itaque hoc pacto suppleri potest. CVI IMP. CAES. DIVI VESPASIANI F. DOMITIANVS AVG. *aut* IMP. CAES M. AVRELIVS ANTONINVS COMMODVS P. F. AVG. IVS COMMVNE LIBERORVM CONCESSIT. *&c.*

Cæterum omnia hæc legis Pappiæ Poppeæ capita a Christianis Imperatoribus abolita omnino fuerunt. Constantinus junior pœnas cœlibum & orborum sustulit, omnibusque æquam esse conditionem capessendi quod quisque mereretur, sancivit lege An. Ch. 339. conscriptâ, quæ habetur sub. l. 1. C. de infirmand. pœn. cœlib. Lapsus est Justinianus Nov. LXXVIII. C. 5. tum quando memoratam Constitutionem Constantino Magno Constantinopolitanæ Urbis conditori assignavit; lex enim Constantini, Constantii, & Constantis nominibus inscripta est, lataque Constantio II. & Constante Coss., qui altero post Constantini Magni obitum anno Consulatum inierant. Anno Ch. 410. Theodosius junior inter virum & uxorem rationem cessare ex lege Papiâ decimarum, & quamvis non interveniant liberi, ex suis quoque eos solidum capere testamentis decrevit l. 2. C. eod., ac jus liberorum omnibus concessit l. 1. C. de jur. liberor. Denique Anno Ch. 528. Imperator Justinianus matribus filiorum intestato mortuorum legitimam successionem detulit sublatis omnino S. C. Tertylliani conditionibus l. 2. C. eod. quo jus trium liberorum penitus obliteratum est.

Ex iis, quæ hactenus disputavimus, intelligitur prænomen relativum CVI *referri non posse ad Plebem Urbanam, ut quidam existimabat; non enim fieri potuit ut Imperator præcipui legis Papiæ capitis veniam universæ plebi Pisaurensi tribuerit, ac tale jus coloniæ Romanæ indulserit, quo Urbis parentis incolæ carebant. Enimvero quænam probabilis caussa afferri potest, cur Pisaurenses eâ lege solueret, quâ augendæ soboli, multiplicandæque Italicæ ju-*

ven-

ventuti prospectum fuerat? illud contra recordari oportet, Inscriptionem hanc in honorem Abeinæ positam fuisse, adeoque ad eam pertinere quidquid illâ continetur, ac proinde ridiculum profecto fore, si in Inscriptione privatæ civi positâ, præter omnem expectationem privilegium universæ plebi concessum, celebratum fuisset. Præterea grammaticæ leges id nequaquam paterentur; anne ita construi potest plebs urbana Pisaurensium ob merita eorum, cui Imp. jus commune liberorum concessit? *dici certe debuit* plebs Urbana, cui Imp. jus liberorum concessit, ob merita eorum. *Supponendum itaque necessario est punctum post* ob merita eorum, *& subaudiendum* posuit, *post quod verbum, novum membrum incipit, in quo prænomen relativum CUI demonstrativi vicem gerit; ac hic quidem loquendi modus utique non insolens est in antiquis Inscriptionibus; unicum T. Plautii Silvani Æliani monumentum in Gr. p. CCCCLIII.* 1. *plura exhibet exempla; quod indicasse sufficiat: longius enim est, quam ut describi possit.*

Hactenus &c.

XXVIII.

EXstabat olim hoc Monumentum apud Mattheum Pardium; sed postquam omnis illius posteritas desiit, penitusque exstincta est, quum in plurium heredum manus illius ædes pervenerint, periit eruditus Lapis, vel in alicujus novæ fabricæ usum misere cessit, quod novi sæpenumero Pisauri contigisse. Dolendum sane ereptas nobis fuisse antiquas tantorum civium imagines, quarum jactura non potuit ex MSS. Codd. suppleri, in quibus solum indicantur; si modo antiquæ illæ erant; potuit enim L. Accio Tragicorum Principi, & T. Accio Oratori celeberrimo marmor illud poni, non solum a veteri aliquo Pisaurensi, sed etiam a recentiori ab hinc annos trecentos, tum quando literarum studia florere multo successu cæperunt, ut præstantissimorum civium memoriam prope intermortuam renovaret; ejusdem profecto ætatis eam censeo esse Inscriptionem quam n. XVII. collocavimus. Operæ pretium me facturum putarem si de clarissimis civibus fusius hic dissererem; verum quum *de illustribus Viris Pisaurensibus* singulari libello agere in animo sit, rem totam in illud tempus integram reservabo.

* XXIX.

SEbaſtianus Maccius Durantinus, de quo in præfatione diximus, Inſcriptionem hanc cum Piſaurenſibus communicavit, & repertam inter Veteris Caſtri Ripenſis rudera apud ſe aſſervari teſtatus, vulgavit lib. I. de Portu Piſaur. Cap. XV., in quo Peregrina Marmora ad nos ſpectantia congeſſit. Opus illud de Portu Piſauri licet publicam lucem numquam aſpexerit, in plurium tamen eruditorum manus pervenit, & præſertim doctiſſimi Lucæ Holſtenii, ut mox videbimus. Non defuerunt ex noſtratibus qui putarent hanc Inſcriptionem a Maccio confictam: in primis Petrus Raſtellius Medicus Piſaurenſis Maccio æqualis eam purum putum Maccii (*) figmentum eſſe pronunciavit. M. quoque Antonius Gozze ex ſua Collectione, in quâ illi locum dederat, liturâ expunxit

De Accia gente agemus, juvante Deo, in libello *de Viris Illuſtribus Piſaurenſibus*.

PAL. Palatina tribu, in quâ etiam cenſebantur Piſaurenſes V. n. XXX.

PAT. III. F. M. Prompta eſſet, & expedita interpretatio *Patrono Trium Familiarum Monetariorum*. Sed quænam in his Civitatibus Familiæ monetariorum? Illud quoque in mentem venit *Patrono Trieris Famæ* vel quid ſimile; Sed quis Patronos Triremium producere audeat? Fortaſſe male deſcripta fuit Inſcriptio atque ita emendari debet PAT. COLL. F. N. *Patrono Collegii Fabrum Navalium*. At ipſe Maccii Codex habet PAT. III. F. M. Fruſtra igitur in hac Inſcriptione emendanda laborem ſuſcipimus.

PATRONO MVNICIPI N̄. Municipii noſtri; Caſtri Ripenſis, ejus nempe, a quo M. Accio Inſcriptio poſita fuit.

OB RESTIT IN STLIT. IVD. Stlitibus (ita enim Veteres pro *litibus*) judicandis præfuit M. Accius. Ex decem viris Magiſtratum hunc conſtaſſe, & Veteres Scriptores, & marmora antiqua teſtantur. Non deeſt tamen exemplum II VIRI STLITIB. IVD. apud Grut. p. CCCCLXXVI. 3. & IIII VIRI STLIT. IVD. p. CCCCXXXVI. 7.

AGRVM METAVR BELLOR. INCENDIIS AMISS. Reſtitutum fuiſſe a M. Accio, dum X Vir ſtlitibus judicandis eſſet,

Agrum

(*) *In Raſtellii ſententiam manibus pedibuſque concedet quicumque Maccii opus inſpexerit de Bello Haſdrubalis lib. IV. pag. 59.*

Agrum Metaurenſem bellorum incendiis amiſſum memorat Inſcriptio. Joannes Petrus Riccius peculiari diſſertatiunculâ marmor iſtud illuſtravit, in quâ M. hunc Accium coævum Aureliano conſtituebat, ab eoque reſtitutum volebat Agrum Metaurenſem amiſſum, ſeu direptum, & deſertum bellorum incendiis, quæ ab Aureliano geſta ſunt cum Marcomannis, quos ille demum circa Metaurum profligavit. Eam Joanni Pilio Fanenſi nuncupavit, a quo pluribus ſane laudibus eſt ornata, ut ex ejus epiſtolâ conſtat, cujus exemplum habeo; Porro in perquirenda Riccii commentatione operam perdidi, nec dolet; quivis enim vel leviter antiquitatis ſtudiis inſtructus contendet Inſcriptionem Aureliano vetuſtiorem eſſe, ſiquidem genuina ſit. Nam, ut verum fatear, hæret hic mihi aqua, ne Maccium falſi arguam. Equidem reſtitutio Agri Metaurenſis bellorum incendiis amiſſi, & publicorum vectigalium conſervatio ejus, qui litibus judicandis tantum præſit, muneris fines longe excedit; neque enim præcipua hæc Principatus œconomia ad privatarum cauſarum Judicem ex officio pertinet; Quod ſi forte M. Accio id a Principe fuiſſet injunctum, & Principem laudaſſet Inſcriptio. Præterea quænam umquam bella agrum Metaurenſem devaſtare potuerunt? Docere illa debuerat Maccius ad ſui lapidis fidem tuendam. Aureliani enim tempora, quæ Riccius ſomniaverat, Palatinæ tribus additio ſatis ſuperque excludit. Mitto M. Accium nullo cognomine; mitto alia, quæ in re nimium clarâ piget jam congerere.

MVNICIP. CAST. RIP. Municipes Caſtri ſeu Caſtelli Ripenſis. L. Holſtenius in Annot. ad p. 620. lin. 52. lib. II. Ital. antiq. Cluverii ait: *Supra Caſtellum Durantis antiqui Oppidi inſignia exſtant veſtigia, quod neſcio, quo auctore Aleriam appellatum tradunt, niſi forte famæ incertâ traditione permoveantur, quum nulla ejus apud antiquos memoria exſtet. Ego Cluverio facile acceſſerim, ut Urbinum Metaurenſe hoc loco fuiſſe credam. De antiquitate, & ruinis ejus Oppidi vide Vincentium Mariam Cimarellium. Sed ex vetuſto lapide, qui Durante in Villâ Montis S. Petri Metaurenſis apud Maccios exſtat, & a Sebaſtiano Maccio lib. I. de Portu Piſaurenſi exhibetur, manifeſte apparet hoc loco olim fuiſſe Municipium* Caſtrum Ripenſe *dictum; eum poſuerunt* MVNICIP. CAST. RIP. POSS. ET INCOL. & in Annot. ad Theſaurum Ortelii litera C. addit: *Caſtellum Ripenſe Municipium ad Metaurum fluvium, ubi nunc Caſtel Durante, ex veteri ejus loci Inſcriptione.*

Equi-

Equidem Castrum, seu Castellum Ripense vel ubi nunc *Castel Durante*, hodie *Urbania*, vel jactu tantum lapidis procul exstitisse contendit Flaminius Tertius in Annalibus Durantinis, qui MSS. apud me servantur. Floruit municipalis iste Scriptor initio sæculi elapsi: res ab illius Castelli hominibus gestas describit, postremamque ipsius eversionem accidisse narrat Anno Salutis MCCLXXVII. operâ Galassi Comitis Montis Feretri, & Urbinatium, dum Romandiolæ Rector esset Guillelmus Durantes Mimatensis Episcopus: hunc vero, ut acceptam ab Ecclesiæ partibus cladem modo aliquo sarciret, dispersos Castelli Ripensis incolas convocasse, novumque Castrum exædificavisse, quod a suo nomine *Castrum Durantis* appellavit. Hanc porro narrationem duobus monumentis constabilivit Tertius, quæ exscribere hic non piget; De eorum vero ingenuitate viderint alii. Primum est Annotatio ab Ughellio jam vulgata cujusdam Monachi, Monasterii S. Cristophori Durantini, ætate, ut videtur, minime posterioris, quam in Protocollo quodam Instrumentorum Ser Nicolai Pacis acta 1307. continenti ipse Tertius se reperisse testatur, eaque sic habet. *Situs ubi nunc est Castrum Durantis erat nostra Abbatia, quem Monaci dederunt Domino Guillelmo Durantis. Et scias quod Castrum antiquum dirutum fuit Anno* 1277., *quod evenit incuriâ hominum, qui populatim iverant ad S. Angelum jam putantes posse frui pace, sed adeo egregie se subito in armis posuerunt, & vias diligenter occupaverunt, ut dicta victoria inimicis magno steterit, ac fuerit valde cara.* Alterum vero sumitur ex narrationibus plurium Instrumentorum anno 1308. & 1309. manu Ser Federici Spinæ scriptorum: unica contentus ero. *In nomine Domini Amen. Anno ejus Nativitatis MCCCVIII. Indictione VI. tempore Dñi Clementis PP. V. die XIV. Mensis Decembris. Cum hoc esset, quod tempore rebellionis Magnifici Viri Galassi Comitis Montisferetri, & Communis & Hominum Civitatis Urbini, & sequacium eorumdem adversus Sanctam Romanam Ecclesiam, & guerræ exinde ortæ inter eos, & Reverendum Virum Dñum Guillelmum Durantem Decanum Carnotensem, qui postea factus est Episcopus Mimatensis, Præsidem, & Generalem Rectorem in Provinciâ Romandiolæ, Civitate, & Comitatu Urbini pro S. Rom. Ecclesia. . . . . Castrum Riparum antiquum situm in Diœcesi Urbini, quod ad fidelitatem, & obsequium dictæ S. Rom. Ecclesiæ in dicta guerrâ tenebatur, per eosdem rebelles invasum, direptum, & destructum fuerit, & ex deliberatione auctoritate licentiâ, & favore atque man-*

mandato ejusdem D. Guilielmi tunc Præsidis & Rectoris Generalis super spiritualibus, & temporalibus in dictis Provinciis pro S. Rom. Ecclesiâ memoratâ, ipsum Castrum positum, & de novo ædificatum & constructum fuerit in solo & loco ubi nunc est & consistit Castrum Durantis, ex hominibus, familiis, personis, & habitatoribus dicti Castri Riparum antiqui invasi & destructi, ut dictum est supra, qui locus tempore constructionis & ædificationis jam dicti Castri Durantis erat sylva & nemus pro majori parte, & pro aliqua in dicta parte erat terra arativa, & vocabatur Sylva Cereti &c. Ut ut hæc sunt, tamen inde non infertur, Romanorum ævo exstitisse Castrum Ripense seu Riparum. Equidem L. Holstenii sententia nostræ huic Inscriptioni unice innititur, quam si quis ab omni suspicionis nebulâ vindicare studuerit, rem profecto eruditis omnibus gratissimam facturum spondeo, mihique in primis, cui Sebastiani Maccii fama cordi quam maxime est.

Quod autem ad Urbinum Metaurense attinet, quam Urbem Cluverius eo loco fuisse credidit, ubi nunc Castrum Durantis extat, illud literatis Viris notum velim anno 1734. ab honestissimo cive Calliensi Francisco Mathias, in suo prædio duobus milliaribus citra Oppidulum, quod *Acqualagna* dicimus, secus fluvium *Candiano*, qui alteri *Burano* jungitur plures repertas fuisse inter nobilis, & ornati ædificii ruinas, veteres Inscriptiones, ex quibus Vir omnigenâ eruditione spectatus Lucas Antonius Gentili Urbinum ibi Metaurense fuisse conjiciebat. Numismata, statuarum fragmenta, exotica marmora, quæ inde Callem transtulit prædii dominus splendidi certe Municipii fidem faciunt; præcipue vero Inscriptiones, quas, quum vulgatæ nondum sint, cum eruditis communicare erit operæ pretium.

D

CLAVDIAE ...

T . FLAVIVS IANVARIVS

ALVMNVS . B—M[1]

C . LI-

C · SAGVRO
C . F . CLV . PRISCO
PR . DESIGN . TRIB . PLB
QVAESTORI . VRBAN
PRAEF . EQVIT . ALAE
PRIM . FLAVIAE . CI
VIVM . R . TRIB . LEGIO
NIS . XXX . VLPIAE . VIC
TRICIS . PRAEF . COH
III LINGON . EQVITA
TAE . PRAEF . FABR
IIII . VIR . QVINQ
PONTIFIC . PATRON
MVNICIPI
DECVRIONES ET
PLEBS VRBANA

L · HEIDIO · SER · FI
SERTVLLAE . IIII.
VIR . QVINQ

C · LIGVSTINIO
C . F . CLV . DISERTO
Ↄ LEG $\overline{XX}$ $\overline{V}$ $\overline{V}$
Ↄ LEG $\overline{IIII}$ SCYTHICAE
ITEM Ↄ LEG $\overline{XX}$ $\overline{V}$ $\overline{V}$
EVOCÁTO AVG
BENEF . PRAEF . PRAET
EVTYCHÉS Ↄ LIB
PATRÓNÓ OPTIMO
OB MERITA
CVIVS DEDICATIONE
DECVRIONIB ET PLEBEI
CRVSTVLVM ET MVLSVM
DEDIT

RNIAE . C . F . GA
RIA . C . F . TERTVL
MATER

POSS . ET INCOLAE. Poſſeſſorum nomine Decuriones intelligi ut plurimum ſolere animadvertit Cl. Gorius in annot. ad Colleƈt. Don. In hac vero Inſcriptione intelligi videntur, quicumque ii fuerint, qui Mataurenſem agrum poſſidebant.

N XXXI.

XXXI.

TAbulam hanc marmoream bifariam divisam, ac aliquibus literis in ipso medio mutilam Hieronymus Arditius in iis, quas alias laudavi, MSS. annotationibus testatur repertam fuisse A. D. 1565. ad D. Claræ, cum aliis basibus, ac marmoribus pulcherrimis, quorum maxima pars a Republicâ Fanestri postea animose comparata, cessit in opus fontis, qui in majori illius Urbis platea conspicitur.

Vulgavit primus hanc Inscriptionem Grut. p. CCCCXLVII. 6. sed fœde corruptam; posterius fragmentum iterum dedit p. MCIII. 4. Emendatiorem edidit Fabrettus Inscript. Dom. cap. X. 207., nec tamen emendatissimam. Demum Gorius rursus illam in Syntagm. Doniano Cl. V. 16. recudit; verum nec is punctum tulit, ut apparebit. Gorius insuper annotatione suâ Inscriptionem nostram exornavit, quam hic, ne doctissimi viri commentatione nostrates fraudentur, integre describo.

P. Alfius Semnianus, Equo publico ornatus, Quæstor, Duumvir, Quinquennalis Pisaurensium in Camilia Tribu census fuit, quem biga posita honoravit Plebs Urbana Pisaurensium ex ære conlato Decreto Decurionum. Scatet pluribus mendis hæc Inscriptio apud Gruterum in 6. CCCCXLVII. non paucis item apud Fabrettum Cap. X. n. 207. In alio Gruteriano lapide eadem honoris caussa exprimitur dedicationis Bigæ positæ in honorem præstantium virorum in 1. p. CCCLII., in qua T. Ancharius Priscus laudatur, CVI PRIMO IIVIRO BIGA POSITA OB EXIMIAS LIBERALITATES ET ABVNDANTISSIMAS SINE EXEMPLO LARGITIONES, quæ ipsa verba in hoc quoque lapide occurrunt. BG POS hoc est BIGAM POSVIT, vel BIGA POSITA quod magis placet. Viris igitur egregie de Republica meritis, qui insigni aliquo beneficio populum sibi devinxisset, largitiones dedissent, itemque spectacula, ludos, & munera gladiatoria edidissent, posita fuit in eorum honorem biga addito titulo, & Inscriptione in Theatris, in Basilicis, in Foro, & in loco Coloniæ, vel Municipii maxime conspicuo, ut in memoria posterorum æternum viverent. In bigis posita effigies ejus Viri, qui tanto honore ornabatur, uti ex marmore Gruteriano collegit Cl. V. Valerius Chimentellius de Honore Bisellii Cap. XLI., quo de Bigarum honore in honorem illustrium virorum positarum luculenter disseruit. Hæc Gorius.

P. ALFIO en primum Gruterianæ editionis mendum, habet enim PALPIO.

CAM.

CAM. *Camilia* (ita enim perſpicue in Gruter. pag. DXXVIII. 4.) tribu. In hac cenſitos fuiſſe Piſaurenſes ex aliis Inſcriptionibus conſtat nempe XXXIV. XLIII. LII. CXXX. CXXXVII. CXXXVIII. CXLI. Verum aliæ Palatinæ tribui illos adſcribunt nempe I. XXXVIII. XXXIX. XL. LVIII; aliæ etiam Sabatinæ videlicet XXXV. CI. Porro ne quis miretur, præſto ſunt exempla. Ariminenſes in *Anienſi* cenſentur apud Grut. p. DLXX. 10. MXCIV. 2. MXCV. 2. MXCVII. 2. MCII. 3. 4. 5. in *Palatina* p. MXCI. 12. MXCII. 1. & in noſtrâ Inſcriptiône XLI., quam bona fide Ariminenſibus reddimus; in *Lemonia* ex veteri Inſcriptione apud Clementinum p. 41., quam mutilam edidit Cl. Gorius in Syntag. Doniano Cl. IV. 31. Auximates in *Velinâ* pag. CCCCXLV. 9. 10. CCCCXLVI. 1. 2. 4. in *Collinâ* pag. CCCCLIV. 8. 9. in *Lemoniâ* p. CCCCLIX. 9. Bononienſes in *Lemoniâ* Grut. p. DXX. 7. DXL. 6. DLVIII. 1. & paſſim. Fabrett. Inſcr. Dom. Cap. III. 526. 647. in *Dumiâ* Grut. p. DCCLXXII. 3. in *Stellatina* p. CCXLVIII. 6. in *Palatina* Reineſ. Cl. VIII. 76. Veronenſes in his noſtris Inſcriptionibus *Camiliam* Tribum habent n. LIX. *Pobliciam* n. LX. Ravennates eidem noſtræ Tribui *Camiliæ* accenſentur pag. DLXVIII. 8. CCCXCIII. 1. CCCCLXXXVI. 7. DCCLXV. 9. *Quirinæ* vero pag. DCCCLIII. 6. Sexcenta alia ex ipſo Grutero peti poſſunt. Illud vero mirabitur aliquis, quod duorum LL. Lucciorum Caſinatium Secundus *Palatina*, Hybernus *Terentina* tribu dicatur in Grut. p. CCCCXXXII. 1. Varietatem hanc animadverterunt Viri docti, Reineſius in primis Cl. II. 24., qui rationes quoque hujuſmodi mutationis inveſtigavit; eaſdem fere probavit & Sponius Miſcell. Sect. II. Art. XI. p. 59. Iis equidem Romana marmora, ut eſt illud Sponii, recte explicantur; poterant enim Romani occaſione adoptionis, habitationis, cenſus, vel ſimili, de una in aliam tribum percommode tranſire, in omnes enim tribus Romani diſtribuebantur. Verum alia cauſſa quærenda eſt in Coloniis, & Municipiis, que integra cum univerſis civibus uni ex tribubus adſcribebantur, ut ex Livio mox adducendo apparebit. Fontaninus in erudito opere de Antiquit. Hortæ lib. I. Cap. 2. cauſſam, quam notaverat antea Jo: Baptiſta Capponius Bononienſis in Patriæ Inſcriptionis explicatione editâ a Malvaſ. Marmor. Felſin. p. 109. attulit, quâ mirifice Hortanas Inſcriptiones illuſtravit, exiſtimavit nimirum occaſione deductionis Coloniæ, Urbes de una in aliam tribum tranſiſſe; verum ea,

plana licet, & ingeniosa, in nostras certe Inscriptiones non convenit. Quamvis enim quater Pisaurum Colonia deducta sit, ut suo loco constabit, quum tamen postrema deductio vel ab Antonio, vel ab Augusto statim superato Antonio facta fuerit, mutatio tribus, ut illa contigerit, cognosci in nostris Inscriptionibus non potest, quæ omnes, nisi ego valde fallor, Antonio ætatæ sunt posteriores. Adhuc igitur latet quamobrem Pisaurenses unà atque eàdem tribu censiti omnes non fuerint, nisi forte id evenit ob eam rem, quod tribu Camilià Sociali bello institutà, mox dissolutà, iterum restitutà mutare tribum pro ratione temporis coacti fuerint Pisaurenses; quemadmodum accidere id potuerit, breviter nunc est explicandum.

Pisaurenses licet civitatem Romanam adepti fuerint jam inde ab Anno U. C. DLXX. quo P. Claudio Pulchro, L. Porcio Licino Coss. Pisaurum Colonia primum deducta fuit non Latini nominis, sed, quantum conjecturà auguror, Civium Romanorum, caruerunt tamen jure suffragii usque ad legem Juliam. Diversam quidem civitatem Romanam a jure suffragii fuisse, nemo est qui nesciat: unicum Livii testimonium affero lib. XXXVIII. c. 36. *De Formianis, Fundanisque Municipibus, & Arpinatibus C. Valerius Tappus Trib. Pl. promulgavit, ut iis suffragii latio (nam ante sine suffragio habuerunt civitatem) esset: Huic rogationi quattuor Tribuni Pl., quia non ex auctoritate Senatus ferretur quum intercederent, edocti populi esse, non Senatus jus, suffragium, quibus velit, impartiri, destiterunt incœpto. Rogatio perlata est, ut in Æmilia tribu Formiani, & Fundani, in Cornelia Arpinates ferrent, atque in his tribubus tum primum ex Valerio Plebiscito censi sunt.* Hoc autem jure Pisaurenses caruisse, non est cur miremur. Carebant ante Valerium Plebiscitum Formiani, Fundani, & Arpinates: Carebant Ariminenses, splendidissimæ licet Coloniæ cives, & undecim reliquæ Coloniæ ex lege M. Livii Drusi Tr. Pl. ad creandam invidiam C. Graccho Tr. Pl. decretæ, earumquæ exemplo carebant ex lege Sullæ Volaterrani, ut ex Cicerone constat, qui in Orat. pro Cæcin. hæc habet. *Deinde quod Sulla ipse ita tulit de civitate* [adimenda scilicet Volaterranis] *ut non sustulerit eorum nexa, atque hereditates: jubet enim eodem jure esse, quo fuerint Ariminenses, quos quis ignorat duodecim Coloniarum fuisse. & a Populo Romano hereditates capere potuisse?* carebant denique Coloni omnes ante legem Juliam,

liam, nisi id per Magistratum domi gestum, aut peculiari lege aliquâ adipiscerentur, ut Viri docti consentiunt. Vidend. Sigon. de Ant. Jur. Ital. lib. II. Cap. 3.

Verum antequam ultra progrediamur, ut clarissimæ & finitimæ Urbis res, quantulumcumque poterimus, tentemus, laudatus Ciceronis locus diligentius nobis est examinandus. Ita enim illum Manutius & Gothofredus interpretantur, ut ex duodecim Coloniarum numero Ariminum expugnant. Ait P. Manutius: *Ariminum non inter duodecim Colonias fuiße (nam illæ deductæ sunt in Italia, Ariminum autem in Gallia, & Ariminum annis multis ante duodecim) sed eodem jure fuisse, quo fuere duodecim Coloniæ.* At vero, quum inter Scriptores de his duodecim Coloniis non conveniat, facile adducor, ut credam, vere Ariminum inter duodecim illas fuisse, quod Tullii verba perspicue videntur indicare; quum præsertim rationes, quas adducit Manutius, re ipsa non ita firmæ sint, ut esse illi videntur. Etenim Ariminum, nisi ego valde fallor, jam tum in Italiâ erat, & Italiæ terminus Rubico, de quo Plinius lib. III. cap. 15. *Rubico quondam finis Italiæ*, & eleganter Lucanus lib. I. v. 213.

Fonte cadit modico, parvisque impellitur undis
Puniceus Rubicon, quum fervida canduit æstas,
Perque imas serpit valles, & Gallica certus
Limes ab Ausoniis disterminat arva Colonis.

Antiquissimus quidem Italiæ terminus fuit Æsis, ut tradit Strabo lib. V. Geogr., fluviolus ultra Senogalliam decurrens, nunc *Fiumicino* dictus, septem fere milliaribus Anconâ distans, quam idcirco *inter Gallicas, Italicasque gentes terminum* appellavit Pomponius Mela de Sit. Orb. lib. II. c. 4. Victis deinde A. U. CCCCLXXI., & usque ad internecionem fusis Senonibus, reliquo juri Italiæ adjuncta est illorum Provincia, *quæ* (ut ait Panuin. in Imp. Rom. Tom. I. Thes. Græu. p. 144. ed. Ven.) *mari, Thuscia, Umbria, amnibusque Æsi, & Rubicone includebatur;* quo tempore etiam Italia, quæ Æsim non excedebat, ad Rubiconem usque producta est, ut diserte ostendit Cluverius Ital. Ant. lib. I. cap. 22. 28. & 29., Senonumque regio, ut inquit Strabo, Umbris attributa, & *Ager Gallicus* ut plurimum, quandoque etiam *Picenus* dicta, ut solide idem Cluverius probat d. lib. I. Ital. Ant. Cap. 29. Verum XII. iste Coloniæ non ante A. U. C. 632., quo Coss. fuerunt Cn. Domitius Ænobarbus, & C. Fannius Strabo Nepos, decretæ sunt, dum C. Grac-

C. Gracchus secundum gereret Tribunatum Plebis. Multo igitur ante quam hæ Coloniæ vel decernerentur, vel deducerentur, in Italiâ erat Ariminum.

Ac illud quidem, quod Manutius addit, non fuisse Ariminum inter duodecim illas Colonias, quia multis annis ante duodecim deducta fuerat, ejusdem profecto est roboris. An iterum quia semel deducta erat, iterum non potuit deduci? Scio id olim in quæstione fuisse; non ignoro Ciceronis responsum *novam Coloniam deduci non posse*, *novos Colonos adscribi posse*. Verum tamen iterum novæ Coloniæ deducebantur, idque exprobat Antonio Tullius Philip. 11: *Tu autem insolentiâ elatus, omni auspiciorum jure turbato, Casilinum Coloniam deduxisti, quo erat paucis annis ante deducta, ut vexillum tolleres, & aratrum circumduceres, cujus quidem vomere portam Capuæ pene perstrinxisti, ut florentis Coloniæ territorium minueretur*. Pisaurum certe quater Coloniam deductam fuisse certo scimus, & suo loco patefaciemus; Ariminum ipsum ab Augusto deductam Coloniam testantur marmora. Verum ne recentioribus istis exemplis utamur, Ap. Claudio P. Servilio Coss. A. U. CCLIX. *Signia Colonia, quam Rex Tarquinius deduxerat, suppleto numero Colonorum iterum deducta est*, ut habet Livius lib. III. Profecto Antium, quo Ti. Æmilio II Q. Fabio Coss. A. U. CCXCVI. Colonia deducta fuerat, ut Livius docet lib. II., L. Furio Camillo, C. Mænio Coss. A. U. CDXVI., ut idem Livius lib. VIII. testatur, *nova Colonia missa, cum eo ut Antiatibus permitteretur, si & ipsi adscribi Coloni vellent. Naves inde longe abactæ, interdictumque mari Antiati populo est, & civitas data: hæc omnium prima ex Latinâ, Civium Romanorum Colonia facta est*. Ac, ut rem peragamus, istæ ipsæ Coloniæ de quibus nobis est sermo, nisi si Panvinius fallitur, quem tamen in hoc decipi minime puto, quum docet in Imp. Rom. Cap. XI. Thes. Gr. p. 470. ed. Ven. Colonias, quas Frontinus lege Semproniâ deductas scribit, ex iis XII. fuisse, quæ a C. Graccho, & Livio Druso Tribunis Pl. deductæ sunt, istæ ipsæ, inquam, Coloniæ in iis fere locis constitutæ fuerunt, quo antea Coloniæ deductæ jam fuerant. Sic porro Velitræ jam inde a Consulatu A. Virginii T. Vetulii Romanorum Colonia, auctore Livio lib. II., T. Geganio, & P. Minucio Coss. iterum novis Colonis frequentata, ut idem Livius testatur, ac Dionysius lib. VII., lege tamen Semproniâ teste Frontino in lib. de *Colon.* tertio Colonia deducta fuit. Item Svessa L. Papirio Cur-

Curſore V C. Junio Bruto II Coſſ. Colonia ſemel deducta, iterum lege Semproniâ deducta eſt, ut idem Frontinus ſcribit. Ex quibus intelligimus, in more quidem fuiſſe, ubi Colonia eſſet, eo Coloniam novam deducere, nequaquam vero vexillum tollere, aratrum circumducere, eaſque ceremonias peragere, quæ in primâ tantum deductione fiebant, & quas omni auſpiciorum jure turbato in Coloniâ a ſe Caſilinum deductâ uſurpavit Antonius.

Sed eo, unde huc digreſſa eſt, revertatur oratio. Piſaurenſes itaque uſque ad belli Socialis ſive Marſici, ut appellant, tempora cives Romani fuerunt, jure tamen ſuffragii caruerunt; hoc autem jus adepti ſunt, quando lege Juliâ datum eſt omnibus ferme Italis, ac tum demum certa illis tribus aſſignata fuit. Ac, ut planius rem explicemus, breviter ſocialis belli exitus eſt indicandus. Plerique Socii P. R. ob acceptam civitatis repulſam, infenſiſſimis animis cum Romanis bellum gerebant; quum autem Etruſci, Umbri unà cum aliis quibuſdam finitimis defectionem molirentur, ut Appianus lib. I. Civil. tradit, veritus Senatus, ne hoſtibus undique orientibus, Urbs opprimeretur, Italis omnibus lege Juliâ civitatem, quod maxime exoptabant, donavit cum jure ſuffragii: *verum novos Cives non in XXXV. tribus, quot tunc erant, diſtribuit, ne veteres in ſuffragiis vincerentur numero, ſed redactis eis in decurias, novas alias tribus conſcripſit* (quarum unam Camiliam fuiſſe, conſtans eſt doctorum Virorum opinio) *in quibus illi poſtremi ferrent ſuffragia*. Quo fiebat, ut quum quinque & triginta veteres tribus in primis vocarentur, quæ ſupra dimidium reliquas excederent, novorum civium ſuffragia nullius ferme eſſent momenti. *Quod conſilium*, ut idem Appianus ait, *ſive tunc non animadverſum eſt, ſive Socii contenti modico tum non requirebant amplius, poſtea tamen deprehenſum novarum ſeditionum fuit materia*. Ac ad eas quidem comprimendas a Cenſoribus Marcio & Perperna, ut Panvin. de Civit. Rom. Cap. LI. Theſ. Gr. Tom. I. p. 380. tradit, decem illæ tribus, ſeu ut alii opinantur, octo, quadriennio poſt quam inſtitutæ fuerant, diſſolutæ ſunt, earumque tribules in quinque & triginta veteres diſtribui. Reſtitutas poſtea tribus illas fuiſſe docent nos marmora. Id porro factum fuiſſe ſuſpicatur Panvinius loco cit. a Claudio Imp. in Cenſurâ, quam cum L. Vitellio geſſit A. U. DCCC.

Quando igitur lege Juliâ Italis omnibus civitas Romana

cum

cum jure suffragii data est, & octo aut decem tribus additæ sunt, in quibus novi cives suffragium ferrent, Pisaurenses fortasse Camiliæ tribui adscripti fuerunt: eâ vero paullo post, ut modo diximus, cum reliquis dissolutâ, in Palatinâ tribu censos fuisse conjectari possumus. Neque iis in Urbanâ tribu Palatinâ suffragium ferre probro duxerim; nam, quoquo modo se res habuerit vetustioribus illis temporibus, quando libertini dumtaxat in Urbanis tribubus censebantur, nobilissimos certe Viros, & summis muneribus in Rep. functos, & principes Coloniarum Municipiorumque Urbanis tribubus adscriptos fuisse innumeris propemodum cumulatis exemplis luculenter probat doctissimus Fabrettus cap. VI. Inscr. Dom. p. 459. Eidem tribui Palatinæ eos quoque Colonos adscriptos fuisse arbitror, quos tribu Camiliâ jam dissolutâ Pisaurum deduxerunt L. Sulla, ut ostendemus, Julius Cæsar, seu Augustus, & M. Antonius. Ac demum Camiliâ tribu a Claudio restitutâ, Pisaurensium plures, veteres nempe illi cives, quorum majores Camiliâ tribu censi olim fuerant, ad generis sui ostentationem eadem fortasse censeri iterum cœperunt; plures alii, ii scilicet, qui in postremis deductionibus Pisaurensem civitatem adepti fuerant, Palatinam retinuerunt; ex eo autem tempore promiscue in qualibet tribu censos fuisse facile mihi persuadeo: comitiis enim, suffragiisque penitus sublatis, quum tribum cives Romani honoris dumtaxat caussâ profiterentur, non est cur miremur pro illorum arbitrio plerumque additam fuisse.

SIMNIANO. Male ex Donio edidit Gorius SEMNIANO; In aliis tamen Inscriptionibus legitur SEMNIANO, ET SCYMNIANO.

EQVO PVBLICO. *Equo Publico* donato, seu honorato; ita absolute in lapidibus: aliquando tamen additur *Donatus* vel quid simile. *Equo Publico Donatus* in Grut. p. CCCCIV. 4. CCCCVII. 6. *Ornatus* CCCCLVIII. 2. *Honoratus* CCCXCV. 4. CCCCIV. 2. CCCCXXV. 6. *Donatus ab Imperat.* CCCCIV. 5. *Exornatus ab Imp.* CCCCXV. 3. MCI. 5. *Quid sit Equus Publicus*, ait Grævius in Præfat. Tom. I. Thes. Antiq. Rom. *jam satis notum est, nimirum qui dabatur a Censore ei, qui erat equestri loco natus, quique haberet equestrem censum, si Censoribus placeret, ut mereret in turmis legionariis Roman. Equitum, cuique ad alendum illum equum erat assignatum stipendium.* Hinc intelligimus non omnes, qui Equites Romani essent, hoc

est

eſt qui cenſum equeſtrem haberent, equo publico ornatos fuiſſe, ſed eos dumtaxat, quibus a Cenſore, vel Imperatore Equus Publicus datus fuiſſet; inde in Inſcriptionibus ſimul quis EQ. ROM. EQ. PVBL. dicitur. V. Gr. p. CCCCXXXVI. 5. CCCCLXXX. 5. & alibi.

IIVIR. QVINQ. En duæ P. Alfii dignitates, IIViratus nempe & Quinquennalitas. V. ſupra Not. XXVIII.

HVIC PRIMO OMNIVM. Eximiæ profecto fuerunt P. Alfii liberalitates, quæ Populum Piſaurenſem impulerunt, ut ei honorem nomini adhuc conceſſum impertiret. Quod ad marmoris fracturam attinet, illam fideliter exhibui: feliciter deficientes literas ex Gruteriana Inſcriptione p. CCCLII. 1. reſtituit Donius

HVIC PRIMO OMNIVM OB EXIMIAS

LIBERALITATES ET ABVNDANTISSIMAS

IN EXEMPLVM LARGITIONES BG POS

verum lapidis diminutionem non indicavit.

BG. POS. Scaliger in Ind. Gruter. cap. XX. interpretatur *Biga Gratis Poſita*. Id ſi ſtatuamus, illud neceſſario ſequitur in more fuiſſe, ut qui hoc honore potiretur, aliquid Reipublicæ perſolveret; niſi idcirco bigam gratis ei poſuiſſe Piſaurenſes intelligendum ſit, quod in ejus dedicatione nihil ab eo accepiſſent: ſolitas enim fieri in his dedicationibus largitiones, innumeræ pene Inſcriptiones teſtantur: Urbinatis in mentem venit a Fabretto vulgatæ cap. IX. Inſcr. Dom. n. 517. DIVISIT OB DEDICATIONEM BIGAE DECVRION. SINGVL. X. V. COLLEGIS OMNIBVS VIII. PLEBEI ET HONORE VSIS X. III. L. D. D. D. At quum inter B & G nullum adſit punctum, *Bigam* tantum ſignificari puto per conſonantes ſyllabæ initiales; quod fieri aliquando conſueviſſe notavimus ſupra not. XXVIII. Mallem igitur cum Gorio interpretari *Biga Poſita*, ut habet etiam laudata Gruteri Inſcriptio p. CCCLII. 1. De Bigis, quibus, quove in loco, & quam ob cauſſam ponerentur fuſe Chimentell. de Honor. Biſell. cap. XLI.

EX AERE CONLATO Collationem proprie dici ſolutionem tributorum, quæ a privatis Principi debentur, animadvertit Cl. Gorius ex l. *Diu* 7. Cod. de Suſcept. & Arc. *Diu*, inquit Gratianus, *minime penes ipſos ſuſceptores maneat facta collatio*,

sed statim quodcumque a provincialibus fuerit exsolutum, sacris thesauris inferatur. In vetustis tamen Inscriptionibus significatur voluntaria populi contributio; id vero mirificum ordinum amorem in eum, qui honoratus est, satis ostendit. Hinc in funere clarissimorum Virorum populum ad sui amorem erga defunctum testificandum æra contulisse legimus; in funere nempe Menenii Agrippæ, qui plebem in prima secessione cum patribus in concordiam restituit Liv. lib. II. cap. 22., & P. Valerii Cos., qui in recuperando capitolio, duce Herdonio a servili manu occupato, interfectus est. Liv. lib. III. c. 18.

XXXII.

HAnc nobis Inscriptionem exhibet basis statuæ eruta A. D. 1576. eodem loco, quo superior. Posita vero fuit Arriæ M'. Glabrionis Cos. uxori, quod ea singulari aliquo beneficio populum Pisaurensem ornaverit.

PLARIAE. Plaria gens nota Grutero ex nostrâ Inscriptione, quam vulgavit p. MXXIV. 1. Id certe non animadvertit Fabrettus, qui eam gentem inter incognitas Grutero collocavit cap. IX. Insc. Dom. n. 336. Ex schedis Vaticanis iterum Inscriptionem nostram edidit Malvas. Marm. Felsin. p. 345. ita mendose, ut nihil supra.

VERAE PRISCILLAE. Vides hic tempora, quibus mulieres sexcentis nominibus de industria onerabantur. Verum monstri instar est vetus Inscriptio in cap. I. Insc. Dom. Fabretti n. 148. L. SEPTIMIAE PATABINIANAE BALBILLAE TIRHAE NEPOTILLAE ODENATIANAE, &c.

M'. *Manii*. Fabrettus emendavit Gruterum, in quo habetur M. *Marci*.

ACILI GLABRIONIS COS. Plures ex Aciliis M'. Glabriones Consulatu potiti sunt; quem vero indicet nostra Inscriptio statuere haud in promptu est; tribus potissimum convenire potest: Manio illi, qui cum Trajano, Domitiano Imperante Consul fuit: alteri M'. Acilio Glabrioni, qui A. U. DCCCLXXVII. cum C. Bellicio Torquato Consulatum gessit: demum M'. Acilio Glabrioni, qui Commodi Cos. V̄ collega fuit. Utique Scaliger in Indice Gruter. cap. XXIII. ad eum M'. Acilium Glabrionem Inscriptionem retulit, qui cum C. Bellicio Torquato, ut dicebamus, Cos. fuit. Sed audiendus Reinesius, qui Epist. XXXI. hæc habet *M'. Acilium Glabrionem Consulem fece-*

fecerunt sine auspiciis extra comitia. De Glabrionibus non ignoro fuisse Consulares; sed si istum lapidem (1. pag. MXXIV.) de Consule exponas, Arria fuerit Flaminica Consulis, quod intolerandum est; non enim nisi potestatibus majoribus, & consecratis sacerdotia instituebantur. Pisaurensem vero Flaminicam fuisse, incertum cujus, similem Abejenæ isti de qua 8. p. CCCXXII. . . . . patet e studio municipum, a quibus hoc monumento honorata est: PITINATES PISAVRENSES, ita enim exponenda sunt P. P, PVBLICE. Atqui totus hic locus tam gravibus scatet erroribus, ut si ullus est, ex quo cognosci possit, quantum novitatis amor, & ingenii quidam æstus doctissimum Virum abripiebat, hic certe sit. Primum statuit Arriam, Flaminicam fuisse Pisauri. Quorsum tandem istud? Romæ etiam Flaminicæ, & quidem plures erant, quam in Coloniis. Tum Consulatum Glabrioni abrogat, ne Deus videatur Flaminicis institutis, & ut Pisaurensem Flaminicam in matrimonio habere possit, COS immutat in COI, quod acriter reprehendit Holthenus in Varior. Corrig. & animad. ad repetit. Gruter. Edit., quasi vero absque expressâ conjugii mentione, plana non esset Inscriptio. Demum adeo similem Arriam hanc Abejenæ nostræ putat, ut eam quoque ab iisdem Pitinatibus Pisaurensibus, quos literis singularibus P. P. in scenam producit, monumento posito honoratam existimet, quod intolerandum videretur, nisi literæ illæ etiam in Gruterianam editionem irrepsissent loco D. D. quæ habentur in marmore, & quæ exponi debent *Decreto Decurionum*.

COS. ita in marmore, secus quam Reinesius existimabat. Manium autem Acilium Glabrionem Consulem, Arriæ virum fuisse vel ex eo intelligitur, quod secundo casu efferatur: ita enim veteres, maritos denotasse diximus supra not. VI. & fuse ostendit Cl. Fabrettus cap. I. Inscription. Dom. Porro exemplis ab eo cumulatis aliud addere non erit injucundum, ex antiquo marmore petitum, quod Eugubii vidi ad Pontem, quem vulgo *Sappacenere* dicunt

GAVIAE A. F

CN. DECI SEX. F

CLV. PAETI

 D.D.

D.D. Ita profecto in marmore, ut jampridem monuit Fabrettus. *Decreto Decurionum.*

XXXIII.

PRodiit primum hæc Inscriptio in Collectione Doniana operâ & studio Viri clarissimi, & de Republica literaria optime meriti Antonii Francisci Gorii nuper editâ Clas. V. 18.

PATRONO COLONIAE. De Patronis Coloniæ alias egimus.

L. ARRIO P. F. ARRIANO AVFIDI....FILIO. Si fuit AVFIDIVS GENITOR (utar verbis vetustæ Inscriptionis p. DCCLXVI. 7.) Aufidius & ipse filius fuerit necesse est; quum vero L. Arrius dicatur, per adoptionem a P. Arrio quopiam factam, in Arriam familiam transiisse manifeste deprehenditur.

PRAETORIS DESIGNATI. Siquidem Magistratus, hic municipalis esset, Capuanorum elationem, quorum Duumviri Prætores appellari volebant, quam carpit Cicero in alterâ agrariâ, & in Pisaurensibus inveniremus. Coloniarum certe Municipiorumque ambitionem maximam fuisse, inficiari nemo potest. Quinquennalis Alatrinus *Censor* dicitur, ejusdemque Oppidi Ordo, *Senatus* in veteri Inscriptione pag. CLXXI. 8. Ne multa: ipsum Consulis nomen intactum non fuisse docuerunt Emus Norisius Cenot. Pis. dis. I. c. 3. & Fabrettus Insc. Dom. cap. X. pag. 723. Pisaurenses vero reliquis in hoc quidem non concessisse; testatur usurpatus aliquando ab Aedilibus *Curulis* titulus. Vid. Not. I. & XXXIX.

PATRONI COLONIAE FILIO. Ob merita patrum filiis quoque a publicis Corporibus honores exhiberi solitos Viri docti animadverterunt. Accedant testes ex nostris, lapis hic, & locupletiores alii n. XXXIX. & XL. in quibus OB MERITA M. NAEVI CERASI PATRIS a Collegio fabrum statuæ ponuntur ejus filiis M. M. Næviis Justo & Magno.

XXXIV.

HÆc quoque Tabula marmorea ad D. Claræ A. D. 1565. reperta fuit. Primus edidit Fabrettus Insc. Dom. cap. VI. n. 165. Prodiit iterum in Doniana Collectione Cl. IIII. 1. Antonii Francisci Gorii annotatione aucta, quam hic exhibeo. *Hoc est Cajo Aufidio C. F. Camilia (tribu) Vero, Pontifici, Quæstori, Duumviro, Quinquennali, in cujus honorem Plebs Urba-*

Urbana Pisaurensium statuam ex ære conlato dedicavit. Notam illam Q. quæ expressam dignitatem PONT. Pontificatus consequitur, aliorum lapidum exemplo interpretatus sum Quæstori, non Quinquennali, quæ dignitas post IIViratus honorem perspicue significatur in hoc lapide. Ita diserte in Gruteriano Thesauro pag. CCCVI. 2. L. PORCIO QVIRIN. SATVRNINO PONTIF. QVAE. idest Quæstori legitur. Non enim Pontifices per quinquennium creati, qui fuere tum in Collegiis, & Coloniis, tum in Municipiis perpetui, posteriori vero ævo temporarii, ut censet Norisius Diß. I. Pisanarum Tabularum auctoritate; quod si in antiquis monumentis PONT. QVINQ. dicantur, ut in Gruterianâ Gaza pag. CCCCXXXVII. 5. CCCCXLVI. 2. CCCCLXXIX. 1. duas eorumdem dignitates in his expreßas existimat idem Norisius. In iisdem Coloniis & Municipiis fuere Pontifices majores, qui ad similitudinem Pontificatus maximi, quo Romæ Imperatores insigniti erant, interdum etiam Pontifices maximi appellati sunt, ut colligitur ex arâ Gruterianâ CCCV. 7. Pontifices præterea constituti minores, Diis item, & Genio earumdem Coloniarum, & Municipiorum deputati, & Collegiis præpositi, qui sacris faciundis praeessent.

CVIVS DICATIONE. Ita sæpe pro *dedicatione* Vid. & Ciceronem pro Balbo cap. 11.

DEDIT DECVRIONIB SING HS N XXXX AVGVSTAL HS N XX PLEBEI HS N XII. Illud apud veteres in usu fuit, ut qui statua aut biga honoraretur in illius dedicatione ABVNDANTISSIMAS populo daret LARGITIONES sive pecuniæ, sive panis aut vini; epula item, viscerationes, EXIMIAm denique præstaret LIBERALITATEm. Mirifice morem hunc illustravit Plinius lib. X. epist. 117. *Qui virilem*, inquit, *togam sumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magistratum, vel opus publicum dedicant, solent totam Bulem, atque etiam exiguum numerum vocare, binosque denarios, vel singulos dare* & epist. 118. *Invitatio & numero modum excedit, & quasi per corpora, non viritim singulos ex notitiâ ad solennes sportulas trahit*. Ac mihi quidem eximiam C. Aufidii largitionem consideranti, duo notanda esse visa sunt: Primum ex proportione pecuniæ, quâ quis donatus fuit, Ordinem Augustalium medium fuisse inter Decuriones & Plebem, quod pridem animadverterat Chimentell. de Hon. Bisell. cap. XL. & Noris. Cenot. Pisan. Dis. I. c. 6. Deinde magnas utique fuisse opes Pisaurensium, qui tantum una largitione profuderint, neque enim hæc nisi magno fieri potuit, quum præsertim modum adeo excedat a Plinio descriptum.

ADIE-

ADIECTO PANE ET VINO. Plusquam justum epulum distribuit C. Aufidius. Nam præter decem denarios singulis Decurionibus, quinque Augustalibus, tres Plebi, panem, & vinum omnibus dedit. Panis & vini largitio habetur & in Gruter. p. CCCXLVII. 1. CVIVS DEDICAT. DECVRIONIBVS ET LIBERIS EORVM PANEM ET VINVM ET S-S XX N̄ ITEM MVNICIPIBVS S-S IIII N DEDIT.

ITEM OLEVM. Crescit adhuc EXIMIA C. Aufidii LIBERALITAs; oleum enim quoque dedit. in publicis balineis ad lavationes. De olei distributione plura erudite Burmann. de Vectigal. dis. III., sed in eo fallitur, quod a Nerone primum ad voluptatem oleum datum scribat, quum diserte testetur Dio lib. XXXVII. id a Fausto Sullæ filio antea factum. *Sub idem tempus*, inquit, (Afranio & Metello Cos.) *Faustus Sullæ filius ludos gladiatorios in honorem patris exhibuit, populumque lauto convivio excepit, iisque balnea & oleum donavit.* Non raro in lapidibus antiquis oleum populo divisum vidimus ad usus, ut puto, vitæ necessarios: in balineis tamen ad voluptatem, duplex est in Grut. exemplum: primum p. CCCLXXVI. 5. ibi L. Cæcilius Cilo HS N̄ XXXX Municipibus Comensibus legavit QVORVM REDITV QVOTANNIS PER NEPTVNALIA OLEVM IN CAMPO ET IN THERMIS ET BALINEIS OMNIBVS QVAE SVNT COMI POPVLO PRAEBERETVR: alterum p. CCCLXXVIII. 1. ibi L. CAECILIVS OPTATVS jubet *die IIII. Iduum Junii* EX -X-CC OLEVM IN THERM. PVBLIC. POPVLO PRAEBERI. Omnium vero luculentissimum in Fabrett. Ins. Dom. cap. VI. n. 164. ibi *L. Cæsidius Dexter Dedicatione*, statuæ fortasse, DECVRIONIBVS VIR AVG. ET. PLEBI. VRB. EPVLAS DEDIT ET OLEVM IN BALINEO POPVLO ITEM PLEBI PANES ET VINVM.

BALNEIS. Balineis. Hanc vocem antiquam esse testatur Varro lib. VIII. de L. L. cap. 41. non raro in lapidibus usurpatur, & quidem elegantissime. Cæterum non ex hâc Inscriptione tantum notæ sunt balineæ Pisaurenses, sed & ex Ciceron. Philipp. XIII. 12. *Alter*, inquit Cicero, *est designatus* (Tribunus ab Antonio) *Visejus nescio quis, fortis, ut ajunt, latro, quem tamen temperantem fuisse ferunt Pisauri balneatorem:* hanc enim germanam esse loci hujus lectionem nullus dubito, licet secus quidam senserint. Illarum rudera A. D. 1532. dum Sermus Dux Franciscus Maria I. novâ murorum munitione

Urbem

urbem circumdare cœpiſſet, detecta fuerunt, & a Franciſco Vita Piſaurenſi, peculiari libello, quem Duci nuncupavit, nec tamen typis edidit, fuſe deſcripta. Vitæ commentarius periit: illius tamen, thermarumque ab eo illuſtratarum memoriam ſervavit nobis Hieronymus Arditius in Annotationibus alias laudatis, & M. Antonius Gozze in Hiſtoriæ Piſaurenſis libro ſuperius memorato, cujus en verba: *In quella parte della Città, che guarda il mezzogiorno sotto il Cavaliere, che dicono, della Cortina, che dalla Rocca va a terminare al Baloardo di S. Chiara, ſi vedono nel profondo della foſſa alcune reliquie di antichiſſimo edificio, il quale, per quello, che ne ha laſciato ſcritto Franceſco Vita Cittadino, e Notajo della Città di Peſaro, che viſſe, e vide l'anno 1532. quando Franceſco Maria della Rovere, Signore di Peſaro, fondò ſopra quel ſito le mura della pubblica fortificazione, fu per comune giudizio creduto, e conchiuſo eſsere ſtato Terme antiche fabbricate dai Romani, conoſcendoſi, dic' egli, dalle celle concamerate, dai condotti, e ridotti per le acque, dalle cloache, dagli evaporatorj, e da molti frammenti di pietre concave, ed anche da un Leone di bronzo colla fiſtola in bocca da gittar acqua, che a chi lo mira di preſente vede eſſere ſimiliſſimo, non di grandezza, ma di figura, a quei Leoni numidici, che ſi vedono in Roma gittar acqua in alcune fontane, ec.*

XXXV.

NObilis Vir Mutius Diplovatatius, celebertimi illius J. C. Thomæ Diplovatatii nepos hanc Inſcriptionem, quâ ejus ædes ornabantur, dono dedit Octaviano Vulpellio, qui eam Tifernum Mataurenſe in Patriam ſuam aſportavit. Quo vita functo, heredes ad Urbem Sancti Leonis, ubi nunc exſtat, marmor detulerunt. Edidit Malvaſia Marm. Felſin p. 318. ex Schedis Vaticanis, & Fabrettus cap. X. Inſcr. Dom. n. 211.

PRIMIPIL. Primipilus: primus Pilanorum centurio, *qui*, ut ait Vegetius lib. II. cap. 8., *non ſolum aquilæ præerat, verum etiam quatuor centurias, hoc eſt quadringentos milites, in primâ acie gubernabat.*

BIS PRÆF. EQVIT. Bis Præfectus Equitum; non Equitum Romanorum, ſed alæ equitum; quod munus poſt cohortem dabatur, ut ex Svetonio apparebit: quapropter in antiquis lapidibus *Præfecti alis* ſæpenumero occurrunt. Similis fere eſt Inſcriptio Gruteriana p. CCCXLIX. 4. PAVLLO AEMILIO

PRI-

PRIMIPIL. BIS PRAEF. EQVIT. Tantæ dignitatis erant Præfecti Equitum, ut Tribunis Legionum aliquando prælati sint, quod Claudius, ut tradit Sveton. cap. 25. immutavit, quando *equestres militias ita ordinavit, ut post cohortem alam, post alam Tribunatum Legionis daret*. Recte igitur Tribunatus ultimo loco in nostro marmore ponitur, ad quem post tot militiæ gradus P. Cornelius ascendit.

PRAEF. CLASS. Ita in Collectione M. Antonii de Gozze. Classis nomine terrestres etiam militias intelligi docent Festus in V. *Classis*, & Gellius lib. X. cap. 15. & Servius ad illud Virgilii Æneid. lib. VII. v. 715.

quos frigida misit
Nursia & Hortinæ Classes

ubi *Classibus* significari equites scribit: Verum hic maritimam aliquam Classem designari arbitror, cujus Præfectus fuerit P. Cornelius; Etenim præter perpetuas illas Classes, quæ ad maris tutelam, & ad annonæ comportationem, institutæ fuerant, Ravennatem nempe, & Misenatem, Alexandrinam, Africanam, Ponticam, & Mœsicam, &c. quas & vetusti Scriptores, & antiqua marmora memorant, plures alias in Imperio Romano fuisse pro ratione temporis instructas docet nos Leo Imperator Tact. c. 19. *Triremium singularum, militumque, qui in eis vehantur, numerum definire facile non est: temporum enim ipsorum opportunitas ad copias hostium expugnandas tum triremium numerum, tum militum etiam, omnesque res præterea ad bellum necessarias indicabit*. Hæ porro, quum vel nec ita magnæ fuerint, vel ad certum dumtaxat tempus constitutæ, peculiari nomine caruerunt. Hinc qui illis præerant, *Præfecti Classis* tantum dicebantur; atque ita occurrunt in Grut. p. CCCLXX. 1. CCCCLXXIV. 8. & in Gudio pag. CLXXIX. 2. Sed, si conjecturis res agenda sit, fuit ne P. Cornelius PRAEFectus CLASSiariorum? De Classiariis erudite Fabrettus de Col. Trajan. pag. 69. Profecto ab ingenuo regebantur, quem *Præfecti* nomine appellatum fuisse svadet Livius lib. XI. a Fabretto citatus. *Naves XX. deductæ, navalibus sociis civibus Romanis, qui servitutem serviissent, complerentur, ingenui tamen iis PRÆESSENT*: & clarius Tacitus Ann. lib. XIII. *Clodius Quirinalis PRÆFECTVS remigum, qui Ravennæ haberentur*. Ac illud quidem animadversione dignum est, quod P. Cornelius a pedestrium copiarum munere nempe centurionatu, ad equestris alæ, inde ad navalem, sive Classis, sive Classiariorum Præfecturam

ćturam aſcendit, mox ad pedeſtris militiæ dignitatem, Præfećturam ſcilicet cohortium quatuor civium Romanorum, demum ad univerſæ legionis Tribunatum. Id porro, ſecus atque nunc fit, in more olim fuiſſe, diſcimus ex Svetonio loc. ſup. cit.

PRAEF. COHORTIVM CIVIVM ROMANOR. QVATVOR IN HISPAN. Præfectum cohortis dictum, qui cohorti legionariæ præerat, ſcripſit Panvin. Imp. Rom. cap. XVI. Poſtulatus ob id eſt a Grævio in Præfat. Tom. I. Theſaur. Ant. Rom; qui nullos in legione Præfectos, ſed tantum cohortium ſocialium, & auxiliarium fuiſſe oſtendit. Hinc patet quatuor has cohortes, quarum Præfectus fuit P. Cornelius, non cohortes legionarias fuiſſe, ſed ex illis, quæ ab Imperatoribus inſtitutæ, variis in locis collocatæ in præſidiis erant, de quibus idem Panvinius agit cap. XX. Imp. Rom. earum catalogum ex antiquis lapidibus a ſe exceptum recitans. Porro in his cohortibus, quando cives Romani militabant, cohorti titulum addebant *Civium Romanorum*. Inde Grut. pag. CCCLXXXIX. 2. PRAEFECTO COHORTIS SECVNDAE CIVIVM ROMANORVM & pag. DLXXIV. 5. COHORS VIII. VOLVNTARIORVM CIVIVM ROMANORVM, & alibi.

TRIB. MIL. De Tribunis militum plura docte de more tradit J. Lipſius in lib. de Mil. Rom. Maximus honorum a P. Cornelio geſtorum fuit: idcirco ultimo loco deſignatur. Cuique legioni ſex præerant Tribuni, tantæque dignitatis erant, ut ab apparitoribus præcederentur, quos illis Alexander Severus ſuſtulit. Lamprid. in ejus vitâ cap. LII. *Apparitores nullos paſſus eſt Tribunis, aut Ducibus, niſi milites, juſſitque, ut ante Tribunum quatuor milites ambularent*. Quamobrem Horatius libertino patre natus, quum Tribunus militum fuiſſet, omnibus in invidiâ fuit, ut ipſemet Sat. VI. lib. I. teſtatur

Nunc ad me redeo libertino patre natum,
Quem rodunt omnes libertino patre natum
Nunc, quia, Mæcenas, tibi ſum convictor, at olim
Quod mihi pareret legio Romana tribuno.

Unum tamen inter hos Tribunos diſcrimen interceſſit, quod alii laticlavii eſſent, alii anguſticlavii, alii ſimpliciter Tribuni; de Tribunis laticlaviis V. not. ſeq. Tribuni anguſticlavii erant ex equite nati. Svetonii pater, ut ipſe in Othone cap. X. teſtatur, fuit *tertiædecimæ legionis Tribunus anguſticlavius*. Qui vero nec ex Senatore, nec ex Equite natus eſſet, pure Tribunus dicebatur, ut Horatius.

II VIRO ET II VIRO QVINQ. Duumviratum primo, mox Quinquennalitatem P. Cornelius gessit. V. not. XXVIII.

X X X V I.

QUando, & quo loco ingens, basis hanc continens Inscriptionem, effossa fuerit, docuit Æmilius Mancinius J. C. Pisaurensis, cujus verba not. IV. dedimus. Eam vulgarunt Smetius fol. LXXVI. 6. Manutius in Orthogr. in V. *Cerialis*. Panvin. in Imp. R. cap. XVIII. & XX. demum Gruterus pag. CCCCXXXIII. 1. omnes tamen inemendatam exhibent.

C. LVXILIO. Jam pridem Fabrettus in emendat. Gruterian. pag. 3. Gruterum male LVXILLIO edidisse notaverat.

POMPT. Animadversione dignum est T illud superimpositum, quod alii Editores neglexerunt.

C. V. Ita perspicue in marmore, quod & Fabrettus laudatâ pag. 3. Emend. notavit. Male Smetius C. N. Male Gruterus C. R. C. V. *Clarissimo Viro*. Clarissimi titulum jam inde a Tiberii temporibus auditum, ac Senatorio Ordini tributum, ut patet ex l. *curator* 5. ff. de Curat. furios. processu temporis provinciarum quoque Rectoribus communicatum, observavit doctissimus Panciroll. Notit. Dignit. Imp. Orient. cap. II.

CVR. RER. PVBLICAR. PISAVR. ET FANEST. Hoc eodem munere functum C. Julium Priscianum vidimus Inscr. IV. & XXII. Vid. not. IV.

LEG. LEG. X GEM. GORDIAN. Legatus Legionis Decimæ Gemellæ, seu Geminæ Gordianæ. Legionem decimam, Geminam dictam passim testantur lapides. Gordianæ vero cognomen, unica hæc Inscriptio illi asserit. Gordianæ item dicuntur tres aliæ legiones. LEG. II ADIVT. P. F. GORDIANA, in Inscriptione Doniana Cl. III. 48. quam Reinesius parum accurate expressam ediderat Cl. III. 39. LEG. III. ITAL. F. GORDIAN. in Gruter. pag. LIII. 10. LEGIO XIII. G. GORDIAN. pag. LXXX. 1. Cur Legiones Gemellæ, seu Geminæ dicerentur, docet Ursatus de Not. Rom in *V. Leg. X. Gem.* ex Cæsaris lib. III. de Bello Civili cap. 2. ubi Pompeii legiones recensentur. *Unam ex Sicilia veteranam, quam factam ex duabus GEMELLAM appellabat*. Ex eâ vero GORDIANAE appellatione Inscriptionem ad Gordianorum tempora pertinere manifeste deprehenditur, quod & nostri ævi decus Scipio Maffæjus innuit p. I. aurei Ope-

Operis Veron. Illuſtrat. lib. VII. pag. 159. Edit. fol. veroſimile enim eſt, iis e medio ſublatis, legiones, ut novos Principes Gordianis inimicos adularentur, Gordianorum nomina ſtatim abjeciſſe, & alia pro ratione temporis aſſumpſiſſe. In eo autem lapſus fuiſſe doctiſſimus Panvinius videtur, quod Imp. Rom. Cap. XX. Tom. I. Theſ. Græv. p. 527. Ed. Ven. nomina legionum Pop. Rom. ſub Imp. Cæſ. M. Aurelio Alexandro Aug. XIII. limitibus diſpoſitarum recitans, in Pannoniâ ſuperiore Legionem X. Geminam Gordianam Piam Felicem recenſeat, quum certum ſit, niſi poſt Alexandri Severi necem legionem decimam, Gordianam dici non potuiſſe. Porro legiones ab Imperatoribus nomen acceperunt, vel quia ab ipſis inſtitutæ erant, ut de duabus Trajanis, ſecunda Ægyptia, & trigeſima Germanica tradit Dio. lib LV. vel quia honoribus, & titulis decoratæ, vel quia iiſdem præcipue fideles, & devotæ, ut de Claudianis legionibus, ſeptimâ & undecimâ, quæ Claudium Imperatorem ab inſidiis Camilli liberaverant, idem Dio. lib. LX. tradit.

IVR. REG. TRANSPAD. Gruterus edidit CVR. REG. TRANSPAD. Mendax hæc noſtræ Inſcriptionis lectio fucum fecit doctiſſimo Maffæjo, qui eâ fretus, extraordinarios illos Magiſtratus, qui per Italiam pro re nata mittebantur, licet plerumque *Correctores* dicerentur, Curatores aliquando dictos fuiſſe ſcribit par. I. Veron. Illuſ. lib. VII. pag. 158. & ſeq. Hoc ſatis ne verum ſit, haud ſcio; Equidem Svetonii locus in Tit. cap. 8. ubi habetur, Titum *Curatores reſtituendæ Campaniæ*, quæ ex Veſevi montis conflagratione maximas paſſa fuerat ruinas, *ex Conſularium numero ſorte* duxiſſe, nihil probat; ii enim in Campaniam, non ut jus dicerent, miſſi ſunt, ſed ut curarent, quæ perierant, aut damnum perpeſſa fuerant, in priſtinum ſtatum reſtitui; quod officium Romæ *Curatores Operum Publicorum* fortaſſe exercebant. Vid. Reineſ. Cl. IX. 54. Gruterus p. CCCCXCII. 6. Inſcriptionem habet hujuſmodi

CVRATORIS
ILLIRICI

Donius item Cl. V. 173. aliam habet, in quâ

.......ONTIFICI CVRATORI
.......VMB.R . ET PICENI

 Sed

Sed ex his fragmentis, quibus tanta desunt, nihil solidi colligi potest. Rectius igitur, & ad lapidis fidem Smetius, qui IVR. REG. habet. Juridico Regionis Transpadanæ. Quam dignitatem in ipsâ Transpadanâ Regione alia quoque exhibet vetus Inscriptio Veronensis in Donianâ Collectione nuper edita Cl. V. 214. & in Gudio pag. CXXV. 4.

L . GABONIO ARVNCVLEIO ACILIO

FAB. SEVERO . C . V . IVRID . REG . TRANSPAD .

Juridicos, qui per Italiam jus redderent, M. Aurelium instituisse tradit Capitolin. in ejus vit. cap. 11. *Datis Juridicis Italiæ consuluit, ad id exemplum, quo Hadrianus Consulares Viros reddere jura præceperat.* De his docte disserit modo laudatus Marchio Scipio Maffæjus loco citato: Verum in eo deceptus fuit Vir doctus, quod ex Dionis fragmento, Macrino imperante, Juridicos sublatos fuisse scribat, quod & Reinesius antea notaverat Cl. VI. 129. quum ex nostra Inscriptione illos Gordiani ævo adhuc durasse evincatur.

CVR. VIAR. Curator Viarum. Quantæ dignitatis fuerit hoc munus, ex iis colligi potest, quæ notavit Berger. de Viis Militar. lib. I. Sect. I. § 1. & seq.

PRAEF. ALIMENTOR. CLODIAE ET COHERENT. Jam inde a Reipublicæ temporibus Romanorum mos fuit, tenuioribus civibus in egestate constitutis frumentum publicum dare; mox pecunia alimentaria constituta est *in alimenta puerorum ingenuorum, ingenuarumque*, ejusque originem Cl. Reinesius Cl. VI. 24. a Divo Nerva repetiit, qui *primus instituit ut puellæ puerique egestosis parentibus nati publico sumptu alerentur*. Quam D. Nervæ liberalitatem a Trajano primum, mox ab Hadriano, deinde a M. Antonino institutis in honorem conjugis Faustinæ puellis Faustinianis, quas in nummis videmus, amplificatam, idem doctissimus Vir loco citato observavit, & Cl. Gorius in annot. ad nostram Inscriptionem Cl. V. 17. Donian. Syntagm. editam, quam nota seq. ad eam Inscriptionem dabimus. His addendus erat Severus Alexander, qui *puellas & pueros, quemadmodum Antoninus Faustinianas instituerat, Mammæanas, & Mammæanos instituit*: ut Lampr. c. 57. testatur. Porro hæ Imperatorum largitates privatorum animos acrius incitarunt, ut suis quoque opibus conlatis, ampliorem efficerent censum ad alen-

alendos pueros, puellasque. Horum legatorum mentio in l. *si quid relictum* 117. & in l. *Civitatibus* 122. § 1. ff. de legat. I. Plinii Junioris liberalitatem memorat vetus Inscrip. p. MXXVIII. 5. & ipsemet commendat lib. VII. ep. 10. Hinc factum est, ut per totam ferme Italiam alimenta sumptu publico pueris, puellisque egenis præbita sint. Hinc arcæ pecuniæ alimentariæ constitutæ sunt, cuique arcæ Vilicus, Actor, Quæstor, Procurator, Præfectus datus, de quibus vid. Reines. loco citato, & Cl. I. 125. & Gor. loco item citato. His expositis restat nunc, ut quomodo Præfectus alimentorum Clodiæ & coherentium intelligendus sit, explicemus. Sciendum in primis est *Cohærentium* nomine significari vias Anniam, Cassiam, Ciminiam, tres Trajanas, & Amerinam; ita in repetitâ Gruteri Editione ad hunc Inscriptionis nostræ locum notatur; Fuit igitur C. Luxilius Præfectus pecuniæ alimentariæ, quæ iis distribuenda erat, qui viâ Clodiâ, Anniâ, Cassiâ, Ciminiâ, tribus Trajanis, & Amerinâ habitarent; non solum enim pecuniæ alimentariæ arca cuique urbi assignata erat ad pauperes ejusdem cives alendos, cujus Præfecti, & Quæstores identidem occurrunt, absolute QVAEST. vel PRAEF. ALIMENT. dicti, quod nempe Præfecti essent pecuniæ alimentariæ in ea urbe, in quâ monumentis positis honorabantur: aliaque item regioni cuilibet, eique Præfectus datus, ut in ea regione vicatim, & extra urbes habitantibus, iisque etiam, qui civitates illas incolebant, quæ alimentaria pecuniâ carerent, distribuenda ex arcâ comuni regionis alimenta curaret, hinc pag. CCCCII. 4. *L. Didius Marinus* PROC. ALIMENTORVM PER TRANSPADVM ISTRIAM ET LIBVRIAM; verum etiam cuique viæ. Id, etsi a nemine hactenus observatum, manifeste tamen evincitur, non modo ex Capitolino, qui in *Pertin.* scribit Pertinacem *alimentis dividendis in via Æmilia* procurasse, sed & ex ineluctabili vetustorum lapidum testimonio. Pag. MXCVII. 7. occurrit *P. Mummius Sisenna Rutilianus* PROC. ALIMENT. PER AEMILIAM. pag. CCCCLXXXV. 6. *M. Veserius* PROC. ALIM. VIAE FLAMiniæ dicitur. Accedat aliâ antiquâ Inscriptio A. D. 1731. Romæ Villâ Casaliâ effossa, quam communicavit mecum Vir doctissimus Pompejus Compagnonius.

BAL-

BALBINO MAXIMO COS . ORD
PR . K . IVI . Q . K . LEG . PROV . ASIAE
CVR . R . P . LAVR . LAVINAT . ITEM
COGNOSCENTI AD SACRAS APP
CVR . AQVAR . ET MINICIAI PRAEF
ALIMENTOR . VIAE FLAMINIAE
XV SAC . FAC . III VIRO KA
SEVIRO EQVITVM ROMANOR
IVN . SEPTIM . VERVS HERMOGENES
SEXAGENARIA PROCVRATIONE
SVFFRAGIO EIVS ORNATVS

Id autem optima ratione ; omnia enim circa Romam plena habitantibus erant , omnesque ferme viæ suburbiis insignes ut Dionysius lib. IV. Ant. R. docet. *Sed omnia sunt circa Urbem habitata loca, multa, & magna, aperta, neque muris cincta, & siquidem hæc unus aliquis videns, voluerit magnitudinem Romæ inquirere, cogetur falli, neque certum habebit signum, quo dignoscat, quousque processerit, & unde Urbs incipiat, ac desinat: ita attexta sunt Urbi suburbana domorum spatia, & in infinitum productæ Urbis opinionem spectantibus præbent;* & Aristides Rhetor, qui eam in Urbis encomio comparat cum Homerica nive, *quæ excelsorum montium juga operit, & agros item, ac pinguia virorum culta: descendit etiam, ac porrigitur ad mare ipsum; in quacumque autem ejus parte quis steterit, nullum est impedimentum, quo minus pariter in medio sit.* Et vero Ocriculos usque, oppidum, quod Tiberi imminet, &, ut supra ostendimus, M. P. XLV ab urbe distat, pervenisse suburbia Urbis locuples est testis Claudianus, in Panegyr. de VI. Consul. Honorii.

Inde salutato libatis Tibride lymphis
Excipiunt arcus, operosaque semita vastis
Molibus, & quidquid tantæ præmittitur urbi.

Æquum igitur erat illos, qui in suburbiis secundum vias habitabant, & in Urbana Plebe non censebantur, alimenta publica percipere. Quamobrem iis etiam, sive munificentiâ Principis, sive privatorum liberalitate, pecuniâ alimentariâ separatim constitutâ abunde prospectum fuit ; arcæ vero ejusdem pecuniæ pro numero viarum destinatæ. Hinc profecto intelligimus,

mus, cur viæ illæ cohærentes Clodiæ dicantur (si modo eæ omnes intelligendæ sunt, nam de tribus Trajanis vehementer dubito, quum illæ Appiæ viæ fuerint conterminæ) quod nempe ex eadem arcâ alimenta perciperent illarum incolæ, ex quâ Clodiæ viæ habitantibus præbebantur, unicâ dumtaxat pecuniæ alimentariæ arcâ Clodiæ viæ, & cohærentibus assignatâ.

LEG. PROV. ACHAIAE PRÆT. Legato Provinciæ Achajæ Prætoriæ. Appian. lib. I. Civilium: *Legatos Romani appellant, quos Provinciarum Rectoribus addunt, ut iis subsidio sint.* De Legatis, eorumque dignitate, & munere vid. Sigon. de Ant. Jur. Provinc. lib. II. cap. 2. Achaja a L. Mummio bello Corinthiaco feliciter profligato, in Provinciæ formam redacta est. De eâ item fuse Sigonius citati operis lib. I. cap. 9. Prætoria dicitur, quod a Prætore tum regeretur, quando C. Luxilius Legatus erat; Provinciæ enim, nomen pro ratione temporis mutabant, & Consulares dicebantur, quum a Consularibus, Prætoriæ, quum a Prætoribus administrarentur, ut ostendit idem Sigonius de Antiquo Jure Provinc. lib. II. cap. 1.

AEDILI CERIALI. Rectam hanc esse hujus vocis orthographiam docuit Manutius in V. *Cerialis* adductâ hac Inscriptione, & nummo argenteo L. Memmii. Ædiles Ceriales a C. Cæsare instituti fuerunt, ut frumento præessent, teste Dione lib. XLIII; iisque cura ponderum, & mensurarum demandata, ne qua fraus in ipsis fieret.

QVAEST. Scaliger in Indice Grut. C. Luxilium facit quæstorem Proprætoris. Aliter existimo, & QVAEST. Quæstorem separatim a sequentibus legendum puto: quum enim, ut tradit Asconius in Ciceron. Divinat. in Verrem, *prima Senatoris administratio* sit, *quæstorem fieri, & in provinciâ curam gerere pecuniæ publicæ in diversos usus erogandæ*, verosimile non est C. Luxilium post tot summos honores domi forisque gestos, Quæsturâ functum in Provinciâ, sed potius, quum Quæstor fuisset, Proprætore Provinciam Cretam administrasse.

PR. PR. PROV. CRETAE CYR. Proprætori Provinciæ Cretæ Cyrenaicæ. *Creta per Metellum Proconsulem, qui postea Creticus dictus est, provincia facta est:* ait Sex. Rufus in Breviario. Ut hunc Inscriptionis versiculum mirifice illustremus, nihil faciendum est aliud, nisi quæ Emus Norisius diss. II. cap. 11. Cenot. Pisan. disserit, integre describenda. Ait itaque ille: *Lybiam provinciam Africæ, quæ & Cyrenaica ab Urbe Metropoli Cyrene dicta est, testamento Regis Ptolemæi Apionis*

Roma-

Romani obtinuerunt Olym. CLXXVI. U. C. DC LXXVIII. ex Appian. Civil. I. quam una cum Cretâ Augustus Populo concessit. Strabo lib. XVII. Nunc, *inquit*, Provincia est Cyrenaica cum Creta conjuncta. *Svetonius Cap. 2. de Vespasiano scribit:* Quæstor Cretam, & Cyrenes provinciam sorte cœpit. *Imperante Augusto erat Provincia, ac Proconsules in eamdem annui mittebantur. Tacitus lib. XV. scribit Claudium Timarchum Cretensem accusatum*, quod dictitasset in sua potestate situm, an Proconsulibus, qui Cretam obtinuissent, grates agerentur. *Idem lib. III. Annal. nominat Cæsium Cordum Proconsulem Cretæ, uti superius notavi. In vetustis Inscriptionibus pag. CCCCXV. 5. Q. Garcilius Macer, & MXCI. 6. Q. Cæcilius Rufinus dicuntur* Proconsules Cretæ & Cyrenarum. *At pag. CCCCXXXIII. 1. Q. Luxilius Egnatius inscribitur PR. PR. PROV. CRETÆ. CYR. Proprætor Provinciæ Cretæ Cyrenarum. Non semel enim provinciæ Populi ab Augustis per Proprætores administratæ sunt, sive bello in provinciis exorto, sive Senatus, ac Populi potestate in ordinem redactâ, quod sequiori Cæsarum Imperio contigit.*

TRIB. LATICL. LEG. IIII FLAV. *Tribuno Laticlavio Legionis IIII Flaviæ.* C. Luxilium senatorii ordinis fuisse vel ex hoc intelligi potest, quod Legionis IIII Tribunus Laticlavius fuerit, quum ii dumtaxat Tribuni laticlavii dicerentur, quibus laticlavi (senatoriæ dignitatis is erat insigne) gerendi jus erat. De hoc Tribunorum ordine Statius Silv. 1. lib. V.

Quem deceat clari præstantior ordo Tribuni.

Vid. Lips. de Milit. Rom. lib. II. cap. 9. & Pancirol. Notit. Dign. Imp. Orient. cap. 37. & Gor. in Annot. ad Inscr. 8. Cl. V. Donian. Collect. Legionem quartam Flavio cognomine honoratam exhibent & alia marmora, quæ longum esset recensere.

PATRONO COLONIARVM PISAVR. ET FANEST. Additur demum C. Luxilium Patronum fuisse Coloniarum Pisaurensis & Fanestris. Id profecto in caussâ fuit, ut Pisaurenses C. Luxilium statua inauratâ donaverint. Quemadmodum quæcumque Civitas plures habuit Patronos, ut ex Cæsare constat qui lib. I. Civil. c. 35. se, & Cn. Pompejum a Massiliensibus Patronos designatos scribit, adeout Cicero in Pison. & pro Sextio, se *unum* a Capuanis Patronum ascitum vehementer glorietur, ita plures Civitates eumdem sibi Patronum adoptabant, quod & ex hac Inscriptione discimus & aliâ n. XLIV. In Gruteri item opere pag. MXCVIII. 1. L. *Nonius Verus*

oc-

occurrit PATRONVS . MVTINENSIVM . AQVILEGIEN . BRIXIANORVM . ET . VNIVERSARVM . VRBIVM . APVLIAE . CALABRIAEQ. Herophilus medicus, quum se C. Marii nepotem jactasset, tantam sibi eo nomine authoritatem conciliavit, *ut Coloniæ Veteranorum complures, & municipia splendida, collegiaque fere omnia patronum adoptarent*. Valer. Max. lib. IX. c. 16.

XXXVII.

EXstabat olim hæc Inscriptio in Ædibus Pardiorum, sed eodem fortasse fato periit, quo aliud marmor L. & T. Acciorum effigie conspicuum intercidisse diximus not. XXIX. Ex iisdem Ædibus in Collectione Donianâ Cl. V. 19. exhibetur sepulcralis Inscriptio, quæ M. Attium Repentem Magistrum Vici memorat, quam n. CXXXII. dabimus. Fortasse idem Q. Martius Attius priori nomine ommisso in eâ laudatur. Quod si ita est, alterum ejusdem nomen restituendum in hâc videtur, ATTIO. Attiam gentem Pisaurensem, præter Acciam, alia vetus Inscriptio memorat, n. CIX.

XXXVIII.

PRimus hanc Inscriptionem vulgavit Gabriel Simeonius, mox Gruterus pag. CCCCXL. 6. demum Gorius Syntag. Donian. Cl. V. 17. Annotationem, quâ eam V. C. illustravit, hic de more describo.

Paullo aliter legitur hæc Inscriptio in Gruteriano Thesauro 6. CCCCXL. Q. ALIMENTOR. ut arbitror, Quæstori alimentorum, *qui pecuniam alimentis destinatam pro pueris, puellisque ingenuis, natis parentibus egestosis tractabat. Nam his alimenta sumptu publico per Italiæ oppida præstari Nerva Imperator constituit, quod Dio, & Aurelius Victor in Nerv. testantur, quem postea Hadrianus, & Alexander Severus, & Antoninus Pius imitati sunt, ex Spartiano, & Capitolino. Huic officio non solum dati* Procuratores, *verum etiam* Præfecti, *ut in Gruterianis p. CCCCXXXIII. 1. MXCVII. 7. &* Procuratores alimentorum *in 4. CCCCII. item ministri, nempe* Vilici ab alimentis *in 9. MXXXIII. Pecuniam datam a C. Plinio Juniore in alimenta puerorum, & puellarum plebis Urbanæ testatur vetus Inscriptio Mediolanensis apud Grut. p. MXXVIII. 5. quam idem Plinius memorat in Epistolis. Paullus clarissimus legum interpres, senioribus item præbita alimenta*

tradit. De pueris, puellisque alimentariis non pauca in medium protulit V. C. Philippus Rubenius Electorum lib. II. c. 36. CVRATOR KALENDARII is erat, qui in publicis tabulis scribebat nomina eorum, qui fœnebrem pecuniam a Civitatibus accipiebant, quæ Kalendarium, vel Calendarium dicebantur, quod debitores vertentibus menstruis Kalendis fœnus solverent. Vid. Noris. in Cen. Pisan. Diss. I. c. 3. Vid. etiam Par. II. Inscr. Ant. Etrur. Urbium pag. 23 n. 16. Huc usque Vir doctus.

C. MVTRIO. Ita Collectiones MSS. & prima Gruteri editio. Donius C. MVTTEIO. Gudius, qui se marmor vidisse testatur, M. MVCERIO. Lapis, qui litem dirimeret, aut periit, aut latet; quare MSS. Collectionum lectionem cæteris prætuli, dedique C. MVTRIO.

CVRATORI KALENDAR PECVNIAE VALENTINI N HS DC. Duplex huic Inscriptioni subesse mendum putavit Gruterus, alterum hic, alterum vers. 9. utrumque subjectis punctis notavit. Primum emendare studuit Gudius, & *ex lapide* ALIMENI loco VALENTINI restituit. V. repetit. Grut. Edit. Dolendum sane latere nos marmor; Verum, pace tanti Viri dixerim, vereor ut emendationem suam lapidis authoritate probare potuisset, quem fortasse, ut dicam quod sentio, nusquam inspexit. Equidem admissa Gudii emendatione ALIMENI, haud facile explicabitur, quænam fuerit cura ista Kalendarii pecuniæ alimentariæ, a Quæstura alimentaria, qua functum C. Mutrium, linea præcedenti Inscriptio prodit, diversa? retenta vero lectione VALENTINI, plana res est, ut ostendam. Excusatione tamen dignus est Vir clarissimus, si, quid sibi vellet Inscriptio, penitus non intellexerit; Quædam civibus servantur, quæ exteros licet doctissimos fugiunt. Sed ad rem. C. Titius Valentinus testamento reliquit Colonis Coloniæ Juliæ Felicis Pisaurensis decies centena millia nummum, ita ut per singulos annos ex sestertiorum CCCC. usuris populo epulum die natali Titii Maximi filii ejus divideretur, & ex sestertiorum DC. usuris quinto quoque anno munus gladiatorium ederetur. Ita vetus Inscriptio n. XLIII. Aucta igitur Colonia Pisaurensis hoc insigni legato, relictæ pecuniæ administrationem divisit, ejusque curam, ut idoneis nominibus collocaretur, duobus civibus demandavit; itaque creati Curatores, alter Kalendarii HS CCCC ad epulum singulis annis dividendum, alter HS DC ad munus gladiatorium quinto quoque anno edendum, cujus postremi officii memoria in Inscriptione,

ne, quam illuſtramus, adhuc durat. Additur PECVNIAE VALENTINI *Noſtri*, vel potius *Nummum* HS DC, ut deſignaretur pecunia a Titio Valentino relicta, quum plures alios Curatores Kalendariorum in Colonia Piſaurenſi fuiſſe veroſimile ſit, pluresque alias pecuniarum ſummas in certum opus relictas, quarum adminiſtratio ſeparatim concederetur. De Curatoribus Kalendarii vid. Panciroi. de Magiſtr. Municip. Cap. XIV. & Noriſ. Cenot. Piſan. Diſſ. I. cap. 3.

PATRONO VI VIR AVG. *Patrono Sevirum Auguſtalium.* Seviri Auguſtales totum ordinem Auguſtalium repræſentabant. Hinc qui Patronus erat univerſi ordinis Auguſtalium, Patronus Sevirum Auguſtalium dicitur. Aliæ quoque Inſcriptiones idem teſtantur. In Inſcr. Dom. Cl. Fabretti cap. II. n. 251. habetur Inſcriptio *M. Silio Epaphrodito* PATRONO SEVIRVM AVGuſtalium poſita; in Gudio pag. CXIX. 1. occurrit *C. Calvinius* PATRONVS VI VIR. AVG. In Syntagm. Doniano Cl. V. 123. *Rutiliæ Paullinæ* SEVIRi AVGVSTales PATRONAE OB MERITA PATRIS ET IPSIVS poſuerunt Inſcriptionem.

COLLEG. FABR. &c. Vid. not. XLIV.

EX DIVI NERVAE EPVLAR.... Alterum huic verſiculo incubare mendum, ſubjectis punctis, ut dicebamus, oſtendit Gruterus. Reineſius Cl. VI. 24. poſtquam alimentariæ pecuniæ inſtitutionem Divo Nervæ retuliſſet, ait: *Puellas illas Divi Nervæ cum Q. Alimentor, & pecuniæ alimentariæ memoraverat lapis Piſaur. 6. CCCCXL. Sed deſcriptores corruperunt in epulas, & fecerunt, ut nihil fere ibi intelligamus.* Quamobrem, quoniam homo ingenioſiſſimus Reineſius non eſt auſus locum corruptiſſimum emendare, vitio mihi non detur, ſi lapidis præſidio deſtitutus hanc laudem ipſe quoque felicioribus ingeniis relinquo.

XXXIX.

MAnutius in Orthographia in V. *Nævius*, & Gruter. pag. CCCCXL. 7. Inſcriptionem hanc ediderunt. Idem hic M. Nævius Jovi Optimo Maximo Inſcriptionem poſuit, quæ Collectioni noſtræ præfigitur. V. Not. I.

XL.

BEneficio repetitæ Gruteri Editionis integram exhibeo pulcherrimam Inſcriptionem, quam mancam & mutilatam in MSS. Collectionibus inveneram; puncta enim pro literis fugientibus,

tibus, & detritis in iis apposita sunt. Olim erat ad D. Augustini: frustra ibi quæsita est. Proh rerum vices!

M. NAEVIO M. F. PAL. MAGNO. Frater fuit Magnus iste Nævii Justi Ædilis Curulis, quem memorat superior Inscriptio & prima: uterque vero Nævii Cerasi filius. Gentem Næviam inter principes Pisauri habitam fuisse Inscriptiones in illorum honorem positæ luculenter evincunt, quæ quidem magno in pretio habendæ sunt; harum enim altera Pisauro Ædilitatem Curulem asserit, Auguratum altera.

OB MERITA NAEVI CERASI. Magna equidem & singularia beneficia a M. Ceraso in Collegium Fabrum conlata fuerunt, quum ejus caussâ filios quoque Iustum, & Magnum ab eodem collegio statuâ donatos videamus.

IN QVORVM HONORE. Scilicet Fabrorum, ita ut sensus sit, Nævium Cerasum, quo tempore Magnus filius ejus a Collegio Fabrum statuâ honoratus fuit, seu ob honorem statuæ Nævio Magno a Collegio Fabrum exhibitum, arcæ intulisse HS X N, & in tutelam (quæ alias dicitur & *tuitio* p. CCCLXVIII. 1. & p. CCCCXXIV. 12.) statuæ sestertios mille dedisse.

CVIUS DEDICATIONE. Statuæ scilicet Magno filio positæ.

HS X N. Ita Codex Rhedii, ex quo integra in postrema Gruteri Editione exhibetur Inscriptio. Collectiones meæ habent HS XX.

SPORTVLAS. SPORTAS habent Collectiones MSS. Erat autem sportula, seu sporta corbis ex vimine cibos ad cœnam includens. Veteres in dedicationibus statuarum, bigarum, &c. quandoque pecuniam numeratam dabant, qua pro arbitrio invitati uterentur, quandoque epulum, quo publice vescerentur, quandoque sportulas, quas domum asportarent toti familiæ profuturas. Haud ignoro sportularum nomine pecuniam plerumque intelligi, in libris præsertim J. C. Verum quum in antiquis Inscriptionibus, quotiescumque pecunia distribuebatur, aperte ejusdem species, & numerus memoretur, nihil video cur sportularum nomine cibi ipsi intelligendi non sint. Et vero si quando sportularum nomine pecuniam in iisdem appellarunt, addiderunt statim nummorum numerum, ne qua dubitatio oriri posset, num cibi, aut nummi divisi fuerint. Hinc in nostra inscriptione XLIV. *C. Valius Polycarpus* SPORTVLAS DECVR ✕ V. ITEMQ. COLLEGIIS ✕ II. PLEBEI ✕ I. DEDIT; quod & in plurimis Gruterianis Inscriptionibus animad-

madverti, nempe pag. XXXV. 12. pag. CCCXXX. 2. quæ integrior repetitur p. MLXXXIX. 6. p. CCCCXVII. 6. CCCCLXXXIII. 7. MCI. 5., quæ lineis aliter dispositis iterum recusa est in Doniano Synt. Cl. VI. 20. & pag. demum MLXXXIII. 10. Quinam autem cibi illi fuerint, qui sportulis distribuebantur, difficile est statuere. C. Aufidius Verus præter nummos Pisaurensibus panem & vinum dedit n. XXXIV., ut alius ille in Grut. p. CCCXLVII. 1. Panem & vinum in epulo non contineri svadet vetus Inscriptio in Grut p. CCCCL. 7. ET ADIECTO PANE ET VINO EPVLANTIBVS. Fortasse panis & vinum sportulis distribuebatur, vel potius (*) crustulum, & mulsum; (**) utrumque sæpe datum testantur vetusti lapides pag. C. 5. CLXXIII. 4. CCXXVIII. 8. CCCLXXIII. 8. CCCCXLVIII. 4. CCCCLXI; neque tamen in epulo comprehensum docet Spoletina Inscriptio pag. DLXXI. 1. quâ Spoletinis municipibus EPVLVM ET CRVSTVLVM ET MVLSVM legantur.

X L I.

INter Pisaurenses Inscriptiones ab omnibus ferme hæc quoque recitatur. Errori ansam dedit Simeonius, qui primus illam vulgavit, & Pisauri esse scripsit. Idem ex eo peccarunt Smetius, & Gruterus. In repetita tamen hujus editione, ex MSS. Pighii Arimini exstare marmor notatur. Diserte testatus id fuerat Eques Clementinus (***) *Raccolt. Istor. par.* I. pag. 37. Ad Ariminenses igitur pulcherrima Inscriptio pertinet, quam idcirco Collectioni nostræ inseruimus, ut præclaram Urbem in præclari monumenti possessionem publice restitueremus.

X L I I.

MOnumentum hoc a Plebe Urbanâ Tadiæ C. F., quod ab ea singulari aliquo beneficio ornata fuerit, positum Cl. Fabretto unice debemus, qui vulgavit Inscr. Dom. Cap. VI. 50. iterumque Cap. X. 593. carent enim illo MSS. Collectio-

(*) *Crustulum placentæ genus erat, ut Acron ad Horatium interpretatur, ex farina, melle, & lacte paratum. V. Gor. par. I. Inscr. Etr. Urb. p. 324. Inde* crustularii *illarum artificet Senec. epist. LVI. & Arnobio, si vera Turnebi emendatio adversar. lib. XIII. Cap. XIV.*

(**) *Mulsum potio ex melle & vino confecta, ut cuivis notum.*

(***) *Clementini exemplar pluribus scatet erroribus: lin 3. post.* IIVIRO *addit* IIIVIRO, *quod licet a MSS. Pighii probetur, vix ferendum videri poterit; lin. 7. ommittit verbum* HONORE: *lin. 8. adverbium* INDVSTRIE *in nomen convertit* INDVSTRIAE.

lectiones, & lap , si modo superest, ubi sit, ignoratur.

CLAVENNIAE. Ita primum Fabrettus: iterum, CLAVENIAE.

XLIII.

PRæclara hæc Inscriptio in basi statuæ visitur, A. D. 1440. dum Monasterium, *Corporis Domini* dictum construeretur, effossâ. Integram primus exhibuit Fabrettus Insc. Dom. cap. II. n. 252. Non omnium tamen antea eruditorum oculos fugerat, ut patet ex Cluver. Ital. Ant. lib. II. cap. 6. Ortel. Thes. Geogr. V. *Pisaurum* Cimarell. Istor. Gall. Senon. pag. 92. Illud initio animadvertendum, optimas esse literas & pulcherrimas, & quæ priorum Cæsarum ævum redoleant.

AEDIL. Q. II.VIR. Magistratus, quos C. Valentinus in Colonia Julia Felici Pisaurensi gessit, Ædilitas nempe, Quæstura, & Duumviratus.

QVI TESTAMENTO. En ratio ob quam C. Valentino statua, quæ supra basim hanc stetit, posita fuit, quia scilicet decies Coloniæ legavit. Veteres in publicis hisce monumentis non modo testamenta enunciarunt, eorumque conditiones, verum etiam integra testamenta quandoque exscripserunt.

COLONIS COLONIAE IVL. FELIC. PISAVR. Pisaurum Colonia primum deducta fuit P. Claudio L. Porcio Coss. A. U. DLXX. Livius lib. XXXIX. c. 44. *Eodem anno Coloniæ duæ Pollentia in Picenum, Pisaurum in Gallicum agrum deductæ sunt: sena jugera in singulos data: diviserunt agrum, coloniasque deduxerunt iidem IIIViri Q. Fabius Labeo & M. & Q. Fulvii Flaccus & Nobilior*. Vellejus Paterculus lib. I. *& quadriennium post Bononiam Pisaurum, & Potentia deductæ sunt;* sed nullo cognomine, ut ex citatis Scriptoribus constat. Proinde ex splendidissimis titulis *Juliæ Felicis*, qui in hâc Inscriptione ostentantur, alia, & quidem permagni momenti, innotescunt, quantum per hæc involucra perspicere licet: nempe post primam illam deductionem, quam modo ex Livio & Paterculo memoravimus, Pisaurum iterum Coloniam bis deductam fuisse a Sulla primum, deinde a C. Cæsare, & propterea *Juliam Felicem* appellatam. Sed antequam progrediamur, gratiæ agendæ sunt immortales Viro doctissimo Alexio Symmacho Mazochio, qui in elucidandis Coloniæ Juliæ Felicis Capuæ nominibus, nostra quoque illustravit. Scribit is in aureo Commentario *in Mutilum Campani Amphiteatri titulum* cap. I. §. 3. ita: *Tres*

præ-

præterea nec amplius FELICES *imo* IVLIAS FELICES *inveni. Una est apud Grut. p.* 1093. 8. *ubi legitur quidam ÆDILIS COLONIA IVLIA FELICI CLASSICA SVESSA. Altera apud Fabrett. pag.* 106. *n.* 251. *ubi est COL. IVL. FELICI LVCO-FEROnensi: Tertia ibidem n.* 252. *ubi legitur* COLONIAE *IVL. FELIC. PISAVR. Quas etiam conjicio a Sylla Felice primum, tum ab Julio fuisse deductas, atque idcirco* IVLIAS FELICES *audivisse. Scio Dionem lib. LIX. queri sua ætate Colonias suo sibi arbitrio nominum catalogos contexere, quum antea nonnisi ex authoritate Senatus id liceret. Sed de sua id ætate expostulat. Quid his commune cum Nolâ, atque Capuâ, quas certo scimus ab Sulla olim deductas? atque idcirco* Felices *tum has potissimum duas, tum quatuor alias Beneventum, Suessam, Lucum Feroniæ, ac Pisaurum appellatas non absurde conjectavimus. Nam & hoc quoque Sullæ felicitati possumus adscribere, quod hæ per illum institutæ Coloniæ in eo sibi nomine tanto opere placerent.* Huc usque Vir clarissimus, cujus ita mihi arridet de Sullana deductione opinio, ut ab eâ ne latum quidem unguem discedere mihi fas esse censeam. Et licet in tanta antiquitate nullum possim ex vetustis Scriptoribus laudatæ sententiæ testem afferre, non desunt tamen argumenta, quibus ita rem habuisse manifestum fiat. Ac primo quidem, quum constet ex Appiano lib. I. Civil. L. Sullam, quum partam sibi armis potestatem, armis pariter servandam duceret, milites, quorum operâ ad tantam potentiam pervenerat, colonos varias in urbes deduxisse, ut *opportunis locis dispositi in ipsius potestate continerent Italiam*, verosimile maxime est inter eas Pisaurum quoque fuisse; nullum siquidem opportuniorem locum, sive ad belli administrationem, sive ad annonæ comportationem, & Urbis ipsius situs svadet, & Veteres ipsi docuerunt. Quum enim Catilina adjungere sibi Italiam bello statuisset, M. Aulianum Pisaurum misit, ut Cicero in Oratione pro Sextio testatur, qui cives ad suppetias illi ferendas adhortaretur. Cæsar ipse, quum Urbe Româ domicilio Imperii & gloriæ potiri armis moliretur, nihil sibi prius faciendum duxit, quam ut Ariminum, Pisaurum, Fanum, Anconam occuparet, ut ipse lib. I. Civil. scribit; Quod quum fecisset Cæsar, veluti desperatis rebus sapientissimi Viri Romam reliquerunt. Cicer. Fam. lib. XVI. Ep. 11. *Itaque quum Cæsar amentiâ quadam raperetur, & oblitus nominis atque honorum suorum Ariminum, Pisaurum, Anconam, Arretium occupasset, Urbem reliquimus, quam sapienter, aut quam for-*

fortiter, nihil attinet disputare. Id quum Vvittiges quoque posterioribus temporibus consideraffet, nec milites, quos Pisauri in præsidiis collocaret, haberet, in ipsis belli principiis, concrematis domibus, muros ad mediam partem delevit, *ne*, inquit Procopius lib. III. cap. 11. de bell. Goth. *Romani his occupatis* (Pisauro nempe & Fano) *negotium Gothis exhiberent*. Belisarius vero, ut Totilæ progressiones moraretur, Pisauri mænia instaurare, præsidiisque munire constituit. *Ergo*, ut idem Procopius prosequitur, *noctu nonnullis ex eorum numero, quibus familiarius utebatur, proficisci jussis, mensuram latitudinis, ac longitudinis cujusque portæ clam ab ipsis initam probe tenuit, & fores fabricatus munitas ferro scaphis misit, cum his ad Sabinianum, & Thorimuntum mandatis, ut illis muro aptatis propere foribus tenerent se oppido, atque in tuto positi murorum ruinas omnes quomodocumque possent, restaurarent, injectis lapidibus, luto, & si quid esset aliud. Hæc illi accurarunt. Quibus intellectis Totilas cum multis copiis eo contendit, factoque periculo, ac multo ibi consumpto tempore, quum expugnare non posset, re infectâ ad castra pro Auximo locata rediit.*

Alterum argumentum ex eo deducitur, quod inter eos, qui Catilinæ partes fovebant, colonos a L. Sulla deductos enumeret Cicero in II. Catilinar. *Tertium genus est ætate jam effætum, sed tamen exercitatione robustum, quo ex genere iste est Manlius, cui nunc Catilina successit. Hi sunt homines ex iis coloniis, quas Sulla constituit, quas ego universas civium esse optimorum, & fortissimorum virorum sentio; sed tamen hi sunt Coloni, qui se insperatis repentinisque pecuniis sumptuosius insolentiusque jactarunt. Hi dum ædificant tamquam beati, dum prædiis lectis, familiis magnis, conviviis apparatis delectantur, in tantum æs alienum inciderunt, ut si salvi esse velint Sulla sit iis ab inferis excitandus*: & sæpe Sallustius in lib. de Bello Catilin. At vero tam idem Cicero Gallici agri homines inter Catilinæ satellites memorat in ead. Or. *Video cui Apulia tota sit attributa, qui habeat Etruriam, qui agrum Picenum, qui Gallicum*; quam ipse Sallustius l. l. *Iisdem fere temporibus in Gallia citeriore, atque ulteriore, item in agro Piceno, Bruttio, Apulia motus erat: nempe illi, quos ante Catilina dimiserat, inconsulte, ac veluti per dementiam cuncta simul agere, nocturnis consiliis, armorum atque telorum comportationibus, festinando, agitando omnia, plus timoris, quam periculi effecerant.* Quare in Gallicum agrum Q. Metellum a se missum,

ſum, ut motus, qui inde timebantur, compeſceret, ſub finem ejuſdem orationis Cicero teſtatur. *Q. Metellus, quem ego proſpiciens hoc, in agrum Gallicanum, Picenumque præmiſi, aut opprimet hominem, aut omnes ejus motus, conatuſque prohibebit.* Imo Piſaurenſes ipſos Catilinæ partium fuiſſe haud obſcure in orat. pro Sextio innuit, ad quos ſollicitandos, ſeu confirmandos M. Aulianum a conjuratis miſſum fuiſſe ſcribit. *Idem* (P. Sextius) *quum illa conjuratio ex latebris, atque ex tenebris erupiſſet, palamque armata volitaret, venit cum exercitu Capuam, quam urbem propter plurimas belli opportunitates ab illâ impiâ, & ſceleratâ manu attentari ſuſpicabamur, & inde M. Aulianum Tribunum Militum Antonii Capuâ præcipitem ejecit, hominem perditum, & non obſcure Piſauri, & in aliis agri Gallici partibus in illâ conjuratione verſatum.* Cauſſa profecto nulla fuit, cur M. Aulianus Piſauri verſaretur, niſi ſi Piſaurenſes illarum partium fuiſſent: cauſſam item nullam video, cur Piſaurenſes eas partes defenderint, niſi quod Sullani Coloni fuerint, & ad novas res, ut eſt militum genus avidum, atque rapax, quæſtus ac lucri, &, ut ait Cicero ead. Catil. II. *veterum rapinarum* ſpe ducerentur. Ac ſi quis contenderet *Felicis* cognomen, *honorariam, atque addititiam*, ut ait Fabrettus pag. 105. Inſ. Dom., *nuncupationem* fuiſſe, quam Piſaurenſes Coloniæ ſuæ pro arbitrio impoſuerint, quod fieri conſueviſſe, & teſtantur marmora, & lib. LIV. queritur Dio, is profecto ſententiam mutare cogetur, ſi ætatem noſtræ Inſcriptionis conſideraverit, quæ priorum Cæſarum ævo utique inſculpta fuit, ut ſuperius monuimus: Inſcriptiones enim, quas Fabrettus recitat, longe inferioris ætatis ſunt, & Dio, ut ait Mazochius, *de ſuâ id ætate expoſtulat.*

Ex altero IVLIAE cognomine a C. Cæſare iterum deductam Coloniam Piſaurum putavit Mazochius, cujus verba deſcripſimus; de tempore autem deductionis, ne verbum quidem. Ter Cæſarem Colonias deduxiſſe ex hiſtoriis diſcimus. Primum in eo Conſulatu, quem collega Bibulo geſſit. Deinde A. U. 707. ante bellum Africanum, ut ex Dionis lib. XLII. & Sveton. cap. 38. obſervavit Emus Noriſius Cenot. Piſ. Diſ. I. cap. 2. Tertio demum A. U. DCCIX. bellis civilibus confectis. Priores duas agrorum diviſiones civilibus Coloniis factas exiſtimat Emus Scriptor loco citato. De prima non eſt ambigendum: tunc enim lege Juliâ Stellatem, & Campanum agrum diviſit. V. Mazoch. cit. cap. I. §. 2. De ſecundâ

cundà id putavit, quia milites unum in oppidum haud deducti fuerunt, sed in disjunctos agros, partim publicos, partim a Cæsare antea possessos sparsi. Tertiam tamen deductionem militarium Coloniarum fuisse aperte constat ex oratione, quam occiso Cæsare ad populum habuit Brutus apud Appian. lib. II. Civil. *In ipsa*, inquit, *Italiâ nihil commeritâ non jure belli, sed more latrocinii, veteribus possessoribus ademerunt agros, domos, sepulchra, fana, quæ ne exteris quidem devictis adimimus, contenti decimis fructuum. At isti* (Sulla nempe & Cæsar) *diviserunt vobis agros vestrorum popularium, auspiciis ipsius Cæsaris sociorum expeditionis Gallicæ, qui vos votis pro victoria vestra nuncupatis, prosequuti sunt, eoque vos deduxerunt sub signis instructos militariter, neque satis pacatos, & parum securos.* Has vero Colonias de nomine conditoris Julias appellatas, ex Paterculo, & Josepho contra Appionem docet laudatus Emus Scriptor, cui, quantum in hâc explicatione debeam, non est quod prædicem. In hâc tertiâ agrorum divisione, militarem Coloniam Pisaurum a C. Cæsare deductam existimo. Enimvero e re Cæsaris erat, Urbem situ opportunam, bene fidâ carinis statione conspicuam, viribus, opibusque pollentem, in partes suas trahere, suisque militibus frequentare. *Id enim fuit Cæsaris in Coloniis deducendis consilium* (verbis ipsius Norisii, qui illud observavit, uti juvat) *ut vel in viciniâ fundatæ subitario sibi præsidio essent, si quæ contra ipsum seditio Romæ excitaretur, vel in iis locis collocatæ per quæ Romam iter erat, ne Senatus ab iis, qui extra Italiam in Provinciis magistratum gerebant, auxiliares suppetias pro libertate restituenda sperare posset.*

Scio non solum publica quædam Augusti opera *Julia* audivisse, verum etiam leges, imo ipsas Colonias, ita ut aliquæ a C. Cæsare deductæ, ne de conditore ambigeretur, *Juliæ Paternæ* appellatæ sint. Ac si quis hoc eo diceret, ut ex Julio cognomine Pisaurum ab Augusto Coloniam deductam vellet, is certe quantum ego intelligere possum, longe conjecturâ aberraret. Ex Coloniis enim ab Augusto deductis eæ solum *Juliæ* dici potuerunt, quæ statim post initum Triumviratum, ex lege Triumvirali deductæ fuerunt: non enim deinceps, si Campanæ Coloniæ supplementum excipias, quod devicto Pompejo, Lepidoque exauctorato adscripsit, de quo V. Mazoch. Cap. I. § 4. p. 37, alias Colonias per Italiam deduxit Augustus, nisi post pugnam Actiacam; quas tamen *Augustas* dictas fuisse,

consentiens est doctorum Virorum opinio. At in prima illâ Coloniarum deductione, quæ ex lege Triumvirali facta est, Pisaurum Coloniam deduxit Antonius, vel alius ejus auspiciis, ut ex Plutarcho mox apparebit, non Augustus. Reliquum est igitur, ut Juliæ Pisaurensis Coloniæ deductio Divò Julio sine controversiâ assignanda sit. Id vero Pisaurensium gloriam mirifice amplificat, non solum quia Coloniæ huc deductæ Conditorem, & Parentem asserit Virum dignitate, doctrinâ, bellicâ virtute maximum, verum etiam quia vel ex hoc Pisaurensis Urbis amplitudinem evincit, quum ex funebri oratione, quam Antonius de laudibus Cæsaris ad populum habuit apud Dion. lib. XLIV. constet Colonias a Cæsare deductas fuisse *majores iis Urbibus*, *quarum illi* (Æneas nempe, ejusque nepotes, posterique) *Reges fuerint*.

Sed quoniam Colonias Pisaurum deductas memoravimus, non abs re erit postremam hanc ab Antonio adscriptam ex Plutarcho recensere; mox vero ipsum Plutarchi locum, qui toties ab iis qui de Pisauro scripserunt, non sine aliquo doctorum stomacho ingeritur, expendere. Ait itaque Plutarchus in Antonio. *Prodigia ante bellum* (Actiacum nempe) *hæc ferunt fuisse: Pisaurum urbs non longe ab Hadria, in quâ Antonius Colonos adscripserat, terræ hiatibus absorptum est.* Cæsare occiso Senatusconsultum opera Antonii factum est de Coloniis deducendis. Appian. Civil. lib. II. eas tamen deductas non fuisse, ex oratione Octaviani ad Antonium, ejusque responsione apud eumdem Appian. lib. III. constat. Initâ demum Triumviratus conjuratione, statim III Viri Colonias, quæ debebantur adhuc, exercitui promiserunt, & Urbes illi in prædam dividendas nominatim proposuerunt. Appian. Civil. lib. IV. *Et quo alacrior redderetur exercitus post proposita victoriæ præmia, præter alia donativa, promissæ sunt eis XVIII. Italicarum urbium tam opibus, quam agri bonitate, ac ædificiorum pulchritudine præcellentium, quarum urbana, ac rustica prædia non secus, quam bello capta dividerentur.* His promissionibus devincto milite, ad bellum contra Brutum, & Cassium Antonius simul & Augustus profecti fuerunt: quo feliciter profligato *ad persolvenda præmia*, ut ait Appian. Civil. lib. V. *profectus est Imperatorum alter* (Augustus) *in Italiam, ut agros militibus divideret, hoc enim elegit propter valetudinem: Antonius vero transmarinas provincias petiit collecturus pecunias, quas eis promiserant:* idem tradit & Dio lib. XLVIII. Ut primum Au-

 gustus

gustus e morbo, quo periculosissime Brundusii affligebatur, recreatus fuit, statim milites in Colonias cæpit deducere, quâ in re Italicorum certe animos acriter offendit, verum, ut ait ibidem Appianus, milites præclare sibi conciliavit *prompta erga largitorem gratiâ, cui agros, Urbes, pecunias acceptas ferebant.* Id egre ferens L. Antonius M. IIIViri frater, tunc Consul, vel deductionem in fratris adventum differri, vel in partem divisionis agrorum eam, quæ ad M. fratrem pertinebat, recipi se postulavit. Dio lib. XLVIII. *Cæsar secundum id, quod cum Antonio post victoriam fecerat pactum, omnibus suis Antoniisque militibus dividere agros volebat, ut eorum sibi animos benevolentiâ obstringeret: Antonius, & Fulvia* [M. IIIViri Vxor] *suis militibus competentem partem ipsi assignare, ipsique Colonias deducere volebant, ut eorum vires sibi adjungerent: videbatur enim utrisque expeditissima ratio bona inermium suis militibus largiri:* Appianus eod. lib. V. *His animadversis Antonii Frater Lucius, tunc Consul, & ejusdem Uxor Fulvia, & qui absentis bona procurabat, Manius, ne Cæsaris videretur totum hoc beneficium, neve soli deberetur gratiâ, & alter Imperatorum fraudaretur favore militum, vaframentis agebant, ut Coloniarum deductio differretur in adventum Antonii: quod quum impossibile videretur propter festinationem militum, petebant a Cæsare, ut Antonianos ipsi deducerent in Colonias, quamvis ex pacto id munus Antonius soli Cæsari cesserat, quod tamen concessum negabant.* Quum vero parum Lucius & Fulvia expostulationibus proficerent, ad exercitum versi, ipsius M. Antonii liberis circumlatis, obtinuerunt a Cæsare, ut ipsi Antonianos in Colonias deducerent; ita Appianus qui multo exactius, quam Dio, hæc narrat lib. V. Civil. *productâque ad exercitum Fulviâ cum parvis Antonii liberis invidiose supplicabant, ne paterentur illum fraudari suâ gloriâ, simul occasione referendæ ipsis gratiæ. Et erat tum inclitum Antonii nomen, & apud milites, & apud cæteros, nam Philippensis Victoria propter adversam Cæsaris valetudinem tota videbatur unius Antonii. Cæsar quamvis non ignarus pacta violari, cessit tamen in gratiam Antonii, atque ita Legiones Antonianæ in Colonias deductæ sunt, nimiâ deductorum militum licentiâ, dum ne videretur Cæsar beneficentiâ vincere, minus cohibentur a maleficiis.* Id vero statim L. Antonium fecisse vel ex eo constat, quod ante bellum eodem anno inter L. Antonium, & Augustum exorto, Antoniani in Colonias deducti jam fuerant: narrat enim Appia-

Appianus citat. lib. V. Lucium ad Antonianorum Colonias confugiſſe, bellum adverſus Cæſarem paraturum: *quumque Cæſaris equites excurriſſent in Bruttiorum litora, ne Pompejus ea vaſtaret, Lucius ſive timens, ſive fingens ſe timere, ne contra ipſum & Antonii liberos equitatus ille miſſus eſſet, curſim ſe contulit ad Antonianorum Colonias, collecturus ibi ſatellitium, Cæſarem calumniando ut perfidum erga Antonium*. En igitur quando Piſaurum ab Antonio Colonia deducta fuerit, nempe: A. U. DCCXIII. a L. Antonio Coſ. M. III Viri fratre, ipſius M. auſpiciis, Antoniani milites Piſaurum ex lege Triumvirali deducti fuerunt: quanta porro veterum Piſaurenſium injuriâ, qui agris, tectis, omnibus denique ſuis rebus miſere ſpoliabantur, nihil attinet diſputare. Ex hâc tamen deductione, quæ tantopere Piſaurenſes afflixit, antiquæ amplitudinis non leve nobis argumentum exoritur: idem enim Appianus tradit Urbes illas, quæ a III Viris in præmium militibus propoſitæ fuerant: *Italicarum Urbium tam opibus, quam agri bonitate, ac ædificiorum pulchritudine præcellentium* fuiſſe.

An Auguſtus poſtea ſuperato Antonio novos huc Colonos adſcripſerit, merito quæri poteſt. Scimus enim ex Dione lib. LI. Auguſtum *eos conventus Italiæ, qui Antonii rebus ſtuduiſſent, extorres egiſſe, militibuſque agros eorum donaviſſe*. Ego vero, ſi mea hic libere proferenda ſententia eſt, ſub ipſa belli Actiaci initia Auguſtum ſibi Piſaurenſes partim metu, partim beneficio conciliaſſe exiſtimo. Audiendus Dio lib. L. *Cæſarem Italia omnis (quos enim Antonius in Colonias deduxerat, eos Cæſar partim metu, partim beneficio ſibi adjunxerat, cujus rei cauſſâ inter alia Bononiam quoque Coloniam militibus conſtituerat, ut a ſe id beneficium, ii habere viderentur) Gallia, Hiſpania... adjuvarunt* in bello ſcilicet contra Antonium. Etenim ſi Antonianis Colonis expulſis, novam Piſaurum Coloniam deduxiſſet Auguſtus, in recenſendis Coloniæ Piſaurenſis cognominibus, Auguſtæ appellationem, quâ tantopere gloriari par erat, utique non omiſiſſent.

Nunc jam ad ipſum Plutarchi locum accedamus, quo omnem antiquitatis laudem Piſaurenſi Urbi inepte admodum detrahere conatur non unus Scriptor, dum vetus Piſaurum omnino abſorptum, novum hoc poſtea excitatum ſomniantnr. Non eſt hujus loci integrum authorum Catalogum contexere, qui, ut ſuperius dixi, vere pecudum more, antiquiorem deſcribentes, ſua faciunt, quæ ab aliis accipiunt, ſive bona ſint,

ſive

five mala, adeo ut apud cordatos Viros nihil jam quicquam authoritatis obtineat, etiamsi immanis sit, Scriptorum enumeratio; neque hujus item est loci justam de terræ hiatibus, quibus Pisaurum absorptum venditant, instituere disputationem. Sat erit in nostrorum hominum gratiam paucis quid de hâc re sentiendum sit disserere. Præfari tamen oportet, gratias me maximas Plutarcho & debere, & agere, quod Antonianam deductionem solus tradiderit, quâ ignoratâ parum certe Pisaurensem illorum temporum historiam cognosceremus. Sed quod ad prodigium attinet, pace tanti Scriptoris dicam, erravit Plutarchus, quod nisi ostendero, culpam ego præstabo. Negari non potest inter omnia, quæ Actiacam M. Antonii cladem præcesserunt, prodigia, nullum hoc, quod Plutarchus narrat, horribilius, illustrius etiam si vis, nullum fuisse. At cur solus narrat Plutarchus, qui centum, & amplius annis post pugnam Actiacam floruit? cur silent quot quot aut circa eam ætatem vixerunt, aut res illorum temporum conscripserunt? Julius Obsequens libellum *de Prodigiis*, ut Viri docti consentiunt, ex Livii historia consarcinavit, ac ipsa etiam Livii verba plerumque usurpavit; ac quamquam Obsequentis liber nonnullis lacunis deformetur, ubi tamen integer est, quod ad prodigia attinet, nihil Livii historiâ opus est: profecto in hac parte incorruptus est Obsequens, ac ea quidem prodigia, quæ M. Antonii cladem prænunciaverant, enucleate describit: *Statua equestris Antonii domi corruit: equus phaleratus in ipsius conspectu festinans concidit: quidam e populo sanguine victimarum prolapso resper sam cruore palmam proficiscenti dedit: funesta hæc ipsi prodigia fuere*. Qui fit igitur, ut levia hæc perscripserit, magnum illud & horrendum omiserit? Atqui is, quæ Pisauri alias acciderunt prodigia, accurate narrat; scribit cap. LXXIII. Ti. Graccho M. Juventio Coss. *nocte speciem solis Pisauri adfulsisse*: rursus cap. CVIII. P. Cornelio Lentulo P. Licinio Coss. *Pisauri terræ fremitum auditum, muri pinnas sine terræmotu passim disiectas civiles portendisse discordias*. At ipsum Pisaurum terræ hiatu absorptum fuisse præterit? idcirco itaque tam atrox prodigium tacuit Obsequens, quia nihil de eo tradiderat Romanæ historiæ parens Livius. Fatale sive Julii Obsequentis, sive potius Livii silentium, alterum item fatale silentium consequitur, Dionis nempe Cassii Romanarum rerum accuratissimi scriptoris. Enumerat is omnia prodigia, quæ Antonii cladem portenderunt lib. L. *Antonio autem clades a*

pueris

pueris Romæ prædicta est, qui nullius jussu in duas partes divisi, quarum altera Cæsariani, altera Antoniani vocarentur, biduum conflixerunt, ac succubuerunt Antoniani: Statua quoque in Albano juxta Jovem posita lapidea multum sanguinis effudit, quo ei interitus portendebatur; aliaque plura minoris certe momenti: nihil tamen de misero universæ Urbis excidio tradit, ejusque Urbis, in quam ipsius auspiciis militaris Colonia deducta fuerat; Equidem parum callere videretur Dio, quanta intercesserit conjunctio Imperatorem inter, & militares ab eo deductas Colonias, a quo ipsum etiam nomen mutuabantur. Claudat silentium Scriptorum agmen Plinius, qui de terræ hiatibus agens lib. II. cap. 80. illustrem hunc, quo integra Civitas istorum sententiâ periit, ommittere non debuerat; de eo tamen litera ibi nulla invenitur.

At vero si tacet ibi Plinius, non tacet alibi, nec tacent alii, ut omnino intelligamus, quam futile sit id, quod ex Plutarcho colligunt. Et ut a Plinio initium sumam, is in VI. Italiæ Regione lib. III. Cap. XIV. Pisaurum memorat. *In ora flumen Æsis, Senogallia, Metaurus fluvius, Coloniæ Fanum Fortunæ, Pisaurum cum amne:* At enim ævo Plinii rursus Pisaurum ædificatum fuerat. Primum valde erraret is, qui putaret Urbe terræ hiatu absorptâ, aliam statim ibidem potuisse excitari, novisque civibus frequentari. Deinde Plinius non de suis, sed de Augusti temporibus intelligendus est; certum est enim Plinium integram nobis Augusti descriptionem dedisse, variatâ dumtaxat locorum dispositione, ut ipse testatur. *Qua in re præfari me necessarium est authorem nos D. Augustum sequuturos, descriptionemque ab eo factam Italiæ totius in Regiones undecim, sed ordine eo, qui litorum tractu fiet.* Plinio duo alii accensendi sunt authores; Primus est M. Vitruvius, qui & sub Augusto vixit, & ipsi libros suos de architecturâ nuncupavit, &, quod caput est, diu Fani moratus est, ut Basilicæ, quam ibi Augustus fecit, constructioni præesset. Disserit is lib. II. Cap. 9. de lignis in usum fabricæ idoneis: ubi autem ad laricem ventum est, inquit: *hæc autem per Padum Ravennam in Coloniâ Fanestri, Pisauri, Anconæ, reliquisque, quæ sunt in ea regione, Municipiis præbentur.* Alter est Pomponius Mela peritissimus geographus, qui paullo post Augustum floruit: hic quoque in Italiæ descriptione lib. II. cap. 2. Pisaurum memorat. *A Pado ad Anconam transitur Ravennam, Ariminum, Pisaurum, Fanestrem Coloniam, Flumen Metau-*

Metaurum, *atque Æsim*. Hic jam quæro, num existimari possit, Pisaurum terræ hiatu ita occulte absorptum, ut nullus alius Scriptor tam horrendi casus meminerit? deinde vero uno vel altero die rursus ita magnifice ædificatum, civibusque ita frequentatum, ut continuo in omnium Scriptorum ore, oculisque fuerit?

Ex his quæ huc usque deduximus, manifeste patere arbitror, quam a vero longe aberrent, qui Pisaurum hiatu terræ absorptum volunt. Nunc de Plutarcho quid statuendum sit, exponam. Plutarchus Pisaurum terræ hiatu periisse nusquam dicit: scribit tantum in ore quorumdam id fuisse λεγεται *ferunt*, *dicunt*. Inde ut res gesta sit, facile constat. Templum aliquod, aut aliud publicum ædificium tunc forte Pisauri periit, vel labefactatum fuit, quod fieri potuisse nemo sanus negabit; Verum, ut augeri omnia vulgo, atque amplificari in dies solent, a fortuitâ ædificii alicujus ruinâ, ad terræ hiatum, ad universæ Urbis excidium, gradibus ventum est: Tale aliquid incerto fortasse quorumdam rumore ferebatur: ab his accepit bona fide Plutarchus, Græcus homo, & Italicarum rerum, profecto minus, quam Itali, peritus.

DECIES CENTENA MILLIA NVM. DEDIT. Licet hinc colligere quantæ fuerint Pisaurensium opes, quum C. Titius uno legato ingentem scutorum Romanorum XXV. M. summam insumpserit. Nummi nomen generale est, & ad omnes monetas pertinet, verum tamen pro sestertio sæpenumero usurpatur, cujus rei, ne lectori oneri sim, nolo exempla accumulare.

ITAVT &c. En dispositio testamentaria C. Titii nempe ut ex sestertiorum CCCC usuris per singulos annos die natali Titii Maximi filii sui populo epulum divideretur, & ex sestertiorum DC. usuris quinto quoque anno munus gladiatorium ederetur. Variat Inscriptio in efferendâ summa a C. Titio relictâ. Primum enim per nummos seu sestertios, qui duobus assibus cum semisse constabant, enunciatur universa summa decies: Mox eadem per sestertia, quæ mille sestertios continebant, dividitur. Hinc & duo Kalendaria efficiuntur alterum sestertiorum CCCC ad epulum, alterum sestertiorum DC ad munus gladiatorium, cujus postremi Curatorem fuisse C. Mutrium vidimus supra n. XXXVIII.

SESTERTIORVM CCCC. Ita perspicue in marmore, & necessario, ut divisa summa sestertiorum CCCC. & DC respondeat integræ superius enunciatæ. Id autem eo adnotandum

dum duxi, ne quis authoritate Fabretti ductus aliud M. millenarium numerum ſignificans, quærat.

VSVRIS. Explorati Juris eſt omnes Romanorum uſuras menſtruas fuiſſe, eaſque menſium Kalendis aut exactas fuiſſe, aut ſaltem exigi potuiſſe; ut late docet J. C. doctiſſimus Gherardus Noodt de Fœnor. & Uſur. lib. II. cap. I. Hinc Kalendarii nomen factum libro illi, in quo rationes uſurarum perſcribebantur. Cujus autem generis uſuræ eæ fuerint, ex quibus epulum populo dividi, & munus gladiatorium edi debebat, quum apud Romanos plures fuerint, quæri poteſt. Centeſimas tamen fuiſſe, quivis mihi facile conceſſerit, qui Plinii epiſtolam ad Trajanum lib. X. conſideraverit. *Pecuniæ, inquit, publicæ, Domine, Providentiâ tuâ, & miniſterio noſtro exactæ ſunt, & exiguntur, quæ, vereor, ne otioſæ jaceant: Nam & prædiorum comparandorum aut nulla, aut rariſſima occaſio eſt, nec inveniuntur, qui velint debere Reipublicæ præſertim duodenis aſſibus, quanti a privatis inveniantur.* Accedat veteris Inſcriptionis teſtimonium ex Grut. p. CLXXV. 4.

HOC AMPLIVS ARK. REIP. COLLEGII SS
DONVM DEDIT - X (*) - V VT EX VSVRIS
CENTESIMIS EIVS QVANTITATIS
QVAE EFFICIVNT ANNVOS - X - DC DIE
VIIII KAL. OCTOBR NATALI DIVI
AVGVSTI EROGENTVR EX ARK &c.

Gravior enim uſura idoneos debitores non inveniſſet, licet Verres, ut Cicero docet lib. III. in Verrem, pecuniam ſibi ad publici frumenti coemptionem attributam, apud publicanos relictam, duabus centeſimis fœneratus fuerit, quæ uſura apud Grut. pag. CCVIII. pœnæ nomine imponitur ei, qui ut agrum venderet, ſepulcra diruit & religioſa loca violavit, & licet Brutus quaternis centeſimis pecuniam a Salaminiis pepigerit, ut idem Cicero tradit ad Atticum lib. V. ep. 4. Porro ſi

(*) *Gruterus habet XV. ſed male; nam ut ex uſuris centeſimis efficiantur denarii DC, ſors neceſſario eſſe debuit denariorum quinque millium, vel ſeſtertiorum nummorum viginti millium. Seperandæ igitur in ea Inſcriptione literæ numerales X - V, adeout prima denarios ſignificet, altera ſummam quinque millium denariorum denotet, niſi forte in marmore duæ XX. habeantur, quæ XX millia ſeſtertiorum exprimant.*

centesimis usuris collocata fuerat pecunia a C. Titio Coloniæ relicta, ex Kalendario Sestertiorum CCCC. quotannis scuta Romana MCC. efficiebantur. Nec minori summâ opus erat ad epulum universo populo dividendum.

DIE NATALI. Præcipue Die Natali suo epula hæc dari volebant, qui pecuniam in id erogabant. Vid. elegantissimam Inscriptionem Beneventanam apud Fabrett. Inscr. Dom. Cap. III. n. 610.

TITI MAXIMI: hoc est C. Titii Maximi: sæpe enim prænomen filii idcirco fortasse omissum, quod commune cum patre fuerit. Nec desunt in ipsis C. Titiis exempla. In Fabrett. Cap. V. n. 53. C. TITIVS PROBVS TITIO SEPTIMO titulum ponit in Gruter. pag. CCCCLXXV. 3. C. TITIO CHRESIMO honorem Bisellii ET TITIO CHRESIMO FILIO EIVS honorem Decurionatus Ordo Suessanus decernit.

ET EX SESTERTIORVM DC &c. Pecuniam hanc HS DC separato Kalendario administratam a C. Mutrio vidimus supra n. XXXVIII. Sestertiorum DC usuræ centesimæ quinto quoque anno, efficiunt scuta Romana millia IX. Hinc patet quanti sumptus fuerit muneris gladiatorii editio.

X L I V.

INter Pisaurensia marmora hæc quoque Inscriptio locum sibi vindicat, non solum quia a Plebe Pisaurensi C. Valio posita fuit, verum etiam quia Pisauri olim visebatur, siquidem ultimæ siglæ interpretandæ sint *Decurionum Pisaurensium*, ut infra dicam: licet Manutius in Ortograph. pag. 659. *Romæ* esse scribat, Gruterus vero p. CCCCLXXXI. 9. *Ferrariæ in Ædibus Francisci Girardini*. Porro locorum varietatem mirari ii solum poterunt, qui MSS. Inscriptionem Codices numquam viderint.

C. VALIO. *Vallia* gens sæpenumero occurrit in antiquis Inscriptionibus, non item *Valia*.

ORNAMENTA DECVRIONATVS. *Quemadmodum*, inquit Emus Norisius Dis. I. Cap. 6. Cen. Pis. *Romanis ducibus re feliciter gesta Ornamenta Consularia ab Imperatoribus dabantur, ita in Coloniis Civibus Plebeys optime de Patriâ meritis Ornamenta Decurionum conferebantur*. Hinc patet C. Valium, quum optime de splendidissimis Ordinibus Pisaurensi, & Ariminensi meruisset, fuisse ab iis Decurionatus ornamentis inlustratum,

nem-

nempe ut dicitur in lapide Suessano pag. CCCCLXXV. 3. *VT COMMODIS PVBLICIS AC SI DECVRIO FRVERETVR.* Non enim, per concessionem Ornamentorum Decurionalium, Decurionatum quoque concessum fuisse, solide probat idem Emus Scriptor loco citato. Eos autem, qui tali honore affecti fuissent, DECVRIONES ORNAMENTARIOS aliquando dictos animadvertit sæculi nostri Ornamentum Scipio Maffæjus Epist. XII. Gall. Antiq. quæd. select. ORNAMENTA autem inlustratus pro *Ornamentis inlustratus* dicitur in Inscriptione nostrâ C. Valius per Hellenismum, ut in Virgil. Æneid. II.

Os, humerosque Deo similis.

A SPLENDIDISSIMO ORDINE ARIMIN., & infra A SPLENDIDISSIMO ORDINE PISAVRENS. Ordine scilicet Decurionum Ariminensium & Pisaurensium: notum est enim *Ordinis* appellatione Ordinem Decurionum, sive Municipalem Senatum intelligi. Plures illi tituli tribuuntur, *Sancti*, *Sanctissimi*, *Clarissimi*, *Nobilissimi*, *Amplissimi*, *Piissimi*, quos vid. in magno Indice Gruterian. Cap. IX. *Splendidissimi* tamen titulus frequentior, & accommodatior.

COLLEGIORVM. Breviter nunc Collegia, quæ in Inscriptione nostrâ memorantur, illustranda sunt. Collegiorum institutionem Numæ Plutarchus assignat, Servio Tullio Florus; ego utroque antiquiorem ostendi in eâ epistolâ, quam ad Marcellum Franciarinium dedi de recenti Eugubinarum Tabularum interpretatione. Ut ut illud sit, plurima certe Collegia, & Romæ fuerunt, & in qualibet Coloniâ, ita ut semel, atque iterum, ne jure Collegii factiosi homines ad res novandas, & Rempublicam perturbandam abuterentur, legibus sublata sint, quas vid. apud Sigon. de Antiq. Jur. Civ. Romanor. lib. II. Cap. XII. & apud Anton. Augustinum de Legibus; Iis tamen legibus semper excipiebantur Collegia *antiquitus instituta* & *legitima*, ut ait Sveton. in Cæs. Cap. 42. & in Aug. Cap. 32, & *quæ utilitas Civitatis desiderasset*, ut inquit Asconius in Ciceron. Orat. pro C. Cornelio. Profecto caussas, cur hujusmodi Collegia instituta sint, sive religiosæ eæ fuerint, sive Politicæ, definire haudquaquam hujus est loci, dummodo tamen illud sciamus, ea peculiares suas religiones habuisse, ut ex Plutarcho in Vitâ Numæ constat, & peculiare patrimonium, ut apparet ex l. 1. § 2. & l. 3. ff de Colleg. & Corpor, vel Corporatorum collatione, ut innuitur in ead. *l.* 1. in pr. comparatum, vel beneficorum, & liberalium homi-

num largitione, quod innumeræ teſtantur Inſcriptiones: itidem plane quemadmodum nunc fit, ut opifices præcipue Sodalitia quædam ſeu Collegia inſtituant, quibus quotquot eam artem profitentur, adſcribi dumtaxat poſſint, non ſolum ut Divum artis Patronum impenſiori ſtudio colant, verum etiam ut quæ ad artis conſervationem, atque incrementa conducere videntur, omni ope procurent.

FABR. Fabrum Collegium militarium expeditionum uſui deſtinatum in vulgus creditur: Verum teſte Vegetio lib. II. Cap. XI. quæque legio ſuos habebat *Fabros lignarios*, *Structores*, *Carpentarios*, *Ferrarios*, qui in Inſcriptionibus expreſſe, quâ Legione fuerint, indicantur; hinc apud Reineſ. Cl. VIII. 65. *C. Ancharius* FABER FERRARIVS LEG. XX GEM. Nihil eſt igitur cauſſæ cur Piſaurenſes Fabros militiæ aſſignemus; verum ſtatuamus neceſſe eſt eos Piſaurenſium civilibus uſibus occupatos fuiſſe, eoque Collegio, quod præcipuum inter Opificum Collegia cenſemus, univerſos eos artifices comprehenſos fuiſſe, qui Fabrorum nomine continentur, nempe Ferrarii, Murarii &c.

CENT. Centonarios item militaribus uſibus addictos Viri docti exiſtimarunt. Eruditiſſimus Archiepiſcopus Fontaninus lib. II. Antiq. Hort. Cap. V. n. 3. eos fuiſſe ſcribit: *qui arcibus*, *navibus*, *militibus centones ipſos offerendos curabant*. At quum hic de Colonicis artificibus agatur, & quum Centonum nomine, ſtragula etiam craſſiora intelligantur, quibus oſtia (*) claudebantur, aut viliſſimarum perſonarum lecti tegebantur, ut Sipontinus docuit, vel item muli in itinere, ut ex Livio conſtat lib. VII., & veſtes quædam ruſticæ, ac ſerviles, ut idem doctiſſimus Præſul loco citato obſervat, non eſt cur dubitemus, Centonariorum appellatione hic ſignificari eos, qui ſtragula

(*) *Vela illa*, *ſeu aulæa*, *quæ nos hodie* Portiere *appellamus*, centones *olim dicta fuiſſe docent Petron. in Satyr.* & ſubinde, ut in locum ſecretiorem venimus, centonem anus urbana rejecit: *velum nempe illud*, *quo lupanaris oſtium claudebatur*, *ut ex integro Petronii loco conſtat*. *Inde Juvenalis Sat. VI.*

Intravit calidum veteri centone lupanar.

Aperte velum *vocant Martialis lib. I. epig.* 35.

At meretrix abigit teſtem veloque, ſeraque

& lib. II. epigr. 46.

Intraſti quoties inſcriptæ limina cellæ,
Seu puer arriſit, ſive puella tibi;
Contentus non es foribus, veloque, ſeraque.

& Juvenalis Sat. IX.

Claude feneſtras
Vela tegant rimas, claude oſtia, tollito lumen
E medio.

gula quæque conficiebant; atque ut in uno Collegio plures artifices continebantur, ſic lanarii quoque, & fortaſſe etiam Veſtiarii eidem Collegio adſcribebantur.

DENDR. Diu inter viros doctos de hujus verbi ſignificatione diſceptatum eſt, quorum tamen controverſiæ ad nos minime pertinent. In hàc enim Inſcriptione ii ſunt, quibus cura fuit, ut ait doctiſſimus Fontaninus eod. Cap. V. n. 4. *cædendi, aſportandique rudem e ſylvis materiem*. In eorum porro Collegio, Tignarios etiam, & Lignarios comprehenſos fuiſſe non dubito, quum illorum opificium proxime ad illud Dendrophororum accedat.

NAVICVL. Navicularii Græce ναυκληροι dicuntur, nos hodie *Patroni di Barca* appellamus. Dioſcori Naucleri Græcam Inſcriptionem vide in noſtris Chriſtianis. Porro ob eam, quam ſæpe diximus rationem, eodem Collegio Lenuncularios quoque contineri puto, & alios ejuſmodi generis homines.

VICIMAG. Niſi Vici-Magiſtros quoque in unum corpus coiiſſe, & Patronum ſibi C. Valium adoptaſſe velimus, munus hic C. Valii ſignificari concedamus neceſſe eſt, quod nempe Vici-Magiſter fuerit Coloniæ Piſaurenſis. De Vici-Magiſtris V. Not. IX. & infra Not. CXXXII.

Sed quoniam de Collegiis verba fecimus, novum aliud Antiquariis, ut arbitror, hactenus inauditum proferamus ex Inſcriptione, quam in agro Tudertino ad S. Mariæ in Pantano, ubi fuit olim Vicus Martis Tudertini, ex marmore deſcripſit, dum adhuc adoleſcentulus eſſet, Jo: Baptiſta Paſſerius amicus in primis meus.

(*)

C · SVRIINVS . L . F .
ANISIME CAARI
MEM . MIL . COR . $\overline{\text{VII}}$ PR
VOIVNTIIE MILI TA AN
XIV VIXIT ANNIS XXXII
HIC RELIQVIT SODALIB
MARTIEN SIBVS IN OS
SA SVA TVENDA
HS ∽ ∽
ſic
COLLEGIVS IVMEN TA
RIORVM HVIC CIPPO
LOCVM DEDIT.

L . D . D . D . P . Locus datus Decreto Decurionum Piſaurenſium ; ita interpretatus eſt Manutius recte , & neceſſario; Quum enim Piſauri Statua a Plebe Urbana C. Valio ponenda eſſet, ab Ordine Decurionum Piſaurenſium publici loci conceſſio erat impetranda . Inde colligitur Piſauri olim hanc Inſcriptionem fuiſſe, non Romæ, non Ferrariæ, ut initio dicebamus.

X L V.

INſcriptionem hanc Romæ apud Excmos Cæſios exſtare tradunt MSS. noſtræ collectiones . Diu illam , dum Romæ eſſem, quæſivi.

PISAVR. MVNICIP. Coloniæ P. R. duobus modis Municipia dici poſſunt, aut proprie, aut abuſive . Proprie, quando ex Coloniæ formâ in Municipii ſtatum, Senatus, vel Imperatorum authoritate mutatæ fuerint; cujus quidem rei non deſunt exempla: Sueſſam ex Coloniâ in Municipium converſam

ſam

(*) *In hac tamen Inſcriptione, primo Verſiculo C. Severinium fuiſſe exiſtimo, quem ob literarum corruptionem , quæ integris primis quatuor verſiculis ineſt , agnoſcere Paſſerio non licuit. Dubitare enim nos non ſinit alia ab eodem Paſſerio ibidem deſcripta Inſcriptio SEVERINIAE C. FILIAE &c. quæ bis in Grutero edita eſt pag. MXXIX. 5. & pag. MLXXVII. 9. Secundo verſiculo Tribus erat fortaſſe Anienſis, & C. Severinii cognomen. Quarto verſiculo Centuria Cohortis $\overline{\text{VII}}$. Prætoriæ, qua C. Severinius XIV. annis militavit.*

ſam aperte tradit Cicero Philip. 13. 8.: *lautiſſimum*, inquit, *oppidum, nunc Municipium, honeſtiſſimorum quondam Colonorum, Sueſſam, fortiſſimorum militum ſanguine implevit*. Prænestinos Gellius lib. XVI. Cap. 13. tradit *maximo opere a Tiberio Imperatore petiiſſe oraſſeque, ut ex Coloniâ in Municipii ſtatum redigerentur, idque illis Tiberium pro referendâ gratiâ tribuiſſe, quod in eorum finibus ſub ipſo oppido ex capitali morbo revaluiſſet*. V. Spanhem. Orb. Rom. Exerc. I. Cap. 16. Fontanin. de Ant. Hort. lib. I. Cap. V. n. I. Abuſive, quando abſque ullâ conditionis mutatione, Coloniæ, earumque Cives, Municipia, & Municipes appellabantur. Ulpianus in l. 1. ff. ad Municipal. *Sed nunc abuſive Municipes dicimus ſuæ cujuſque Civitatis Cives, ut puta, Campanos, Puteolanos, Coloniæ nempe utriuſque incolas*. Gellius loco citat. *Quotus enim noſtrum eſt, qui, quum ex Coloniâ P. R. ſit, non ſe & Municipem eſſe, & populares ſuos Municipes eſſe dicat, quod eſt a ratione, & a veritate longe averſum*. Vid. Velſer. Rer. Aug. Vind. lib. V. in f. Fabrett. Inſcr. Dom. Cap. VI. pag. 464. Fontanin. loco cit. Hinc in antiquis Inſcriptionibus eamdem Urbem modo Coloniam, modo Municipium dici videmus. De Bovillis animadvertit Fabrettus loco laud. De Ortona in Aprutio Fontaninus loco item laud. His addendæ Sueſſa, *Colonia* in Gruter. p. CCCCLXXV. 3. MXCIII. 8. *Municipium* in CLI. 3. Celeja *Colonia* p. CCCLXXXVI. 3. CCCCLXXXII. 7. DLVI. 7. *Municipium* p. CXV. 5. DCI. 6. Hiſpellum, *Colonia* p. CCCLI. 1. *Municipium* apud Reineſ. Cl. I. 297., quæ iterum occurrit in Don. Cl. I. 138. Caſinum, *Colonia* apud Don. Cl. V. 14. *Municipium* in Grut. p. CCCLI. 1. quæ rurſus habetur in Don. Cl. V. 15. Plures alias brevitati conſulens, omitto. His poſitis haudquaquam facile erit definire utrumne proprie, an abuſive Piſaurum in Inſcriptione noſtra Municipium dicatur. Mihi quidem ſane videtur Piſaurum proprie Municipium appellatum, quia nempe ex Coloniâ aliquando in Municipii ſtatum redactum fuerit, idque duas potiſſimum ob cauſſas. Primum quidem, quia licet Coloni Municipes dicerentur, & Coloniæ Municipia, hujus tamen vocis abuſus vix irrepere potuiſſe videtur in publica Monumenta, quæ haud oſcitanter, ſed mature, & ſerio veteres inſcripſerunt. Deinde vero, ut in illa etiam irrepſerit, nequaquam credibile eſt irrepſiſſe jam inde ab extremis Reipublicæ, vel primis Imperii temporibus, ad quæ Inſcriptionem noſtram per-

pertinere arguit cognominis in C. Lartio, & M. Æbutio defectus, *archaismi potentissimum indicium*, inquit Fabret. Inscr. Dom. Cap. III. p. 240., *quum prisci illi ac pultiphagi Quirites cognomina, tamquam satis solo nomine & tribu noti essent, omittere soliti essent*. Profecto Ulpianus, & Gellius recentem suorum temporum abusum designare videntur.

X L V I I. X L V I I I.

IN Collectione Doniana exstat hæc Inscriptio Cl. I. 35. parum accurate descripta. Deficit alterius lapidis pars (duobus enim lapidibus continetur) quæ Seviratus iterationem exhibet. Quo pacto hæc iteratio intelligenda sit, diximus Not. VIII.

L I V.

HOspes & Hospita cognomina sunt Romanis hominibus usitata, ac sæpenumero in antiquis Inscriptionibus occurrunt. V. magnum Gruteri Indicem. Vettiam Ↄ· L. Hospitam dedimus n. CXLIV. In hac tamen Inscriptione aliter rem se habere arbitror, propterea quod *Severina* cognomen est feminæ, cujus gentilitium nomen omissum est; Quod si alterum ejusdem Severinæ cognomen *Hospitam* fuisse quis vellet, pluribus enim cognominibus appellatas fuisse feminas satis constat, is in marmore deesse aliquid fateri cogeretur, *feminæ* scilicet, vel quid simile, cui sanctissimæ epithetum referretur. Aliud igitur *Hospitæ* nomine significari facile mihi persuadeo. Potuit enim Severina a P. Ælio *Hospita* dici, vel quia cum eâ hospitium illi fuisset, quo jure nihil apud Veteres fuit antiquius, nihil sanctius; vel quia apud ipsam hospitaretur in hyberna deductus: *Hospites* enim dicuntur in l. un. C. de Salgamo milit. non præstan. qui milites in hyberna deductos domi suæ habent; quod officium, dum hæc scribo, exteris copiis per summam injuriam præstare cogimur. Sed & Hospitæ nomine conjux intelligi posse mihi videtur. Id ne temere quis dictum putet, animadvertendum in primis est, militibus Romanis, postquam militia fuit suis legibus devincta, interdicta fuisse matrimonia. Tacitus Annal. lib. XIV. C. 27. milites *neque conjugiis suscipiendis, neque liberis alendis suetos* scribit. Dio lib. LX. narrat Claudium, ni fallor, *militibus, quoniam ex legibus uxorem habere non poterant, jura indulsisse maritorum.*

Licet

Licet autem juſtas uxores habere non poſſent, concubinas tamen habebant, & cum eis, ſi non jure civili, probatas tamen naturali jure nuptias contrahebant; hinc quando honeſtâ miſſione donabantur, Imperator matrimonium, quod antea contraxiſſent, convalidabat, & in filios, quos antea ſuſcepiſſent, patriam poteſtatem concedebat, ut facile conſtat ex miſſionum harum tabulis, quas V. in Grut. p. DLXXIII. & ſeqq. Spon. Miſcell. pag. 224. & Maffejo Art. Crit. Diplom. lib. I. Antequam vero eorum connubia Principis auctoritate firmata eſſent, uxores ſuas *contubernales* appellaſſe eruere mihi videor ex Gruteri Inſcriptione p. DLXII. 10.

D . M
DRVSIANAE
FALISCAE
CONTVBERNALI
DVLCISSIMAE
VIX . AN . XVIIII
M . IIII . D . VII
C . SVLPITIVS F...
EQ . SING . AVG .
TVR . AELI PAL

Vel *Hoſpitas*, ut ex noſtra Inſcriptione colligimus, & aliâ Gruteri p. DLXIV. 5. ab uxore, ut putamus, viro poſita, quæ eadem fortaſſe eſt cum 3. p. DXXXIX.

D . M
VAL . ATTICO B.-F
COS . LEG . $\overline{XII}$ G
P . FE . STIP . XXIIII
VIXIT ANNIS XLI
FECIT AELIA PAR
THENIS HOSPITI
BENEMERENTI.

At ſexcentæ ſuperſunt Inſcriptiones, in quibus militum concubinæ conjuges & uxores vocantur. Quorſum iſtud tandem? Matrimonium inter ſervos æque vetitum erat, eorumque uxores contubernales appellabantur; tamen innumeræ pene ſunt Inſcriptiones, in quibus uxores, & conjuges dicuntur; in privatis enim hiſce epitaphiis Servilia capita ambitioſe ingenuas voces affectabant; nemo tamen unquam matrimonia inter ſervos idcirco fuiſſe exiſtimavit.

7. Nota Centurionatus. V. Urſat. de Not. Roman.

TERTIVS Cognominis vicem gerit in hac Inſcriptione *Tertius*, prænominis in Fabrett. Inſcrip. Dom. Cap. I. p. 23. LEG. $\overline{III}$ CYR. Legionem Tertiam Cyrenaicã dictã paſſim vetuſta marmora teſtantur.

L V.

P P. LEG IIII FLAV. Illud mihi doctiſſimus, ac in primis amicus Antonius Franciſcus Gorius ignoſcat velim, ſi de illius ſententiâ in his notis interpretandis decedo. Etenim in Indice Collectionis Donianæ, quæ nobis hanc ſuppeditavit Inſcriptionem, ita illas exponit. *Propraetor Legionis* $\overline{IIII}$ *Flaviæ*. Ego vero quum nuſquam Præpraetores Legionum viderim, malim explicare *Præpoſitus Legionis* $\overline{IIII}$. *Flav.* Præpoſiti Legionum haud infrequenter occurrunt in antiquis Inſcriptionibus; ii erant, qui univerſæ Legioni imperabant: tali munere olim functum fuiſſe Hadrianum ex Spartiano animadvertit Reineſius Cl. I. 28. *Secunda*, inquit ille, *expeditione Dacicâ Trajanus eum* (Hadrianum) *primæ Legioni Minerviæ præ-*

præposuit. Plerumque tamen Præfecti legionum dicebantur: talem olim fuisse Didium Julianum suspicari facit Capitolinus in ejus vitâ. *Post Præturam, legioni præfuit in Germaniâ vicesimæ secundæ Primigeniæ*. De eorum munere, & auctoritate fuse disserit Vegetius integro Cap. IX. lib. II. de Re Milit. Interim alius mihi vigesimæ secundæ legionis Præfectus producendus est ex veteri Inscriptione, quam Firmi in Piceno vidi exscripsique.

L . CIRPINIO . T . F . VEL
PRI . PIL . ITER . PRAEF
LEG . XXII . IIVIR ITERVM
QVINQ
MVNICIPES.

Maceratæ olim lapidem hunc exstitisse, locuples testis est Pompejus Compagnonius Maceratensis Patricius, Pompeii Compagnonii Viri doctissimi atque amicissimi avus in Regg. Picen. p. 39. ubi illam edidit, verum non ita accurate ut supervacaneum fuerit iterum describere.

LEG. IIII FLAV. Legionem IIII Flavio nomine insignitam vidimus n. XXXVI.

PRAEPOSITO VMBR. PICEN. ET APVL. Juridici, Correctores, Consulares Umbriæ & Piceni sæpenumero occurrunt, Præpositi nusquam, quod sciam. Proinde existimare rite possemus, Præpositi appellationem in Inscriptione nostrâ haudquaquam nomen esse dignitatis, aut muneris proprium, verum illâ, pro communi sermonis usu, eum significari, qui Provincias, Umbriam, Picenum, & Apuliam regeret. Profecto in hunc sensum a Cicerone Navarchi dicuntur lib. V. in Verr. c. 38. *Navibus præpositi*. Q. Ligarius C. Considii Legatus, ab eodem Considio in Africâ cum Imperio relictus, Orat. pro Lig. Cap. 2. *Africæ præpositus*; Galliæ fortasse Proprætor ab Hirtio Cos. missus lib. XIV. ad Attic. Ep. 9. *Galliæ præpositus*. Quod si parum id probaretur, ad extraordinaria Imperia confugiendum erit. Extraordinaria Imperia pro re nata per Italiam data fuisse animadvertit doctissimus Scipio Maffæjus

fæjus Veron. Illuſtr. par. I. lib. VII. Exemplo rem planam faciemus. Senatus Romanus, ut ſeniorem Gordianum ab Africano exercitu Imperatorem conſalutatum audivit, Maximinum veritus nondum e vivis ſublatum, viginti Viros creavit, eiſque, ut ait Capitolin. in Gordian. *diviſit Italicas Regiones contra Maximinum pro Gordianis tuendas*. Profecto illud mihi non ſumo Aurelium Julianum ex his fuiſſe: diſerte enim apud eumdem Capitol. Maximinus in concione ad milites *Conſulares viros* eos vocat. At quis contendat, ſi fors ita alias ceciderit, lectos fuiſſe Conſulares tantum? Potuit igitur tum ſi ſimilis nata fuiſſet occaſio, extraordinarium Imperium T. Aurelio demandari, nempe ut eâ Legione, cui præerat, Umbriam, Picenum, & Apuliam conterminas regiones in fide contineret, aut ab hoſtium incurſionibus defenderet.

L V I.

URnula marmorea penes me: Inſcriptionis latera foliis ambiuntur.

AVEDIA. Avedia gens deeſt tum Grutero, tum Fabretto.

L V I I.

PRætereuntium pedibus detritam Inſcriptionem fœde deſcriptores noſtri corruperunt, legebant enim C. CORNELIO C. F. VOTAV-OTOLENSI. &c. Integram exhibuit Gruterus, & emendatam p. MXCIII. 5. ſed lineis aliter diſpoſitis.

EQVO PVBLICO HABENTI. Vel Equo Publico abſolute, vel Equum Publicum habenti dici debuit; verum hæc a Marmorariis non magnopere expectanda. De Equo Publico: V. Not. XXXI.

VO. Voltiniâ Tribu, quâ cenſebantur Toloſenſes. Vid. Gruter. p. DLXV. 6. & CMXXXIX. 3.

L V I I I.

VUlgavit Fabrettus Inſc. Dom. Cap. VI. n. 64. & Cap. X. n. 204.

PRAEF. MIL. LEG. XIII. Gudius p. VI. 1. exhibet PRAEF. MIL. LEG. XV. APOLLIN. Nuſquam alibi, quod ſciam *Præfecti militum Legionis*, viſuntur; hoc autem munus idem

idem esse existimo, ac *præfectura* seu *præpositura* legionis, quæ, ut diximus, haud infrequenter in antiquis Inscriptionibus occurrunt.

ACCIA M. F. FABVLLA. M. Fabii filia, non Fabia, ut par erat, verum Accia a matris nomine dicitur, paterno nomine in diminutivum cognomen assumpto. Hinc intelligimus Acciam Fabullam ab avo materno M. Accio adoptatam fuisse. Idem profecto existimandum videtur de aliis feminis, quæ a matre gentilitium nomen accipiunt in Fabrett. Inscr. Dom. Cap. III. p. 173.

L I X. L X.

UTramque Inscriptionem edidit Cl. Fabrettus Insc. Dom. Cap. III. n. 123., & 125. Longe accuratius exemplar eruditorum oculis subjecimus.

Tribus, & patria militum ablativo casu in vetustis Inscriptionibus plerumque ponuntur, genitivo tamen in horum lapidum altero n. LX. minus eleganter efferuntur.

MIL. COH. VII. PR. Sponius antiquit. Lugudunen. Cap. VIII. nonnullas sepulcrales Inscriptiones attulit, militum Coh. XIII. Urbanæ, Lugduni repertas; inde conjecit eam cohortem Lugduni aliquando stativa habuisse. Sed res illi impune non fuit, nam Cl. Fabrettus Inscr. Dom. cap. III. p. 130. acriter Sponium corripit, statuens *facilius & planius esse concipere milites Urbanos numerosæ, nec minus quam millenariæ cohortis in provinciâ illâ mortem obiisse*. Tamen ne inficetus ero, si vel universam VII. Prætoriam cohortem, vel aliquam saltem illius partem stationem Pisauri habuisse contendam? Augustus equidem, ut Svetonius testatur Cap. 32. militum stationes per Italiam disposuit. *Grassatores dispositis per loca opportuna stationibus inhibuit*. Tiberius eod. Sveton. teste Cap. 36. *Stationes militum per Italiam solito frequentiores disposuit*. Jam vero eos milites, quos demum stationarios a stationibus, in quibus degebant, dictos voluit G. Panciroll. de Magistratibus Municip. cap. XVIII. ex Prætoriis potissimum cohortibus lectos fuisse facile mihi persuadeo. Etenim ii milites, qui per Italiam distribuebantur, in Præfecti Prætorio potestate erant, ut constat ex oratione Mœcenatis ad Augustum Dion. lib. LII., quâ Dionem ea, quæ Romani Imperatores statuerunt, complexum fuisse, nemini est dubium. *Proinde*, inquit Mœcenas, *duos quosdam præstantissimos satellitio tuo præficies....*

impe-

imperium autem obtineant in stipatores, omnesque per Italiam totam milites....... Verum hi duo, quos dixi, satellitii tui Præfecti in cæteros per totam Italiam milites jus habeant. Accedit illud, quod Prætoriani universi Romæ nequaquam stationem habebant: Augustus enim ex novem & decem cohortibus Prætoriis, ut Svetonius cap. XLIX. tradit, tres tantum in Urbe esse passus est, reliquis circa finitima, & opportuniora oppida dimissis. Notum est Prætorianos milites apud Albam supra viam Appiam stationem habuisse; Item Tibure, quod ex rarissima Inscriptione discimus, quam protulit, & notis illustravit doctissimus Antonius Franciscus Gorius in Collect. Doniana Cl. I. 136.

LARIB. SACRVM
C. IVNIVS IVSTVS
MIL COH. VII. PRAET
STATION. TIBVR
L. D. D. D

Quid est igitur, cur Prætorianæ Cohortis manipulus aliquis stationem habere Pisauri non potuerit? Ita nunc ex eâdem ipsâ Prætoriâ Pontificis Heluetiorum Cohorte, manipulus Româ Pisaurum mittitur, qui excubias Præsidi agat.

POSIT Pro *Posuit*; si I simplex legatur, omissum est V, si duplex, V mutatum est in I. Utriusque rei exempla plura vid. in Indice Gruter. Cap. XIX. Quum tamen sæpius in antiquis lapidibus occurrat POSIT pro posuit, ut ex eodem Indice constat, facile mihi persuadeo ita Veteres hanc vocem pronunciasse; inde non fabrili errore, sed ex communi loquendi usu marmora inscripta sic fuisse.

In Inscriptione LX. λ loco A fere semper usurpatur; item in aliis lapidibus Christianis. Morem hunc illustravit Sertorius Eques Ursatus in Marm. Erudit. Epist. VII.

L X I.

VUlgavit Gruterus pag. DLXIII. 1. , & Tarracone apud Citereros extare scripsit . Legionem VII. in Hispaniâ commoratam fuisse ex Dione constat; Propterea C. Tadius Lucanus ejusdem Legionis Centurio benemerito liberto Tarracone titulum posuit . Tadiam gentem Pisauri haud obscuram fuisse docet nos marmor *Tadiæ C. F. Barbillæ* a Plebe Urbana positum . Vid. n. XLII.

L X I I.

CAlpena gens primum in lucem prodiit ex Beneventanâ Inscriptione editâ in Gudio pag. CCCLIV. 1. Eamdem gentem Pisaurensem iterum exhibet marmor , quod dedimus n. XLV.

L X I I I.

ARTEMIDORI . F . Si Patre cive Romano Rhetor noster natus fuisset, ille de more Romanorum prænomine, non autem nomine, in lapide appellatus fuisset . Hinc intelligimus L. Acutium Tryphonem primum ex suâ gente , Græcâ fortasse , ut ex Artemidori patris nomine suspicari possumus, fuisse , qui civitate Romanâ frueretur, Romanaque proinde nomina assumpsisse , quæ idcirco patri desunt , quod eâdem caruerit . Duobus modis ingenuus homo , peregrinæ tamen conditionis, civitatem Romanam acquirere poterat ; aut largitione Populi Romani, vel Principis , ad quem lege Regiâ omnis P. R. potestas translata est , seu Imperatoris alicujus, cui P. R. jus dandæ civitatis detulisset, ut L. Cornelius Balbus , quem Cicero luculentissimâ habitâ oratione defendit, qui a Cn. Pompejo civitate donatus est; aut emptione , ut Centurio ille , de quo Actor Cap. XXII. n. 28. sacræ literæ meminerunt . Quomodo Trypho noster civis Romanus evaserit , sciri non potest . Si id largitione populi aut Principis assequutus fuisset, illud affirmare possemus , L. Acutii alicujus beneficio eamdem civitatem obtinuisse . Solebant enim novi hi cives illorum sibi nomina asciscere , quorum suffragiis civitate donati fuerant; ita idem Balbus Gaditanus , quem memoravimus, L. Cornelius Balbus dictus fuit, quia L. Cornelii Lentuli gratiâ a Pompejo civitatem consequutus fuerat.

RHE-

RHETORI . Rhetores item, ut Grammaticos, & Medicos in qualibet Civitate fuisse, eorumque definitum fuisse numerum pro Civitatis amplitudine, discimus ex Jure nostro in §. *Item Romæ* 15. Instit. tit. *de excusat.*, & a Decurionibus electos, ex toto tit. C. *de Professor.* Raro tamen eorum monumenta deprehendimus, imo unum modo in Grut. pag. DCLIII. 1. Palæmonis nempe Grammatici & Rhetoris Vicetini, quod iterum prodiit in Collectione Gudiana paullo immutatum pag. CCXXII. 5. si quidem pro genuino illud habendum sit.

CECROPS AMPHIO LIBERT. Duos hic L. Acutii Libertos designari arbitror, Cecropem nempe & Amphionem, qui Patrono benemerenti monumentum posuerint.

L X I V.

ARchiatri duo occurrunt in Grutero pag. DCXXXII. 4. 5. Tertius in Reinesio Cl. XX. 205. quem Theodosii ævo vixisse Vir doctus arbitratur. Quartum exhibet Inscriptio nostra anno 1605. in reparatione Ecclesiæ D. Cassiani reperta. Archiatros dictos fuisse Medicorum principes, existimavit Pignorius de Ser. nullum autem inter Medicos principatum fuisse docet Gothofredus ad l. 4. C. Theod. *de Medic. & Prof.* idcirco Archiatros appellatos fuisse putat eos medicos dumtaxat, qui vel Principi operam dabant, vel in Principibus Urbibus, Româ scilicet & Constantinopoli, medicinam factitabant. Parum ea sententiâ probatur Fabretto Inscr. Domest. Cap. IV. pag. 301., qui Augustos non Archiatris, sed Medicis usos fuisse, ex pluribus Inscriptionibus observat: Accedit, quod Fabrettum prætermisisse miror, non Romani, seu Constantinopolitani, sed Municipalis Archiatri memoriam exstare in vetusto marmore Polæ in Illyrico in Grutero pag. DCXXXII. 5. cui addimus nunc ex Inscriptione nostrâ Pisaurensem Archiatrum. Ea vero, quæ de Archiatris Fabrettus attulit, haud meliora mihi videntur; scribit enim Archiatros, vel Medicos absolute eos ferme dictos fuisse, qui non Medici partiales essent, ut Ocularii, Clinici, Chirurgi, sed universam medicinam callerent, & exercerent; quum Archiatri a Medicis expresse distinguantur in l. 6. C. *de Professor.* ibi *Medicos*, & *maxime Archiatros*. Ego vero, si post tantos viros sententiam meam proferre mihi fas sit, existimo, *Medicos* dictos fuisse illos, qui medicinam suo periculo exercebant, quos hodie *Me-*

dici

dici Venturieri appellamus, *Archiatros* vero, qui a Decurionibus electi salario publico honorabantur. Enimvero in duabus legibus 9. & 10. ejusdem tit. Codicis, in quibus de Medicis ab ordine Decurionum lectis seu legendis agitur, Archiatri semper dicuntur l. 9. *Archiatri scientes annonaria sibi commoda a Populi commodis ministrari &c.* l. 10. *Si quis in Archiatri defuncti locum est promotionis meritis aggregandus*. Plures enim Medicos in quaque Urbe fuisse, quam qui ab ordine conducebantur, docet Justinianus in §. *item Romæ* 15. Inst. tit. *de excusat.* ubi eos solum Medicos, Grammaticos, Rhetores a suscipiendâ tutelâ excusari vult, qui *intra numerum sunt*.

PERITISSIMO. In MSS. Collectione Inscriptionum Pisaurensium, quam Pompejus Compagnonius Vir doctissimus possidet, additur ET RARISSIMO.

ET OBSEQVIIS SVIS OMNIBVS AMANTISSIMO. Præcipua laus medicorum; illis enim expresse ab Imp. injungitur ut *scientes annonaria sibi commoda a populi commodis ministrari, honeste obsequi tenuioribus malint, quam turpiter servire divitibus.*

L X V.

GRuterus edidit pag. DCLXXIV. 11. Cippus effosus fuit anno 1612. ut n. VIII. diximus. Dimidiatum esse apparet: in superiori parte, quæ deest, erat olim fortasse nomen filiorum, quibus Calpurnia mater dolens & mœrens monumentum posuit.

L X V I.

T. F. *Titi Filius*, seu potius *Titulum Fecit*.

ET FAMILIAE. Servis nempe, qui familiæ nomine veniunt l. 2. § 14. Ver. *familiæ* ff *Vi bonor. raptor.*

L X V I I.

ANsas, quibus sepulcrales Inscriptiones ornabantur, illustrat eruditissimus P. Lupi in Commentario S. Severæ § VIII., quem vide.

LXVIII.

ANno MDCIV. in agro Tumbesiorum ad viam Flaminiam mutila hæc Inscriptio effossa fuit, in qua ante servile nomen NOETO, gentilitium *Arenii* nomen fuisse facile intelligitur. Collectio MS. quam modo laudavi, V. Cl. Pompeii Compagnonii in fronte Inscriptionis habet de more singulares notas D. M.

LXIX.

PLures hanc Inscriptionem ediderunt, sed adeo loco discrepant, ut vel ex hoc intelligere facile possimus quantum in illis describendis Inscriptionum Collectores erraverint. Post Jo: Baptistam Egnatium in Annot. ad Capitolin. vulgavit Appianus & *Patavii ad Fanum Fortunæ* exstare scribit; quæ monstra? In Monumentis clarorum Virorum operâ Tobiæ Fendt Francfurti ad Mænum editis *Patavii* esse dicitur. Gruterus ex Appiano & Panvinio p. CCCLXIX. 2. *Fani Fortunæ in litore Hadriatico* spectari tradit. Boissardus *Romæ*. Unus Manutius in Orthographia v. *Proconsul* n. 15. recte *Pisauri ad DD. Decentii & Germani* eam collocat; in eâ enim Ecclesiâ visitur etiamnum præclara Inscriptio ingenti Sarcophago insculpta, cui hinc atque inde incumbunt duo genioli facem inversam in mœstitiæ signum tenentes: latera vero anaglypho opere expressis icunculis ornantur, quas incisas hic damus; rem enim pergratam facturum me spero eruditis omnibus, si antiqui Cisii, seu Cissii iconem, quo vehiculi genere maxime nunc utimur, & *Calesse* appellamus, illorum oculis subjecero. Frontem quoque Sarcophagi exprimendam curassem, si fieri id potuisset; verum eâ ad murum obversâ in illius Ecclesiæ martyrio, seu catacumba inferiori, haud parum fuit Inscriptionem diligenter excipere.

In editis exemplaribus varietates aliquæ deprehenduntur, quas ſingillatim notare omiſi, illud teſtatus editionem noſtram accuratiſſimam eſſe.

Ut aliqua de clariſſimis Viris, qui in hâc Inſcriptione memorantur, ordine notemus, erit e re illorum ſtemma proponere.

1. *M. Cornelius Fronto*
Orator & Coſ.
|
Cornelia ———————— 2. *Aufidius Victorinus Præfectus Urbi, bis Conſul.*
|
3. *Fronto, Conſul.*
|
4. *M. Aufidius Fronto, cui monumentum poſitum eſt.*

Non ſum neſcius aliter ſenſiſſe doctiſſimum Virum Antonium Auguſtinum, qui in libello de familiis Romanis Tom. VII. Antiq. Roman. Edit. Venet. pag. 1193. hæc habet. *Eodem anno M. Cornelius Fronto II. Coſ. cum Fabio Poſtumo ex Kal. Juliis; Coſ. III. fuit cum Trajano Coſ. III.* (errat Auguſtinus cum Panvinio, ut mox dicam) *Hujus filius M. Cornelius Fronto Orator & Coſ. Magiſter fuit Impp. Antonini & Lucii; ejus etiam Nepos Fronto Coſ. fuit, qui ex Aufidiâ Aufidii Victorini Præfecti Urbi, & bis Coſ. filiâ M. Frontonem procreavit.* Ex illius itaque ſententiâ ita diſponendum eſſet ſtemma:

M. Cornelius Fronto
Orator & Coſ.
|
Cornelius alter incertus. — *Aufidius Victorinus Præfectus Urbi bis Conſul.*
| — |
Fronto Conſul. ———————— *Aufidia.*
|
M. Aufidius Fronto, cui monumentum poſitum eſt.

Verum ne doctiſſimi Viri ſententiam ſequar, duo ſunt in cauſsâ. Primum enim haudquaquam veroſimile videtur in recenſendis Aufidii Frontonis majoribus poſt paternum abavum, paterno avo neglecto, maternum avum poſitum fuiſſe; deinde Frontonem Conſulem ab Aufidio Victorino ſocero adoptatum neceſſe eſſet ſupponere, qui enim abſque adoptione ex Corneliâ in Aufidiam gentem tranſire potuit? Ordi-

Ordinem, quem ſupra ſtatuimus, perturbat litera S, quâ lin. 6. ſcribitur NEPOTIS loco NEPOTI. Verum adeo noti ſunt, ut oſtendam, viri iſti, ut procul dubio, ne duabus ferme ætatibus nepotem avo vetuſtiorem faciamus, eam literam marmorarii errore abundare dicendum ſit.

I. M. Cornelius Fronto ſummus fuit ſui ævi orator, ita ut ad erudiendos ipſos M. Antoninum & L. Verum Auguſtos potiſſimum lectus fuerit, quod præter hanc Inſcriptionem teſtatur etiam Capitolinus in Vitâ M. Antonini: *Oratoribus uſus eſt Græcis Annio Macro, Caninio Celere, & Herode Attico: Latino Frontone Cornelio*, & in L. Veri vitâ: *Audivit . . . Rhetores Apollonium, Celerem Canininm, Herodem Atticum, Latinum Cornelium Frontonem*. Peculiari quidam, præclarâ licet, ſiccitate adeo claruit, ut illi præcipue dicendi ſiccitas adſignetur. Macrob. Sat. lib. V. cap. 1. *Quatuor ſunt, inquit Euſebius, genera dicendi; copioſum, in quo Cicero dominatur: breve, in quo Salluſtius regnat: ſiccum, quod Frontoni adſcribitur: pingue & floridum, in quo Plinius Secundus quondam, & nunc nullo veterum minor noſter Symmachus luxuriatur*. Hinc magno apud omnes fuit in honore, præſertim vero apud M. Antoninum Aug. ut idem Capitolinus tradit: *Sed multum ex his* (ſuis nempe præceptoribus) *Frontoni detulit, cui & ſtatuam in Senatu petiit*: Neque vero Principis in Frontonem liberalitas hic ſtetit: eum enim Conſulatu etiam inſignivit, ut Inſcriptio noſtra teſtatur, & Auſonius in Paneg. cujus locus modo erit adducendus. Conſulatum Frontonis doctiſſimus Panvinius A. U. DCCCLIII. aſſignavit loco Frontini illius, qui de Aquæductibus elegantiſſime ſcripſit: errorem detexit Emus Noriſius in Epiſtola Conſulari, cujus modo verba, quibus de Frontonis noſtri Conſulatu agitur, integre de more deſcribimus. *At M. Cornelius Fronto Orator nobiliſſimus, atque M. Aurelii Antonini magiſter, fuit ſemel tantum Conſul, & quidem ſuffectus. Audiatur Conſul Auſonius in Paneg.* Unica mihi, *inquit*, amplectenda eſt Frontonis imitatio, quem tamen Auguſti Magiſtrum ſic Conſulatus ornavit, ut Præfectura non cingeret; ſed Conſulatus ille cujuſmodi? Ordinario ſuffectus, bimeſtri ſpatio interpoſitus, in ſextâ anni parte conſumptus, quærendum ut reliquerit tantus Orator, quibus Conſulibus geſſerit Conſulatum: *Et ſtatim*. Non ego me contendo Frontoni, ſed Antonino præfero Gratianum. *Hinc in poſitâ Inſcriptione M. Cornelius Fronto dicitur tantum Conſul ſine ullâ iterati Conſula-*

tus

tus notâ. *Ex his patet Panvinii error*, *dum M. Cornelium Frontonem Oratorem*, *ac Magiſtrum M. Antonini fingit Conſulem III. anno ſecundo Imperii Auguſtai Trajani*, *quum ille unicum*, *bimeſtrem*, *eumque ſuffectum Conſulatum anno incerto geſſerit*. Hæc Noriſius. Porro quo tempore Conſulatum hunc ſuffectum geſſerit M. Cornelius Fronto Orator, haudquaquam facile eſt ſtatuere. Scaliger in Indice Gruteriano Cap. XXIII. pag. CLXI. anno U. C. DCCCLII. Conſulem ſuffectum fuiſſe Frontonem arbitratur; ſed hoc falſum eſt: conſtat enim ex Auſonio Frontoni a M. Antonino Conſulatum delatum, quem tamen anno U. C. CMXV. imperare cœpiſſe ſcimus. Primis itaque M. Antonini annis exiſtimo Cornelium Frontonem ſuffectum conſulatum geſſiſſe, & fortaſſe, ni mea me conjectura fallit, Collega Candido, quod Conſulum Collegium occurrit in veteri Inſcriptione apud Grut. pag. DCCCCLXVIII. 17. in quâ *Clodiæ Trophimæ uxori ſanctiſſimæ* NON. MAIAS FRONTONE ET CANDIDO COS *C. Clodius Laſcivos* monumentum poſuit. Quod ſi annum quoque divinare licet, profecto annum U. C. DCCCCXVII. quo Conſulatum geſſerunt ordinarium Q. Noriſius Macrinus, & Celſus, innuere videtur Caſſiodorius in Chronico; Scribit enim ed eum annum: *His Coſſ. Fronto Orator inſignis habetur*, *qui M. Antoninum latinis literis erudivit*, quæ verba, niſi de Conſulatu Frontoni ab Antonino delato intelligantur, quid ſignificare poſſint, non video.

II. Aufidius Victorinus Præfectus Urbi, & bis Conſul fuit. Præfectura Urbi memoratur etiam in Excerpt. Valeſian. p. 727. *Aufidio Victorino*, *qui Præfectus Urbis fuerat*, *mortuo ſtatua poſita*; geſſit eam ſub Commodo, qui, ut ait Lampridius in ejus vita, *Præfectos Urbi eâdem facilitate mutavit*, vel potius ſub Marco (*) Primum ex Conſulatibus ſuffectum fuiſſe facile

(*) *Aufidium Victorinum Præfectura urbana a D. Marco inſignitum fuiſſe non a Commodo exiſtimat Vir undequaque clariſſimus*, *deque univerſa literaria republica optime meritus*, *Apoſtolus Zenius*; *literarum quibus ſententiam mibi ſuam amiciſſime ſignificavit*, *partem lubens hic deſcribo*: *glorior enim tanti Viri nomine*, *ſcriptiſque bas qualeſcumque notas illuſtrare*. Sempre più ſono perſuaſo a credere, che Aufidio Vittorino riceveſſe da M. Aurelio l' onore della Preſettura urbana, e non da Commodo, poichè queſti nel bel principio del ſuo Impero, anzi che valerſi del conſiglio de' Senatori dabbene, a' quali il Padre lo aveva raccomandato, aſſegnandoglieli come in tutori, praticò varie ſtrade per torſegli dal fianco, e di vita; onde Dione laſciò ſcritto, o piuttoſto il ſuo epiromatore Sifilino *lib. LXXII. p.* 818. che poſe a morte *maxime eos omnes fere*, *qui & Patris temporibus & ſuis florentes erant*, *præter Pompejanum Pertinacem*, *& Victorinum*: dell' ultimo de' quali ſi ſtette ſempre in timore per tutta Roma, che di giorno in giorno foſſe fatto morire, ſiccome avete chiaramente raccolto dal paſſo dell' *Excerpta Valeſiana*. Erodiano *lib. I.* racconta; che Perennio, il quale dominava interamente l' animo di Commodo,

le mihi persuadeo, quum nulla illius in Fastis Consularibus memoria exstet; verum sub M. Antonino illum gessisse haud temere arbitror: fuit enim Aufidius Antonini condiscipulus, eique in primis amicus: Capitol. in ejus vit. *amavitque ex condiscipulis præcipuos Senatorii ordinis Sejum Fuscianum & Aufidium Victorinum:* in excerpt. Vales. loco cit. *quamvis a Divo Marco unice cultus;* & expeditioni in Cattos ab eodem præfectus: Capitol. ib. *& adversus Britannos quidem Calpurnius Agricola missus est, contra Cattos Aufidius Victorinus;* in iisdem excerpt. *Quum aliquando Germaniæ præesset;* fortasse etiam Proconsul Africæ designatus: hanc enim Provinciam illum etiam administrasse testatur Dio in iisdem excerpt. *idem postea quum Africæ Proconsul esset;* Alterum porro, quem collega Commodo Aug. IV. gessit, præter Fastos memorat vetus Inscriptio Gruter. pag. XXXV. 1. cujus priores quatuor versus repetuntur pag. CXXIX. 6. Audiendus Emus Norisius, qui in eadem Epistola Consulari hæc habet. *A. U. C. DCCCCXXXVI. Christi CLXXXIII. Consules ex Panvinio describuntur Commodus Aug. IV. & M. Aufidius Victorinus. Deficit Victorino nota alterius Consulatus. Gruter. pag. XXXV. 1. dicitur ara Soli dicata*

IMP . COMMODO . AVG . PIO . FELICE IIII

ET VICTORINO II COS.

Aufidii Victorini mortem, abstinentiamque commendat Dio lib. LXXII.

modo, uomo avarissimo, e per conseguenza iniquo, e crudele, *adolescentis* (Commodi) *ætate abutens . . . & paternos Commodi amicos calumniis premere, & locupletissimum quemque nobilissimumque in suspicionem adducere instituit, scilicet ut perterrefacto adolescente, atque illis supplicio affectis, caussam potestatemque ipse haberet in eorum bona, & fortunas invadendi;* e più sotto: lo stesso Perennio persuase a Commodo *ut præcipuum quemque succideret, neque eminere quempiam pateretur*, e in tal modo *sublatis e medio, quos Imperator verebatur, quique illum paterno quodam affectu complectebantur*, rimase con più di autorità nel governo, e ne dispose con più licenza, e con men di timore, facendo promuovere alle dignità principali e dentro, e fuori di Roma persone inesperte, vili, scapestrate, e qual lui malvagie, ed inique; e da tali arti sedotto il giovane Imperadore *patris ministeria seniora submovit*, dice Lampridio, *amicos senes abjecit*. Vedete poi tanto in qual guisa Aufidio Vittorino Senatore di tanto senno, e di tanto merito sarebbe stato innalzato al posto della Prefettura Urbana in un tempo così miserabile per le persone dabbene, e di sperienza, e senno guarnite. Vero è, che Aufidio Vittorino ebbe il secondo Consolato da Commodo l'anno III. del suo Impero, e dell' era volgare CLXXXIII. Ma voi sapete, che tal dignità era in que' tempi anzi di onore, che di autorità. Le due cariche più autorevoli in Roma erano la Prefettura del Pretorio, e la Urbana. Questa fu esercitata da Vittorino avanti il Consolato II., e però sempre a mio credere sotto M. Aurelio; onde nella vostra Iscrizione leggesi *Aufidius Victorinus Præfectus Urbi*, eppoi *II. Cos.*

LXXII. in excerpt. Valesian. p. 727. 728., cujus locum, membratim laudatum, integrum exhibeo. *Aufidio Victorino, qui Præfectus Urbis fuerat, mortuo statua posita est. Decessit autem non ex insidiis ille quidem; tametsi quum crebri quotidie rumores de ejus cæde vulgarentur, ipse aliquando sumpta audacia ad Perennem ultro venisset; &, audio, inquit, vobis in animo esse, me ut occidatis; quid igitur cunctamini? quid differtis, quum id vobis hodierno die jam liceat? Verum tamen id quoque ei cessit impune: obiit enim sua morte, quamvis a Divo Marco unice cultus, & virtute, atque eloquentia nulli sui temporis secundus fuisset. Ex uno autem, atque altero exemplo ejus viri mores cognoscere facillimum fuerit. Quum aliquando Germaniæ præesset, primo quidem domi remotis arbitris conatus est persuadere legato suo, ut a capiendis muneribus abstineret: quumque is non pareret, ipse in tribunal conscendit, jussoque præcone ut se citaret, juravit se numquam munus accepisse, neque porro accepturum, quoad viveret; mox legatum similiter citari jussit ad jusjurandum, qui quum pejerare nollet, Victorinus eum protinus provincia excedere coegit. Idem postea, quum Africæ Proconsul esset, unum ex legatis similem illius de quo mox diximus, non eodem quidem modo excepit, sed navigio imposito Romam remisit.*

Nullum prænomen habet Aufidius Victorinus in his Inscriptionibus. *Lucium* dictum fuisse ex vetustis membranis scripsit Casaubonus in notis ad Capitol. in Vit. M. Antonin. Quidam *Cajum*, qui tamen cum hoc confundere videntur C. Aufidium Victorinum minorem ejus filium, qui anno post M. Aufidium Frontonem fratrem Consul fuit cum Ti Claudio Severo, anno nempe U. C. CMLIII. ut habent Fasti Consulares, & vetustæ Inscriptiones. Contra Panvinius & Norisius *Marcum*, quod verius puto, descripto enim M. Aufidii Frontonis prænomine, reliqua omnia omittuntur idcirco, quod eadem essent, ut alias monuimus; V. not. XLIII. Porro M. Aufidius Victorinus Cornelii Frontonis Oratoris filiam, ipso fortasse M. Antonino Aug. qui utrumque diligebat conciliatore, duxisse inde deprehenditur, quod ejusdem nepos Aufidius Fronto, Cornelii Frontonis pronepos dicitur: hinc cum ea femina in Aufidiam gentem Frontonis cognomen transiisse deprehendimus, nam T. illum Aufidium quem ex l. *& non tantum* 19. § 6. ff. *de hered. petit.* Consulem suffectum producit Panvinius A. U. DCCCLXXXII., de suo ingenio *Frontonem* laudatus Scriptor appellat, quum Ulpianus pure in eâ lege *T.*

Aufi-

Aufidium dixerit; imo *Titium Aufidium*; Ex quo facile suspicari quis possit, Corneliam Oratoris filiam patris hereditatem universam viro suo intulisse: vix enim verosimile videtur, si Cornelio filii, aut nepotes superfuissent, ad quos propius illius laus pertinuisset, M. Aufidium Frontonem in Inscriptione nostra Cornelii pronepotem dictum fuisse.

III. Fronto, seu M. Aufidius Fronto Consul, qui M. Aufidio Frontoni filio monumentum hoc posuit, Consulatum gessit A. U. C. CMLII. Collega P. Cornelio Annulino II, quod Collegium celebre est: & in antiquis Inscriptionibus, & in legibus Imperatoriis sæpissime memoratur. An eo anno, quo Consul fuit, filium amiserit, eique Inscriptionem posuerit, incertum; scimus enim in vetustis Inscriptionibus etiam eos, qui Consulatum gesserint, non Consulares, ut mos vetus erat, sed Consules dici.

Duo nunc supersunt monenda. Primum Aufidios hos (si conjecturis uti licet) Pisaurenses fuisse, Coloniæque olim facile principes, ut ex Inscriptione C. Aufidii n. XXXIV. constat: Romam inde translatos, ibidem Præfectura Urbi, pluribusque Consulatibus inclaruisse. Deinde Inscriptionem hanc a Boissardo, qui Romæ illam esse scribit, aræ insculptam repræsentari; inde suspicari possumus Aufidium Frontonem Consulem filio suo Pisauri, ubi diem clausit, sepulchralem urnam posuisse Inscriptione, quam dedimus, insignem; eamdem vero Inscriptionem Romæ in arâ ad dulcissimi filii memoriam amplificandam constituisse.

L X X.

INeptam hanc scribendi rationem punctis post unamquamque syllabam interpositis in usu olim fuisse vetustæ testantur Inscriptiones, quas vide in Fabrett. de Col. Trajan. cap. VIII. p. 258. & Inscript. Dom. cap. V. p. 374. & in elegantissimâ Dissertatione ad S. Severæ Mart. Epitaphium § X.

SP. F. Patet hinc Aurelium, vel in servili contubernio, vel extra legitimum matrimonium a Chabitione susceptum: tales enim homines Spurii filii dicebantur. V. Fabrett. Inscript. Domesticar. Capit. I. pag. 46.

L X X I.

INscriptionem hanc Anno MDCXXVII. dum quidam Cathedralis Ecclesiæ stylobates reficeretur, erutam vulgavit Fabrettus Inscr. Domest. Cap. IX. n. 207.

L X X I I.

M. Antonius de Gozze apud DD. de Æmiliis in suâ Collectione exstitisse testatur. Gruterus habet pag. DCXCIII. 11. *Romæ apud Carpensem in arâ marmoreâ: in Tympano sunt carduus, flores, & cornua copiæ: Subtus Genii duo in cornibus copiæ stantes sertum prætendunt, in quo tertius Genius grypho in pistricem desinenti insidet. Vidit Smetius, Boissar. Tom. IV.* 88. Mirabitur hinc aliquis inter Pisaurensia marmora locum huic nos fecisse. Verum lapis periit; Roma aduectum fuisse nemo tradit; In describendis Inscriptionum locis nimium quantum errant Editores. Si quis tamen Romanam esse Inscriptionem contendit, per me licet.

L X X I I I.

APianus Inscriptionem hanc Pisauri exstare scribit; deest tamen in omnibus nostris collectionibus. Enimvero numquam Pisauri exstitisse puto, & falsum fuisse Apianum arbitror, quod non semel in antiquarum Inscriptionum locis indicandis accidisse dolui. Bis in Grutero edita est. Primum pag. DCV. 8. ex Ursini MS. & exstare dicitur *ad D. Petri in Vaticano;* deest in eo exemplari PETRONIA NICE, aliæque varietates occurrunt, quas hic adnotare operæ pretium non esset: iterum pag. DCLXVII. 1. e Mazochio & Verderianis *Romæ in Domo Bernardini della Valle.* Hoc Gruteri exemplar prætulimus; ut autem liberum sit cuique judicium en illud, quod Apianus vulgavit.

D. M

D . M
PETRONIA NITE ET ALCIBIADES
ALCIBIADI FIL . DVLCISSIMO ET
DESIDERANTISSIMO CVIVS
MORS DECEPIT PATREM SVVM
Q . V . A . XX . M . VII . D . XX . ET
IVCVNDAE MATRI EIVS CVM QVA
VIX . A . XV . ET FELIDAE ALVMN
SVAE Q . V . A . VI . M . VI . B . M . FECER
SIBI ET SVIS POST . EORVM

L X X I V.

Elegantiſſimam Inſcriptionem a C. Petronio Hilaro, Petronio Antigendi filio & liberto ſuo poſitam tot ediderunt, ut longum eſſe illorum Catalogum recitare. Ea olim exſtabat in Ædibus Viri doctiſſimi, Civiſque Clariſſimi Pandulphi Collenutii, ut M. Antonii Gozzei Collectio, cujus lectionem ſequuti ſumus, teſtatur, & Gruterus innuit pag. CML. 7. *Piſauri in Æde Pandulphi*. Poſt Collenutios in Pardiorum manus perveniſſe fama eſt. An Fabrettus, qui Gruteri editionem emendavit, autographum viderit umquam, haud ſcio; Profecto lapis aut periit, aut domino etiam ignotus latet. Quum igitur non licuerit Inſcriptionem ex ipſo marmore excipere, variantes lectiones, quas in editis exemplaribus & MSS. animadverti, ſuis locis indicabo.

PETRONII ANTIGENIDIS. Ita Gruterus, & tres MSS. Codices. Fabrettus emendat PETRONIO AMTIGENIDI. Petronius Antigenis Petronii Hilari filius, & libertus ab erudito patre optimis diſciplinis imbutus magnam omnibus ſui ſpem fecerat; Verum decimo ipſo ætatis anno acerbâ morte abreptus, a parente amantiſſimo hoc Epitaphio laudatur.

STRICTO *pede*; fortasse suspenso ob venerationem, quâ per loca religiosa quis graditur; aut etiam, ac forte melius, ad denotandum Viatoris prætereuntis impetum.

VADIS. Ita Gruterus & MSS. Codd. Fabrettus vero PERGIS.

SENTA. Sentus Donato est *horridus*. Terent. Eunuch. Act. II. Sc. 2.

Video sentum, squallidum, ægrum, pannis, annisque obsitum.

Virgil. Æneid. VI. 93.

loca senta situ.

recte igitur *senta* dicuntur loca sepulchris plena. Unus MS. Codex habet SANCTA, quod quidem haud plane rejiciendum. Sancta enim Sepulchra, propter quæ Viator graditur, dici possunt, non solum quia religiosa, sed etiam quia sanctione publica, itidem ut mœnia, magistratus, aliæque sanctæ res, adversus impiorum injurias defensa sunt, ut patet ex legibus ff. & Cod. de Sepulch. Violat.

TITVLVMQ. MEVM. Ita propriæ dicebantur sepulchrales Inscriptiones. Vid. Fabrett. Inscr. Dom. cap. I. in pr.

BIS QVINOS ANNOS. Eleganter decem anni ita denotantur & in Ravennati Inscriptione nuper detectâ, licet nullâ metri ratione urgente.

AVRELIAE
REDEMPTAE
CONIVGI INCOMP.
CVM Q. V. BIS QVINOS
ANNOS SINE VLLA
QVERELLA BENEME

Decennis igitur Petronius Antigenis decessit; Verum ita fuit naturæ muneribus ornatus, ut philosophicas, & mathematicas disciplinas id ætatis perceperit, &, quod caput est, elegantissima carmina scripserit, in Petronianis sæpius edita; ex quibus, quum

quum appareat, quantum illi ingenii fuerit, quantumque gloriæ & nominis, Patriæ attulisset, si longiorem vitam produxisset, libet ea iterum hic describere, ut eruditissimi Civis Opera, quantum situm est in nobis, in dies magis innotescant.

PETRONII ANTIGENIDIS PISAURENSIS

CARMINA. (*)

I. *De Literarum Æternitate ad Appiam.*

Hæc Urbem circa, stulti monimenta laboris,
Quasque vides moles, Appia, marmoreas:
Pyramidasque ausas vicinum attingere Cœlum,
Pyramidas, medio quas fugit umbra die:
Et Mausoleum miseræ solatia mortis,
Intulit æternum quo Cleopatra virum:
Concutiet, sternetque dies: quoque altius exstat,
Quodque opus, hoc illud carpet, edetque magis.
Carmina sola carent fato, mortemque repellunt;
Carminibus vives semper, Homere, tuis.

II. *De Achille.*

Cauta quidem Genetrix, noceant ne vulnera nato,
Confirmat Stygio fonte puerperium;
Sed quia fas nulli est humanam vincere sortem
In membris tincti dant sibi fata locum.

III. *De Telepho.*

Telephus, excellens Alcidæ pignus, & Augæ,
Externæ sortis bella inopina tulit.
Nam Graii Trojam peterent quum mille carinis,
Tangeret & classis litus adacta suum;
Occurrens Danais, forti dum pugnat Achilli,
(**) Syria pugnanti percutit hasta femur.
Pro cujus curâ consultus dixit Apollo,
Hostica quod salubrem cuspis haberet opem.

Mox

(*) *Ex editione Petronii Amstelodamensi 1669. Typis Joannis Blaeu.*

(**) *Pessime; neque enim id carminis leges patiuntur, neque Achillis patria; fortasse* Pyrria *ita enim antiquitus dicebatur Thessalia.*

Mox precibus flexi Pelidæ robore (*) facro
  Injecto membris pulvere plaga fuit.
Monftrant Fata Viri vario miracula cafu:
  Unde datum eft vulnus, contigit inde falus.

IV. In Xerfem.

Perfes magnus adeft: totus comitatur euntem
  Orbis: quid dubitas Græcia ferre jugum?
Mundus juffa facit: Solem texere fagittæ:
  Calcatur Pontus: fluctuat altus Athos.

V. Item.

Hic, quem cernis, Athos immiffis pervius undis,
  Flexibus obliquis circumeundus erat:
Accepit magno deductum Nerea fluctu,
  Perque latus mifit maxima bella fuum.
Sub tanto fubitæ fonuerunt pondere claffes,
  Ceruleus canâ fub nive Pontus erat.
Idem commifit longo duo litora ponte
  Perfes, & fecit per mare miles iter.
Quale fuit regnum? Mundo nova ponere jura;
  Hoc terræ fiant, hac mare, dixit, eat.

Vellem profecto fingulare id fuiffet in Pifaurenfi puero, ut gloriolam aliquam inde Patriæ aucuparer. Sed ne fidem adimam, fimilia puerilis ingenii portenta non gravate indicabo. *L. Valerius L. F. Pudens*, cujus elogium recitat Gruter. pag. CCCXXII. 3. CVM ESSET ANNORVM XIII. ROMAE CERTAMINE IOVIS CAPITOLINI LVSTRO SEXTO CLARITATE INGENII CORONATVS EST INTER POETAS LATINOS OMNIBVS SENTENTIIS IVDICVM. *Boetius* Eugenii Notarii Filius obiit annos natus XI. M. VIIII. D. XXIII. tamen in Infcriptione a Fabretto editâ Infcr. Dom. Cap. III. n. 447. ita a Parente celebratur

TE EORALE DECVS PRIMO CVM CARMINE CEPTO
DOCTOREM DOCTOR VIDIT ET OBSTIPVIT.

Aufo-

(*) *Ut verfibus fuus fenfus conftet, ita emendandum hunc locum cenfeo*, mox precibus flexi Pelidæ e robore fana. *Sed plenius hæc excutientur in libello de Viris Illuftribus Pifaurenfibus.*

Ausonius in Profess. Burdigal. n. 5. *Atticum Tironem Delphidium* Rhetorem ob id maxime commendat.

Tu pene ab ipsius orsus incunabulis
Dei Poeta nobilis
Sertum coronæ præferens Olimpiæ
Puer celebrasti Jovem.

Sed reliquam Inscriptionem prosequamur.

IN SVPEROS. Gruterus & MSS. omnes. Fabrettus emendat SVPERIS.

SIVE QVOT EVCLIDES. Gruterus & unus MS. Codex. Fabrettus QVOS, reliqui MSS. Codd. QVOD.

PRAESCRIPTA. Gruterus & MSS. Codd. horum tamen unus PRAECEPTA.

LVSVSQVE PROCACES, ita Gruterus, & unus Cod. MS; alii quidam habent CONESQVE, quod quidnam sit, nescio; quidam IOCOSQVE.

HAEC HILARVS. Ita Gruterus, Editiones Petronianæ, & M. Antonii Gozzei Collectio. Fabrettus habet HYARVS. reliqui MSS. Codd. IRRVS.

PATER IPSE PATRONVS. Hinc patet Petronium Antigenidem filium, libertumque fuisse Petronii Hilari; susceperat nimirum hunc Hilarus ex ancillâ, & postea manumiserat, ac proinde dicitur *Pater ipse Patronus* nempe *idemque Patronus*. Fabrettus legit PATER ATQVE PATRONVS, quod in Inscr. idem recidit. De filiis, iisdemque libertis V. Fabrett. Dom. Cap. I. pag. 7. & 45. ubi hos filios, naturales aliquando vocatos animadvertit. V. Not. LXXXIII.

HABVISSEM. Gruterus. MSS. Cod. HABVISSET. Utrumque recte: habuit enim fata contraria Antigenis, qui in ipso ætatis flore ereptus fuit; habuit & Hilarus, qui dulcissimum filium postquam tot curas tot labores in eo erudiendo impendisset, derepente amisit.

NVNC VERO INFERNAS. Gruterus; & metri ratio postulare videtur. MSS. tamen Codd. habent NVNC VERO AD INFERNAS SEDES &c. ita & Fabrettus.

SIDERA. Fabrettus SYDERA item MSS. Codd. De his Virgil. VI. Æneid.

Largior his campos æther & lumine vestit
Purpureo, solemque suum, sua sydera norunt.

TVMIDAM. Gruterus & unus MS. Codex, alii TIMIDAM.

HAEC

HAEC DOMVS AETERNA EST. Domum Æternam appellatum sæpenumero sepulchrum vidimus, non solum a Christianis, quod luculenter ostendit Fabret. Inscr. Dom. Cap. II. pag. 113. verum etiam ab Ethnicis, ut ex innumeris propemodum constat Inscriptionibus, quas in Indicibus, Scaligeriano præsertim cumulatas vide. In Inscriptione Fanensi apud Fabrett. Ins. Dom. Cap. II. *96.* legitur

HIC IACET AETERNA SABIS HVMATA DOMV.

CERTAM DOMVM appellat Pędagogus apud. Gruter. p. DLXXXV. 10. in elegantissimis versiculis, quibus puerum suum alloquitur.

HAEC SVNT PARVE TVAE MEÆQVE SEDES.

HAEC CERTA EST DOMVS HAEC COLENDA NOBIS.

* LXXXVIII.

SEbastianus Maccius de Portu Pisauri lib. I. Cap. XIII. & XVII. Inscriptionem hanc ex Ædibus Pardiorum vulgavit; Deest tamen in MSS. Collectionibus meis, quæ Maccio aut superiores sunt, aut certe æquales; neque id mirum: quivis enim facile perspiciet eam purum putum vel Maccii, vel alterius cujuspiam (ne Maccio subiratus videar) figmentum esse, quo L. Accium Tragœdorum principem Pisaurensem fuisse demonstrarent, quod ex Eusebio in Chron. parum illis constare videbatur. Nollem rem libello de Viris Illustribus Pisaurensibus reservatam hic pertractare; Illud tamen in præsentia profitendum duxi, satis constare L. Accium, Pisaurensem fuisse, neque fictitiis Inscriptionibus ad id opus nobis esse. Fundum Accianum, qui ibidem ab Eusebio memoratur, exhibent & binæ fictiles Lucernæ duobus ab hinc annis in arcâ Sepulchrali ad D. Marinæ detectæ, quæ nunc in locupletissimo antiquarum Lucernarum amicissimi Viri Jo. Baptistæ Passerii J. C. Thesauro servantur, in quarum ambarum fundo legitur.

AC-

(*) ACCIANA
P.SATRI.C.F.
CAM

Sed ut ad Inſcriptionem revertamur, illius νοθεία evidens eſt; Licet enim frequenter *Coloni Coloniæ* in antiquis Inſcriptionibus occurrant, omni tamen caret exemplo vetuſtatis Colonus hic Piſaurenſis, qui nude *Piſaurenſis*, vel *Patria*, vel *domo Piſauro* dici debuerat. Quod ſi eam ad L. Accii Tragœdi tempora referremus, quis orthographiæ normam ferat? quis comparatâ hâc cum illius ævi Inſcriptionibus, monſtrum eſſe non exclamet? Quid demum de Lucretiâ Flaviâ dicendum erit? Sed nugas has nugaciſſimas relinquamus.

L X X I X.

PILLIAE. *Pillia* gens ex hâc Inſcriptione prodit. *Pilia* habetur & in Gruter. pag. CMLXXXVIII. 9. & in Reineſ. Cl. I. 250.

Inter ſingulares notas D. M. viſitur patera excavata cum tribus foraminibus; in aliâ Inſcriptione XCI. patera cum ſeptem foraminibus; ſimilis n. CXL. ſed unico ductu perforata. Exſculptas has fuiſſe in Inſcriptionibus, quibus ſepulchrales urnæ claudebantur ad excipiendas vel parentum, conjugum, filiorum lacrymas, vel funebres libationes, doctiſſime de more probat Fabrettus Inſcr. Dom. Cap. II. pag. 67. uſque ad 70. Vid. etiam Gor. Inſcript. in Etrur. Urb. exſtant. Par. I. pag. 90.

(*) *Acciana dicitur Figulina P. Satrii C. F. Camilia, quia in fundo Acciano erat poſita; prædia enim, ubi figulinæ erant, in iis notabantur. En in aliis ejuſdem Muſei Lucernis exempla.*

EX OFF . P . IVL . TAR
AD PORT . TRIG.
in fundo Lucernæ.
A N T O N I N I AV
TIBERINA P . CL.
M A X I M . S A C
in ſimili fundo.
C : ICCI VATICAN
in ſimili fundo.

Hinc Juvenalis Sat. VI. 33. & Vaticano fragiles de monte patellas.

L X X X I.

AMMIAE. Ammia gens nota est ex Grutero & Reinesio; ac etiam Gudio, ut monuit Spanhemius de Usu & Præst. Numis. Diss. II. p. 83. Edit. 2. in hac tamen Inscriptione cognominis loco ponitur; item in Gruteriana pagin. DCXL. 8. imo in Inscriptionibus etiam libertarum, ex quo apparet *Ammia* servile nomen fuisse; notum est enim servorum, ancillarumque nomen post manumissionem in cognomen transiisse. Vid. Grut. pag. DCXXI. 2. CMLXVI. 2. & Gor. par. I. Inscr. Etrur. pag. 402.

L X X X I I.

P. Ælius Evaristus monumentum fecit; ejusdem privignus, ac fortasse etiam heres L. Vafrius Clemens Inscriptionem, & leges monumento posuit.

AELIAES. Genitivus in AES pro AE Græco more in antiquis Inscriptionibus sæpe occurrit, cujus rei vide exempla in Indice præsertim Gruteriano Cap. XIX.

FILETENIS Nomina hæc feminina per Metaplasmum aucta erudite illustravit P. Lupi in Commentario ad Epitaph. S. Severæ §. XVI. p. 160. & seqq.

L X X X I I I.

A. Pianus, Vertranius Maurus de Jur. liber. cap. XLIII. Gruterus pag. DCLII. 10. Inscriptionem hanc Pisauri exstitisse testantur, & postremus iste Pisauri a Burchelato visam scribit; iterum tamen pag. DCCLXXXVI. 9. emendato nomine *Agabrorii* in *A. Gabinii* producit & *Romæ in Domo Bernardini della Valle* exstare tradit; verius id puto: deest enim in MSS. meis Collectionibus.

FILIAE NATURALI. Quinam sint filii naturales docet Modestinus in l. *Non facile* 4. §. 2. ff. *de gradib. & adfin. Et quidem naturalis cognatio*, inquit, *per se sine civili cognatione intelligitur, quæ per feminam descendit, quæ vulgo liberos peperit*. Item *appellatione filiorum & naturales liberos idest in servitute susceptos contineri* docet Scævola in l. *Lucius Titius* 88. §. 12. ff. *de Leg. II.* cui consonat Imperator in §. *Justæ autem* 5. Inst. tit. *quibus ex Causs. manumitt.* Præter hos alii etiam

natu-

naturales filii erant, ii nempe qui ex concubinâ ſuſcipiebantur, quam uxoris loco habere conceſſum erat, uxorem ducere ex lege Papia & Poppæa vetitum; exemplo rem planam facio. Senatoribus libertina conjugia interdicta erant memoratis legibus; verum ſi Senator libertam conjugem accepiſſet, filii, quos ex ea ſuſcepiſſet, ſpurii non erant, neque infames; filii naturales dicebantur, nomenque a matre accipiebant, cui patris cognomen addere aliquando conſueverunt. Vide hæc fuſius agentem Jo: Gottl. Heineccium in eruditiſſ. Comment. ad l. Juliam, & Papiam Poppæam lib. II.

L X X X V I.

INſcriptionem hanc Cl. Fabretto acceptam referimus, qui eam Cap. I. Inſcr. Dom. n. *61*. ex Claudio Menetrerio vulgavit. MACERIAS A FVNDAMENTIS. Solebant Veteres ſepulchra circumvallare, ut acceſſum prophanis hominibus, exteriſque prohiberent; ac illud quidem adeo ſolenne fuit, ut quod in his munimentis, ſeu circumvallationibus impenſum fuerit, funeris cauſsâ factum eſſe reſponderit Macer in l. *funeris* 37. ff. *de Religioſ.* Hæ autem vel e marmore fiebant, vel e lapide, quandoque etiam ex ferro, plerumque tamen ex maceria. Hinc *maceriæ ſepulchrorum* in vetuſtis Scriptoribus, quos vide apud Kirkman. de Funer. lib. III. cap. 17. *Maceriam in re funebri* Cl. Adrienſis Epiſcopus a Turre in Commentario de Diis Aquilejenſibus pag. 307. *murum eſſe cæmentitium* docuit, *quo ſpatium ad ſepulchrum deſtinatum quoquoverſus concludebatur*; verum haud ſatis hinc intelligi videtur mihi quid fuerit maceria: murus enim cæmentitius eſt, quicumque ex lapidibus rudibus, & informibus, quæ, ut Budæus docuit, *cæmenta* dicuntur, compactus eſt, adeo ut quivis fere murus maceria eſſet, quod profecto ferri non poteſt. Ac ego quidem maceriâ murum ex lapidibus, ſeu lateribus ſine calce (*) factum ſignificari arbitror, quorum in mediterraneis Italiæ locis, ac præcipue circa Apenninum uſus adhuc maximus viget. Hinc facile intelligimus quo pacto maceria illa, quam, ut habetur in Trucul. Act. II. Sc. I. ruſticus adoleſcens nocte tranſilibat,

(*) *Non ignoro Catonem Cap.* 15. *de R. R. maceriam* ex calce & cæmentis vel ſilice *ædificari palam docere. Verum aut corruptus Catonis eſt locus*, *atque ita reſtituendus* Maceria ſine calce ex cæmentis vel ſilice ædificetur: *quod ipſemet indicare videtur*, *quum eam* ſublini oportere *mox ſcribat*, *aut abuſive Cato maceriam dixit murum illum*, *quo villam circumcludi ſolebat*, *ea fortaſſe de cauſſa*, *quod munitiones iſtæ ex maceria plerumque fierent*.

silibat, ut ad amicam pergeret, in singulas noctes latere fieret minor, quod quærit truculentus servus Sc. II.

Quid maceria illa ait, in horto quæ est, quæ in noctes singulas Latere fit minor, qua iste ad vos damni permensu, st viam? quia nempe lateres nequaquam calce duratos facile adolescens transiliens dissipabat. Id, quod modo statuimus, confirmari mihi videtur ex Siculo Flacco de Condition. Agr. qui macerias describens neque calcis, neque luti, quo loco calcis usos aliquando fuisse Veteres, prout quoque nunc fit, docet Livius lib. XXI. ullatenus meminit; ait enim: *Maceriæ quoque, & quæ ex congestione lapidum fiunt, & quæ manibus instruuntur, non semper aut terrarum excipiendarum, aut repurgandi agri, aut finem præstandi caussa fiunt:* Diversi generis fuisse macerias docet Varro lib. I. de R. R. cap. 14. *Quartum fabrile sepimentum est notissimum, maceria; bujus species fere quatuor: quod fit e lapide, ut in agro Tusculano: quod e lateribus coctilibus, ut in agro Gallico: quod e lateribus crudis, ut in agro Sabino: quod ex terra & lapillis compositis in formis, ut in Hispania, & agro Tarentino.* Porro ne oculos prætereuntium læderent, & ut firmiores contra aeris inclementiam essent, tectorio opere tegebantur. Varro de R. R. lib. III. cap. 12. *quis ignorat septa e maceriis ita esse oportere in leporario, ut tectorio tecta sint, & sint alta?* Columella lib. VIII. cap. 15. *Ea tota maceries lævigatur opere tectorio extra intraque.* Sed antequam macerias relinquo, vetus producenda est Inscriptio, quam Præneste a se exceptam nuper misit Vir clarissimus Pompejus Compagnonius.

FL . T . F . PHOEBE VIVA FECIT
SIBI LIBERTIS LIBERTABVS
QVE POSTERISQVE EORVM IN
CVIVS MONIMENTI TVTELAM
DEDIT AEDIFICIVM MACERI
A CLVSVM CVM AGRO etc.

CVM OLLARIIS ET AEDICVLIS. De utrisque ita accurate & erudite Fabrettus cap. I. pag. 15. & 54. ut nihil supra.

LXXXVII.

LXXXVII.

VIsitur etiamnum hæc Inscriptio in gradibus D. Francisci, literis prætereuntium pedibus non adeo deletis, quin *Procli* & linea sequenti *Primitivæ* vestigia appareant. Integram exhibemus ex MSS. Codd. Apiano, & Manutio in V. *Conjux* n. 87. Habet etiam Gruterus pag. DCCLXXI. 3. & *Romæ in domo Bernardini della Valle* esse scribit. Item Fabrettus lineis aliter dispositis Inf. Dom. Cap. X. n. 373. & *Romæ in Hortis Justinianis* exstare tradit.

HOMINI BONO. Præclaram laudem, quam adeo probavit Lipsius, obscurare, ac ad turpem sensum convertere, nescio quam ob caussam Viri doctissimi conati sunt, quos refellere haudquaquam videtur operæ pretium; satis enim celebris est J. Consultorum regula, quâ docemur, neminem præsumi turpitudinem suam profiteri.

LXXXIX.

EDita est hæc Inscriptio in Collectione Donianâ Cl. XII. 60. ibique *Pisauri in Ædibus Canonicorum* exstare dicitur; in MSS. Collectionibus *apud Nobb. de Pretis*, quorum ædes prope Canonicales incoluntur nunc a Nobb. de Carandinis. In exemplari Doniano aliter lineæ disponuntur, ac fortasse rectius. Nos marmore destituti exemplar Collectionis M. Antonii Gozzei repræsentamus, in qua item adnotatur repertam fuisse Inscriptionem sub Monte Accio in Vinea Constantii Sabbatini.

IVLIAE IVSTAE. *Juliam Justam* exhibet Inscriptio XCIX. quam tamen ab hac diversam fuisse ipsarum Inscriptionum stylus satis demonstrat.

KARISSIMAE. Donius CARISSIME.

SABINIANVS. Donius BIVIANVS. Collectio V. C. Pompeii Compagnonii ABINIANVS.

XCIII.

SAtrios Pisaurenses aliæ memorant Inscriptiones. *Satriam Primitivam* exhibet Marmor LXXXVII. *Q. Satrius Callistus*, qui *Satriæ Pipusæ* conjugi monumentum posuit, fratrem habuit *Satrium Trophimum*, a quo Inscriptione, quam V. n. CIII., honoratus

noratus fuit. Figulinas in fundo Acciano habuiſſe docent fictiles lucernæ ex Muſæo Paſſerio

ACCIANA
P.SATRI.C.F.
CAM

SATRI.CAM

tribus Camilia, quam in his profitentur Satrii, illos non figulos, ſed figulinæ dominos oſtendit.

X C I V.

VUlgavit hanc Inſcriptionem Fabrettus Inſcr. Dom. cap. V. n. 385. Elegans conjugalis amoris teſtimonium ab alio & quidem elegantiſſimo ſeparari nequit, quod in veteri Inſcriptione exhibetur, quam Angulis ſecus Avenionem anno 1734. repertam communicavit mecum Vir æterna memoria dignus Joannes de Abatibus.

D — M

CVPITIAE FLORENTINAE
CONIVGI PIAE ET CASTAE
IANVARIVS PRIMITIVVS
MARITVS QVALEM PAVPER
TAS POTVIT MEMORIAM DEDI

XCVI.

XCVI.

LOnga foramina, quæ e latere Inſcriptionis viſuntur, ſuos uſus habebant. Collocatis namque Inſcriptionibus ſupra januas ſepulchrorum, per ea tamquam per feneſtras lumen ſepulchra accipiebant. V. Erud. Gorium Inſcr. Etr. Urbium Par. I. pag. 25.

XCVII.

INſcriptionem hanc edidit Malvaſia Marm. Fel. pag. 307.

Ac quoniam Inſcriptiones noſtras ob earum ſimplicitatem notis proſequi vix poſſumus, non injucundum fore confido, ſi ineditas alias, in quibus conjugalis amoris teſtimonia deprehenduntur, hic vulgavero.

T . T E R E N T I V S
T E R T V L L I N V S
V I V V S P O S V I T
ET CAESIDIAE FAVSTINAE
CONIVGI SANCTISSIM.

Ravennæ.

D . M
C . AEMILIO SEVERO
(*) 7 N̄ . PAN . VIX . AN . XLI
MIL . AN . XXII . III HER
VALERIA FLAVINA
CONI . P . C
ET PINNIVS PROBVS . H

Ibidem.

D. M.

(*) *Ita interpretandæ ſunt notæ iſtæ.* Centurioni, natione Pannono. C. *Æmilius Severus natione Pannonus centurio fuit triere Herculis. Eos, qui triremibus præpoſiti erant,* trierarchos

(*)

D . M
L . IDASIMI
VALENTIS
AMOR . CVST . V̄
VIC . NAT . DELMATA
VIX . AN . XLIII
MIL . AN . XXIII
IVL . SEVERINVS
HERES EIVS ET
SEVERA VXOR
B . M . P . C .

Ibidem.

D . M

chos *dictos fuisse docet Asconius ad illud Ciceronis in Verrem lib. I. c.* 20. sese, quum esset trierarchus. *Centurionibus tamen triremes aliquando attributas fuisse testatur Cæsar de bello Gall. lib. III. c.* 9. Neque satis Bruto, qui classi præerat, neque tribunis militum, centurionibusque, quibus singulæ naves erant attributæ &c. *Verum differre trierarchos a centurionibus classiariis ostendit Taciti locus Annal. lib. XIV. c.* 8. Respicit (*Agrippina*) Anicetum Trierarcho Herculeo, & Oloarito centurione classiario comitatum. *Ac alium quidem centurionem classiarium exhibet vetus Inscriptio ex ruderibus Miseni effossa, & a Cl. Gorio edita Par. I. Inscr. Etr. Urb. pag.* 242. *nempe* IVLIVm SEVERVm. Ↄ III LVCIFERo, *itemque centuriam Faeni Inscriptio alia ab eodem vulgata pag.* 249.

L . VRBINIO . QVAR
TINO . MIL . EX . CLAS
PR . MISEN . 7 . FAENI
IVSTI . NAT . AFER . et c.

(*) *Armorum Custodem in militia navali alia vetus Inscriptio Ravennas in Grutero vulgata p. DXLVI.* 9. *exhibuit; at clarius nostra hæc, in qua etiam* Quinqueremis Victoriæ *mentio habetur. Quinqueremes sæpenumero a vetustis Scriptoribus memorantur; raro tamen in antiquis Inscriptionibus occurrunt; nam duas alias tantummodo vidisse memini, unam in Par. II. Inscr. Etrur. Urb. pag.* 186., *quæ iterum vulgata est in Syntagm. Doniano Cl. VI.* 11. *alteram in Pompei Sarnellii libello, cui titulus* Guida de' Forestieri per Pozzuolo *eaque sic habet.*

M . ANTONIVS RVFINVS
MILES EX . V . VICTORIA SIBI
ET L . IVLIO APOLLINARI FRATRI
MILITI EX III DIANA VIXIT
ANNIS XXXVIII MIL . AN . XIIX
ET LIBERTIS LIBERTABVS POSTE
RISQVE EORVM

D . M
L . IVLIVS SEVER
(*) INVS ARMIGER
(**) VS III MARIN
N . DALMATINVS
MIL . AN . XVIII
IVLIA VXOR

Ibidem.

Z D.M

D . M .
M . T I T I V S
A P V L V S
I I I A R C I N
N A T . D E L
VIX . AN . XL
MIL . AN . XII
M . A N N I V S
A P V L V S
B . M . P . C

(*) *Armigeros triremium numquam audivi. Probabile tamen est illos arma, quæ a custode armorum servabantur, nautis & militibus subministrasse. Facile nunc intelligitur quid sibi velit nota* HARM. *in veteri Inscriptione a Gorio vulgata Par. I. Inscr. Etr. Urb. pag. 242. quam Vir eruditissimus inexplicatam reliquit, nempe* Harmiger Triere Lucifero. CAMVRIVS CO-LO . HARM . III . LVCIFER. *illud quoque notandum* armigerus *dici qui ab antiquis Scriptoribus* armiger *appellatur.*

(**) III MARINO, *quia scilicet a marino equo navis insigni nomen acceperat. Triremis Imperatoria Columnæ Trajanæ n. 233. Marino equo notatur. Sed haud ingratam rem fecero Lectoribus, si ex iisdem Ravennatibus Inscriptionibus nuper detectis, aliam triremem in scenam produxero.*

D . M
C . OCLATIO
ZOSIMO VI VIRO
(*) M . R . OCLATIA
ANTHIS
CONIVGI SANCTISSIMO
ET SIBI VIVA P . C .

Ibidem.

D . M
PAETILLIAE
PRIMICENIAE
TIBERIVS
CLAVDIVS
CARPVS
COIVGI OPTIMAE

Eugubii.

CLVVIAE
THYCE
FILIVS ET ALVMNI
P . PISENTIVS ACIM
VS . CONIVCI P .
PISENTIVS SALVRI
B . M .

Ibidem.

(*) M . R . *Municipii Ravennatis.*

L.BRAE-

L . BRAETIVS COM
MVNIS FECIT ATE
LIAE Ↄ . L . MODERATAE
CONIVGI SVAE CARISSIMAE
V . A . XXV

Ibidem.

D : M
Q . POMPONIVS Q . F . CORYMBVS
Q . MARIO Q . F . CORYMBO
ET CLAVDIAE L . F
PARENTIBVS DVLCISSIMIS
ET IVLIAE SEX . F . CONIVGI
INCOMPARABILI
ET SIBI ET . LIB . LIBERTAB .
ET POSTER . SVIS

Ibidem.

D . M
MVNATIAE
APOLLAVS . L .
MVNATIVS
HYPNVS
CONIVG . KARIS .

Perusiæ.

XCVIII.

INter *Peregrina*, seu potius *Christiana* marmora collocari debuit (*) hæc Inscriptio, quam e Cœmeterio Commodillæ petitam dono mihi dedit patruelis amantissimus Nicolaus de Abatibus Oliverius Episcopus Porphiriensis, ac Sacrarii Apostolici Præfectus. Dimidio auctior exstat in Boldetto lib. I. Cap. XIV. ubi tamen nescio quomodo ex Cœmeterio S. Helenæ eruta scribitur. En quomodo illam Boldettus repræsentat

BENEMERENTI . CONIVGI . PONTIANO . IN . P....

FECIT . QVI . VIXIT . MECVM . ANN . LXXVIIII....

DIGNIS . LVCE . FECISTI . LVCE . HAN... (**)

ET . FILI . BENEMERENTI . FECERVNT

C.

AD Antoninorum tempora pertinere hanc Inscriptionem Æliæ, Liberalis Cæsaris vernæ sororis, nomen ostendit. Dimidium seu semis litera S significabant veteres, ut constat ex nummis, in quibus supra proram navis S visitur semissis, seu dimidii assis indicium, & ex argenteis etiam sestertiolis, quorum aliquos typo diversos habeo, in quibus IIS pone caput Romæ galeatum signatur, quod nempe duos asses cum dimidio nummi illi valerent; inde nota communis sestertiorum HS, lineola intermediâ dumtaxat additâ. Idem apparet in vetustis inscriptionibus, quarum plurium loco sit, quæ exstat in Cl. Boldetti opere pag. 404. in quâ *Donata* quædam vixisse dicitur ANN. III. MENS. XI. DIEB. XXIIII. HOR. VIIS. Veteres enim non solum diligentissime annos numerabant, aut menses, quibus ille, cui monumentum ponebatur, vixisset; verum etiam dies, horasque, & quod caput est, quandoque etiam horarum scrupulos; videsis Fabrett. Inscr. Dom. Cap. II. pag. 95. & seqq.

Inter-

(*) *Erroris caussam in Præfatione explicavimus.*

(**) *Nihil ad hunc versiculum supplendum præclarius excogitari potuit, quam illud, de quo me monuit Pompejus Compagnonius, nempe* Hanima dulcis *seu* dulcior *ita ut per blanditiam Pontianum conjugem animam luce dulciorem uxor appellaverit. Idem tamen Vir doctissimus uxoris ipsius nomen, veluti* Hanastasia *vel simile, contineri ibi posse non diffitebatur.*

Interdum tamen loco integræ *S* ad dimidium designandum notam illam, quæ in hac Inscriptione exhibetur, nempe Ɔ usurpasse Veteres hinc discimus; neque enim ea aliter explicari potest; Fortasse res non caret exemplo: nam, si bene memini, in aliis etiam vetustis Inscriptionibus id olim deprehendisse mihi videor, quas magno opere quærere haud esset operæ pretium, quum præsertim Vir undequaque clarissimus Pompejus Compagnonius notam hanc pro semuncia in tabula, quæ Demetrio Alabaldo tribuitur usurpatam, per literas mihi nuper significaverit.

C I V.

MAnutius in Orthogr. hanc Inscriptionem vulgavit, & *prope Pisaurum* exstare recte scripsit; Grut. pag. DCCCCLIV. *9. e Manutio & Buchelii schedis*, quæ tamen loco *Sextii* male *Sextilium* exhibent. In repetita ejusdem editione additur: *ad S. Mariam in Pual uno milliari a Catholica: ita Bajerius*. S. Maria Imperialis evasit *in Pual* & quum uno dumtaxat milliari Catholicam versus Pisauro distet, uno milliari a Catholica ponitur; en ut facillime in locis Inscriptionum indicandis errent Viri cæteroquin diligentissimi.

In porticu igitur D. Mariæ Imperialis exstabat hæc Inscriptio, quam ob Fabros in ea anaglypho opere insculptos vico nomen *le Fabreccie* dedisse haud inepte conjectari possumus; nunc vero apud me servatur beneficio Viri pietate, nobilitate, ac eruditione præstantissimi Philippi Spadæ Pisaurensis Episcopi, qui veteri illa porticu diruta, ac Ecclesia in ampliorem, melioremque statum, quam quondam fuerat, suis sumptibus renovata, Inscriptionem benignissime mihi concessit.

Fabri porro, quos memoravimus, idcirco in marmore insculpti fuerunt, ut artificium, quod Sextii illi viventes exercuissent, viatoribus indicarent; si quis plurima hujusce moris exempla desiderat, adeat Fabrettum ad Tabell. Iliad. pag. 337. & seqq. & cap. IV. Inscr. Dom. pag. 274.

C V I.

BONITATI. Cognomen socerae L. Petronii, ita porro L. Antonius Consul, M. Antonii III Viri R. P. C. frater, *Pietatis* cognomen habuit; quod tamen haud singulare fuit; plures enim *Pietates* occurrunt in Grutero. Vid. Ind. cap. XXIII.

CVIII.

C V I I I.

SAC. BAC... fortasse *Sacerdos Bacchi*. Feminas Bacchi Sacerdotes in Bacchanalibus memorat Livius lib. XXXIX. cap. 13. *Famulam* Bacchi Inscriptio Gruter. pag. CCCXVIII. 12. *Sacerdotes* vero *Liberi* mares vetus item Inscriptio Collectionis Donianæ Cl. IV. 7.

C I X.

TYpographus dum prœlo fragmentum hoc Inscriptionis subjiceret, duas lineas omisit, secundam nempe & quartam, quod pene serra deletæ essent ab impiis hominibus, qui antiquum, & literatum marmor in usum cataractæ misere cedere voluerunt; iis restitutis ita se habet Inscriptio.

M . ATTIVS . C . F .
ET C . ATTIO C . F .
VISIDIAE M . F .
C . ATTIO C . F .
M . VISIDIO M . F .

C X I.

EXstabat olim hæc Inscriptio Pisauri in Ædibus Nobb. de Julianis; inde a Cl. Fabretto, dum Pisauri degeret Cardinali Cerrio de Lateri Legato a consiliis, acquisita, ejusdem clarissimi Viri Urbinati suburbano cessit, ubi plurimas illas Inscriptiones Romà, ac aliunde aduectas cumulavit, quas Inscriptionum Domesticarum nomine eruditis commentariis illustratas in publicam lucem emisit. Gratulemur itaque Inscriptioni nostræ, quæ & in fronte illarum Ædium collocata est, & insigni commentatione ornata, quam hic damus ex Cap. V. Insc. Dom. n. XV.

De intellectu etiam hujus appellationis DELICATI contentio

viget

viget inter Criticos. Marcellus namque Donatus ad Svet. in Vesp. c. 3. nihil turpitudinis in se continere epitheton illud asserit, & ex variis Ciceronis locis, hacque ex Grutero Inscriptione probat p. CCCXI. 6.

D . M

TEIAE EVPHROSINES

RVFFINAE V.V

DELICATAE

quasi nefas sit impudicitiæ Virginem Vestalem arguere. Contra Andreas Dacerius in eruditissimis notis ad Sex. Pompejum Festum adeo turpiter verbum hoc accipit, ut hæc scribat: Delicati homines sunt, qui muliebria patiuntur. *Et quidem locus alius Svetonii in Tito c. 7. quem Donatus expendit,* quosdam e gratissimis delicatorum, quamquam tam artifices saltationis, ut mox scenam tenuerint, non modo fovere prolixius, sed spectare in publico omni cœtu supersedit, *si superioribus clausulis objectæ eidem Tito intemperantiæ respondeat, DELICATOS istos esse ex grege spadonum & exoletorum, per quos suspecta fuit ejus libido, congruenter intelligitur, ut & Torrentius ibidem accepit. Ex aliis etiam Ciceronis authoritatibus ultra eas, quas pro sua sententia Donatus adducit, ambigua saltem redditur hujus verbi obscenitas, nam epist. 16. lib. I. ad Atticum juventutem suis partibus adversantem* libidinosam & delicatam *vocat, quasi unum epitheton aliud explicet; eodemque pacto lib. I. de Nat. Deor.* delicatas *cum* obscenis *voluptatibus jungit.*

Sequentes etiam nostræ, pravæ omnis suspicionis expertes sunt.

D & M

PARVVLVS HIC SITVS EST VIXIT TRIS VSQVE PER ANNOS

INQVE NOVEM MENSES INVALIDOSQVE DIES

NOMINE GRISOLOGVS AMABILIS VTQVE ERAT INFANS

FLEBILIS ET MISERE RAPTVS AD INFERIAS

SATVRNINVS . FILIO . VELIA . LALEMA

DELECATO SVO POSVIT

Ex Schedis Barberinis.

CAE-

CAESILIA . Q. L .

CINNAMIS

DINDIAE . LAVRIDI

DELICATAE . SVAE . ANN

NATAE . XXIV

Aquilejæ ex iisdem.

Explicat hoc verbum Dausquejus in Orthogr. Vol. I. p. 44. *ut Inscriptionem Tejæ Euphrosinæ emendet ex* DELICATAE *in* DEDICATAE *quasi* Diis dicatæ, *sed nihil agit, dum de profano, sive obscèno in sacrum convertere conatur; quia & cateræ ex Grutero Inscriptiones, & nostræ modo allatæ aperte repugnant.*

Cassoniam item gentem Grutero ignotam observabis.

CASSONIO. *Cassonia* gens forte eadem cum *Casonia*, quam vidimus n. LXXXV.

Tria foramina, quæ supra primam lineam visuntur, quæque ⊖ litera expressit Typographus, idcirco fortasse in marmore apposita sunt, ut iis Cassoniorum Vestini, Vitalis, & Verecundi effigies continerentur.

C X I I.

ELegantissimam Inscriptionem anno 1733. repertam cimeliolo meo tamquam gemmam sollicite comparavi. *Quod reliquum est post obitum in corpore, reliquias* dictas animadvertit Fabrettus Inscr. Dom. Cap. X. p. 721. ex pluribus Gruterianis Inscriptionibus a Scaligero in Indice Historico congestis; evidentius tamen ex hac Inscriptione constat *reliquias* dici cremati corporis residua, ossicula nempe illa, seu ossium fragmenta, quæ ignis vis absumere non potuit; quod & doctissimus Romanorum Virgilius VI. Æneid. notavit de Miseni corpore cremato

Postquam collapsi cineres, & flamma quievit,
Reliquias vino, & bibulam lavere favillam.

haud absimili sensu Svetonius in Calig. cap. 3. de Germanico loquens: *cæsorum clade Variana veteres ac dispersas reliquias uno tumulo humaturus colligere sua manu, & comportare primus aggressus est.*

ALVMNO. De Alumnis plura erudite disseruit Fabrett. Inscr. Dom. cap. V. p. 349. & seqq. quem vide.

C X I V.

PRæter Seviros Auguſtales, Seviros quoque fuiſſe collegiorum, corporumque alibi dicemus. Cujuſnam autem generis Sevir fuerit D. Nerſinius tuto dici non poteſt. Sæpe occurrunt in antiquis Inſcriptionibus Seviri iſti, ita ſimpliciter appellati, ut dubium reliquerint an ex ordine Auguſtalium fuerint, an vero Collegiorum; ne maximas Inſcriptionum collectiones ſollicitemus, teſtes accedant hæ ex meis Schedis petitæ, ac nondum, ut puto, vulgatæ.

SEX . VISTILIVS
SEX . L .
BATYLLVS
SEVIR

Eugubii.

C . CAM . . . .
THEOPHIL
SEVIR
IN. FR. P. XIII. IN. AG. P. XVI

Ibidem.

T . VASSIVS
T . L
FAVENTINVS
SEVIR

Ibidem.

G . POMPEIVS
G . L . SCEPTVS
SEVIR

Ibidem.

C . DECIVS . C . L
EROS . SEVIR
DECIA C . L
IN . FR . P . XII
IN . AGR . P . XII

Ibidem.

C X V.

HUjus fortaſſe Inſcriptionis fragmentum eſt, quod n. CXLIV. viſitur, proximis diebus ab amiciſſimo Viro Jo: Baptiſta Paſſerio J. C. comparatum : ex quadam enim ipſius Suburbii domuncula allatum ad illum fuit.

C X V I.

MVSCINI . *Muſcis Muſcinis*, ſeu *Muſcinis Muſcinis* ſervile nomen femininum, rarum eſt, nec alibi, quod ſciam, viſum.

VIVOS. De promiſcuo uſu V & O in fine verborum adeo conſtat, ut ineptire videretur, qui eum illuſtrare in animo haberet.

C X V I I.

INſcriptio hæc anno 1729. Nubilariæ in prædio DD. de Gavardinis reperta, ac *Terentiam* gentem Piſaurenſem exhibens, ſententiam noſtram mirifice confirmat, qua D. Terentium Piſaurenſium Patronum, quem apocrypha ejuſdem martyris acta Pan-

Pannonum fuiſſe tradunt, non ſolum martyrio, ſed etiam natione vere Piſaurenſem fuiſſe haud levibus conjecturis adducti ſtatuimus. Sed hæc alibi.

D.... HILVSA. Supple *Decimi Liberta* PHILVSA ex Inſcriptione Gruteriana p. DCCCLII. 4.

DE SVO. Clauſulam hanc explicat Fabrettus Inſcr. Dom. cap. II. pag. 70. quem vide.

C X V I I I.

SAlvadorius Salvadorius ſua ætate Inſcriptionem hanc prope ædificium vulgo *l' Ingualchiera* a Magiſtro Bartolomæo Fabro repertam, in ſua Collectione teſtatur.

C X X.

IN Suburbano Macignorum ſub Monte Imperiali erutam tradit M. Antonius Gozzeus in ſua Collectione.

C X X I I I.

LApis iſte duas gentes Grutero ac Fabretto ignotas protulit *Aſuilliam* nempe & *Iſſiniam*; plura ex eo diſcere nos vetant fugientes literæ.

C X X V I I.

INſcriptionem hanc, quam apud Nobb. de Prætis exſtaſſe olim fidem faciunt collectiones noſtræ, non in marmore fuiſſe, ſed in latere facile mihi perſuadeo; videbatur itaque reſervanda *figlinis Piſaurenſibus*; ſed ſi quis aliter, ac ego, exiſtimaverit, ne ſcienter aliquid a me omiſſum doleat, locum etiam hic dedi. Ac fœde quidem corruptam Inſcriptionem puto: plerumque enim haud facile eſt literas ex antiquis lateribus excipere, atque ita illam ſe habuiſſe exiſtimo

EX OFF. VOCO

NIAE OP. DOL.

nempe *ex officina Voconiæ opus doliare.*

 CXXIX.

CXXIX.

VUlgavit hanc Inſcriptionem Franciſcus Swertius in ſuis *Selectis Orbis Chriſtiani Deliciis* pag. 127.; Spuriam eſſe nemo non videt, & ex eo veteri epigrammate deſumptam, quod habetur in *Erronibus Venereis* poſt Petron. Arbitr. edit Amſtæled. *1669*, pag. 103.

Forma atque illecebris Veneri vixi æmula, livor
Saxo delitias invidus occuluit;
Artificis pietate iterum rediviva placebam,
Ni me vidiſſet Cypria marmoream.

Tamen in latere ejuſdem baſis alteram hanc haberi Inſcriptionem ſcribit in ſua Collectione Salvatorius Salvatorius

IOANNES SFORTIA DIVI CONSTANTII F.
DIVI ALEX. NEP. DIVI SFORTIAE PRONEP.
VETVSTATE ABSVMPT. RESTITVIT.

quam quidem ad reſtitutionem ſimulacri, quod huic baſi ſuperimpoſitum olim fuerit, pertinere exiſtimo.

CXXXI.

EGregium monumentum haud paſſus Raimundus Comes Santinellius apud coriarium miſere deliteſcere, in lectiſſimum Joannis Baptiſtæ Paſſerii J. C. Muſæum intulit. Operculum illud fuit urnulæ cinerariæ, qua fortaſſe T. Accii Piſaurenſis, oratoris celeberrimi, quem alibi memoravimus, cineres claudebantur. Degebat ille Romæ, in eaque Urbe patronum agebat, ut ex Cicerone conſtat in Orat. pro Cluentio, contra quem Accius dixit, & ex lib. de Clar. Orator. ſeu Brut. cap. 78. Ibi diem clauſerit ſupremum, verum cineres ſuos in patrium ſepulchrum teſtamento advehi mandaverit, quod fieri conſueviſſe (*) nemo ignorat, vel Roma decedens Piſauri in patria

(*) *Celebre eſt in hanc rem Anaxagoræ reſponſum, qui, inquit Cicero Tuſcul. lib. I. cap. 43.* quum Lampſaci moreretur, quærentibus amicis, velletne Clazomenas in patriam, ſi quid ei accidiſſet, auferri: nihil neceſſe eſt, inquit: undique enim ad inferos tantumdem viæ eſt.

patria objerit ; inde constaret lapidem hunc inscriptum fuisse vel anno U. DCCVII. vel paullo ante, tunc enim T. Accius orator exstinctus est, ut ex Cicerone liquet, qui in Bruto, quem librum memorato anno 707. scripsit, ut Viri docti consentiunt, inter amicos suos, qui *nuper* mortui erant, T. Accium Pisaurensem recenseat. Neque tamen hæc mihi sententia adeo arridet, ut ad Accium oratorem Inscriptionem hanc pertinere omnino velim: Fieri enim potuit, ut ea alterius T. Accii Pisaurensis cineres clauderentur. Sed quicumque tandem ille fuerit, cognomine caruit, ejusque loco patriæ nomine insignitur; quod quidem non insolens est in antiquis Inscriptionibus V. Grut. pag. DCCX. 2. DCCXLVI. 4.

S. Ultimum S. recentiori manu additum nihil ad antiquam Inscriptionem pertinet.

C X X X I I.

ERuditissimus Antonius Franciscus Gorius, qui hanc Inscriptionem in Syntagmate Doniano Cl. V. 19. vulgavit, eamdem insigni commentatione illustravit, qua, tamquam gemma, notas has ornare glorior. Ait itaque ille.

MAGISTER VICI. Magistri non solum Pagis, ut in Gruteriano lapide XXVI. 9. & inferius in hac Classe Quinta, verum etiam Vicis dati; qui e plebe cujusque viciniæ legebantur, qui vicos tuerentur, publica Vicorum ædificia, si vetustate collapsa, reficerent, nova a solo constituerent, aras, & ædes Deorum statuerent, quemadmodum ex Gruterianis lapidibus colligitur pag. XLIII. 4. CLXXII. 9. 14. item LXXIV. 2. A Magistris Vicorum initum fuisse magisterium Kalendis Augusti scribitur in duabus Inscriptionibus apud Grut. XL. 14. & LXXIV. 2. Iidem pondera auraria, & argentaria in viciniis ponebant, & tuebantur, ut supra adnotavimus Cl. I. n. 96. & 97. ex quibus item licet arguere annuum magistratum gessisse. Ad Vicanos spectabat loca adsignare, in quibus publica ædificia, & aræ in honorem Deorum Deorumque dedicarentur, in Vicis, ut ex Gruteriana basi LXXXII. 9. & CLXXII. 9. erantque Decurionibus in auctoritate similes. In elegantissima Florentina Tabula, quæ edita est in Par. I. Inscr. Ant. Etr. pag. 316. n. 64. memorantur MVLIERES VICANAE, quibus natali die Liviæ Augustæ mulsum, & crustulum ad ædem Bonæ Deæ in splendidissima Florentinorum Colonia datum fuit. Vicus vero duplex fuit, extra urbem, & in urbe, ut docet Aldus Manutius de Quæsitis per Episto-

Epistolam Par. II. n. 7. Vicus extra urbem constabat e pluribus casis, nulla munitione septus. Vicus in urbe ædium erat continuata series, non ipsa via, quæ suo nomine appellaretur. Ita apud nos Florentiæ Urbs in quatuor partes divisa, quæ patrio sermone i Quartieri *dicuntur. Sed Vici Romæ a Diis, vel a Deabus, vel a propinquis aliquâ notâ insignibus locis, & ædificiis, vel templis, aris Deorum denominati fuere. In Municipiis vero, & Coloniis plures Vicos fuisse constat ex Vetustis lapidibus. Pisauri septem Vici nominantur in antiquo (*) lapide apud Gruterum CCCCLXVII. 1. & Arimini MCXIV. 2. quos etiam Vicos Patronum sibi cooptaße discimus ex iisdem monumentis. Litera V, vitæ index, titulum sepulchralem viventes sibi posuisse ostendit.*

CXXXIII.

OLLAS. OSSVA. *Ossuaria*. Ollæ erant fictiles Urnæ ad defunctorum cineres servandos in columbariis, seu ollariis plerumque positæ; Ossuaria vero urnulæ lapideæ. De utrisque erudite de more Fabrettus Inscr. Dom. Cap. I.

CXXXV.

AVGVSTALIS. C. Lentidii, ut puto, cognomen. Vid. Gruter. in Indice Cap. XXIII.

CXXXVI.

DEC. ESQVILINVS. *P. Marcius P. L. Esquilinus Decurio*. Ita hanc Inscriptionem legendam esse existimo. *Esquilini* cognomen in usu apud veteres fuisse testantur antiqui lapides in Grutero, quorum unus pag. DCCCXXIII. 3. RVFICANVm ESQVILINVm, alter p. DCCXCI. 4. IVLIAm ESQUILINAm exhibet. Optimi ordinis servandi caussa decuriatos fuisse libertos, ac inde illis, qui his decuriis præessent, *Decurionis* nomen factum animadvertit post Gutherium Cl. Gorius in monumento seu Columbar. Libertor. & Servor. Liviæ Aug. pag. 87. & seqq. ubi de libertis Decurionibus, diversisque Libertorum decuriis eruditissime disseruit. *Transpositio autem cognominis post officium*, ait Fabrettus Inscr. Dom. Cap. IV. pag. 300., *nec absurda nec nova;* ut liquet ex illis exemplis, quæ ibi doctissimus Scriptor adducit. CLX.

(*) *Hic etiam lapis ad Ariminenses pertinet. Vid. Not. XLI.*

C X L.

VEſtigia literæ M. e regione D, quibus formula D. M. deſignabatur, in marmore apparent.

APER CONS. Ita ut edidimus exhibent hanc Inſcriptionem MSS. Collectiones; Verum repurgato marmore, plane conſtitit memorata verba recta linea ſcribi, ac proinde non Apri alicujus Conſulatum denotari, ſed Aprum ſervum fortaſſe aliquem Tigridi contubernali ſuæ, quam *conſortem* appellat, monumentum poſuiſſe. Verbum *conſors* poſt omnes dumtaxat barbarorum incurſiones pro *conjuge* uſurpatum colligi poteſt ex Cangii Gloſſario. V. *Conſors;* tamen apud antiquos etiam aliquando in uſu fuiſſe Inſcriptio noſtra evincit. Inde fortaſſe ea vox conjugibus aptari cæpit, quod non ſolum thalami conſortes eſſent, ut ait Ovidius lib. X. metam.

Thalami conſorte carebat.

verum etiam individuam vitæ conſuetudinem haberent. Profecto plurimæ voces, quæ communi, vernaculoque ſermone celebrabantur, in antiquis Scriptoribus, qui ſedulo illas fugiebant, fruſtra requiruntur.

C X L I I. C X L I I I.

DUo cippi ejuſdem plane magnitudinis, eadem Inſcriptione inſignes, viſuntur alter in *Banchi* alter *Vinea Gavardina ad Arcus*; ambo ibi reperti fuerunt. Inſcriptionem edidit & Malvaſia Marm. Felſin pag. 487. Sepulchri fines iiſdem incluſos fuiſſe nemo non videt.

C X L V I. C X L V I I.

DUo hæc fragmenta haud contemnendas olim Inſcriptiones exhibuiſſe facile patet. In priori enim liBERAlitas CAESSS trium Cæſarum commendari videtur, in altero aGITAtor aliquis facTIONIS RVSſatæ.

CXLVIII.

INscriptionem hanc, quæ *Peregrinarum* Inscriptionum, quæ Pisauri visuntur, agmen ducit, vulgavit Fabrettus Insc. Dom. Cap. 9. apud Dominicum de Abatibus Oliverium propatruum meum servari testatus. Illam in effodiendis quibusdam Suasanæ Urbis ruderibus circiter XVI. sæculi medium repertam fuisse, inde a Julio S. R. E. Card. de Ruvere ad Castrum S. Leonis aduectam tradidit Petrus Rodulphius Senogalliensis Episcopus in Chronico Senogalliensi MSS. quod Senogalliæ in secretiori Archivo asservatur.

SVASA. Celebre olim oppidum, de quo fuse scripsit P. Cimarellius in Historia Gallorum Senonum.

SEXVIR. Sexvir Collegii Centonariorum. Collegia enim per Sexviros quoque administrata fuisse jampridem ex Gruteriana Inscriptione p. CCCCXLV. 6. animadvertit Norisius Cenot. Pis. Diss. I. cap. 6.

CXLIX.

ROma advectam fuisse hanc Inscriptionem fama est; utique Gruterus, qui illam pag. MXLI. 12. vulgavit ex Mazochio, *Romæ apud Franciscum Morellium* exstare scribit.

P. AELIO DECIMINO. Vel hic idem, vel alter fortasse P. AELIVS DECIMINVS BVCCINATOR occurrit in Grutero pag. DXVI. 8.

EQ. SING. AVG. *Eques singularis Augusti*. Alam *singularium* memorat Tacitus Hist. lib. IV. cap. 70. Peculiare militiæ genus fuit *Prætorianæ proximum tum munere custodiæ, tum prætenturæ vicinia* ait Fabrettus Inscr. Dom. Cap. V. p. 354. ubi de Equitibus Singularibus cumulate agit.

CL.

C L.

AMpliori certe commentario illuſtranda eſſet pulcherrima hæc & rariſſima Inſcriptio, quum novum nobis militiæ gradum exhibeat, qui neque ab antiquis Scriptoribus memoratur, neque in vetuſtis Inſcriptionibus occurrit. Sed illud mihi evenire video, quod Scriptoribus fere omnibus accidit, ut properanti ſimilis quanto propius finem operis attingo, tanto ocyus pervenire ad illum feſtinem.

AEQ. IIPL. AVREL. A. *Equiti Triplari*, ſeu *Triplario* ſive *Triplicario Aureliani Auguſti;* tam Equites, quam pedites annonarum numerum duplicari ſibi meruiſſe jam ſatis ex antiquis Inſcriptionibus exploratum eſt. A modo ſtipendii, quem accipiebant, nomen illi factum. Seſquiplares, qui annonam unam ſemis accipiebant; Duplares, qui duas. *Duplares* ſeu *Duplicarios*, ſive, ut habent Inſcriptiones, *Dupliciarios* memorat Varro lib. IV. de L. L. *Duplicarii dicti*, *quibus ob virtutem duplicia cibaria*, *ut darentur*, *inſtitutum*. *Duplares* & *Seſquiplares* Vegetius lib. II. cap. 7. *Armaturæ*, inquit, *duplares*, *quæ binas conſequuntur annonas*, *ſeſquiplares*, *quæ unam ſemis*. Atque hi porro non raro in vetuſtis lapidibus inveniuntur. *Triplares* vero ſeu *Triplarios* unicâ hæc producit Inſcriptio, quæ profecto hanc ob rem quanti facienda ſit, nemo non videt. Utinam e terræ viſceribus alius aliquis effodiatur lapis, qui quadruplares ac quintiplares proferat, quos omnes in antiqua militia fuiſſe dubitare nos non ſinit inſignis locus incerti authoris de Rebus Bellicis Notitiæ Imperiorum adjuncti, quem a G. Stevukio in Commentario ad Vegetium, jam allatum, recudere iterum operæ pretium eſt, quum mirifice Inſcriptionis noſtræ Triplarem illuſtret. *Ad enormia*, inquit ille, *militum alimenta ratione non incongruâ prohibenda veniamus: quorum cauſſa totius tributariæ functionis laborat inlatio. Sed ne tantæ confuſionis molem occupatio Auguſta faſtidiat, brevius tam diuturni erroris exitum declarabo. Militaris ordo ſtipendiis aliquot peractis, ubi ad quinque vel eo amplius annonarum emolumenta pervenerit, ne hæc diutius percipiens Rempublicam gravet, honeſta miſſione donatus, vacans ſibi otio gaudeat abſolutus.*

F. ABVCIVS. Reliqua Inſcriptio plana eſt. *Fecit Abucius Pius Natione Vindelicus Commilitoni ſuo bene merenti.*

C L I.

PAsserii mei fortunæ tribuendum puto, ut quæ in ædium suarum vestibulo servat antiqua Marmora, omnia ferme peculiari observatione digna sint. Superior Inscriptio *Equitem Triplarem* protulit, hæc Gallieni Augusti Libertum *a gemma potoria*. Libertos *a Laguna* seu *Lagena*, *a cyato*, *a poculento argento*, *ab argento potorio*, *ab auro potorio*, *ab auro gemmato*, plures jam, antiquæ Inscriptiones exhibuerunt. Libertus autem *a gemma potoria* nunc primum ex hac singulari Inscriptione prodit. Romanorum luxum eo pervenisse, ut excavatis in poculorum modum rarioribus gemmis biberent, animadverterunt jam, cumulatisque veterum Scriptorum testimoniis probaverunt Jo: Meursius de Luxu Rom. cap. VIII. & Stanislaus Kobierzyckius lib. II. de Luxu Romanorum cap. 10. Gallienum luxui apprime deditum pingit Trebellius Pollio in ejus vita, & illius quoque pocula describit. *Bibit*, inquit, *in aureis semper poculis*, *aspernatus vitrum*, *dicens nil eo esse communius*. Gemmâ tamen, non aureo poculo bibisse Inscriptio nostra evincit.

Parte læva hujus marmoris alia visitur Inscriptio literis rudioribus efformata, quam diverso charactere Typographus expressit. Hinc suspicari licet, defuncto jam Amazonio, ejusque cineribus ollæ in Columbario sitæ consignatis, ac titulo superimposito, inlatos Corneliæ Augustæ libertæ cineres in proximam ollam (binæ enim in unoquoque ollario, sive columbarii loculo ollæ constituebantur, ut ex Fabretto, Blanchinio, & Gorio notum est) inscriptumque illius nomen & officium titulo jam parieti æneis vel ferreis clavis infixo; idcirco marmorarium pari elegantia posterioris Inscriptionis literas efformare non potuisse.

A. CALAMISTRO. Inter plurima, quæ ad comam ornandam adhibita fuerunt instrumenta, principem locum obtinuisse videtur calamistrum, *acus* nempe *major*, *quæ calefacta & fronti adhibita intorquet capillos*, ut tradit Servius Æneid. XII. 100. *Calamistra*, ait Varro lib. IV. de L. L. *quod heis calefacteis in cinere capillus ornatur*. Quanta arte quantaque luxuria feminarum Romanarum capilli in cirros, & cincinnos disponerentur ex antiquorum Scriptorum testimoniis ostendit superius laudatus Stanislaus Kobierzyckius lib. I. de Luxu Romanor. cap. 6. Porro ii, qui calamistris comam intorquebant *cinerarii* dicebantur

cebantur. Varro l. I. *qui ea ministrabat a cinere cinerarius est appellatus*, atque ita appellat illos Catullus, Horatius vero *ciniflones* lib. I. Sat. 2. Matronas autem ancillis in rite recteque disponendo capillitio peritissimis & a magistris ex artis præcepto institutis ut ex Marciano in l. 65. ff. de Leg. III. observat Reinesius ad Cl. I. 89., usas fuisse docent antiqui Scriptores, qui sæpius *ornatrices* memorant, quas Juvenalis Sat. VI. *cosmetas* vocat

ponunt
Cosmetæ tunicas.

Quamobrem frequens in vetustis lapidibus hujus officii mentio fieri debere videretur; Atqui si 5. pag. DLXXIX. quæ *ornatricem a tutulo* producit, & 2. pag. MCXVIII. in quâ *ornatrix galeæ* exhibetur, paucasque alias excipias, quæ *Ornatrices* aut *Ornatores* nude memorant, altum de hoc officio silentium est. Hinc intelligimus quanto in pretio habenda sit hæc Inscriptio, quæ Libertam *a calamistro* profert, testaturque Corneliam Saloninam Gallieni Aug. uxorem peculiari liberta usam fuisse, quæ crines illi calamistris inureret, ac, ut suspicari licet, in galeæ modum disponeret; ita enim in antiquis nummis exhibetur Cornelia Salonina Aug. calamistrata comâ, mitellaque seu diademate erumpente insignitâ, atque adeo religiose concinnatâ ut veram galeam fasciis distinctam repræsentare videatur.

C L I I.

COROLLARIA. Officium libertæ, quæ coronas conficiebat, quibus Cornelia Salonina Aug. uteretur. Corollas, tenues seu graciles coronas fuisse, floreas plerumque, quandoque e lamina ærea tenui, inaurata, atque inargentata Viri docti observarunt. Coronas tanto in usu apud Veteres fuisse novimus, ut nihil fere nisi coronati agerent; Quare mirari satis nequeo cur tam raro *coronarii* in vetustis lapidibus occurrant; Tres enim dumtaxat coronarii noti erant; primus ex Gruter. pag. DCLI. 7. duo reliqui ex Fabret. Inscr. Dom. Cap. V. n. 120. & Cap. X. n. 230. In posterum accensendæ erunt tres aliæ Inscriptiones ex Ligorio in Gudii opere vulgatæ pag. CCXIII. 7. CCXVIII. 1. 2. quæ *Corollarias* exhibent; eas enim ab omni suspicione vindicat Acte Corollaria, de qua loquimur.

A RATIONIBVS PATRIMO. Sæpenumero in antiquis Inſcriptionibus occurrunt liberti *a rationibus* vel *Procuratores Patrimonii*, nuſquam tamen, quod meminerim, *a rationibus Patrimonii*. Vetus Inſcriptio a Gorio vulgata in Columb. Liv. Aug. n. CXXXI. exhibet *Cuſtodem rationum Patrimonii*, quem Salvinius λογιϛην, ſeu ut nos dicimus *Computiſta* ſtatuit fuiſſe. Verum haud plana res eſt. Achilles Gallieni Aug. lib. *a rationibus Patrimonii* vere λογιϛης, ſeu *Computiſta* fuit, rationeſque Patrimonii Auguſti accepit; contra Bromius ille *cuſtos rationum Patrimonii* Liviæ Aug. cuſtodiſſe videtur non confeciſſe tabulas rationum Patrimonii, quæ in peculiari tabulario aſſervabantur, ut docent Gruterianæ Inſcriptiones a Gorio in annotatione ad eam Inſcriptionem cumulatæ.

C L I I I.

ILlud animadverſione dignum eſt in hac Inſcriptione, quod ſervile nomen Græci fortaſſe generis libertæ Græcis literis expreſſum ſit. Quum Cornelia hæc P. L. dicatur a P. Cornelio Salonino Valeriano libertatem accepiſſe conſtat; hanc enim Inſcriptionem ex eodem Columbario, quo ſuperiores, Roma huc delatam fuiſſe & Paſſerius lapidis dominus teſtatur, & marmoris ipſius color, quem *patina* dicimus, ac literarum forma perſpicue indicant.

C L I V.

HÆc quoque Inſcriptio diligenter expendenda eſſet; verum ſi quid intactum, vel non ſatis illuſtratum reliquero, plura ac meliora præſtabit eruditiſſimus marmoris dominus Jo: Baptiſta Paſſerius in Prolegomenis ad fictiles ſui Muſæi Lucernas; quas ut tandem edere conſtituat, quotquot antiquariæ rei cura tangit, enixis votis rogamus. Illud autem teſtatum omnibus hic volo, ſexcentas ferme lucernas, ineditas omnes, forma, inſcriptionibus, anaglyphis inſignes, præ notarum, quibus illuſtrantur, doctrina & elegantia, nullo pene in pretio habendas eſſe. Sed ad Inſcriptionem.

AGATOBVLVS. F.L. PYRRVS. *Fauſti Libertus*. Fauſti prænomen litera F. contineri exiſtimo, quod auctoritate antiquorum lapidum in Romanorum prænominum catalogo recenſuit Sigonius de Nomin. Rom. & adverſus Robertelium defendit Fabrettus Inſcr. Dom. Cap. I. pag. 22. FIGV-

FIGVLVS SIGILLATOR. Quemadmodum *ſcyphi ſigillati* apud Ciceron. lib. IV. in Verrem cap. 14. non ſunt ſcyphi annulo, ſeu ſigillo obſignati, ſed, ut recte animadvertit ibi P. Manutius, emblematis, parvis ſignis ac ſimulacris inſigniti, ita *figulus ſigillator* haud intelligendus eſt figulus aliquis, qui publica authoritate figulina opera obſignaret, ſed *figulus ſigillarius*, ſeu *ſigilliriarius*, qui fictilia ſigilla faceret, parva nempe ſimulacra, vel emblemata, archetypa etiam, quibus *figuli*, ſeu *fictiliarii* ut habet vetus Inſcriptio Grut. pag. DCXLIII. 1. ſive *figulinarii*, ut Gudiana ex Ligorio pag. CCXCIX. 3. in officinis ſuis uterentur. Plaſtice, ſive *Cretaria ars*, cujus nobis *negotiatores* exhibent Germanæ ac Batavæ Inſcriptiones apud Grut. pag. CXII. 2. DXLI. 2. 3. 4. & Reineſ. Cl. I. 177. ſummo humanarum rerum bono inventa, avide ab Italis accepta, ab Etruſcis ad Romanos tranſiit, cujus amplificationi inſtituto Romæ figulorum Collegio Numa Rex ſedulo proſpexit, ut Plinius docuit lib. XXXV. cap. 12. Ac quamquam quidem ſigilla plerumque e metallo fierent, unde in antiquis Inſcriptionibus *Flaturarii Sigillariarii* Gruter. pag. DCXXXVIII. 6. *Fabri Flaturarii Sigillariarii* Fabrett. Inſcr. Dom. Cap. X. n. 415. Reineſ. Cl. XI. 89. quam iterum in Doniano Syntagmate recuſam vidimus Cl. VIII. 15., ex creta tamen, & argilla plurima facta fuiſſe, nemo ibit inficias. Martialis in Apophoretis duo fictilia ſigilla memorat; en epigrammata cum ſuis titulis.

Hercules Fictilis. CLXXVIII.

Sum fragilis; ſed tu, moneo, ne ſperne ſigillum.
Non pudet Alciden nomen habere meum.

Sigillum Giberii Fictile. CLXXXII.

Ebrius hæc fecit terris puto monſtra Prometheus.
Saturnalitio luſit & ipſe luto.

Sed quid veteres Scriptores ſollicito, quum ſexcenta fictilia ſigilla proferre poſſim, quæ viſuntur adhuc in eruditorum Muſæis? mitto mea; mitto etiam illa, quæ vidi olim penes Jo: Baptiſtam Gervaſonium mihi, dum viveret, in primis carum; apud quem Serapidis ſigillum fictile ſervabatur, quod inauratum olim fuiſſe conſtabat. Verum ea præterire non poſſum, quæ paucis ab hinc annis inter plurima vaſculorum fragmenta reperta ſunt; tria nempe Palladis ſigilla exquiſitâ arte varioque cultu elaborata, palmi altitudinem attingentia; ſecus pedes habent hærentem lucernulam, & hanc quidem uſtulatam, at-

que ita collocatam, ut non usibus hominum, sed religioso cultui destinata illa videantur. Domestici fortasse Lararii Numina fuerunt tenuis alicujus hominis, cui aureos, argenteos, vel æreos Deos emere fortuna negaverat. Hæc in amplissimum fictile Musæum ejusdem Passerii inlata sunt, ubi triginta ferme aliis fictilibus sigillis aliunde advectis præsident, summaque cum voluptate aspiciuntur.

C L V.

O *Reja* gens nondum nota Inscriptioni pretium facit.

AVO

Lucerna fictilis Musæi Passerii.

CLVII.

C L V I I.

ISTERCORIO. Stercoria gens in Veterum Chriſtianorum Monumentis ſæpenumero occurrit. V. Boldett. pag. 363. 377. 391. 418. 480. 494. *Iſtercorius* vero in Inſcriptione noſtra dicitur, quemadmodum *Iſtercoria* in Boldetto pag. 490. Nominibus ab SP, SC, ST, vel duplice alia incipientibus præpoſitum olim I fuiſſe animadverterunt jam, pluraque hujuſce moris exempla cumulaverunt Reineſ. Cl. XX. 328. Bonarrot. *Vetr. Antich.* pag. 112. & nuperrime P. Lupi in Commentario ad Epitaphium S. Severæ pag. 169.

ANIS pro annis. Hæc autem in ſequiorum ſæculorum monumentis ſive marmorariorum errore, ſive perverſo loquendi uſu, adeo communia ſunt, ut vix obſervatione digna videantur.

C L V I I I.

CL. Boldettus pag. 492. hanc habet Inſcriptionem

AVRELIO ERCVLIO

BENEQVENTI

ne tamen illam eamdem cum hac noſtra exiſtimem, illud eſt in cauſſa, quod Boldetti Inſcriptio ex cœmeterio Lucinæ eruta ſcribitur, meam autem ex cœmeterio Commodillæ petitam certo ſcio.

AURELIO. U rotundam in aliis quoque barbariſſantis ſæculi Inſcriptionibus deprehendi. Ita profecto exhibetur in Inſcriptione apud P. Lupi p. 133.

BENEQVENTI. *Benequieſcenti*. Mirum quot modis verbum *quie-*

quiesco in his Christianis Inscriptionibus torqueatur. *Quesce* pro *quiesce* Boldet. pag. 395. *quescet* pro *quiescit*. Boldet. pag. 346. 428. inde *Benequescenti*. Boldet. pag. 317. 369. *Quesquet* pro *Quiescit*. Boldet. pag. 431. *Quesquas* pro *Quiescas* in annulo antiquo apud Bonarrot. *Vetr. Antich.* pag. 170. iterum edito a doctissimo & amicissimo Viro Antonio Francisco Gorio Par. I. Inscr. Etr. Urb. p. 314. inde *Benequesquenti* apud eumdem Bonarrotium loco laud. & Boldet. pag. 83. 432. 433. & P. Lupi in Comment. toties laudato pag. 134. Demum *Cesque* pro *Quiesce* Boldet. pag. 360. 397. 431. 432. 456. inde *Benecesquenti*. Boldet. pag. 461.

UISSIT. ANNU. Literam S geminatam loco X usurpatam videmus in veteri Inscriptione apud Grut. pag. CCXCVIII. 4. quam Augusti ævo positam Vir doctissimus censet. In Christianorum certe monumentis hæ permutationes frequentissime occurrunt. Quas omnes si quis marmorariorum oscitantiæ tribuendas esse contenderet, is profecto mea sententia longe aberraret. Duo autem in caussa fuisse existimo, cur in his sequioris ævi monumentis adeo latinæ linguæ puritas & orthographia deformata sit. Primo linguæ ipsius mutatio; progredientibus enim ætatibus omnes linguas sensim varias, ac magnas mutationes habere ipsa docet experientia & nos alibi paullo fusius ostendimus; deinde marmorariorum consuetudo in lapidibus non pura, exquisita, electa, sed usitata, trita, atque, ut Quintilianus ait, vulgaria & quotidiana verba inscribendi, ac eo quidem prorsus modo, quo communi vulgi sermone recitabantur; cujus quidem rei certissimum exemplum hæc eadem Inscriptio suppeditat sequenti verbo ANNU: non enim aliam ob caussam M litera ommissa est, nisi quod pronunciando quodammodo non proferebatur; quod, nisi ex Quintiliano Viri docti animadvertissent, perpetua, & firma Poetarum consuetudo elidendi syllabas illas, quæ M litera clauderentur, certe nos docuisset. Quamobrem ab his sollicite conquirendis, deinceps abstinebo.

C L I X.

I*Rene cum dilectione*; ita *cum Deo*. Boldett. pag. 419. 420. frequentior est clausula *in Pace* seu ΕΝ ΕΙΡΗΝΗ, quæ idcirco hic fortasse ommittitur, ne ex nomine mulieris verborum lusus, quem tanto opere inepti quærunt, oriri posset. Acclamationes Christianas, quæ in lapidibus Cœmeteriorum occur-

occurrunt, illustrarunt jam Sen. Bonarrotius *Vetr. Ant.* Tab. 24. fig. 2. & P. Lupi in Comment. ad Epitaph. S. Severæ. Inscriptionem claudunt anchora & avicula, Christianorum symbola, quorum, aliorumque quæ deinceps occurrent, ab Auctoribus Romæ subterraneæ, a quibus plenissime illustrata sunt, explicatio erit petenda.

C L X I.

Sanctas genorosæ Martyris reliquias marmor hoc clausisse, palma in eo sculpta docet; V. Cl. Boldett. lib. I. cap. 53. & seqq.

C L X I I.

Dolendum sane pulcherrimam, pluribusque rebus scitu dignissimis refertam Inscriptionem ab impiis hominibus, quos appellare possem, tam sæve truncatam fuisse. In Christianorum Monumentis non raro femina manibus expansis repræsentatur, orationis symbolum, ut Viri docti animadverterunt. Supra ipsius mulieris caput hieroglyphicum quoddam visitur, quod nusquam alibi me deprehendisse memini: fortasse Sacrosanctum Divinæ Triadis Mysterium exprimere felices illi Fideles voluerunt, cui in perpetuis precibus inhærere tenemur; Columba ramum olivæ præferens frequens est; non ita frequens cistula Sacris Evangeliorum Voluminibus recondendis accomodata. Additur ultimo loco panis quadrifidus, quo ineffabile Eucharistiæ mysterium denotasse Christianos nemo nescit.

C L X I I I.

Præclarissima hæc Inscriptio non huc Româ advecta fuit ut reliquæ omnes Christianæ; eam enim in cella vinaria egregii Chirurgi Philippi Bertuccioli fortuito a se repertam, Passerius noster, sumptibus, precibus, laboribus minime parcens, Musæo suo adjungendam curavit. Inde suspicari possumus in Cryptas Pisaurenses aliquando penetrasse aliquem, atque ex iis pretiosum marmor detulisse. Faxit Deus ut quemadmodum his ipsis diebus Veterum Pisaurensium Sacrum Lucum insanientis populi Votis, Idolis, Aris, Oblationibus refertum, post tot sæcula detegere mihi contigit, ita vere Sacra Christianorum Monumenta reperire etiam contingat, eaque osculari, primosque illos Christi Athletas, quorum san-

guine Fides noſtra irrigata eſt, humili corde venerari.

Inſcriptio ita reddi poteſt. *Dioſcorus Nauclerus hic dormit in Pace. Vixit annos LXXVI. Depoſitus IX. Kal. Martii Conſulatu Arcadii Cæſaris & Rufini.*

ΝΑΥΚΛΗΡΟΣ. De Naucleris. V. ſupra Not. XLIV.

ΙΑΡΑΚΑΤΙ. Marmorarii proculdubio mendum hic ſubeſt.

ΑΡΚΑΔ. Κ. *Arcadii Cæſaris.* Verum Arcadius Auguſtus a Patre appellatus fuerat jam inde ab anno Ch. CCCLXXXIII. quare ſuſpicor marmorarium loco Β, quo ſecundus Arcadii Conſulatus deſignabatur, Κ inſculpſiſſe. Alter ex Arcadii Conſulatibus hic fuit, quem Rufino collega geſſit A. Ch. CCCXCII. Equidem maximum Inſcriptionis pretium hinc oritur, non modo enim par hoc Conſulum nuſquam alibi quod ſciam reperitur, ſed reperiri poſſe vix credo; quum enim Rufinus hic, tamquam proditor, ac præcipuum Imperii exitium, occiſus fuerit, illius nomen abolendum erat, atque e publicis monumentis eradendum ex ipſius Arcadii & Honorii conſtitutione, qua *funeſtorum Conſulum nomina* jubent *aboleri;* tantum beneficium hiſtoriæ præſtant Chriſtianæ Inſcriptiones, quæ ſub aſcia dedicatæ, ſeu ut apertius dicam, a marmorariorum officina ad Sacra Cœmeteria delatæ, ibique reconditæ nulli deinceps injuriæ patebant.

C L X I V.

SAnctum Servatoris noſtri Monogramma haſta tranſverſa decuſſatum, ut præter duas initiales nominis literas, crucem etiam reparationis noſtræ ſymbolum repræſentaret, non equidem ſingulare eſt in hac Inſcriptione; itidem enim expreſſum vidi in pluribus aliis Chriſtianis lapidibus; illud peculiari obſervatione dignum eſt quod in Boldetti opere occurrit pag. 344. fauſta enim precatio inter hujuſmodi Monogrammatis haſtas inſculpta eſt in CRISTO BIBAS. Illud mihi monendum ſupereſt myſtici hujus ſigni plurimas, neque adhuc obſervatas formas ſupereſſe in antiquis Chriſtianorum Lucernis, quæ in Paſſerio Muſæo ſervantur.

C L X V.

LOCVS PVBLIC. *Sepulchrum Publicii*; locos enim appellabant Veteres Chriſtiani ſepulchra illa, ſeu loculamenta in parietibus ad cadaver excipiendum excavata. V. Comment. ad

ad Epitaph. S. Severæ Mart. pag. 2. Explicari etiam poteſt *Locus Publicus*; in ſacris enim cœmeteriis, quemadmodum illuſtres familiæ cubicula gentilitia habebant picturis, ſculpturiſque ornata, ita loca quædam plebi, vulgoque aſſignata erant, quæ *poliandra* dicebantur.

ÆRA CCCCCLI. Annos ab Incarnatione Chriſti numerandi rationem, quam vulgarem Æram dicimus, inſtituit Dyoniſius cognomento Exiguus A. Ch. DXXV. vel DXXVI.; ac quamquam quidem ſingulares cenſendæ ſint illius ævi Inſcriptiones, quæ Vulgari Æra ſignantur, tamen alia apud Grut. extat triennio noſtrâ antiquior, anno nempe vulgaris Æræ DXLVIII. poſita, quam vide pag. MLIV. 4. Ea enim, quæ annum Æræ DIII. habet pag. MXLIX. 5. mendoſa profecto exiſtimanda eſt, quum nondum Dioniſius Anno Ch. DIII. vulgarem æram inſtituiſſet.

C L X V I.

ITa ſuppleri poteſt hæc Inſcriptio. *In Pace anima dulcis Pauli, ſeu Paulini Presbyteri Sanctæ Priſcillæ*. Equidem antiquior mihi videtur hæc Inſcriptio celeberrima illa, quæ ad D. Petri in Vinculis viſitur, adeoque ſummo in pretio habenda, quum Presbyterum Romanæ Eccleſiæ cum ſuo titulo nobis exhibeat.

C L X V I I.

LAtinas Inſcriptiones Græcis literis inſculptas ſæpenumero fuiſſe Viri docti animadverterunt, cauſſaſque hujuſce rei inveſtigarunt, quos exſcribere haud eſſet operæ pretium. Inſcriptio iſta literis latinis ita ſe habet. *Romana Dulciſſima, quæ*, vel *hic requieſcit in diem Judicii depoſita III. Kal. Martii Var. Tertu.* Varrone nempe, ſeu Varari & Tertullo, quorum Conſulatus, quem geſſerunt A. Ch. CCCCX. celebris eſt ob Urbis direptionem clademque ab Alarico Gothorum Rege inlatam.

In Diem Judicii. In pleriſque Chriſtianorum monumentis Reſurrectionis ſpes variis modis deſignatur; in hac tamen Inſcriptione citra omne arcanum requieſcere dicitur Romana *in diem Judicii*.

C L X V I I I.

HOc eſt. *Flavio Domino dulciſſimo vixit annos quinque Aceſias Pediſſequus fecit Pax tibi in Cœlo.*

KIPIO. Litera I loco Y uſurpata inclinantis jam ſæculi indicium eſt. Plura ejuſmodi in Inſcriptione Dioſcori Naucleri.

ΠENTA. Annorum numerus numeralibus notis efferri ut plurimum ſolet.

COI EN OYPANω. Raritatem lapidis LXXXVI. cap. VIII. Inſcr. Dom. Fabretti minuit Inſcriptio noſtra, quæ clarius quinquennem puerum in Cœlo beatarum mentium conſortio frui prædicat.

C L X I X.

ITa videtur legenda hæc Inſcriptio. *Locus Tertuli Vixit Annos XXI.*; animadverſione profecto dignæ ſunt literæ hujus Inſcriptionis; non ſolum enim excifæ ſunt, ſeu linea dumtaxat circumambiente deſignatæ, verum etiam novo ſane modo inter ſe connexæ.

C L X X I.

LIteris item Græcis Latina hæc Inſcriptio exarata eſt; quæ ita reddi debet. *Augentio*, ſeu *Auxentio filio dulciſſimo & Benemerenti Aſtianus natione Bindelicus Decurio Scutariorum, & Eudocia Nice Parentes in Pace. Vixit Ann. L. Menſ. I.* Raro quidem exemplo Parentes iſti filium quinquagenario majorem extulerunt.

PHIλIω; prima hujus vocis litera non *rho* Græcum exiſtimanda eſt, ſed p Latinum majuſculum; non modo enim ut F literam ſonet, H adjungitur, verum etiam infra loco P uſurpatur in voce *Parentes* & *Pace*; inde facile conſtat Marmorarium Latinas Græcaſve literas in hâc Inſcriptione promiſcue inſculpſiſſe; nam præter memoratam literam *p* viſitur *r* minuſcula, & notæ numerales Latinæ.

Decurio Scutariorum. Scutarii dicebantur Scutorum fabricatores; inde Plautus in Epidico Act. I. Sc. I. v. 35.

Id modo videndum eſt, ut materies ſuppetat ſcutariis.

Verum quum nulla Romæ Scutariorum fabrica fuerit, ſed Veronæ dumtaxat ac Cremonæ intra Italiam, ut docet Notitia Imperii Occidentalis, aliter interpretanda eſt Inſcriptio. Inter Palatinas Scholas, ſeu corpora militum, qui Palatium cuſtodiebant, Scutarii recenſentur, ita dicti quod ſcuto potiſſimum uterentur, eoque totum corpus protegerent, ut obſervat Pancirol. cap. 64. in Not. Imp. Orient. Scutarios *Principem ſtipare* ſolitos fuiſſe tradit Zoſimus lib. III. cap. 29. Tres illorum Scho-

Scholas Romæ fuiſſe ſub diſpoſitione Viri Illuſtris Magiſtri Officiorum teſtatur Notitia Occidentalis Imperii. Scholam ſecundam Scutariorum memorat vetus Inſcriptio Cœmeterialis apud Arringhium lib. III. cap. III. n. 9. quam male de Schola fabricenſium exponit, quod Reineſium non obſervaſſe miror, qui eamdem Inſcriptionem Cl. XX. 61. recudit. Scholam tertiam marmor Gruterianum pag. MLII. 11. exhibet. Quod autem munus in Schola Scutariorum Decurionatus nomine indicetur, non ita facile ſtatui poteſt. Ego quidem exiſtimo vel decanatum ſignificari, quia nempe Aſtianus iſte decem militibus præeſſet; totidem enim milites contubernium conſtituebant, cui ſuum caput aſſignatum erat, ut Vegetius docet lib. II. cap. 8. *erant decani decem militibus præpoſiti, qui nunc caput contubernii vocantur*: vel honorarium titulum; in his enim Palatinis ſcholis milites ſpecioſis titulis decoratos fuiſſe diſcimus ex l. *Matriculam* 3. C. *de Agent. in rebus*, qua inter cætera jubet Imperator *ne ducenarii pluſquam quadraginta octo in ſingulis* (Scholis) *habeantur in poſterum;* Quod niſi de honoraria appellatione intelligatur, ferri non poteſt. Ducenarii enim ducentis hominibus præerant Vegetio teſte lib. II. cap. 8. *Item primus haſtatus duas centurias ideſt ducentos homines ducebat in acie ſecunda, quem nunc ducenarium vocant.* At ſi quadraginta octo illi ducenarii ducentis quiſque hominibus præfuiſſent, ſingulas ſcholas ex octo militum millibus conſtaſſe dicendum eſſet, quod falſum eſt; non enim pluſquam quadringentos milites unamquamque ſcholam continuiſſe, æquali univerſorum Scholarium, quorum numerum tradidit Svidas, diviſione facta obſervat Panciról. in Notitiam Imp. Orient. Cap. LXIV.

CLXXX.

MEROBAVDE. Hoc eſt anno Ch. CCCLXXVII. tunc enim primum Conſulatum geſſit Merobaudes cum Gratiano Aug. IV.

CLXXXI.

ANR. X Ϛ. *Annorum XVI.* ita enim eam notam explicandam poſt Reineſium docuit Fabrettus Dom. Inſcr. Cap. VIII. p. 540.

CLXXXII.

CLXXXII.

INscriptio hæc Cl. Fabretti olim fuit, atque ab eo vulgata Cap. VIII. Inscr. Dom. num. CXI. Innocentii Bonellii Viri eruditissimi munere apud me nunc asservatur. Ita illam vertit Fabrettus *semper memorabili Felicissimo vixit annum & menses decem*. Atque ita illustravit.

Necesse est hic primam lineam una literula supplere, ut legatur ΑΕΙΜΝΗϹΤω (*quod & in alia* MARCIAE *erat advertendum*) *& explicetur IN AEVVM MEMORABILI. Ex istis frequentibus Grammaticis licentiis ipsisque latinis nominibus* Felicissimi & Flaviæ Gemellæ *in sequenti Inscriptione, conjectura insurgit istos non Græcos, sed Græcorum amatores appellandos.*

ενιαυτον *absolute pro anno uno Græcos quoque usurpasse hinc habetur eadem sermonis elegantia, qua Ciceronem inter nostros usum vidimus ad Inscriptionem hujus Cap. XVIII.*

FINIS.

IN-

I N D E X
I N
MARMORA PISAURENSIA.

DEORUM DEORUMQUE NOMINA, TEMPLA, &c. SACERDOTES, &c.

§. I.

Ædes Cereris. Num. 2.
Augur. 30. 40. 41.
Augustales. 34. 46.
Bacchus. 108.
Bona Dea. 6.
Ceres. 2.
Dii Augusti 8.
Flaminica. 32.
Pisauri & Arimini. 28.
Haruspex Fulguriator. 27.
Hercules Aug. Consors D. N. Aureliani Aug. 4.
Liber Pater. 3.
Pontifex. 30. 34. 35.
Maximus 20.
Præfectus Sacrorum. 30.
Priapus. 7.
Sacerdos. 30.
Bacchi. 108.
Signum Silvani cum basi. 5.
Signa Deorum Augustorum. 8.
Silvanus. 5.
Templum Priapi. 7.
Valvæ Templi Deorum Augustorum. 8.
Venus. 129.
VIVIR Augustales. 38. 62.
$\overline{VI}$Viri & VIVir Augustales. 8. 48.

MAGISTRATUS HONORES.

§. II.

Ædilis. 43.
Cerialis. 36.
Curulis. 1. 39.
Consul. 20. 32. 69.
Designat. 20.
Bis. 69.
$\overline{IIII}$ 148.
Curator Kalendarii. 38.
Rer. Public. Pisaur. & Fanest. 4. 22. 36.
Viarum. 36.
Decurio. 52.
Decuriones 34. 38. *& passim* L. D. D. D.
Decurionatus. 44.
Ducenarius. 4. 22.
Duovir. 53.
$\overline{II}$VIR. 31. 34. 35. 38. 41. 43. 46. 49.
Quinquennalis. 35.
III. Vir. 13.
Juridicus Regionis Transpadanæ. 36.
Legatus Provinciæ Achajæ Præt. 36.
Magister Vici 132.
Magistri Vici. 9. 10. 11.
PAt. $\overline{III}$ F. M. 30.
Patrona Municipii Pitinatium Pisaurensium. 28.

Patro-

Patronus Coloniæ. 33. 58.
Coloniarum Pisaur. & Faneſt. 36.
Collegii Fabr. 40.
Collegiorum Centonar. & Dendrophor. 1.
Fabr. Cent. Dend. Navicul. & Vicimag. Colon. Pisaur. 44.
Jure Municipii Pisaur. 45.
Municipii N. 30.
VIVir. Aug. & Colleg. Fabr. Cent. Navicular. 38.
VII Vicor. item Collegior. Fabr. Cent. Dendr. Colon. Arim. 44.
Praef. 45.
Praefectus Alimentor. 36.
Fabrum. 1.
Urbi. 69.
Præpoſitus Umbriæ Piceni & Apuliæ. 55.
Prætor deſignatus. 33.
Proconſul. 20.
Proprætor. 13.
Prov. Cretæ Cyrenaicæ. 36.
Q. 34. 38. 43.
Queſtor. 31. 36.
Aliment. 38.
QQ. 34.
Quinquennalitas. 28.
Sexvir. 52. 148.
Vici Magiſtri. 37. 44.
VIVir. 114.

BELLICA, &c.

§. III.

Cohors I. Præt. 60.
VII. Præt. 59. 60.
Cohortes IIII. Civium Romanorum. 35.
Commilito. 150.
7 Leg. III. Cyr. 54.
7 Leg. VII. Ge. F. 61.
Decurio Scutariorum. 171.
Eq. 30.
Equo Publico. 31. 57.
Eques Singularis Aug. 149.
Triplicarius Aurel. A. 150.
Legatus Leg. X. Gem. Gordian 36.
Legio III Cyr. 54.
IIII Flavia. 36. 55.
VII Ge. F. 61.
VIII Veteran. 183.
X Gem. Gordian. 36.
XIII. 58.
Miles. 59. 60. 183.
Praef. Claſſis. 35.
Cohortium IIII Civium Romanor. 35.
Equitum bis. 35.
Mil Leg. XIII. 58.
PP. Leg. IIII Flav. 55.
Primipil. 35.
Scutarii. 171.
Tribunus Militum. 35. 46.
Laticlavius Leg. IIII Flav. 36.
Veteranus. 56. 183.

OFFICIA, ARTES, &c.

§. IV.

A Calamiſtro. 151.
Gemma potoria. 151.
Rationibus Patrimonii. 152.

Archiater. 64.
Ακολουθος. 168.
Conserva. 110.
Corollaria. 152.
Decurio. 136.
Figulus Sigillator. 154.
Lanarius. 9. 10. 11.
Libertus passim.
Ναυκληρος 163.
Patronus passim.
Presbyter S. Priscillæ. 166.
Rhetor. 63.
Servus. 7.
Structor. 9. 10. 11.
Verna. 100.
Vestiarius. 9. 10. 11.

COLLEGIA, CORPORA, ORDINES.
§. V.

Augustales. 34.
Collegia. 44.
Centonariorũ. 1. 38. 41. 44. 148.
Dendrophororum. 1. 44.
Fabrum. 38. 39. 40. 41. 44.
Naviculariorum. 38. 44.
Coloni Coloniæ Juliæ Felicis Pisaur. 43.
Municipes Castri Ripensis Possessores & Incolæ. 30.
Ordo splendidissimus Arimin. 44.
Pisaur. 44.
Plebs. 41.
Pisaurensis. 44.
Urbana. 31. 34. 38. 42. 43.
Urbana Pisaurensium. 28.
Pisaurenses. 20. 21.
Respublica Pisaur. & Fan. 4. 22. 36.
Vicani Vicorum. 7. 41. 44.
Vici Magistri Coloniæ Pisaurens. 44.

GEOGRAPHICA.
§. VI.

Achaja. 36.
Apulia. 55.
Ariminum. 28. 44.
Αφροδισιευς. 15.
Castrum Ripense. 30.
Chartago. 17.
Creta. 36.
Fanum. 4. 22. 36.
Hispania. 35.
Iberus. 17.
Metaurensis Ager. 30.
Picenum. 55.
Pisaur. 1. 4. 20. 21. 22. 28. 30. 36. 43. 44. 45. 61. 78. 131.
Pitinates Pisaurenses. 28.
Pœnus: 17.
Suasani. 148.
Tolosensis. 57.
Transpadana Regio. 36.
Tuder. 183.
Verona. 59. 60.
Vindelicus. 150. 171.
Umbria. 55.
Urbs Roma. 17.

TRIBUS ROMANÆ.
§. VII.

Cam. Camilia. 31. 34. 43. 52. 59. 130. 137. 138. 141.
Pal Palatina. 1. 30. 35. 38. 39. 40. 41. 48.
Pompt. Pomptina. 36.
Publicia. 60.
Sab. Sabatina. 35. 101.
Ste. Stellatina. 27.

Vo. Voltinia. 57.

NOMINA APPELLATIVA AFFECTUS, &c.
ET QUÆ AD SEPULCHRORUM MEMORIAM, &c.

§. VIII.

Æ Diculæ. 86.
Alumnæ. 72.
Alumno dulcissimo. 112.
Amico optimo. 59.
Benemerenti passim.
Cognatæ. 82.
Cognato. 82.
Conjugi. 80. 92.
Benemerenti. 82. 84. 93. 96. 98. 161.
Carissimæ. 90.
& Incomparabili. 83.
Fidelissimæ. 97.
Karissimæ, cujus obsequiis inparem me profiteor. 89.
Optimæ. 94.
Conjugi suo Benemerenti homini bono. 87.
Dulcissimo, per cujus beneficio, & benignitate impar fui. 94.
Optimo de se benemerenti. 67.
Consorti. 140.
De suo. 117.
Delicatis. 111.
Domus æterna. 74.
Familiæ. 66.
Filiis. 66.
Piissimis. 70.
Filieis sueis. 65.
Flio dulcissimo. 69. 99. 155. 157. 164.
& benemerenti. 171.
& desideratissimo, cujus mors decepit Patrem suum. 72.
pientissimo. 77.
Fratri. 48. 83. 101. 149.
Benemerenti. 103.
Carissimo. 99.
Fratres Pientissimi. 180.
Hospitæ Sanctissimæ. 54.
Κιριο γλιχι.... 168.
Lib. Benemerenti. 134.
Optime de se merito. 61.
Optimo & innocentissimo. 112.
Libertis Libertabus, Posterisque eorum. passim.
Locum emptum latum p. IIII. longum p. VIII. 60.
Macerias cum Ædiculis & Ollariis sua impensa circumclusit. 86.
Marito cum quo bene vixit. 55.
incomparabili. 58.
Mater dolens & mærens. 65.
Matri. 72. 81.
Dulcissimæ. 82.
Obsequiis suis omnibus amantissimo. 49.
Ollas. 133.
Ollaria. 86.
Ossuaria. 133.
Parentes. 68. 75. 157. 171.
infelicissimi. 71.
Parentibus. 78.
dulcissimis. 79.
Pater. 76.
ipse Patronus. 58.
Patri dulcissimo. 55.

Ka-

Karissimo. 58.
Reliquiæ corporis cremati conditæ. 112.
Scripsit nomine suo & Juliæ Attalidis Cognatæ. 82.
Soceræ incomparabili. 106.
Sorori. 81.
Benemerenti. 100.
Pientissimæ. 102.
T. F. titulum fecit. 66.
Titulum posuit. 149.
Ex Testamento. 60. 104. 114. 125. 137. 138. 139.
Tutores filiæ. 156.
Uxori suæ benemerenti. 91.
Dulcissimæ. 85.
V. vivus. 132.
V. F. vivus fecit. 81.
Vivos fecit. 116.
Se bibo comparabit. 96.

HISTORICA.

§. IX:

Æra vulgaris CCCCCLI. 165.
Balnea Pisaurensia. 34.
Biga P. Alfio primo omnium posita. 31.
Chartaginenses superati. 17.
Colonia Pisaurum. 1. 36.
Julia Felix Pisaurum. 43.
Epulum datum dedicatione valvarum & signorum Deorum Augustorum. 8.
Epulum quotannis dividendum die Natali C. Titii Maximi ex Testamento C. Titii Valentini Patris. 43.
Erasum nomen Getæ. 19.
Imp. 28.
Fons aquarum amœnus. 14.
Honor Duumviratus industrie a C. Sentio administratus. 41.
Largitiones. 31. 34. 40. 44.
Largitioni pecuniæ adjectus panis & vinum, item oleum in Balneis. 34.
Magister Imperatorum Luci & Antonini M. Cornelius Fronto. 69.
Metaurensis ager bellorum incendiis amissus a M. Accio restitutus. 30.
Municipium Pisaurense. 45.
Porticus Pisauri. 9. 10. 11.
Respublica Pisaurensis. 4. 22.
Termini Coloniæ Pisaurensis ex S. C. restituti. 13.
Testamento C. Titii Valentini decies centena millia Col. Jul. Fel. Pisaur. relicta. 43.
Vectigalia a M. Accio conservata. 30.
Victoria Aureliani Aug. 22.

IMP. CÆSARUM NOMINA, &c.

§. X.

Divus Nerva. 38.
Imp. Cæs. T. Aelius Hadrianus Antoninus Pius Aug. Cos. IIII PP. 148.
Imperatores Lucius & Antoninus. 69.
Diva Faustina Augusta. 18.
Julia Augusta Mater Castror & Augustorum. 19.
Imp. Cæs. M. Jul. Philippus Pius Fel. Aug. Pont. Max. Tr. P. Cos. & Cos. Des. PP. Procos. 20.
Gallienus Aug. 151. 152.
P. Cornelius Licinius Valeria-

 nus.

nus. 21.
Aurelianus Invictus Augustus. 4. 22. 150.
Defensor pacis & conservator Imperii Romani D. N. Constantius Max. Victor ac Triumphator semper Aug. B. R. P. N. 23.
Fundatores Conservatores Imperii Romani DD. NN. Valentinianus & Valens Principes Maximi, ac Triumphatores Augusti Imperatores. 24.
Arcadius C. 163.
Imp..... nomen erasum. 28.
Imp. Cæs. 26.
Augusta. 25.

CONSULUM PARIA CONSULES.

§. XI.

Arcadius. Rufinus. Cos. 163.
Varro, seu Vararis. Tertullus. Cos. 167.
M'. Acilius Glabrio Cos. 32.
Antoninus Pius Cos. IIII 148.
Aufidius Victorinus bis Consul. 69.
M. Cornelius Fronto Consul. 69.
Fronto Consul. 69.
Merobaudes. 180.
Philippus Aug. Cos. & Cos. design. 20.

NOMINA ET COGNOMINA.

§. XII.

A

Abascantus. 92.
Abejena C. F. Balbina. 28.
Abucius Pius. 150.
Accia M. F. 58.
Fabulla. 58.
Accius. 37.
C. Accius C. F. 130.
L. Accius L. F. 29. 78.
M. Accius Ti. F. 30.
T. Accius. 131.
L. F. 29.
Achillas. 5.
Achilles. 152.
M'. Acilius Glabrio. 32.
Acte. 152.
L. Acutius Artemidori F. Trypho. 63.
M. Aebutius. 45.
Aelia Filetenis. 82.
Treba... 108.
Trophime. 100.
P. Aelius Di..... 108.
Deciminus. 149.
Evaristus. 82.
Mucianus. 60.
Tertius. 54.
T. Aelius Antoninus. 99.
Agabrorius Felix. 83.
Agathonimus. 112.
Agatobulus. 154.
Alcibiades. 72.
P. Alfius P. F. Cam. Siminianus. 31.
Allicilla. 79.
Amazonius. 151.
Ammia. 81.
Amphio. 63.
Ampliata. 67.
Ancharius Abascantus. 92.
Antigenis. 74.
Antoninus. 99.
Aper. 28. 140.

Apla-

Aplasia. 115.
Apollinaris. 80.
Apollonius. 80.
Aprilis. 86.
Aptus. 47.
Arcanus. 112.
Arennia Prima. 68.
Arennius Castor. 68.
M. *Aristius*. 133.
Arria L. F. Plaria Vera Priscilla. 32.
Arrianus. 33.
L. *Arrius P. F. Arrianus*. 33.
L. F..... Sabinus Atilius. 33.
Artemidorus. 63.
Asper. 149.
Astianus. 171.
L. *Asuillius Myrinus*. 123.
Atilius. 33.
Atius L. F. Ste. 27.
Attalis. 82.
Attia Priscilla. 82.
C. *Attius*. 109.
M. *Attius*. 109.
Repens. 132.
Auctus. 123.
Audax. 55.
Avedia Marcellina. 56.
Aufidia Tyche. 123.
Aufidius Turbo. 33.
Victorinus. 69.
C. *Aufidius C. F. Cam. Verus*. 34.
M. *Aufidius Fronto*. 69.
Augendicus L. F. Sab. Dexter. 83.
Augurina. 70.
Augurinus. 70.
Augustalis. 135.
Aurelia C. F. Chabitio. 70.
Januaria. 176.
Aurelius Audax. 55.
Berinus. 161.
Erculius. 158.
Julianus. 56.
Quietus. 55.
C. *Aurelius Sp. F.* 70.
T. *Aurelius Flavianus*. 55.
Auriola. 71.
Auxentius. 171.
Ακεσιας. 168.

B

Q. *Badusius Q. L. Delphicus*. 8.
L. *Baebius Certus*. 60.
Balbina. 28.
Barbilla. 42.
C. *Bassus*. 66.
Benedicta. 95.
Berinus. 161.
P. *Blerra C. F.* 9. 10. 11.
Bonitas. 106.
Brocchus. 156.

C

Cajanus. 179.
Calliopes. 110.
Callistus. 93. 103.
Callistion. 156.
Calpenus Clemens. 62.
L. *Calpenus Dionisus*. 62.
Calpurnia C. F. 65.
P. *Calpurnius Brocchus*. 156.
Candidia. 151.
Candidiana. 84.
Candidianus. 84.
C. *Caninius Rufus*. 9. 10. 11.
Capito. 132.
Casonia. 85.

Caso-

Casonius. 85.
Cassonia Vitalis. 111.
Cassonius Vitalis. 111.
Valens. 111.
Castor. 68.
C. Catius Callistion. 156.
Cecrops. 63.
Cerasus. 39. 40.
Certus. 60.
Chabitio. 70.
Charito. 116.
Cicatricula. 35.
Cinnamus. 113.
Claudia Lyde. 88.
Quieta. 55.
Claudiana. 83.
Claudii Maximus & Aprilis. 86.
Claudius Mercurius. 82.
Ap. Claudius. 13.
Ti Claudius Aprilis. 86.
Proculus. 87.
Threptus. 88.
Clavennia. 42.
Clemens. 62, 82.
Comicus. 71.
Cornelia. 151.
Acte. 152.
Ησυχια. 153.
Cornelius Agathonimus. 112.
Arcanus. 112.
C. Cornelius C. F. Vo. Taurus. 57.
M. Cornelius Fronto. 69.
P. Cornelius P. F. Sab. Cicatricula. 35.
Crescens. 112.

D

Decidia Romana. 102.
Decimia Marcella. 94.
Deciminus. 149.
Dejus. 81.
Delphicus. 8.
Demetrius. 117.
Deoptatia. 118.
Dionysus. 62.
Dexter. 83.
Διοσκορος 163.

E

Egnatius. 36.
Elidia. 122.
Epafrodius. 76.
Epafroditus. 76.
Epathre. 118.
Epitectus. 75.
Epiteusis. 83.
Erculius. 158.
Eron. 119.
Eros. 119.
Esquilinus. 136.
Evaristus. 82.
Euclides. 74.
Eudocia Nice. 171.
Euphemus. 60.
Eutactus. 174.
Eutichus. 3.
Ειρηνη 159.

F

Fabianus. 173.
M. Fabius M. F. 58.
Fabulla. 58.
Fannia L. F. 6.
Faustus P. Ser. 7.
Faustinianus. 41.
Felicla. 72.
Felix. 83.
Felicissima. 96.
Filetenis. 82.
Filumene. 102.

C. Fi-

C. *Firmidius C. F.* 9. 10. 11.
C. *Flaminius.* 12.
Flavia. 78.
Primitiva. 87.
Flavianus. 55.
T. *Flavius Asper.* 149.
Flora. 81.
Florus. 81.
Fronto. 69.
Fructus. 60.
Fulvia Tryphena. 80.
Φιλικισσιμος 182.
Φλαβιος 168.

G

P. *Gargilius.* 120.
Gavellii Justus & Augurinus. 71.
Gavellius Justus. 71.
Glabrio. 32.
C. *Gracchus.* 13.

H

Hanno. 17.
Hermametes. 134.
Hilarus. 74. 136. 175.
Hilusa. 117.
Hippolitus. 91.
Holochrysa. 126.
Homerus. 74.
Hospita. 142. 143.
Ησιχια 153.

I

Januaria. 176.
Januarius. 61.
Jovianus. 180.
M. *Issinius M. F.* 123.
Jucunda. 72.
Julia Attalis. 82.
Filumene. 102.
Justa. 89. 99.
Ɔ. *L. Tymaris.* 119.
Julius Justus. 99.
C. *Julius Euthicus.* 3.
Priscianus. 4. 22.
Juliana Pia. 90.
Julianus. 56.
Justa. 62. 79. 89. 99.
Justus. 1. 39. 60. 70. 99.

L

Lampadius. 180.
C. *Lartius.* 45.
L. *Lartius Calpenus Clemēs.* 62.
Lartidia Restituta. 75.
T. *Le....* 123.
C. *Lentidius Augustalis.* 135.
C. *Lepidus.* 14.
Liberalis. 100.
P. *Licinius.* 13.
Successus. 71.
Lide. 88.
Lonica. 81.
Lucanus. 61.
Lucretia Flavia. 78.
Lucullus. 13.
Lupercianus. 97.
Lupercus. 113.
C. *Lussanius Mesi.....* 123.
C. *Luxilius C. F. Pompt. Sabinus Egnatius Proculus.* 36.

M

Macaridis. 91.
Magnus. 40.
T. *Malius Pistus.* 90.
Marcella. 94.
Marcellina. 56.
Marcianus. 178.

Ma-

Maria Justa. 79.
C. *Marius Pudens.* 79.
Cn. *Marius Sap.....* 123.
T. *Marius C. F. Capito.* 132.
P. *Marcius P. L. Hilarus.* 136.
Matho. 139.
Matutinus. 148.
Q. *Martius Accius Repens.* 37.
Maxima. 65.
Maximilla. 86.
Maximus. 59. 86.
A. *Menenius Hippolitus.* 91.
Mindia Claudiana. 83.
Epiteusis. 83.
Mercurius. 82.
Modia Maximilla. 86.
Mucianus. 60.
Muscinis. 116.
C. *Mutrius C. F. Pal. Quintus Severus.* 38.
Myrinus. 123.

N

L. N*aevius Cinnamus.* 113.
M. *Naevius Cerasus.* 39. 40.
M. F. Pal. Justus. 39.
Verissimus. 40.
Magnus. 39. 40.
Nasulejus. 6.
Nepos. 105.
D. *Nersinius D. L. Urbanus.* 114.
Nices. 72. 171.
Nymphidia Macaridis. 91.
Noeto. 68.

O

O*ptatus.* 59.
L. *Orejus Papias.* 155.

P

M. P*Accius M. F. Cam. Senecio.* 59.
Papias. 155.
Parthenopaeus. 94.
Paulinus. 164. 166.
M. *Pedanius M. F.* 137.
Perseus. 110.
Petinius Aper. 28.
Petronia Nice. 72.
Petronius. 115.
Antigenis. 74.
L. *Petronius Aptus.* 47.
Severus. 106.
Philargyrus. 104.
Pietas. 81.
Pillia Allicilla. 79.
Pipusa. 93.
Pistus. 90.
P. *Pisaurius Col. Lib. Achillas.* 5.
Pius. 150.
Plaria. 32.
L. *Pla...* 123.
Polycarpus. 44.
C. *Pompejus Apollinaris.* 80.
Apollonius. 80.
Q. *Pomponius Verus.* 150.
Pontianus. 98.
Prima. 68. 132.
Primaciana. 178.
Primitiva. 77. 87.
Primitivus. 177.
Priscianus. 4. 22.
Priscus. 124.
Priscilla. 32. 82. 166.
Proclus. 87.
Proculus. 36.
Publicia D. L. Muscinis. 116.
Secunda. 92.
Publicius. 165.

D. Pu-

D. Publicius D. L. Charito. 116.
Pudens. 79.
Puppius Auctus. 123.
Pylades. 118.
Pyrrus. 154.
Pythagoras. 74.

Q

Quieta. 55.
Quietus. 55.
Quinctillus. 60.
C. Quinctius C. L. Demetrius. 117.
Quintus. 38.

R

Repens. 37. 132.
Respectus. 112.
Restituta. 75.
Restitutus. 75.
Romana. 102. 167.
Rufus. 9. 10. 11.
L. Rutilius Epitectus. 75.
Restitutus. 75.

S

D. S. 105.
Sabinianus. 89. 156.
Sabinus. 33 36.
Sex Salvius Q. F. 138.
Satria Pipusa. 93.
Primitiva. 77.
Satrius Trophimus. 103.
Q. Satrius Callistus. 93. 103.
Secunda. 92.
Q. Sejenus Euphemus. 60.
Quinctillus. 60
Sempronia Ammia. 81.
Flora. 81.
Lonica. 81.
Pietas. 81.
C. Sempronius C. L. Dejus. 81.
Florus. 81.
Senecio. 59.
C. Sentius C. F. Pal. Valerius Faustinianus. 41.
Sergia T. L. Deoptatia. 118.
Q. Sergius Q. L. Epathre. 118.
Pylades. 118.
A. Servilius Epafrodius. 76.
Epafroditus. 76.
Severa. 97.
Severus. 38. 106.
Severina. 54.
M. Sextius M. F. 104.
M. L. Philargirus. 104.
M. L. Stabilio. 104.
L. Signius Erovis L. Eros. 119.
Simnianus. 31.
M. Sirpius M. F. Matho. 139.
C. Sossius Lupercus. 113.
Soterus 179. 180.
Sozomenus. 96.
Stabilio. 104.
Successus. 71. 123.
Suedia Victorina. 120.
Syphax. 17.

T

Tadia C. F. Clavennia Barbilla. 42.
C. Tadius C. L. Januarius. 61.
Lucanus. 61.
Tatianus. 121.
L. Tarusius Partenopæus. 95.
Taurus. 57.
Tauriscus Vitalis. 94.
Terentia D. L. Hilusa. 117.
M. Terentius Varro Lucullus. 13.
Tertius. 54.
Tertullus. 167. 169.

Tesia. 64.
C. Tettius C. L. Tesia. 64.
Tigris. 140.
Timaris. 119.
C. Titius C. F. Cam. Valentinus. 43.
Titius Maximus. 43.
Threptus. 88.
Trania Prima. 132.
Trophime. 100.
Trophimus. 103.
Tryphena. 80.
Tryphon. 63.
Turbo. 33.
Tyche. 123.

V

L. VAfrius Clemens. 82.
L. Val.... 123.
Valens. 111. 164.
Valentinus. 43.
Valerius. 41.
C. Valius Policarpus. 44.
Varius. 128.
M. Varius Optatus. 59.
Varro. 13. 167.
Vasellius Sabinianus. 89.
T. Vaternius. 123.
Vejania Justa. 62.
Velcia Benedicta. 94.
P. Veracius P. F. Cam. 141.
Verecundus. 111.
Vera. 32.
Verus. 34. 150.
Verissimus. 1.
Versennius. 7.
Vestinus. 111.
Vettia T.L. Hospita. 142. 143.
Severa. 97.
Vettius Lupercianus. 97.
Veturia Felicissima. 96.
C. Veturius Sozom. 96.
Victorinus. 69.
Victorina. 120. 181.
Vitalinis. 160.
Vitalis mulier. 111.
Vitalis vir. 94. 111.
Visidia M. F. 109.
M. Visidius. 109.
Visinia Augurina. 70.
Ulpia Candidia. 161.
Voconia. 127.
Urbanus. 114.
C. Urvinius Sabinianus. 156.

IN-

INDEX RERUM.

L. *Accius Tragicorum Princeps.* Pag. 91. 168.
T. *Accius Orator Pisaurensis.* 91.
quando decesserit. 189.
Aedilis Curulis Pisauri. 2.
Aera Christiana vulgaris quando signari cœpta. 203.
Aes collatum. 105.
Alimenta etiam habitantibus secundum vias separatim assignata. 117.
Apuleii locus explicatus. 73.
Aqua Pisaurum a Q. Fulvio Flacco Censore adducta. 2.
Archiatri qui fuerint. 152.
Ariminum una ex XII. Coloniis ex l. M. Livii Drusi Trib. pl. deductis. 101.
Armigeri in militia navali. 177.
Aufidia gens Pisaurensis Romæ clara. 161.
Aufidius Victorinus quando Præfectus Urbi fuerit. 158.
Aureliani Victoriæ. 51.

Bacchi statua ænea Pisauri reperta. 5.
Biga posita. 105.

Calamistro. 194.
Camilia tribus Pisaurensium. 99.
Castrum Ripense. 93.
Centonarii qui fuerint. 140.
Centuriones navalis militiæ. 175.
Cereris Templum Pisauri. 4.
Christianorum simbola. 201.
Cissii antiqui imago. 155.
Classes plures in Imperio Romano. 112.
Cloaca Pisauri in fluvium circumducta. 2.
Cognomina Urbibus ad distinctionem imposita. 67.
Cohortis Prætoriæ pars stativa Pisauri habuit. 150.
Collegia, eorumque institutiones & jura. 139.
Collegium Jumentariorũ. 142.
Colonia Julia Felix Pisaurum. 126.
Coloniæ in eumdem locum iterum deductæ. 102.
Consors Aureliani Hercules. 15.
M. *Cornelius Fronto Orator quo anno quove Collega Consulatũ gesserit.* 157.
Corollaria. 195.
Curatoris Reipublicæ officium. 17.

Decretum Decurionum necessario impetrandum pro loco publico. 2.
Deorum Augustorum Pisauri Templum. 24.

Dii Augusti dicti Imperatores defuncti. 20.
Dies judicii. 203.
Dimidium ɔ *nota signatum.* 181.
Ducenarius ; ducenaria procuratio. 17.

Epulum quotannis Pisaurensibus datum ex testamento C. Titii. 136.
Equites singulares. 192.
Triplares seu Triplicarii. 193.
Equus publicus quid fuerit. 104.
Erasum nomen Getæ. 35.
Imperatoris in Inscriptione Abejenæ. 77.
Etrusca Inscriptio explicata. 60.

Faustus prænomen Romanum. 196.
Figulus Sigillator. 197.
Filii naturales qui sint. 170.
Fontaninus Justus de erasione nominis Getæ notatus. 35.
Forum Pisauri porticibus, tabernisque a Q. Fulvio Flacco Cens. clausum. 3.
Q. Fulvius Flaccus Censor multa præclara opera Pisauri facit. 2.
Coloniam Pisaurum deducit. 3.

Gemma potoria. 194.
Genius Coloniæ Pisaurensis. 9.
Getæ nomen erasum. 35.
Glabriones Consules. 106.
Gladiatorium munus quinto quoque anno Pisauri ex testamento C. Titii exhibendum. 136.
Gudius notatus. 122.

Haruspex Fulguriator. 58.
Hospita, quid. 144.

I Præpositum nominibus a duplice consonante incipientibus. 199.
Jani tres facti Pisauri a Q. Fulvio Flacco. 3.
Inscriptiones Pisaurenses in antiquis mœnibus ut plurimum repertæ. 14.
Jovis Templa Pisauri plura. 2.
Templum Pisauri a Q. Fulvio Flacco exstructum fuerit. 3.
Italiæ termini. 101.
Juridici Gordiani ævo. 116.
Juridicus Regionis Transpadanæ. 115.
Jus commune liberorum quid fuerit. 77.

Kalendarium pecuniæ Valentini. 122.

Legatum Coloniæ Pisaurensi a C. Titio relictū. 136.
Legiones cognomina pro ratione temporis assumebant. 115.
Ligorius non semper mendax. 1.

Limi-

Limites Gracchani quid sint. 30.
Linguæ Latinæ mutatio. 198.
Literæ Græcæ & Latinæ promiscue usurpatæ. 204.
Literis Græcis Latinæ Inscriptiones insculptæ. 203. 204.
Locus in Cœmeterialibus Inscriptionibus quid. 202.
Lucernæ Musæi Passerii. 168. 196. 198.
Lucus Sacer Pisaurensium. 201.

M. *Litera omissa.* 16. 200.
Maceria quid sit. 170.
Magistri Vici. 12. 141. 189.
Metaurensis Ager. 92.
Metaurensis Aureliani Victoria. 52.
Mœnia Pisauri a Wittige devastata a Belisario reparantur. 13.
Monogramma Christi. 202.

O *Fficia Libertorum nondum nota.* 194. 195. 196.
Ornamenta Decurionatus. 138.

P *Alatina Tribus Pisaurensium.* 99.
Panthera Bacchica Pisauri reperta. 10.
Pateræ in sepulchralibus Inscriptionibus. 169.
Petronii Antigenidis Pisaurensis carmina. 165.
Pertica Pisaurensis. 30.
Pisaurum Colonia deducta. 3. 28. 100. 126.
Colonia militaris deducta a L. Sulla. 127.
a Julio Cæsare. 129.
a M. Antonio. 131.
Pisaurum Municipium. 142.
numquã hiatu terræ absorptum. 134.
quot milliaribus Roma distet. 53.
Cæsar capit. 127.
Wittiges delet. 128.
Belisarius reparat. 13. 128.
Pisaurus fluvius. 65.
Pisaurenses Aureliano ob Metaurensem Victoriam gratulantur. 52.
Catilinæ favent. 129.
diversa tribu censentur. 99.
quam ob caussam. 104.
quando jus suffragii adepti fuerint. 103.
Pisaurensis Agri ubertas. 9.
Pisaurenses Cryptæ sacræ. 201.
Pisaurensium Sacer lucus. 201.
Pitina duo in Umbria. 65.
Pitinum Mergens ubi fuerit. 66.
Pisaurense ubi fuerit. 66.
Plinius emendatus. 65.
Plutarchus notatus. 136.
Pons Isauri seu Pisauri fluminis. 27.
Porta Pisauri Arcus Aureliani creditur. 14.
Porticus Pisauri a Magistris Vici refectus. 24.
Præpositus Legionis. 146.
Umbriæ Piceni & Apuliæ. 147.
Prætor Pisaurensis. 108.

Priapi Templum. 18.
Presbyter S. Priscillæ. 203.
Prodigia Pisauri observata. 134.

Q. Litera Etrusci carebant. 62.
Quiesco Verbum pluribus modis corruptum. 198.
Quinquennalitas Colonica Censura. 68.
Quinqueremes. 176.

Rationibus Patrimonii officium diversum a custodia rationum Patrimonii. 196.
Reinesius notatus. 107.
Resurrectio clare indicata. 203.
Respublica Pisaurensis. 15.
Rhetor Pisaurensis. 152.

S. Litera dimidium significat. 180.
Scutarii qui. 204.
Servi publici a Colonia manumissi ab ea nomen accipiebant. 18.
Seviri Augustales. 22.
— Collegiorum. 145. 192.
Sfortia Constantius Pisauri Dominus. 12.
— Joannes Pisauri Dominus. 188.
Sigilla fictilia. 197.
Sportularum nomine in largitionibus quid intelligatur. 124.
Spurii filii qui dicantur. 161.
Stellatina Tribus Cortonensium. 57.

Templum Bacchi Pisauri. 5.
— Cereris. 4.
— Deorũ Augustorum. 24.
— Jovis. 2.
— Priapi. 18.
Termini Coloniæ Pisauren. 27.
D. Terentius Pisaurensium Patronus. 4.
— natione Pisaurensis. 186.
Theatri Pisaurensis rudera diruta. 13.
Thermarum Pisaurensium rudera. 110.
Triadis Sacrosanctæ hjeroglyphicum. 201.
Tribuni Militum. 113.
Turris Campanaria Cathedralis Ecclesiæ. 11.

U. Rotunda. 199.
Viæ Pisauri stratæ a Q. Fulvio Flacco. 2.
Viæ Flaminiæ Itinerarium restitutum. 53.
Vinum Pisauri plurimum. 9.
Urbinum Metaurense ubi fuerit. 95.

FINIS.

Im-

Imprimatur

PHILIPPUS EPISCOPUS PISAURENSIS.

Imprimatur

FR. THOMAS CIACCHA VICARIUS S. OFF. PISAURI.

Præcipua, quæ Correctoris diligentiam fugerunt, menda ſic emendabis.

	ERRATA.	CORRIGE.
Pag. 2. *lin.* 40.	ſinueſſæ	Sinueſſæ
Pag. 6. *lin.* 35.	Ptolomæi	Ptolemæi
Pag. 16. *lin.* 1.	Silveſtros	Silveſtris
Pag. 25. *lin.* 2.4.	MAX.	MAXS
lin. 11.	tenium	tenuium
lin. 19.	aliis	alii
Pag. 26. *lin.* 7.	ab anno	anno ab
Pag. 27. *lin.* 38.	auſam	anſam
Pag. 28. *lin.* 30.	C. Lucinio	P. Licinio
Pag. 30. *lin.* 37.	divinari	divinare
Pag. 31. *lin.* 18.	hiſtoriæ	nobilitatis
Pag. 35. *lin.* 2.	KASTORVM	KASTRORVM
Pag. 49. *lin.* 12.	ad	ab
Pag. 60. *lin.* 39.	L. Appium	*dele* L.
Pag. 78. *lin.* 6.	ex	&
Pag. 79. *lin.* 5.	rem tetigerunt	rem acu tetigerunt
Pag. 90. *lin.* 35.	prænomen	pronomen
Pag. 91. *lin.* 12.	prænomen	pronomen
Pag. 98. *lin.* 30.	devinxiſſet	devinxiſſent
Pag. 101. *lin.* 8.	expugnant	expungant
Pag. 105 *lin.* 10.	nomini	nemini
Pag. 193. *lin.* 27.	Stevukio	Stevvekio

SPECIAL 85-B
FOLIO 19273

GETT